

a Heres extitit, quia eius factum ratum debet habere: vt infra de reg. iu. l. ex qua persona.

b *Experiri*, est enim soluta pecunia: vt supra eo. si rem. §. omnis. est ergo omnis sublata obligatio: vt instit. quib. mo. tol. obli. in prin. ex tua enim voluntate videor hoc facere, cum idem tu necesse habeas facere: vt

§. de neg. gest. l. Pōpōnius. & l. Ioluedo. nūquid autē idem est in omnia alia causa si tuo creditori soluo quod tibi debeo? Resp. fortē non. & ideo hic est ita, quōd illius res scilicet soluentis fuerunt obligatae ei cui soluit. Arg. tamen contra. §. de nego. gest. si liber. in fine. & j. de exceptio. do. si opera. in fin. sed qualiter ageretur pigneraticia actione contra primū cōductorem: cum per rei traditionem factā primo conductori nō sit ei quēsitā possessio? aliās enim nō nascitur pigneraticia: vt institui.

† Vasa sunt proprie ficti lia cassa. Festus & Bud. hic.

qui. mo. re cōtra. obli. ga. §. fin. Resp. imō tacitē videtur facta traditio. vnde locator iste secundus potest includere rem auctoritate sua: vt. j. in qui. cau. pign. ta. con. l. est differētia. & j. de dam. infe. l. vtique. sic & aliās tacita fingitur traditio: vt C. de dona. l. quisquis. & hoc ideo quia hic secundus cōductor est obligatus priori cōductori personaliter: non autem priori locatori est personaliter obligatus. Prior enim locator tacitam habet hypothecam pro alterius debito, nec tamen habet personalem cōtra secundum conductorem: & ideo nec tacita traditio ei facta videtur. vnde ipse non cōuenitur pigneraticia actione. vtriq; ergo res est obligata, & alterutri facta solutione agitur pigneraticia actione cōtra secundum locatorem, & cōtingit liberatio. Audio tamen quōd Py. legit ita literam istam, vt domino domus non sint obligata friuola secundi conductoris: quōd nihil est. quomodo enim fieret quæstio, an primō conductori obligatae essent ad vniuersam pensionē, cum vniuersa non sibi, sed domino debeantur? Item cur diceret, videntur autem & cum domino & c. fit ergo quæstio an domino sint obligatae in solidum? & cum domino tacitē videtur hoc conuenisse, quōd ei sint obligatae pro eo quod debet, secundum Azo.

c *Tenebuntur*. scilicet locatori secundo, secundum Py. tu dic scilicet locatori primo. sed videtur quōd res secundi non obligentur priori: vt. j. in qui. cau. pi. ta. con. l. Pomponius. si gratuitam. quæ est contra. Sol. ibi gratis fuit data domus secundo habitati. Item ad idem contra. j. loca. l. si in lege. §. si colonus. Solu. aliud est in vrbānis, in quibus etiā ignorantī domino tacite obligantur: vt hic. Aliud in rusticis, vbi demum si scientiā interuenit: vt C. loca. l. certi. & in. l. contraria. vel quod ibi dicit rem secundi non obligari domino, verum est ad vniuersalem pensionem: sed ad suam partem sic: vt hic dicitur. Vel tu dic quōd ibi res secundi conductoris non fuerunt inuectæ, sed expressa conuentione primo colono obligatae: vt & ibi dixi.

Solutam autem pecuniam accipiendum non solum si ipsi cui obligata res est, sed & si alii sit soluta voluntate eius; vel ei cui heres extitit, ^a vel procuratori eius, vel seruo pecuniis exigendis præposito. Vnde si domum conduxeris, & eius partem mihi locaueris, egoque locatori tuo pensionem soluero, pigneraticia aduersus te potero experiri. ^b nam Iulianus scribit solui ei posse. Et si partem tibi, partem ei soluero: tantūdem erit dicendum. Planē in eam dumtaxat summam inuecta mea & illata tenebuntur, ^c in quā cœnaculum conduxī. non enim credibile est hoc conuenisse, vt ad vniuersam pensionem insulē friuola ^d † mea teneantur. Videtur autem tacitē & cum domino ædium hoc conuenisse, ^e vt non pactio cœnacularii proficiat domino, ^c sed sua propria. ^f

Per liberam personam non acquiritur nobis actio siue obligatio pignoris, licet eius possessio adquiri possit: h. d. Primò ponit vnum dictum. Secundò responder tacitæ quæstioni. secunda ibi, sed nec. Bartolus.

Per liberam autem personam pignoris obligatio nobis non acquiritur: adeo vt nec per procuratorem plerumque ^k vel tutorem ^g adquiratur: & ideo ipsi actione pigneraticia conuenientur. Sed nec mutat quod constitutum est ab imperatore † nostro, posse per liberam personam possessionem adquiri. ^h nam hoc eò pertinet, vt possimus pignoris nobis obligati possessionem per procuratorem vel tutorem adprehen-

de. si seruus. & C. de episc. au. l. iij. & infra de testa. heredes. §. j. & j. de vsur. qui semisses. §. fina. & j. de condit. & demon. cum seruus ita. circa si. & infra quod cum eo. l. fin. & ad Macedo. sed Iulianus. §. proinde. verfi. quod dicitur.

m *Si tu venderet. Pigneraticia*. id est pigneraticia actione: **n** *Emplorem*. vt & infra de dist. pi. l. si creditor. in prin. **o** *Aut in factum*. & potest legi distinctiue, & correctiue. distinctiue, vt quia rei vind. habeat debitor. vtile enim dominiū transferatum est in accipientē: vt insti. qui. ali. li. §. contra autem. Correctiue, vt tantum in factum detur. i. præscr. ver. ex pacto adhibito incontinenti: vt. j. de præscr. verb. si tibi. quod est speciale hīc, cum aliās ex alieno pacto adhibito non detur actio, & si paciscentis interest: vt. C. de dona. l. cum res. datur etiam hīc ex vendito: vt. C. de pact. inter emp. l. ij.

p *Et culpa*. vt & j. de bon. auct. iud. pos. l. prætor. §. est præterea. **q** *Vt in commodato*. scilicet vtriusque gratia contracto: vt. §. commo. l. si vt certo. §. nunc videndum. alioquin si tantum gratia accipientis, plus in eo venit. si tantum dantis, tunc minus: vt dicta l. si vt certo. §. interdum. & l. in rebus. & insti. qui. mo. re cōtra. obligata. §. fina. Azo. Vel dic culpa, & non tanta: sicut & ibi: Estote perfecti, sicut pater vester & c.

ff. Verus.

d *Friuola*. id est supellestilia. Accursius.

c *Hoc conuenisse*. scilicet vt friuola mea sint obligata in eam summam in quam conduxī. vnde non est mirandum si possim ei soltere iniuito eo à quō conduxeram.

f *Sua propria*. tacita tamen: vt sic non videatur ei adquiri per extraneam personam.

detē: ipsam autem obligationem libera persona nobis ^{*} non semper [†] acquirit:

Procurator qui potest pignere, potest pigneraticia agere: quod est si habet speciale mandatum, vel generale ab homine consueto pignere. Bartolus.

Sed si procurator meus vel tutor rem pignori dederit, ipse agere pigneraticia poterit. ^k quod in procuratore ita procedit, si ei mandatum fuerit pignori dare:

XII. G A I V S libro nono ad Edictum Prouinciale.

Vel vniuersorum ^l bonorum administratio ei permisa est ab eo qui sub pignoribus solebat mutuas pecunias accipere.

Ex pacto creditoris vendentis potest debitor agere, vel petere vt sibi cedatur actio. Bartolus.

XIII. V L P I A N V S libro trigensimo octauo ad Edictum.

Si cum venderet creditor pignus, conuenit inter ipsum & emptorem, vt si soluerit debitor pecuniam pretii emptori, liceret ei recipere rem suam: scripsit Iulianus, & est rescriptum, ob hāc conuentionē pigneraticia ^m actionibus teneri creditorem, vt debitori mandet ex vedito actionem aduersus emptorem. ⁿ sed & ipse debitor aut vindicare rem poterit, aut in factū ^o actione aduersus emptorem agere.

In hac actione venit dolus, lata culpa, & leuis: nō casus fortuitus. Bartolus.

Venit autem in hac actione & dolus & culpa, ^p vt in commodato. ^q venit & custodia. † vis maior non venit.

eo. si seruus. & C. de episc. au. l. iij. & infra de testa. heredes. §. j. & j. de vsur. qui semisses. §. fina. & j. de condit. & demon. cum seruus ita. circa si. & infra quod cum eo. l. fin. & ad Macedo. sed Iulianus. §. proinde. verfi. quod dicitur.

m *Si tu venderet. Pigneraticia*. id est pigneraticia actione: **n** *Emplorem*. vt & infra de dist. pi. l. si creditor. in prin.

o *Aut in factum*. & potest legi distinctiue, & correctiue. distinctiue, vt quia rei vind. habeat debitor. vtile enim dominiū transferatum est in accipientē: vt insti. qui. ali. li. §. contra autem. Correctiue, vt tantum in factum detur. i. præscr. ver. ex pacto adhibito incontinenti: vt. j. de præscr. verb. si tibi. quod est speciale hīc, cum aliās ex alieno pacto adhibito non detur actio, & si paciscentis interest: vt. C. de dona. l. cum res. datur etiam hīc ex vendito: vt. C. de pact. inter emp. l. ij.

p *Et culpa*. vt & j. de bon. auct. iud. pos. l. prætor. §. est præterea. **q** *Vt in commodato*. scilicet vtriusque gratia contracto: vt. §. commo. l. si vt certo. §. nunc videndum. alioquin si tantum gratia accipientis, plus in eo venit. si tantum dantis, tunc minus: vt dicta l. si vt certo. §. interdum. & l. in rebus. & insti. qui. mo. re cōtra. obligata. §. fina. Azo. Vel dic culpa, & non tanta: sicut & ibi: Estote perfecti, sicut pater vester & c.

g *Vel tutorem*. Sed cōtra C: quādo ex fac. tu. vel cu. l. ij. & §. de constit. pec. l. eum qui. §. si actori. Solut. ibi vtilis acquiritur, nō directa: vt hic. vel speciale est ī casibus illis: quod non placet. Tu dic q; si diuisa est administratio: in re quæ non spectat ad eius administrationem, non quæritur: in ea quæ spectat, sic.

* additum à Tribonian.

h *Adquiri*. vt. j. de adquir. possess. l. possessio quoque. ij. §. & si possessio. & Cod. per quas perso. no. adquir. l. j.

i *Non semper*. quia aliquando acquirit, scilicet cū pecunia nostrō nomine mutuatur. tūc enim cōditio certi & pignoris obligatio nobis acquirit: vt. C. per quas perso. no. adqui. l. si. quæ est contra. vel non semper ideo dicit, quia non ad agendum; sed ad excipiendum: vel nō directe, sed vtiliter acquiritur. Item contra. j. de pign. l. si inter. in prin. Sol. ibi obligauit procurator domino mandante, vel ratum habente: vnde tenet obligatio: secus e contra: vt hic:

k *Poterit*. tenet ergo pignus.

l *Vel vniuersorum bonorum*. non tamē libera. nam & tūc posset etiam si nō conuenisset: vt. j. eo. si cōuenit. §. si. & §. de procu. l. procurator cui generaliter libera. Itē nō quod præsumptio inducitur ex consuetudine patrisfa. sic & infra

k *Poterit*. tenet ergo pignus.

l *Vel vniuersorum bonorum*. non tamē libera. nam & tūc posset etiam si nō conuenisset: vt. j. eo. si cōuenit. §. si. & §. de procu. l. procurator cui generaliter libera. Itē nō quod præsumptio inducitur ex consuetudine patrisfa. sic & infra

† Nō tamen vt diligentiā modū excēdēs à creditore vt à cōmodatario exigatur. l. §. comino. sed quā diligēs patefa. in suis rebus præstare e. let. l. seq.

Creditor. De dolo. & culpa: vt. j. sol. ma. l. filiof. §. maritū. Azo. Repromittere. & poterit hīc dici iudicialis: vt no. j. de ver. obli. l. stipulationum. §. j.

Et si pradium. hoc amplius dicitur in prædio.

De iure. id est de seruitute.

Cessante. si eas creditor scierit deberi: alioquin imputabitur debitori: vt. j. de contrahen. emp. in vendēdo. §. pen. Azo. & ad hanc cautionem præstādam facit. §. quod met. cau. metum. iij. §. idē Iulianus. & §. ex hoc. & j. man. l. de tuo. & C. eo. si ob eam. & §. de rei vin. si post acceptū. & j. de ædil. edi. l. ædiles. §. fin. Sed contra. j. eo. debitor. §. fi. Sol. illa secundum hanc intelligitur, vt ibi dices.

Tutor. Non refragante. aliter si lex refragatur: puta in rebus soli: vt infra de reb. eo. qui sub tut. vel cura. si pupillorum. hodie & in rebus mobilibus refragatur: vt. C. de admini. tut. l. lex in fructib. ergo & in similib. hęc lex intelligitur: vt. C. si ali. res pign. da. fit. l. iij. vel quando ob æs alienum cum auctoritate iudicis: vt. j. de re. eo. l. magis. §. item prætor.

Pigneratam. ita quod non sufficiat vtriq; debitor: vt infra eo. si quis in pignore. §. fin.

Committat. arg. §. eo. l. j. in fi. & j. de cri. stel. l. stellationatus. ij. §. j.

Non excusat. quia in culpa fuit quę venit in contraria pig. vt. §. eo. si cum venderet. §. fi.

Sed si sciēs. aliās non est hīc lex, & aliās sic.

Non cōpetit. quia est cautū, vt voluit: vt. §. e. si rem. §. omnis. Item quia nō debuit certiorari, qui sciuit: vt. j. de ac. empt. l. j. in fin. & j. quod fal. tu. auct. l. j. in fi. & infra de ædil. edi. si tamē. §. ei qui seruū. verfi. in ædilitiis. & j. de doli except. l. apud Celsum. §. item Labeo.

Vtiles actiones. scilicet in rem: vt. §. si ager vectig. vel emphy. per totum. & de rei vindi. superficiali. §. prætor. & j. de superficie. l. i. §. j. Accursius.

Anē. Mercedis. vt & j. qui po. in pigno. ha. l. etiam. Acc.

Iconuenerit. inter nos. Accursius.

Tueatur. vt. C. de her. ven. l. postquam. & quę res pig. obl. pos. l. nomen quoque. & ibi dicitur qua actione. Accursius.

Loco. vt. j. de pig. l. grege. §. ij. Not. ergo compensari quantitatem ad quantitatem: sed non ad speciem: vt. §. de condic. indebi. si non sortem. §. fin. Accursius.

XIIII. PAVLVS libro vicesimo-nono ad Edictum.

E igitur quę diligens paterfamilias in suis rebus præstare solet, à creditore exiguntur.

Creditor cum reddit pignus, debet cauere de suo dato, & facto, & neglecto. Bartolus.

XV. VLPIANVS libro vicesimo-octauo ad Edictum.

Creditor cum pignus reddit, de dolo debet debitori repromittere. & si prædiū fuerit pigneratū, & de iure eius repromittēdum est: ne fortē seruitutes cessāte vti creditore amissæ sint.

Tuendus est creditor in pignore dato à tutore vel curatore legitime. Bartolus.

XVI. PAVLVS libro vicesimo-nono ad Edictum.

Tutor lege non refragante si dederit rem pupilli pignori, tuendum erit, scilicet si in rem pupilli pecuniam accipiat. Idem est & in curatore adulescentis, vel furiosi.

Si creditor decipiatur in pignore, dolo, vel culpa debitoris, habet contrariam pigneratitia ad interesse. poterit etiam stellationatus crimine accusari si dolus interuenierit. Bartolus.

Contrariam pigneratitiam creditori actionem competere certū est. proinde si rem alienam, vel alij pigneratam, vel in publicum obligatam dedit, tenebitur: quantum & stellationatus crimen comittat. Sed vtrum ita demū, si scit, an & si ignorauit: & quantum ad crimen pertinet, excusat ignorantia: quantum ad contrarium iudiciū, ignorantia eum nō excusat: vt Marcellus libro sexto Digestorum scribit. Sed si sciēs creditor accipiat vel alienum, vel obligatum, vel morbosum, contrarium ei non competit.

Fundus vectigalis vel emphyteuticarius potest obligari saluo iure domini. Bartolus.

Etiam vectigale prædiū pignori dari potest: sed & superficialiū: quia hodie vtilis actiones superficialiis dantur.

XVII. MARCIANVS libro singulari ad formulam hypothecariam.

Etiam vectigale prædiū pignori dari potest: sed & superficialiū: quia hodie vtilis actiones superficialiis dantur.

Alluionis. vt & infra de pig. si fundus, in prin. sic & legatum augetur: vt infra de lega. j. quod in rerum. §. si quis post.

Venierit. à debitore: vt & C. de distra. pigno. si debitor. & j. de adquiren. re. do. traditio.

Ancilla. scilicet obligata.

S Anē diui Seuerus & Antoninus rescripserunt: vt sine diminutione mercedis soli obligabitur.

Nomē debitoris potest pignori obligari: & quod inde redigitur, vel compensatur, vel pro pignore tenetur. Bartolus.

XVIII. PAVLVS libro vicesimo-nono ad Edictum.

Si cōuenerit vt nomen debitoris mei pignori tibi sit, tuenda est à prætore hęc cōuētio, vt & te in exigēda pecunia, & debitorem aduersus me si cū eo experiar tueatur. Ergo si id nomē pecuniariū fuerit, exactā pecuniā tecū pensabis. si verò corporis alicuius: id quod acceperis, erit tibi pignoris loco.

Quod accedit pignori, pignus est. Bartolus.

Si nuda proprietas pignori data sit: vsusfructus qui postea adcreuerit, pignori erit. Eadem causa est alluionis.

Res transit cum causa sua. Bar.

Si fundus pignoratatus venierit, manere causam pignoris: quia cū sua causa fundus transeat: sicut in partu ancillæ: qui post venditionem natus sit.

Quādo materia in materiatum transit, pignus extinguitur, seu eius obligatio. Bartolus.

Si quis cauerit, vt filua sibi pignori esset, nauē ex ea materia factam nō esse pignoris Cassius ait: quia aliud sit materia, aliud nauis: & ideo nominatim in dando pignore adiciendum esse ait: Quęque ex silua facta, natā ve sint.

Seruus & filius ex causā peculiari possunt re peculiari pignori obligare. Bartolus.

Seruus rem peculiare si pignori dederit. tuendum est, si liberā peculiari administrationem habuit. nam & alienare eas res potest.

XIX. MARCIANVS libro singulari ad formulam hypothecariam.

E Adem & de filiofamilias dicta intellegemus.

Res aliena potest dño volēte veratū habente pignori obligari. B.

XX. PAVLVS libro 29. ad Edictum.

Liena res pignori dari voluntate domini potest, Sed

res pig. obli. pos. l. j. §. j. Sol. hīc peculiare negotium gerebat, ibi alienum: arg. §. de pact. in personam. §. j. Accur.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Natus sit. Non tamē cōceptus: sed apud debitorē fuit conceptus. nā si post venditionem conciperetur, non esset pignori obligatus: vt. j. de pign. l. Paulus respondit. §. j. quę est contra.

Aliud nauis. sic si legauit lanam, si postea factum est vestimētum, non continetur in legato vestimentum: vt j. de lega. iij. lana. Sed arg. contra infra de lega. j. seruū filij. §. si pocula. sed ibi iam cesserat dies legati, vnde rei mutatio legatario non nocet. Sed opponitur huic. §. quia eodē modo aliud est ancilla, & aliud partus, & tamen respōdetur idem: vt. §. prox. §. Tu dicas quod optima est hīc differentia. hypothecaria quidē actio desinit cōpetere re obligata desinēte esse: sed materia cū trāsit in materiātū, desinit esse, & extinguitur. & incipit esse alia species: vt. j. de auro & argen. leg. Seia. §. item quero. ergo hypotheca extinguitur: & ideo nominatim adiciēdū est & c. & tunc dicā nauem esse obligatā, non ideo quia ex filua sit facta vel nata, sed quia sua facta est. i. illius debitoris. vnde ex generali vel speciali obligatione est obligata: quare veniunt quę habet, habiturūve est: vt. C. quę res pig. l. fin. vnde si alius, nō dominus illius siluæ, fecerit nauē: & sic sibi acquiritur dominiū: vt. j. de adq. re. dom. l. sed si ex meis tabulis. in prin. non dicam nauē pignori obligatā: sed in superiori casu nō desinit esse ancilla propter natiuitatē partus: sed filua desinit esse filua.

Natus sit. i. erunt. futurum enim tempus respicit. Accursius.

Liberam. vt & Cod. quod cū eo. l. si liberā. Sed contra etiam si habeat liberam: vt. j. quę

res pig. obli. pos. l. j. §. j. Sol. hīc peculiare negotium gerebat, ibi alienum: arg. §. de pact. in personam. §. j. Accur.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Liena. Potest. aliās non: vt. C. si res ali. pig. data sit. l. quę prædium. & l. fi. sed vendere sic: vt infra de ac. emp. ex empto. in princi. & de contrahen. empt. rem alienam. in princ. & est ratio vt ibi. Accursius.

Quantitatis ad quantitatem fit compensatio.

fructus et hanc don in l. churro nā

Fortē legendum, Sane vt diui Seuerus & c. vt in vulgari. legiur. Facile est enim vt verba quādam interdū trāspanantur. obligaretur.

tuendus.

a *valebit*. ab eo tempore quo conuenit: vt infra de pigno. si fundus. §. j. & C. de dona. inter virum & vxor. l. antepe. in fin. l. Not. arg. etiam hinc: quod non valet ad initio, postea confirmari: vt arg. supra de ado. l. adoptio. Accursius.

Inualidū ab initio postea cōfirmatur.

b *Recte agitur*. cōsignata pecunia & deposita, vel sola oblatione facta in iudicio: secus si extra: vt infra de admini. tut. l. tutor pro puillo. §. si. & C. eo. l. nec creditores. & l. si. §. si. & §. eo. si rem. in si. & C. de vsur. l. acceptam.

c *Omo. Eius tenebitur*. licet domus comburatur. Accur.

d *Pars eius*. & quidem maxima: vt infra de sol. qui res. §. areā. & §. de rei vind. solū. Sed arg. contra insti. de vsufu. §. si. Accursius. **ADDITIO.** Dic secūdu Barr. hinc quod aliud est in vsufu, quia rei mutatione perimitur: vt. §. quib. mo. vsufu. amit. l. repeti. §. rei mutatione. aliud in pignore: vt per eundem Barr. in. l. si cōuenerit. §. si quis cauerit. §. eo.

* Breuis edicti.

† Area pars domus & domus pars aree. l. solum. de rei vindic. & l. eum qui ades. de vsucap.

* Coniunge l. si debitor. de fur.

e *Et contra ius*. nam supra obligauit domum hinc solum tatum, & tamen aedificium sequitur: vt hinc, & j. de pig. Paulus. §. domus. & l. si fundus. §. si res.

S *I pignore. CASVS.* Obligauit tibi Codicem pignori. fuit tibi subreptus: quæritur an hoc quod fueris consecutus ex persecutione rei, siue agendo actione furti ad pœnā, siue conditione furti ad rē ipsam, debebis in debitum computare? Et distinguitur an extraneus pignus subripuit: & quicquid ab ipso fueris consecutus, in solutū cōputabitur. Si verò dominus pignoris subripuit, & conuentus dupli vel quadrupli act. furti præstiterit: creditor hoc indebitum non cōputabit. Idem est in alio casu: pone seruum tuum mihi pignori obligasti: postea per metū me compulisti vt tibi traderem. postea egi contra te act. quod metus cau. & quadruplum cōsecutus sum: nunquid illud indebitū computabitur? Dicit quod non. [SIC CREDITOR.] Aliquis creditor iure pacti pignus vendidit, & consuetudo fuit illius regionis quod creditor vendendo de euictione caueret: vel fortè bene vendere non potuit: vnde de duplo cauit vel de simplo forte: postea fuit res euicta: vnde iste creditor & idem venditor conuentus duplum præstat: nunquid habet regressum per contrariam pigne. contra debitorem? Dicit qd sic, si ideo pluri vendidit, quod de duplo cauerat: quia tūc de tota dupla contra debitorem habebit regressum. aliās non habebit nisi ad debitum. Viuianus.

f *Si pignore subrepto*. scilicet ab extraneo: quo casu non credito tenus, sed in summa pignoris datur furti actio. sed si debitor subripuit, tunc in summa debiti vel vsurarum: vt infra de fur. l. creditoris. Sed plenè distinxit. j. de fur. l. eum qui. §. idem scribit.

g *Creditor*. Not. creditorem agere furti: quia eius interest potius &c. vt insti. de ob. quæ ex delic. §. furti. Sed lege Aquilia non, nisi in subsidium: vt supra ad legem Aquiliam. l. qui occidit. §. j. quæ est contra. Sed illa est ratio, quia illa tantum domino datur: vt infra eo. tit. l. item Mela. §. j.

h *Imputare*. & quod debitum excedit, restituat debitori: vt. j. de fur. l. creditoris. Accursius.

i *Culpa*. quo casu videbatur quod propter culpam à debito cauderet, secundum Azo.

k *Conditione*. non furtiua sed incerti, quæ datur non domino,

& si ignorante eo data sit. & ratū habuerit, pignus valebit. **a**

Qui pares sunt in tempore, sunt pares in iure. Bartolus.

Si pluribus res simul pignori datur, æqualis omnium causa est. Si per creditorem stetit quo minus ei soluatur, rectè agitur **b** pigneraticia.

Contra agentem pigneraticia potest excipi de exemptione rei postea facta. h. d.

Interdum & si soluta sit pecunia, tamen pigneraticia actio inhibenda est: veluti si creditor pignus suum emerit à debitore.

Quod ex re obligata superest, obligatum est. Bartolus.

XXI. IDEM libro sexto Breuium *

D *Omo pignori data, & area eius tenebitur*: **c** est enim pars **d** eius. **†** & contra, ius **c** soli sequetur aedificium.

Quod creditor consecutus est ab alio nomine pœnæ delicti circa rem commissi, computatur in debitum vel debitori restituitur, secus si ab ipso debitore pœnæ nomine exigatur. Bartolus.

XXII. VLP IANVS libro trigensimo ad Edictum.

S *I pignore* * subrepto **f** furti egerit creditor, **b** totum quicquid percepit, debito eum imputare **n** Papinianus confitetur, & est verum, etiam si culpa **i** cre-

ditoris furtum factum sit. multo magis hoc erit dicendum in eo quod ex conditione **k** consecutus est. Sed quod ipse debitor **†** furti actione præstitit creditori, **l** vel conditione, an debito sit imputandum videamus. Et quidem non oportere id ei restitui, **m** quod ipse ex furti actione præstitit, peræquè relatum est & traditum. & ita Papinianus libro nono * quæstionum ait. Idem Papinianus ait & si metus causa seruū pigneratum debitori tradiderit, quem bona fide **n** pignori acceperat. Nam si egerit quod metus causa factum est, & quadruplum sit consecutus: nihil neque restituet ex eo quod consecutus **o** est, nec debito imputabit. **p**

l *Creditori*. quod fit in summa debiti, vt dixi.

m *Restitui*. id est debito imputari: sed lucro debet creditoris cedere. vt. j. de solu. id quod. Sed quid in eo quod per conditione incerti præstat? Videtur imputandum, cum loco rei succedat. ar. §. de peti. here. l. si & rem. Ecōtra videtur qd non, per hoc quod postea dicit in actione quod metus cau. nam in quadruplo illo vnum simplicum est res ipsa siue rei æstimatione. Dic ergo secūdu Azo. quod nō imputatur. sed Ir. contra. Et quod dicit de actione quod met. cau. qd non imputatur dicit quod restituitur tantū: quod falsum est: vt. j. dicit. Itē cum creditor imputat siue restituit quod consequitur ab extraneo, vt supra dictū est proximi. quare cōductor non restituit quod ab extraneo cōsecutus est actione furti: vt infra locais qui rem? Itē nec commodatarius: vt. C. de fur. l. si. §. sed cum in secunda. quæ sunt contrariæ. Sol. conductor & cōmodatarius amiserant vsū quē habere debebāt: creditor autē vt non debebat: im-

mo si vteretur, faceret furtum: vt infra de fur. si pignore. in prin. **n** *Bona fide*. secus ergo si & ipse per metum pignori accepit. tūc enim non videtur illud damnum pati quod desiderat hęc actio quod met. cau. vt supra quod met. cau. sed & partus. §. fin. Accursius.

Etiam prædo potest agere pigneraticia ad rem & ad fructus. Bartolus.

Si prædo rem pignori dederit, competit ei & de fructibus pigneraticia **q** actio, **r** quamuis ipse fructus suos non faciet. A prædone enim fructus & vindicari extātes possunt, & cōsumpti cōdici. **f** proderit **r** igitur ei quod creditor bona fide possessor fuit.

Si debitor pignus quod conduxit, non restituit, ad interesse contrario iudicio conuenitur. Bar.

Si post distractum **u** pignus debitor qui precario rogauit, **x** vel

cau. sed & partus. §. fin. Accursius.

o *Consecutus*. scilicet à debitore. & æstimationis possessionis pignoris: sed in actione furti ipsius debiti. Et est ratio, quia actio furti datur ad interesse: quod me. cau. in quadruplum æstimationis rei ablata: vt. j. de fur. l. creditoris. & §. quod me cau. si cū exceptione. §. quadruplabitur. & l. si mulier. §. qui possessionem.

p *Imputabit*. Sed cum in actione quod me. cau. æstimatio possessionis pignoris pro pignore habeatur, quare non restituet vnum simplicum, sicut restitueret pignus? Respon. quia debitor ad pignus potest intendere pigneraticiam actionem: sed ad æstimationem nulla actione habet obligatū creditorem: & ita debitori potius expedit dare rem quàm pretiū, id est vnum simplicum de quadruplo. sic infra de le. j. seruum filij. §. si statuliberum. Accursius.

q *Pigneraticia*. soluta demum pecunia.

r *Actio*. sicut & commodati: vt. §. commo. l. ita vt si fur. Accur.

f *Condici*. vt. §. de condic. inde. l. si vrbana. in fi.

r *Proderit*. ad extenuandum debitum, vt pigneraticia agere possit, quando fuit creditor bonæ fidei. aliās si malæ fidei, non facit creditor suos: vnde prædo nō liberatur: sed dominus vindicat vel condicit, si cōsumpti sunt. Item proderit ei: quia si soluat debitū, per pigneraticiam actionem consequetur fructus à creditore: vt in prin. §. & transfertur eorū dominiū in eum à creditore: sed tamen eos cogitur restituere domino rei: vel totidē vnde cunq̄ habeat: sicut emptor qui redhibitoria agit, vt infra de ædil. edic. l. cū autem. §. cum redhibeatur. cum enim sit prædo, de perceptis & de percipiendis tenetur: vt. §. de rei vin. si nauis. §. fin.

r *Proderit*. refert se ad primum casum.

u *Si post distractum*. à creditore, & maxime subaudi. nam idem & si nōn distraxisset adhuc.

x *Rogauit*. ante distractionem pignoris, non post.

† Not. text. secundū Bal. hic quia venit ad limitationem l. i. C. e. & l. si do minū. C. de pig cū similibus & idē probat. l. sequēs immediate quæ incipit: & si metus. Bolog. octauo.

Gracifimus.

a Restituat. scilicet creditori vt eam emptori tradat.

b Tenetur. ad interesse: non vt restituat rem. ad eam enim habet interdictionem de precario vel hypothecariam. Azo. Item interdictionem vnde vi: quia videtur eum vi expellere. Et no. secundum quosdam, quod in hoc contrario iudicio, cum de fide rupta agatur, possit in litem iurari: & condemnatus efficitur infamis hoc casu: vt. §. de his qui no. infra. l. furti. §. mandati.

c Sine dolo. quia sic se habet consuetudo, quae est seruanda in talibus: vt. §. de ad. l. edic. q. si no. lit. §. quia assidua. & §. de euctio. si fundus. Et secundum hoc intelligitur §. e. si necessari. §. j. Item no. propter consuetudinem quae excusari: vt hinc, & §. de ad. tu. l. sine herede. §. Lucii. & ad hoc §. ma. l. si qs negot. §. fi.

d Talis venditio. s. cum promissione duplæ. nec etiam erat consuetudo regionis vt sic caueret.

e Attulit. hoc secundum casum, quo creditor agit de dupla contra debitorem. s. quando plus vendidit.

• Vendidit quanti.

f Promisit. i. promississet. sic i. auth. de consan. & vteri. fra. §. j. col. vj.

g Non habere. s. ad interesse, sed ad summam debiti sic: vt statim subiicit, nec enim & c. ipse autem creditor bene tenetur ex quo promisit: vt Co. cre. cui. pig. l. j. & ij. Accursius.

† Si stipulatus vsuras.

N Ec enim. CASVS. Ibi, sed si stipulatio, sic ponitur: Creditor mihi. x. mutuaerat sub pignore: stipulatus est vsuras: deinde vendidit pignus creditor fortè pro. x. quae sibi debebantur: & cauit de dupla. hoc in superiori. §. postea stetit per quinquennium: tandem euicta fuit res ab emptore, vnde creditorem conuenit emptor de dupla: & conuentus praestitit. quaeritur, an iste creditor regressum habeat contra debitorem pro vsuris medij temporis: hoc est illius quinquennij, eo quod res fuit euicta: Et respon. quod regressum habebit. cum in duplae solutione plus damni sustineat quam ex vsu pecu. medio tempore. quod si creditor non praestitit nisi simplum: dicit quod in hoc casu non habebit regressum: quia non plus ei videtur abesse, quam fuit lucratus ex vsu pretij per id quinquennium. Viuianus.

h Poterit. hanc enim consequitur: vt infra de distrac. pig. l. rescriptum.

i Sed si stipulatio. à creditore interposita propter sortem.

k Eam. scilicet duplam. Accursius.

l Factum est. q. d. non est tanta vsura quin in duplo quod emptori praestat, non sit tantumdem vel plus. Sed quid si minus est in duplo: Respon. fortè non consequitur quod est vltra.

m Simplum. quia tantum simplum promisit de euictione, ad quod etiam non tenebatur: vt. C. cre. cui. pi. l. j. & ij. & infra ma. l. si mandato Titij. §. ceditor. sed ad credendam contrariam pigneraticiam actionem: vt infra de euic. in creditore.

n Quod ab emptore. quodque solum restituit. Ioan. sed nonne in primo casu habuit vsu pecuniae? Respon. non intelligitur habuisse, cum plus habeat necesse restituere.

E Leganter. CASVS. Obligavi tibi aliquam rem pro. x. cum in solutione cessare, impetraui à principe vt liceret tibi pignus habere iure dominij. cum autem auctoritate principis possedisses: aliquis eam à te vindicauit, & euicit. quaeritur an habeas regressum contra me quondam debitorem per actio. pignora? Dicitur quod non: quia per impetrationem dominij videtur extincta pigno. obligatio: habebis tamen vtilè actionem ex empto contra

conduxit pignus, possessione non restituat, a contrario iudicio tenetur. b

Si creditor vendens pignus promittit duplū ex consuetudine vel aliter vtiliter gesserit: quod hoc nomine praestiterit, contrario iudicio repetit. aliàs non vltra debiti summam. Item si ex stipulatione de euictione duplum praestiterit, sortem & vsuras consequetur. si simplum, sortem tantummodo. h. d. cum. l. sequen. Bartolus.

Si creditor cum venderet pignus, duplam promisit: (nam vsu hoc euenerat, & conuentus ob euictionem erat & condemnatus) an haberet regressum pigneraticiae contrariae actionis? Et potest dici esse regressum: si modò sine dolo & culpa sic vendidit, & vt paterfamilias diligens id gessit. Si verò nullū emolumentum talis venditio attulit, sed tantum venderet, quanto vendere potuit etiam si haec non promisit, regressum non habere. b

XXIII. TRYPHONINVS libro octauo Disputationum.

N Ec enim amplius à debitore, quam debiti summa [est] consequi poterit. h. Sed si stipulatio vsurarum fuerat, & post quinquennium forte quam pretium ex re obligata [consecutus est] victus eam

me, quasi rem emisses, ad pectiniam debitam & vsuras: & etiam ad interesse, si plus est interesse. Sed pone quod pignus sit deterius factum: nunquid illam deteriorationem poterit debitor compensare, si debitor agat pigne. act. aduersus creditorem? Et respondetur quod sic. [QUI REPROBOS.] Mutuaui mihi. x. sub. pignore.

emptori restituit, etiam medij temporis vsuras à debitore petere potest: quia nihil ei solutum esse vt auferri non possit, palam factum est. l. Sed si simplum praestitit, doli exceptione repellendus erit ab vsurarum petitione: quia habuit vsu pecuniae pretij quod ab emptore acceperat.

Re in solutum data, à iudice vel à patre euicta non agitur primitiua, sed vtili ex empto ad interesse, quod etiam in compensationem deducitur. Bartolus.

XXIII. VLPIANVS libro trigensimo ad Edictum.

E Leganter apud me quaesitum est, si impetrasset creditor à Caesare vt pignus possideret: idque euictum esset, an habeat contrariam pigneraticiam? Et videtur finita esse pignoris obligatio: & à contractu recessum. Imò vtilis ex empto accommodata est, quemadmodum si pro soluto ei res data fuerit, vt in quantitate debiti ei satisfiat, vel in quantum eius interfuit. Et compensationem habere potest creditor, si fortè pigneraticia, vel ex alia causa cum eo agetur.

Solutio pecuniae reprobae solutem non liberat: sed non cogitur soluere debitum, nisi pecunia reproba reddatur. Bartolus.

vnde quasi prius perempta restituitur, vel resuscitatur: vt supra si ex noxa. cau. aga. l. ij. in fi. Item contra. §. de except. rei iudi. l. ex sexante. §. Latinus. in fi. vbi fuit creditor factus dominus rei sibi obligatae ex quadam generali transactione inter se & debitorem facta, & tradita sibi re ex ea causa: & tamen si à possessione cecidit, agi hypothecaria ibi dicit. Sol. ibi non fuit dominium translatum in creditorem, quia non fuit ei data illa res tanquam esset dantis, sed tanquam alterius: & ideo errans dominium non mutauit: vt supra de condic. cau. da. l. ij. §. subtilius. Item contra. §. de solu. si aliam. vbi dicit quod ita demum est à prioribus obligationibus recessum, si res ita creditori assignetur, quod euinci non possit. Sol. ibi eo modo accepit, vt non aliàs discederet nisi res eius fieret: hinc autem non. Vel hinc aliud pro pecunia: ibi aliud pro alio pura species pro specie.

q Pro soluto et. tunc enim quando res in solutum datur, si euincitur, datur vtilis ex empto: vt hinc innuit, & C. de euic. si praedium. expressè dicitur. Sed videtur antiqua actione debere agi: vt. C. de sen. l. libera. quae est contra. Sol. hinc res pro pecunia: ibi res pro re vnde non est emptio. Vel distinge an accipièdo in solutum, voluit omnino à priore obligatione recedere, vt hinc: an ita demum si res irrevocabiliter fieret sua, vt ibi.

r Vel in quantum eius. scilicet si plus interest sua. Sed contra videtur quod non possit nisi ad pretium & vsuras: vt arg. infra de euic. §. si plus. §. j. Sol. is qui impetrauit dominium, vt quasi dominus possideret, agit ad interesse, vel ad debitum. Aliud in eo qui emit ab executore: quia tunc ad debitum & vsuram agit: vt ibi. forsan propter Caesaris beneficium est hoc, vel quia hic fuit creditor qui emisse videtur, secundum Azo.

c Compensationem. quia qui actionem habere potest, multo magis exceptionem per compensationem.

s Si forte. quia forte damnum dedit in re pignori obligata. Accursius.

solui tibi in falsa moneta. vtrum habeam pigne. act. ad pignus: Respon. quod non: sed soluere debeo in bona moneta & reddendi sunt mihi falsi nummi quos dedi. [SI VENDIDERIT.] Mutuaui tibi. xx. aureos sub pignore. vendidi pignus istud pro. xxx. aureis: & sic vltra. x. vendidi, quam mihi debitum sit: sed nondum pretium recepi. vtrum debitor cui mutuaeram, possit agere contra me ad superfluum hoc est ad. x. antequam recipiam? Et respon. quod expectare debet me quod recipiam prius: vel debeo ei cedere ac. contra emptorem pignoris meo periculo. Sed si recepi illud superfluum, & non reddo, veniet in act. pig. Sequens. §. est planus. Viuianus.

o Possideret. iure dominij. Accursius.

p Finita. quia creditor dominus esse cepit. Sed contra. §. ad Ttebel. debitor. circa prin. vbi dicit heredem rogatum de restituendo si adeat. quod licet sit dominus factus rei sibi obligatae remanet tamen sibi hypothecaria. Sol. ibi videtur nec dominus factus, ex quo restituitur:

a Non liberabit. nam non videtur solutum, quod deterius soluitur quam debet: ut hic, & j. deposit. l. j. §. si res. & j. de sol. l. qui sibi. §. si. & s. commo. l. iij. §. si reddita. Sed quod si ab electore fuerit approbata? Arg. quod sit liberatus: ut s. eo. si re. §. omnis in fi. & j. de condi. & dem. l. quauis quia sibi debet imputare qui male elegit vel eligi fecit: ut j. pro soc. soci. socio. & j. loc. & c. du. l. ea lege. §. si. & j. man. iter. §. abesse. & j. de fideiuf. l. iij. in fi. & l. qui debitor. & j. de solu. si solutus. Sed e contra videtur quod deficiat solutio vel electio, ubi deficit emptio: quia erratum est in substantiali qualitate: ut j. de cotrah. emp. l. in venditioib. §. unde queritur. & j. de opti. lega. l. ij. Solu. ego puto eum qui certat de damno vitado, potior esse: arg. s. de mino. verum. §. si. & l. si minor xxv. annis filio. Item quid si expenderit eam pro proba? Videtur quod repellatur, saltem quia non reddit reprobam: ut hic subiicit, & j. de solu. si cum aurum. Vel quia tantumde quocumque modo habet: ut j. de solu. l. cum seruis. & l. cum quis. §. qui homine. Sed videtur contra: quia potest reddere estimationem reprobam: & quia ab eo non cauit, habere debet: ut C. de inoffi. test. sancimus. §. repletionem. &

† Perperam vulgata editio habet, nec superfluum reddit, in pignoratitio iudicio venit. Et si res, & c. Anto. Aug. lib. 1. ca. 1.

quia habet ex sua negotiatione: ut j. ad leg. Fal. l. iij. & quia his quibus soluit, adhuc tenet. Ac. **b** Reddendis. non conditione indebiti, sed opposita exceptione doli mali, etiam si scienter soluit: ut infra de sol. si cum aurum. **c** Reddendum. scilicet debitori. Accursius. **d** Quo ad. i. donec. **e** Ad solutionem. superflui. **f** Mandandas. sic & mandatur. s. de peti. here. l. quod si in diem. §. idem Iulianus. & j. de act. empt. si ea. Sed hoc casu videtur contra infra eo. l. pen. in princ. Sol. ut ibi. Item quod hic subiicit de periculo, intellige si eius arguatur culpa. nam alias non suo periculo: ut quia ante fuerat non soluendo. secus si post incipit esse non soluendo: ut j. de distrac. pign. quæsitum. & infra de adm. re. ad ciui. perti. l. ij. §. si eo tempore. **g** Iudicio venit. & si tardius soluerit, in vsuras ex mora tenetur: ut supra eo. fin. autem. Accursius. **h** Debilitauit. l. venit in iudicio isto: ut hic, & C. e. l. creditor. **i** Non teneri. nam licitum est seruos pro suis maleficiis coercere: ut hic, & j. de verb. oblig. l. qui seruum. & de leg. j. l. quid ergo. §. si heres. bene autem dicit pro suis, non autem aliter: quare si prostituit & c. **k** Soluitur. Sed aget debitor ad interesse: ut s. proxi. ibi, & si res pignori & c. sic & in patre & domino, quod in creditore hic dicit: ut C. de epif. audientia. l. si lenones. & C. de spectaculis. l. si. lib. xj. sic & in eo qui redemit ab hostibus, si talem ancillam redemptam prostituat: ut C. de cap. l. foedissimam. Accursius.

S I seruos. **C A S V S.** Obligasti mei seruos tuos, quos instruxi in scriptura, vel in pictura. vel simili artificio: nunquid illa quæ impendi, potero à te repetere? Dicit quod si voluntate tua tacita vel expressa impendam: expensas potero recuperare, si voluntas non intercessit. Vel distingue: aut illud recipere est necessarium: & tunc agam ad expensas, ut prius: aut non: & tunc ni-

hil habeo, quia pone quod pauper fuisti, & domum magnam mihi obligasti: in domo illa multum impendi subleuando, tegendo: & cum soluendo non fuisti, non potes soluere has impensas: ideo nec cogaris. si autem moderatas impensas feci, & dicas te non posse soluere, dicit quod iudex inspicere debet ne tibi sit nimis

facere coegit, ilico pignus ancillæ soluitur.

Expensæ necessariæ vel vtilis debent restitui creditori si modò debitori non sunt onerosæ: quod arbitrio iudicis æstimabitur. Bartolus.

xxv. IDEM libro trigensimo primo ad Edictum.

S I seruos pigneros artificii instruxit creditor: si quidem iam imbutos, vel voluntate debitoris, erit actio contraria, si vero nihil horum intercesserit: si quidem artificii necessariis, erit actio contraria: non tamen sic ut cogatur seruis carere pro quantitate sumptuum debitor. Sicut enim negligere creditorem dolus & culpa quam prestat non patitur: ita nec talem efficere rem pignoratam, ut grauis sit debitori ad recuperandum: puta saltum grandem pignori datum ab homine qui vix luere potest, nedum excolere: tu acceptum pignori excoluisse sic, ut magni pretii faceres, alioquin non est equum, aut querere me alios creditores, aut cogi distrahere quod velim receptum aut tibi penuria coactum derelinquere. Mediè igitur hæc à iudice erunt dispicienda: ut neque delicatus debitor, neque onerosus creditor audiatur.

Pignus prætorium non constituitur, nisi in possessionem mittatur. Bartolus.

xxvi. IDEM libro tertio Disputationum.

quando nulla: & tunc agitur pro necessariis: non tamen ut careat debitor re: ut hic, & arg. supra de rei vind. l. in fundo.

P Negligere. scilicet rem pignoratam: ut hic subiicit, & supra ad leg. Aquil. quemadmodum. §. magistratus. Accursius.

Q Culpa. lata & leuis: ut institui. quibus mo. re contra. obliga. §. fin.

R Vix luere. l. soluendo sortem. Accursius.

F Excolere. i. sumptus culturæ soluere. Accursius.

A Equum. l. istud quod sequitur: aut & c.

D Distrahere. scilicet quod & c. Et hoc pro solutione sumptuum

ultra modum factorum. Accursius.

A Audiatur. debitor est delicatus, qui etiam vnum nummum reddere non vult. creditor est onerosus, qui vsque ad vltimum quadrantem vult sibi solui. neuter ergo auditur. Et sic ex duobus contrariis eligitur quoddam temperamentum: ut & supra si quis cau. l. j. & ij. §. si quis tamen. & infra de an. leg. l. quintus. in fi. l. & j. de verb. ob. l. continuus. §. ij.

N on est mirum. **C A S V S.** Superius dixit unde & qualiter consensu contrahentium pignus contrahitur. In lege hæc ponit duos alios modos quibus pignora constituuntur. Vnus, iudex aliquem in possessionem misit. dicit quod pignus constituitur: & arguit à simili. Nam testator in testamento suo potest pignus constituere legatariis: ergo. & postea assignat differentiam inter pignus constitutum auctoritate iudicis, & conuentionale. Et dicit quod ita contrahitur obligatio in pignore iudiciali si res fuerit tradita, & non aliter. Viuianus.

onerofus: nec tu nimis delicatus sis. Viuianus.

Iam imbutos. id est iam imbui ceptos. & sic est hic tacita debitoris voluntas. sic & supra commo. l. si vt certo loco. §. custodiam. & infra de act. empt. Iulianus. §. præterea. in fi. & infra ad Macedo. sed Iulianus. §. quod dicitur. & supra eo. vel vniuersorum. & infra de ædil. edic. l. si minor. §. ei. Sed argu. contra. s. de vsuf. l. vsufructuarius. §. ædificium. quia si fieret ædificium etiam à domino inchoatum, rei mutatione extingueretur vsufructus: quod non est in pignore: ut supra eo. l. domo. Item arg. contra. j. de reb. e. l. j. §. si defunctus. **A D D I T I O.** Sol. secundum

Bart. & dicit quod ibi præsumptioni tacite voluntatis non statuitur favore pupilli: quia forte sibi esset vtile vendere. aliter enim sciuisset vendere defunctus, & aliter pupillus.

M voluntate. scilicet expressa: ut arg. infra de in rem ver. l. iij. §. sed si mutua.

Necessariis. necessariū est ex quo percipitur expensa. & idem de vtilibus expensis.

Debitor. tres sunt ergo casus. Primus, quando tacita. Secundus, quando expressa voluntas intercessit: in quibus omnino agitur. Tertius, quando nulla: & tunc agitur pro necessariis: non tamen ut careat debitor re: ut hic, & arg. supra de rei vind. l. in fundo.

* recipiendum, Flo. r. e. cipiendum; Vulg.

† diligatus in pandect. pro delicatus & iterū pag. 1391. 8. delicatē.

* Concor. glo. i. post prin. in ver. si. quia nec delicatus in c. ex præterita. extra de elec.

Debitor delicatus & creditor onerosus, quis.

Scientia vel
dinorātia in
multis atē-
giur.

suum officiū deponēdi exhibet, etiam cōtra ignorantem agit: vt
j. de fur. si seruus cōmunis. §. quod verò. est ergo idē quantum ad
eum qui sciens dat. Et not. quòd sicut hic in pignore distingui-
tur sciens vel ignorans: sic & in commodato: vt in si. huius. l. & §. 3.
commo. l. pe. Sic & in eo quem mandato meo emisti: vt. j. mā. in-

ter causas. §. si cum ser-
uus: & in locato: vt. j.
loc. si tibi domū. §. j. &
in vendito: vt. C. de a-
dil. edic. l. j. & i dato in
dotē qui furtum faciat
marito: vt infra rerum
amo. si mulier cū. §. at si
in dotem. Item & in le-
gato: vt. j. de leg. j. si he-
res. §. generaliter.

Cum debitor. Et si
soluēdo. quia expe-
dit potius pignori & c.
vt instit. de ob. quæ ex
deli. §. furti. & j. de reg.
iur. l. plus cautionis. Itē
quia periculum est ne
desinat posse facere:
vt. §. de neg. gest. diuor-
tio. Vnde tenetur ad in-
teresse: puta si erat chi-
rographariū aliud quā-
dam debitum, quod si-
bi poterat seruare per
retentionem pignoris:

† Antichre-
sis est res ea
lege pignori
data vt fru-
ctus pro vsu
ris percipiat
creditor.

vt. C. etiam ob chiro.
pe. l. j. Vel erat naturale
debitum pro quo obli-
gavit: vt. C. de vsur. l.
per retentionem. Vel
quia expenderet, si age-
ret personalis: vnde expe-
dit ei potius pignori
incumbere: vt dixi. Alij
dicunt agi vt res alia æ-
que bona pignori de-
tur: vt ar. infra de leg. j.
si heres. §. generaliter.
& §. de cōsti. pecu. qui
autem. §. ij.

o Flo. cam,
sed veru præ-
fuo.

Si pecuniā Antichre-
sin. vetus lectio. an
tiphinam. sed mendo-
sa. Est autem antichre-
sis (teste Alciato libr.
dispūc. ij. c. iij.) pignus
quod sub hoc nomine
accepit creditor, vt e-
ius vsus & fructus
pro vsuris sibi compu-
tet. Lo. Potuit enim
& debitor in constitu-
endo pignore hoc verbo vti. Vel dic quòd est scriptura quam
facit debitor, in qua continetur eum debere tantum: & dat eā
creditori. & sic dicit quòd potest eam soluta pecunia recuperare si-
cut pignus. Accursius.

Titus. CASVS. Debebas mihi. x. tu debitor alteri a quo ha-
bebas pignora, secundum vnum intellectum, cum esses in
mora soluendi: & in re aliena, secundum vnum casum, vel pro-
pria, secundum alium: mihi vendere volebas. scripsisti mihi, & ro-
gasti per epistolam vt pignus haberem tanquam emptum: dein-
de pœnitet te: & paratus es soluere sortem & vsuras: & ita vendi-
tionem prius factam vis infringere. quæratur an possis. Et respō.
quòd non. Viuianus.

C Sempronio. creditor Sei: cui Sempronio res erant obligatæ,
quas volebat Sempronio distrahere. sed primo obligauit, postea
eidem cui obligauit, vendidit non soluto debito. Vel dic secun-
do quòd debitor petiit a creditore vt pignus certo pretio habeat
emptum: vt ita legas: cum Titius credidisset Sempronio pecuniā
& c. petiit Sempronio & c. & secundum primum sunt tres perso-
næ: Titius, Sempronius, & Seius: secundum alium duæ, scilicet
Titius & Sempronius.

d Creditor. scilicet Sei, secundum primum casum: vel creditor Se-
pronij, secundum alium.

**Qui obligauit rem alienam, te-
netur cōtraria pigneraticia ad in-
teresse. Bartolus.**

XXXII. MARCIANVS libro
quarto Regularum.

Cum debitor qui alienam re
pignori dedit, potest creditor
contraria pigneraticia agere, & si
soluendo debitor sit.

**Si pignus est datum sub alterius
nomine, habet locum pignerati-
cia soluta pecunia. h. d. secundum
glo. Bartol. Vel sic secundum Pau-
lum de Cast. Actio pigneraticia
competit etiam pro pignore præ-
torio. h. d. secundum intellectum
doctorum: qui probatur etiā per.
l. non est mirum supra eo.**

XXXIII. IDEM libro singulari
ad formulam Hypothecariam.

Si pecuniam debitor soluerit,
potest pigneraticia actione v-
ti ad recuperandā *ἐπιχρησιν*. b. t. nā
cū pign^o sit, hoc verbo poterit vti. c.

**Pactum quòd pignus sit solutū
pro debito, factum ex postfacto,
valet: & non potest reuocari. h. d.
Bar. secundum d. Guil. de Cu.**

XXXIII. MARCELLVS libro
singulari Responsorum.

Titus cum credidisset pecu-
niam Sempronio, & ob eā
pignus accepisset, futurūque esset
vt distraheret id creditor, d quia
pecunia non solueretur: petiit c a
creditore, vt fundum certo pretio
emptum haberet. t & cum impe-
trasset, b epistolam qua se vendi-
disse fundum creditori significa-
ret, emisit. h quæro an hanc ven-
ditionem debitor reuocare i pos-
sit, offerēdo sortem & vsu ras quæ
debentur. Marcellus respōdit se-
cūdū ea quæ proposita essent, re-

c Petiit. Sempronius debitor secundū vtrāque positionem. Acc.

f Haberet. scilicet Titius.

g Et cum impetrasset. quia hoc placuit creditori.

h Emisit. ad debitorem suum. secundum primum casum: vel ad
ipsum creditorem cui in solutum dabat, secundum alium.

uocare non posse.

**Pecunia redacta ex venditione
pignoris, prius in vsuras, deinde
in sortem computatur. Bartolus.**

XXXV. FLORENTINVS li-
bro octauo Institutionum.

Cum & fortis nomine & vsu-
rarum k aliquid debetur ab
eo qui sub pignoribus pecuniā de-
bet, quidquid ex venditione pigno-
rum recipiatur, primum vsuris
quas iam tunc deberi constat,
deinde si quid superest, forti ac-
cepto ferēdum est. Nec audiēdus
est debitor, si cū parū l idoneū se
esse sciat, eligit quo nomine exo-
nerari pignus suum malit. m. t.

**Pignus creditor possidet: & ab
eo debitor potest conducere, &
precario rogare. Bar.**

Pignus, manēte proprietate de-
bitoris, solam possessionem n trās-
fert ad creditorem: potest tamen
& precario o & pro conducto de-
bitor re sua vti.

**Si pro pignore constituto aliud
submittatur, furtū cōmittitur pro
vtrouque debito. secus si in consti-
tuēdo aliud p alio submittat: quia
tūc stellionatus crimen commit-
titur. Bartolus.**

XXXVI. VIPIANVS libro
vndecimo ad Edictum.

Si quis in pignore p pro auro
æs subiecisset creditori, quali-
ter teneatur, quæsitum est. In qua
specie rectissime Sabinus scribit q
si quidem dato auro r æs subiecif-
set, furti teneri. quòd si in dando
æs subiecisset, turpiter t fecisse, nō
furem esse. Sed hic puto pigne-
raticium iudicium locum habe-
re. u Et ita Pomponius scribit.
Sed extraordinem x stellionatus

re cog. l. sciendum. §. creditor. Sol. quantum ad euitandum satisf-
dationem iudicio listi, non possidet: vt ibi dicit: sed quo ad alia
sic: vt diximus.

O Precario. est ergo precarium in sua re, & conductio: vt hic, &
infra eo. l. si pignus. & infra de acquiren. possess. l. re pignoris. &
sic est contra infra de regulis iuris. l. neque pignus. & infra depo-
si. l. qui rem suam. Sol. hinc ratione possessionis quæ penes credi-
torem erat: vt infra de preca. l. certē. §. finali. & l. seq. & infra de
acquiren. poss. si aliquam. Accursius.

P S I quis in pignore. scilicet dando. Accursius.

q Scribit. scilicet distinguendo.

r Auro. iam & apud creditorem custodito.

f Subiecisset. scilicet post.

t Turpiter. hæc turpitudine, vt & quæuis alia, priuat aliquem di-
gnitate: vt. C. de digni. l. ij. similis subiectio est infra pro empt. l.
ij. §. cum Stichum. vnde non vsucapit emptor, vt ibi dicit: & hoc
indicat. Accursius.

u Locum habere. vt supra eodem. l. tutor. §. primo. & C. si ali. res
pigno. da. sit. l. quæ prædium. Accursius.

x Extra ordinem. est enim extra ordinem, id est non ordinarium:
& priuatum, non publicum: vt supra eodem. l. tutor. in fin. & C.
de cri. stel. l. stellionatus.

i Reuocare. secundum
vltimam positionē ca-
sus, cōcordat supra eo.
l. aliena. §. si. & infra de
distrac. pig. l. rescriptū.
in princi. Sed est cōtra.
j. de solu. l. Callippus.
Sed alij libri habēt ibi
quamuis. vbi dicitur
quòd maritus dādo in
solutum rem pro dote
obligatam ipsi mulieri,
potest reuocare si sol-
uat sortem & vsuras.
Sol. ibi non dedit in so-
lutum pignus, sed dare
promisit: hic autem de-
dit. Præterea hic erat pi-
gnus penes creditore:
ibi non.

k Cum & fortis. Et v-
surarū. etiā pacto

nudo debarum: secū-
dum quosdam, etiam
sine pignore: licet se-
cus sit cum soluit debi-
tor: vt. §. de sol. Paulus.
§. Paulus. Nā tunc quā-
do soluit, in grauius est
debitum accipiendum est:
& in vsuris per stipula-
tionem debitis, scilicet
quod est cum pignore:
& quod ciuilitate & natu-
raliter, & non natu-
raliter tantum: vt infra
de solu. l. j. ij. iij. &
v. §. imperator. & C. de
vsur. si vsuras. Accur.

l Si cum parum. maxi-
me.

m Malit. puta in sor-
tem.

n Possessionem. hoc nō
excludit hypothecariā
obligationem, sed pro-
prietatem: vt hic, & C.
eo. l. pignus. No. ergo
hic quòd & creditor
possidet: vt infra de ac-
quiren. re. do. l. per ser-
uū. in princip. Sed con-
tra supra qui satisfacere

† Interest
enim quo
nomine si
exoneratus
debitor: qd
vsuræ ex so-
lo pacto de-
bitæ non ni-
si per retēti-
onē pigno-
ris seruari
possint. l. 4.
C. de vsur.

* Ex titu. de
dolo.

a *Ampla est.* scilicet secundò obligata.
b *Pigneraticiam.* scilicet contrariam.
c *Et de dolo.* mirum est quod ponit de actione de dolo, cum ea non competit, si res ampla vel non: quia datur alia, id est contraria pigneraticia. sed dicas dari de dolo nõ cõtra debitorẽ, sed contra extraneum, qui in pignore quod pro alio dabat, me decepit. Az. Item cessat, si antequã conueniat crimine stellionatº, satisfecerit creditori: vt & infra de cri. stel. l. j. & argu. infra de publi. iud. is qui, in prin. Accursius.

d *I pignus. Possessionem.* ratione enim possessionis locatio & precarium suę rei est: vt dixi supra eo. cum & fortis. §. si. Accursius.
e *Possessionem.* imò & si sit, idem est: vt Codice de præscript. xxx. an. l. malè. & l. cum notissimi. §. si. secundum Azo. subaudi ergo hęc, maximè. Item nota hęc quod colonus non possidet: vt infra de vsuca. l. non solum. §. quod vulgo. & de acquiren. possess. qui pignoris. & in. l. sequenti. Accursius.

f *Vpillo. Propter metum.* Iste metus imminet debitori, nõ pupillo. nam ipse non teneretur, nisi esset factus locupletior: vt insti. de auctori. tuto. in prin. & C. de vsucap. pro empr. l. fina.
g *Pigneraticia.* scilicet directæ nascituræ, non natæ, vt diximus supra eo. l. si rem. §. omnis. Item contra dare pignus non potest sine tutore: vt infra quæ res pig. obli. poss. l. j. in principio.
h *Possideret.* & fructus cum debito compensando acciperet: quod etiam fieret etsi non esset dictum: vt. C. de distract. pigno. l. j. & C. de pigne. act. l. j. & ij. Accursius.
i *Eum fundum.* scilicet iure prælegationis.
k *A Lucio Titio.* id est Gaio Seio: vt supra posuit. Vel dic quod quadrinomius erat. Azo. Vel dic ab alio Titio.
l *Signauit.* i. sigillauit: vt. j. de testi. l. ad testium. §. si quis ex testibus. Accursius.
m *Pactum.* scilicet profertur.
n *Non abesse.* Remanet ergo pignus, & non fit præiudicium ei cuius est. Sed contra infra de pigno. l. fideiussor. §. pater. vbi filius subscribendo in instrumento in quo pater rem ipsius filij obligabat, præiudicat sibi. Solum secundum R. aut adhibetur subscribens vt substantia præbeatur ei, quod fit ex istius cõsensu: vt ibi aut vt probatio tantum, vt hęc. nec enim testamentum substantiam capit ex subscriptione istius, sed à testatore. Et pro hoc est, quia officium suum testi non debet esse damnosum: vt infra quæ admo. testamen. ape. l. si quis ex signatoribus. & infra de leg. ij. Titia. §. Lucia. Vel hęc ignorans: vt quia testamentum non fuit lectum coram testibus: vt. C. de testa. l. hac consultissima. §. j. ibi

nomine plectetur: vt est sæpissime rescriptum.

Qui obligat rem alienam, vel alteri obligatam, stellionatum committit, nisi res cuiuslibet creditori sufficiat pro vtroque debito. Bartolus.

Sed & si quis rem alienam mihi pignori dederit sciens prudensque, vel si quis alij obligatam mihi obligauit, nec me de hoc certiorauerit, eodem crimine plectetur. Planè si ea res ampla est, & ad modicum æris fuerit pignorata, dici debet cessare non solum stellionatus crimẽ, sed etiam pigneraticiam, & de dolo actionem: quasi in nullo captus sit, qui pignori secundo loco accepit.

Per conductionem pignoris à debitore creditor retinet possessionem. Bartolus.

xxxvii. PAVLVS libro quinto ad Plautium.

Si pignus mihi traditum locassem domino, per locationem retineo possessionem: quia antequam conduceret debitor, non fuerit eius possessio: cum & animus mihi retinendi sit, & conductenti non sit animus possessionẽ adipiscendi.*

In recipiendo pignore est necessaria tutoris auctoritas, vt pupillus possit conueniri pigneraticia. Bartolus.

xxxviii. MODESTINVS libro primo Differentiarum.

Pupillo capienti pignus, propter metum pigneraticia actionis necessaria est tutoris auctoritas.

Qui se testamento subscribit

bus his interfui: & istud tanquam testis signaui. Dicit quod mihi non præiudicatur.

h Possideret. & fructus cum debito compensando acciperet: quod etiam fieret etsi non esset dictum: vt. C. de distract. pigno. l. j. & C. de pigne. act. l. j. & ij. Accursius.

i Eum fundum. scilicet iure prælegationis.

k A Lucio Titio. id est Gaio Seio: vt supra posuit. Vel dic quod quadrinomius erat. Azo. Vel dic ab alio Titio.

l Signauit. i. sigillauit: vt. j. de testi. l. ad testium. §. si quis ex testibus. Accursius.

m Pactum. scilicet profertur.

n Non abesse. Remanet ergo pignus, & non fit præiudicium ei cuius est. Sed contra infra de pigno. l. fideiussor. §. pater. vbi filius subscribendo in instrumento in quo pater rem ipsius filij obligabat, præiudicat sibi. Solum secundum R. aut adhibetur subscribens vt substantia præbeatur ei, quod fit ex istius cõsensu: vt ibi aut vt probatio tantum, vt hęc. nec enim testamentum substantiam capit ex subscriptione istius, sed à testatore. Et pro hoc est, quia officium suum testi non debet esse damnosum: vt infra quæ admo. testamen. ape. l. si quis ex signatoribus. & infra de leg. ij. Titia. §. Lucia. Vel hęc ignorans: vt quia testamentum non fuit lectum coram testibus: vt. C. de testa. l. hac consultissima. §. j. ibi

A sciuit: vt arg. infra quibus mo. pignus vel hypo. sol. l. Titius Sempronio. in fine. Vel aliud in pignore, quod solo consensu contrahitur: vt supra eo. l. j. Aliud in venditione, quæ sine pretio esse non potest: vt infra de contrahen. emptio. sine pretio. Vel hęc sciuit ius suum vbi que durare: ibi non: vt arg. infra quibus modis pignus vel hypo. soldis cut. §. non videtur. Vel hęc de actu morientis: ibi viuentis: inter quos est differentia: vt supra communia prædio. l. finali. in fine. Tu autem dicas quod refert an contractus qui fit in mei præsentia, possit fieri etiam me inuito super re mea, vt venditio, vel legatum: & tunc mea præsentia vel subscriptio nõ nocet mihi. an non posset fieri me inuito: & tunc videor cõsentire: vt in pignore. quæ solutio probatur infra de re iudi. l. sæpe. §. cum autem. Item nor. hęc, non omnem testatoris vocem habere vim legis: vt & C. de proba. l. rationes. & infra ad Velleia. l. Seia. in fine. j. respon. sicut nec quælibet vox iudicis habet vim sententia: vt. C. de senten. l. ex stipulatione. Itẽ nõ erroneã subscriptionẽ non nocere: vt hęc, & infra de rescinden. vendi. Titius Seij procurator. & C. plus valere quod agitur. l. si falsam. Sed argu. contra infra quod iussu. l. j. §. sed & si ferui. Sed ibi fuit sciens dominus ei: quod fieri debebat. Item nota quod plus valet quod est in veritate, quàm quod est in opinione: vt hęc, & instituti. de legat. §. si quis. Itẽ nota præsentia nõ haberi pro consensu. Sed argumentum cõtra. infra de euictione. l. quidam ex parte. & ibi plenè prosequor istud generale. Accursius.

vt testis, non videtur approbare quæ in testamento apponuntur. Bartolus.

xxxix. IDEM libro quarto Responsorum.

Gaius Seius ob pecuniã tuam fundum suum Lucio Titio pignori dedit: postea pactum inter eos factum est, vt creditor pignus suum in compensationem pecuniæ suæ certo tempore possideret. Verum ante expletum tempus creditor cum suprema sua ordinaret, testamento cavit, vt alter ex filiis suis haberet eum fundum: & addidit, *Quem de Lucio Titio emi.* cum non emisset. Hoc testamentum inter ceteros signauit & Gaius Seius, qui fuit debitor. Quæro an ex hoc, quod signauit, præiudicium aliquod sibi fecerit, cum nullum instrumentum venditionis profertur, sed solum pactum vt creditor certi tẽporis fructus caperet. Herennius Modestinus respondit, contractui pignoris non abesse quod debitor testamentum creditoris, in quo se emisse pignus expressit, signasse proponitur.

Debitor non potest pignus emere creditore inuito: & pretium in debiti solutionem conuertitur. Bartolus.

xl. P APINIANVS libro tertio Responsorum.

Debitor à creditore pignus quod dedit frustra emit: cum rei suæ nulla emptio sit. Nec si minoris emerit, & pignus petat, aut dominium vindicet, ei non totum debitum offerenti creditor possessionem restituere cogetur.

Debitor. **JASVS.** Obligauit tibi rem meam pro decem: eam à te emit: an valeat emptio? Dicit quod non: quia suæ rei nulla est emptio. quod si ego pignus peterem per pigneraticiam actionem, vel pactum in rem, repellar, nisi paratus sim totum debitum soluere. [DEBITORIS.] Libertus meus filium familias habens in peculio, debebat Titio decem: & pignus ei tradidit: filius liberti pignus emit ex pecunia peculiari. Dicit quod non tenuit emptio. vnde mortuo liberto erit pignus in hereditate: & consequor ego patronus portionem illius rei, sicut aliarum rerum liberti mei per bonorum possessionem contra tabulas. [SOLVIT A.] Debebam tibi decem sub pignore. si tibi satisfeci: post solutionẽ pignus mihi restituere debes. Sed pone quod pignus quod tibi obligauit, alij obligasti: & postea tibi satisfeci. Dicit quod à secundo creditore pignus liberabitur. Viuianus.

o Emptio. siue sciens siue ignorans emit: vt infra de contrahenda emptio. l. suæ rei. & supra de condic. inde. l. seruum meum. & argumen. infra man. l. si mandauero. §. si hi. Accursius.

p Nec si minoris emerit. scilicet quàm sit debitum.

q Et. scilicet debitori. Accursius.

r Offerenti. creditori.

s Cogetur. Quid si creditor debitori possessionem pignoris vendidisset? Respon. repetit quasi nil valeat quod est actum: vt argu. supra

Colonº possidere non dicitur.

* adipiscendi.

Coniuge fideiussor. de pignori bus.

Vox testatoris non femper habet vim legis.

* nam non probat quæ sunt scripta in testamento.

Præsentia an pro consensu habeatur.

supra de condi& inde. l. seruum meum. Accursius.

a *Debitoris filius*. scilicet liberti. Accursius.

b *Peculiaribus*. id est profectitiis.

c *Et ideo*. bene sequitur, ideo. Si enim iam teneret emptio in persona filij, vt quia iam esset emancipatus, vel quia de castrensi pecunia emisset, desineret res esse liberti, & fieret filij: ergo patronus nihil in ea petere posset: quia filius liberti in genus est: vt institu. de inge. in princi.

d *Possessionem*. scilicet pro tertia parte. Et hoc cum filius erat exheredatus ritè, vt non possit agere querela: vel erat mortuus, vel hereditatem patris ad se pertinere volebat: alioquin in nihilum patronus admitteretur: vt institu. de suc. li. §. sed nostra.

e *Dominij partes*. rei pigneratae, & aliarum rerum. Accursius.

f *Nec quicquam amplius*. non ergo ciuilem possessionem, sed naturalè tantum restituit, secundum quosdam. & sic dicunt ex hac lege, quòd naturaliter tantum creditor possidet. sed tu dic quòd utroque modo: vt dixi. §. qui satisf. da. l. cog. l. sciendum. §. creditor. & quòd hinc dicit, nò excludit quin & ciuilem sit restituenda. nam illa naturalem comitatur. Item nec excludit quòd minus satisf. detur: vt. §. eo. l. creditor. Vel dic, ex eo quòd hinc dicit restituere, quòd omnia prædicta sub eo

verbo contineantur: cum late pateat: vt infra de vsur. l. videamus. §. in Fauiana. & supra titu. j. l. iij. §. si reddita. Accursius.

g *Itaque*. bene infert, quasi dicat possessio tantum, non autem liberare tenetur: quia nec tenetur, nec obligatio apud eum remanet: ergo secundum pignus perit.

h *Retentio*. si possideat: vt hinc, & infra de pigno. l. grege. §. ij. & C. si pig. datum sit. l. j. & j. de diuer. & tēp. præscrip. de accessionib. §. j. in fine. Sed contra supra eodem. l. petenti. in fine. Solu. vt ibi.

R *Em alienam*. [C A S V S] Rem tuam pignori obligavi Titio. non tenet pignoris obligatio. Sed pone quòd dominium illius rei aliquo casu adeptus sum. Dicit quòd pignus confirmatur: & datur Titio utilis pigneraticia. Sed pone, cum rem tuam obligavi decessi te herede instituto. nunquid hoc idem erit vt confirmetur pignoris obligatio? Dicit quòd non. Sed pone quòd ego volebam rem meam pignerare: fuisti præsens, & asseruisti rem illam meam esse: postea decessi te herede instituto. Dicit quòd isto casu improbè fecisti si resistere voluisti creditori volenti te pigneraticia conueniri. vnde vtili pigneraticia conueniendus es. Istam vltimam particulam obscure dicit. Viuianus.

i *Pigneraticia*. id est hypothecaria deficiente directa: quia cum obligare voluit, non potuit: & nunc cum potest non vult: vt. C. si aliena res pigno. da. sit. l. cum res. & infra ad Trebelli. l. filium. & infra ad Maced. sed Iulianus. §. sed & si filius. & infra de act. emp. l. si quis alienam. & infra qui po. in pig. ha. l. qui balneum. §. Titia. Sed videtur non confirmari pignus, etiam vtiliter: vt infra de pig. l. ij. rñ. quæ est contra. Sol. ibi creditor ab initio sciuit re aliena, cum sibi obligabatur: hinc autem ignorauit. Et potes plenè distinguere, vt ibi diximus. Item videtur contra infra qui & à qui ma. li. non si. si seruo. vbi manumissor domino serui heres exitit nec confirmatur. sed ideo difficiliter confirmatur, quia difficiliter reuocatur. Sed si confirmatur pignus, vt hinc dicitur, quid est quòd dicitur quòd debet creditor probare rem fuisse in bonis debito-

ris tempore obligationis: vt infra de pig. l. & quæ nondum sunt §. quòd dicitur? Respon. hinc possidebat debitor bona fide cum titulo, nam quæ bona fide possidemus in bonis nostris esse videtur: vt infra de verb. signi. l. bonorum. Alioquin si mala fide possidet, nò daretur actio creditori. vel hinc debitor, ibi extraneus possidet. Accursius.

k *Dicendum*. scilicet de iure: quia nec factum est idè. Supra enim debitor succedit domino rei: hic econtra dominus rei debitori. Est tamen arg. contra infra de except. rei vend. & tra. l. ij. respò. **ADDITIO** Dic quòd non confirmatur pignus quo ad actionem: & ita loquitur iste versic. non est: non potest ergo creditor in casu nostro agere hypothecaria: & ita loquitur hinc, sed bene confirmatur pignus quo ad exceptionem: quia si iste dominus, qui succedit debitori, ageret, repelleretur exceptione: vt ibi. facit ad prædicta. C. de rei vindi. l. cum à matre. secundum. Bal. hinc.

XLII. PAVLVS libro tertio
Questionum.
R *Em alienam pignori dedisti*, deinde dominus rei eius esse cœpisti, datur utilis actio pigneraticia creditori. Non est idem dicendum, **k** si ego Titio qui rem meam obligauerat sine mea voluntate, **l** heres extitero. hoc enim modo pignoris persecutio concedenda non est creditori. **m** Neque utique sufficit ad competendam vtilem pigneraticiam **n** actione, eundem esse dominum **o** qui etiã pecuniam debet. Sed si conuenisset de pignore, **p** vt ex suo mendacio arguatur, improbè resistit quo minus utilis actio moueatur.

q *Creditor qui vendit pignus, debet superfluum pretij restituere, non debitorem delegare.* Bartol.

XLIII. PAPIANVS libro
tertio Responsorum.

C *reditor iudicio q̄ de pigno* dato proponitur, vt superfluum pretij cum vsuris restituat, iure cogitur: nec audiendus erit, si velit emptorè delegare, **a** cum in vendi-

D ipso præsentè, & asserente idem. vnde potest redargui ex suo mendacio: vt in fine huius. l. Vel solu. vt ibi.

n *Pigneraticiam*. id est hypothecariam. Accursius.

o *Dominum*. scilicet rei pigneratae. Accursius.

p *De pignore*. scilicet sic, vt ex suo mendacio arguatur, id est argui possit: vt quia assererat iste, qui nunc est heres, quòd res erat obligantis. & hæc verior. Vel dic quòd consenserat hinc heres, idèque dominus postea, quòd eadè res sit pignori, quasi defunctus obligare nò potuerit: iste tamè improbè resistit quo minus utilis, id est efficax actio moneat: q̄ dicebat eò vt defunctus ex suo mendacio redarguatur: sed hoc dicere non potest, vt hinc dicit. Vel dic quòd defunctus suã dixit in absentia domini veri: creditor tamè fuit ignoras: vnde utilis actio datur: vt sic defunctus ex suo mendacio arguatur: secundum vltimam expositionem, & secundum secundã. Nota ergo, heredè non posse defuncti mendaciũ allegare: vt. C. de fer. pigno. da. ma. l. si creditoribus. Vel quartò dic quòd hinc heres consensit postquam fuit heres: non ergo resistit quòd minus & c. nisi ex sua & c. hoc enim inde sequitur: quia ex sua & c.

q *Creditor*. [C A S V S] Si creditor pignus vendidit: & plus consecutus fuerit debito, conuenitur à debitore pigne. actione ad id quòd excessit restituendum. neque liberabitur si velit actionem suam tedere contra emptorem. Viuianus.

r *Delegare*. imò videtur audiendus: vt supra eo. l. eleganter. §. si vendiderit. quæ est contra. Solu. hinc iam exegerat pretium: ibi non. Vel hinc debitor expectare vult diem: ibi non. Vel hinc pure erat soluendum: ibi non. Vel hinc vult delegare: ibi mandare. & qui mandat, non liberatur: qui delegat, sic. Vel ibi non fuit in culpa: vt quia propter expectationem melius vendidit: hinc fuit in culpa. Hæc solutio vera videtur ex litera contrariæ. l. Vel dic quòd hinc creditor volebat delegare: sed non cum suo periculo. secus si cum suo periculo: vt ibi. & hoc indicat finis huius legis. Vel hinc creditor vult delegare: debitor expectare, cui est electio: vt ibi dixi.

In hunc locum vide Alciat lib. Parerg. 7. cap. 14. & Duar. lib. 2. disputat. ca. 4.

^a *Quae sit. ritè. si enī min^o ritè facta esset veditio volēs superfluū pretij offerre nō audiretur, cū debitor rei vindicatiōe nō carcat.*

Locum.] **CASVS.** Fundum quendam emeram à Titio: & inde habebam in instrumentum, in quo continebatur fundi latitudo & longitudo. postmodum eum Seio obligavi: & instrumentū tradidi. deinde cum volui in fundo illo ædificare, dixit mihi vicinus quod latitudo illius fūdi nō tātū extēdebat se sicut dicebam, per vnū pedem, vel duos. vnde accessi ad Seium creditorem: & eum petebā vt instrumentum exhiberet: vt per illud intētionem meam probare quod facere noluit: & ita deficiens in probatione succubui: & ita minorem locum ædificādo dānificatus sum: quæritur, an istud damnum mihi à Seio sit resarciendum. Et distinguitur. aut malitiosè & studiosè hoc fecerit aut non. si sic tenebitur. si non. non. [TITIVS.] Obligavi tibi rem aliquam: illam rem tu posuisti in horreo tuo: postea nuntij curiæ capiūt aliquid ex horreo tuo: & inter illas capiunt etiam rem meam: & eo deteriorant, rumpēdo fortè vel alio modo. quæritur, vtrum mihi tenearis ad damnum illi rei? Et resp. q. nō. Vi.

tiōe q̄ fit, ^a ex facto suum creditor negotium gerat.

Si creditor fuit in culpa restituendi instrumenta pignoris debitori tempore debito, tenetur ad interesse: se cū si ei culpa imputari non possit. Bartolus.

X LIII. SCÆVOLA libro quinto Digestorum.

Locum purum pignori creditori obligavi: ^b cūque instrumentum emptionis tradidit: ^c & cum eum locum inædificare vellet, mota sibi controuersia à vicino de latitudine, quod aliàs probare non poterat, petiit à creditore vt instrumentum à se traditum auctoritatis ^d exhiberet. ^e quo non exhibente, minorem locum ædificauit, atque ita damnum passus est. Quæsitum est an si creditor pecuniam ^f petat, vel pignus vindicet, doli exceptione posita: iudex huius damni rationem habere debeat. Respondit, si operam non dedisset vt instrumenti facultate subducta debitor caperetur, posse debitorem pecunia soluta pignerati-

In vul. incipit, pignori.

Vide Alcia. libr. II. par. ca. 9. & Anto. Aug. lib. 3. cap. 6.

^b Obligauit. i. aliqs. Ac. ^c Tradidit. sic infra de pignoribus. l. cum conuenit. ^d Exhiberet. sic & supra de eden. l. argentarius. in principio. & . 3. familiae erciscundæ. l. si quæ cautiones. Accursius. ^e Pecuniam. scilicet & non aliter. ^f Eo data. cum dare operam, sit dolus: videtur quod hic de solo dolo teneatur. & sic videtur contra supra eo. l. si cum venderet. §. fin. Sed certè propter hoc non remouetur quin culpa veniat: vt supra eo. l. si seruus. Accursius.

^g Culleorum. vasa quædam erant de corio, quibus annona & vinum mensurabatur: vt infra de an. leg. l. legatum. §. vini. Accur. ^h Instantia. cautè ponitur instantia: vt creditoris diligentia appareat: vt sic non teneatur: vt in fine dicit. Accursius.

ⁱ Intertrituram. ^a id est deteriorationem. Accursius. ^k Ex operis. id est operationibus quas exercebat centurio in eis. ^l Non teneri. scilicet Seium creditorem emissum ab officio: cum ei culpa non possit imputari: vt argu. infra ad l. Rhod. de iac. l. si. §. j. & . ij. & ar. infra de peri. & com. rei ven. l. le. et os. Accursius.

DE EXERCITORIA ACTIONE.

Dicitur est supra de pigneraticia actione, quæ est accessoria: nunc de exercitoria, quæ & ipsa alterius obligationis accessoria est. & idem de aliis seq. dicas. Et not. quod hic titu. differt à superiori, nau. cau. quia ille datur solummodo propter res receptas: vnde nisi res receptæ sint locum non habet: hic autè propter cōtractū cum exercitore vel magistro datur, secundū Azo. ^a Caput quidem tractare de actionibus quæ ex singulis contractibus nascuntur. sed priusquam progrediatur ulterius, vult se absoluerè his quæ ex aliorum contractibus in nos instituuntur, mox rediturus ad eas quæ nos tenent ex nostro contractū. Et ex illis prima quæ datur exercitoria actio est, quæ in solidum tenetur exercitor nauis ex contractū magistri quem nauis imposuit vel ex contractū eius quem magister ab exercitore præpositus imposuit & eius tantum rei nomine in quam imposuit. seruanda enim est lex præpositionis. Hac actio accessoria est. sed conueniri etiam exercitor potest directa conditione quasi ex suo contractū. §. ultimo Inst. quod cum eo & c. Exercitor est nauclerus qui nauem exercet. Magister veluti institor exercitoris, Græcè. πῆσις. Cuiacius.

Tilitatem.] CASVS. Habebam nauem meam: posui magistrum. si quis cum eo contrahat, quia ita contrahens potest ignorare conditionem magistri: propter necessitatem nauigandi æquum est me teneri ad exemplum illius qui aliquem

a] Intertrituram, & intertriturum, inquit Bud. hic dānum rei deicitæ significat.

b] Ad materiam huius ti. vide Bald. in rub. C. e. vbi pulchre ponit.

^a præposuit tabernæ vel negotiationi: cum tamen hæc non sit similis necessitas contrahendi: quia contrahens cum institore potest deliberare expediat sibi contrahere, an non: sed non in eo qui contrahit cum magistro nauis: quia locus & tempus non patiuntur plenius deliberandi cōsiliū. potest enim cōtingere vt locus sit periculosus in quo debet fieri contractus: vel tempus aptum ad nauigandum cogat nauigare. [MAGISTRVM.] Præposui plures nautas naui meæ: quis eorum dicitur magister? ille & c. & hoc in prima. Si verò contrahatur cum nautis: an in me data sit actio? Dicitur quod non: licet ex delictis eorum debeam teneri: quia alia est causa & c. & quia qui magistrum præponit, cum eo contrahi permittit: sed si nauæ dolo vel culpa aliquid commiserint: de dolo & culpa eorum debet præponens teneri. & hoc in secunda. [MAGISTRVM.] Præposui magistrum nauis, vt eam locet ad merces emendas vel vendendas. Item vt peregrini in ea transeant, vel ad armamenta emenda. & si sit mercibus emendis præpositus, hoc nomine tenebitur. & hoc in prima. Non autem refert seruus fuerit, an liber: & si seruus, an exercitoris, an alterius: & cuius ætatis, quæritur. Et dicitur quod non refert: & sibi imputet qui talem posuit. & hoc in secunda. [MAGISTRVM AVTEM.] Non solum intelligitur magister quem exercitor præposuit: sed etiam ille quem magister qui præpositus est, præposuit, siue sciuerit, siue ignorauerit exercitor talem magisterio fungi: quia si scit eum præpositum, videtur quod de facto primi magistri impositi teneatur. & hoc facilius admittitur in magistro quàm in institore. & hoc in prima. Sed quid si prohibeat exercitor ne aliū magistrū præponat, vel ne talem, puta Titium? Adhuc tamè ex cōtractu illius tenebitur. & hoc in secunda. [NON AVTEM.] Dicitur est. §. q. exercitor tenetur de cōtractibus magistri quæ nauis præposuit. quæritur tamè si de omni cōtractu magistri teneatur: Et rñ. q. nō, nisi de his quæ cōcernūt nauē, vel iis quæ sunt in nauis causa nauigationis. & prosequerè textū qui pcedit per exempla. & planus est vsque ibi, sed & si in pretiis. [SEDET SINPRETIIS.] Dicit si magister nauis. deceptus aliquem emendo res necessarias ad nauē: damnum spectabit ad exercitorem. [SEDET SINPRETIIS.] Præposui magistrum nauis: hic magister mutuauit pecuniam ab aliquo in refectionem nauis: certè ego huic mutuanti teneor. Sed quid si magister accepit pecuniā mutuo ab alio vt soluat huic qui in refectionem nauis mutuauit: an ego teneor? Et respō. q. sic quasi & iste mutuauerit in refectionem nauis. deinde ponit quæsdā limitationes cōtractuum: quas solebant exercitores apponere magistris. & prosequitur vsq; ibi, si plures, Textus satis clarus est. [SIPLVRES.] Præposui tres magistrōs nauis meæ: nec eis diuisi officia eorum. Dicit: quidquid actum est cum vno, siue contractum, ego ad illud teneor. Si autem diuisa sunt eorum officia: puta vnus habet potestatem locandi, alter pretium exigendi, tūc teneor tantum de illo quod actum est cū vno eorū in eo in quo habet potestatem. Itē si eos præposui, ne alter sine altero aliquid agat: si aliquid actū est cum vno tantum, nō teneor. & sic tria dicit hic. §. Casus. §. exercitorē planus est vsque ad. §. est autem. [SEDET AVTEM.] Dicit iuriconsultus, quod qui contrahit cum magistro nauis, habet electionem quem velit conuenire, exercitorem, an magistrum. (SEDEX CONTRARIO.) Dicitur est supra quod contrahentibus cum magistro nauis, datur actio in exercitorem. Sed dubitatur: quid econtra, vtrum scilicet exercitori

cia agere. Opera autem in eo data, tunc & ante pecuniam solutam in id quod interest, cū creditore agi.

Dammum in pignore datū auctoritate curiæ, non pertinet ad creditore qui in culpa non deprehenditur. Bartolus.

^B Titius cum pecuniam mutuam accepit à Gaio Seio sub pignore culleorū, ^B istos culleos cum Seius in horreo haberet, missus ex officio annonæ centurio culleos ad annonam sustulit: ac postea instantia ^B Gaij Seii creditoris recuperati sunt. Quæro, intertriturā ^B quæ ex operis ^B facta est, vtrum Titius debitor, an Seius creditor agnoscere debeat. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, ob id quod eo nomine intertrimenti accidisset, non teneri. ^B

Digestorum
seu Pandectarum liber
quartus decimus.
DE EXERCITORIA
actione.
TITVLVS I.

ber: & si seruus, an exercitoris, an alterius: & cuius ætatis, quæritur. Et dicitur quod non refert: & sibi imputet qui talem posuit. & hoc in secunda. [MAGISTRVM AVTEM.] Non solum intelligitur magister quem exercitor præposuit: sed etiam ille quem magister qui præpositus est, præposuit, siue sciuerit, siue ignorauerit exercitor talem magisterio fungi: quia si scit eum præpositum, videtur quod de facto primi magistri impositi teneatur. & hoc facilius admittitur in magistro quàm in institore. & hoc in prima. Sed quid si prohibeat exercitor ne aliū magistrū præponat, vel ne talem, puta Titium? Adhuc tamè ex cōtractu illius tenebitur. & hoc in secunda. [NON AVTEM.] Dicitur est. §. q. exercitor tenetur de cōtractibus magistri quæ nauis præposuit. quæritur tamè si de omni cōtractu magistri teneatur: Et rñ. q. nō, nisi de his quæ cōcernūt nauē, vel iis quæ sunt in nauis causa nauigationis. & prosequerè textū qui pcedit per exempla. & planus est vsque ibi, sed & si in pretiis. [SEDET SINPRETIIS.] Dicit si magister nauis. deceptus aliquem emendo res necessarias ad nauē: damnum spectabit ad exercitorem. [SEDET SINPRETIIS.] Præposui magistrum nauis: hic magister mutuauit pecuniam ab aliquo in refectionem nauis: certè ego huic mutuanti teneor. Sed quid si magister accepit pecuniā mutuo ab alio vt soluat huic qui in refectionem nauis mutuauit: an ego teneor? Et respō. q. sic quasi & iste mutuauerit in refectionem nauis. deinde ponit quæsdā limitationes cōtractuum: quas solebant exercitores apponere magistris. & prosequitur vsq; ibi, si plures, Textus satis clarus est. [SIPLVRES.] Præposui tres magistrōs nauis meæ: nec eis diuisi officia eorum. Dicit: quidquid actum est cum vno, siue contractum, ego ad illud teneor. Si autem diuisa sunt eorum officia: puta vnus habet potestatem locandi, alter pretium exigendi, tūc teneor tantum de illo quod actum est cū vno eorū in eo in quo habet potestatem. Itē si eos præposui, ne alter sine altero aliquid agat: si aliquid actū est cum vno tantum, nō teneor. & sic tria dicit hic. §. Casus. §. exercitorē planus est vsque ad. §. est autem. [SEDET AVTEM.] Dicit iuriconsultus, quod qui contrahit cum magistro nauis, habet electionem quem velit conuenire, exercitorem, an magistrum. (SEDEX CONTRARIO.) Dicitur est supra quod contrahentibus cum magistro nauis, datur actio in exercitorem. Sed dubitatur: quid econtra, vtrum scilicet exercitori

citori detur actio contra contrahentes cum magistro ? Et dicit q non:ratio,quia non est eadem necessitas : tamen subuenitur exercitori extra ordinem. [s i r s .] Habebam nauem, & filium, & seruum. si filius vel seruus nauem exerceat per magistrum, & contrahatur cum magistro : qualiter ego pater vel dominus teneat, quæritur. Et distinguitur : aut sciui, & volui : & tunc aut tacite, aut expresse : aut ignorauit. Primis duobus casibus teneor ego pater vel dominus in solidum : quia publicè interest vt in solidum sciens, & tacite vel expresse teneat. secus in tributoria: quia si seruus meus vel filius negotietur in merce peculiari me sciète & volente expresse, vel tacite : non teneor in solidum, sed in quantum merces peculiares patiuntur: vt pro portione debita contribuatur. hoc vsq; ad. §. sed si. vbi reddit ad primum casum, dicens quod si scio vel filium vel seruum nauem exercere, mea tamen voluntate non interueniente : an teneor in solidum, sicut in primo casu cum sciui & volui, tacite vel expresse, aut non, vt in tributoria ? Et respondetur q in dubio melius est seruire verbis edicti inducentis vt non teneor in solidum : & sicut in tributoria sola scientia, vel nuda voluntas, tacite vel expresse interueniens, non inducit obligationem in solidum : nec in exercitoria scientia, vel voluntas tacita, vel expressa, in casu hoc : & in hac sententia declinat, vt ego præponens, sciens, volens, tacite vel expresse, teneor exercitoria: sciens & nolens, de peculio. hoc vsque ad. §. in potestate. vbi dicit quod non refert cuius sexus fuerit is qui in potestate est. Si peculiaris seruus filij mei, vel vicarius seruus serui mei nauem exerceat per magistrum, me sciète & volente, teneor in solidum. & filius si eo volente & sciète nauem exerceat, teneor in solidum. & hoc vsq; ad §. quanquam. vbi dicit quod quamuis dictum sit supra. §. si is, & cætera. quod licet dicatur quod in magistrum detur actio: tamen si contrahitur vel cum seruo, vel cum filio nauem exercente, sciente & volente domino, vel patre: dominus vel pater tenebitur in solidum. [HÆC ACTIO.] Si præposui exercitorè in nauem mea, & ipse similiter præposuit magistrum in nauem mea : ex contractu suo vterque nostrum tenebitur, hoc est ego & exercitor. sed si cum alterutro actum fuerit & exactum, tollitur obligatio: neque contra alterum agi poterit. [S I P L V R E S.] Plures domini vnus nauis magistrum præposuerunt: an ex contractu ipsius quilibet in solidum teneatur, quæritur. Et dicitur quod sic, ne contrahens cum vno actionem suam diuidere compellatur: neque refert pro qua parte quilibet dominus sit. Viuianus.

Dominus tenetur ex facto magistri per eum præpositi, sicut dominus ex facto institoris: cum sit eadem ratio, imò maior. Bart.

I. VLP IANVS libro vicen simo octauo ad Edictum.

Vtilitatem huius edicti patere nemo est qui ignoret. ^a Nam cum interdum ignari cuius sint conditionis vel quales, cum magistris propter nauigandi necessitatem contrahamus, æquum fuit, eum qui magistrum nauis imposuit, teneri: vt tenetur qui institorem tabernæ vel negotio præposuit: cum sit maior necessitas contrahendi cum magistro, quàm institore. quippe res patitur, vt de conditione quis institoris dispiciat, & sic contrahat: in nauis magistro non ita. nam interdum locus, ^b tempus, ^c non patitur plenius deliberandi consilium.

Magister obligat dominum ex omni facto ad quod præponitur, de conditione ipsius personæ seu destinatione distinctione non habita: nauta verò ex solo debito dominum obligat. hoc dicit vsque ad §. magistrum.

Magistrum nauis accipere debemus, cui totius nauis cura ^d mandata est. Sed si cum quolibet nautarum ^e sit contractum, non datur actio in exercitorem: quantum ex delicto cuiusvis eorum qui nauis nauigandæ causa in nauem sint, detur actio ^f in exercitorem. Alia enim est contrahendi causa, alia delinquendi. Siquidem qui magistrum præponit, contra-

No secundum Bal. quod ea quæ sunt manifesta, non egêt cõmedatione.

anchora.

Iura varia ex tẽpore & loco statuuntur.

vello nauibus, vel mercibus.

Iuxta hæc sententiã est quod sentit Cic. lib. i. Epist. ad Q. fratrem.

Patientia pro cõsensu habetur.

iter. Et sic notandum est, quod ex tempore & loco iura varia statuuntur. sic & infra de positi. l. prima. §. merito. argumen. contra. Cod. de tempo. in integr. restitut. l. superuacua. Item est contra infra de regulis iur. l. qui cum alio. Sed ibi quando necessitas non immineret: hic sic. Vel dic quod & hic aliqua inquirenda sunt, scilicet an & in eam causam præpositus sit: vt infra eadem. l. §. non autè. Item not. ex hoc quod hic dicit, & infra eadem. l. §. ideo autem. quædam specialia esse in hac actione. Accursius.

hi cum eo permittit. Qui nautas adhibet, non contrahi cum eis permittit: sed culpa & dolo carere ^g eos curare debet. Magistri autem imponuntur [†] locandis nauibus, vel ad merces, ^h vel vectoribus ⁱ conducendis, armamentis ^k emendis. Sed etiam si mercibus emendis vel vendendis fuerit præpositus, etiam hoc nomine obligat exercitorem. Cuius autem conditionis ^l sit magister iste, nihil interest, vtrum liber, an seruus: & vtrum exercitoris, an alienus. Sed nec cuius ætatis sit intererit: sibi imputaturo, qui præposuit.

Magister habet auctoritatem alium substituendi, etiam si sibi fuerit interdictum: & ex substituti persona obligatur dominus. Bartolus.

Magistrum autem accipimus non solum quem exercitor præposuit, sed & eum quem magister. ^m & hoc consultus Iulianus ⁿ in ignorante exercitore respondit. Cæterum si scit, & passus est eum in nauem magisterio fungi, ipse eum imposuisse ^o videtur. Quæ sententia mihi videtur probabilis. Omnia ^{*} enim facta ^p magistri debet præstare, qui eum præposuit: alioquin contrahentes decipientur. Et facilius hoc in magistro quàm institore ^q admittendum propter utilitatem. Quid tamè si sic magistrum præposuit, ne alium ei liceret præponere? ^r an adhuc Iuliani sententiam admittamus, videndum est. finge enim & nominatim eum prohibuisse ne Titio magistro vtaris. Dicendum tamen erit,

^k Armamentis ^{ve}. scilicet pro nauem.

^l Cuius autem conditionis. sic & in institore: vt. j. de insti. act. l. sed & si quis. §. parui. Et in eo cui per me restituitur hereditas: vt. j. ad Trebel. l. quamuis. §. fi. & l. fi. & argu. §. de mino. denique. §. fi.

^m Magister. l. vt ex contractu secundi magistri exercitor etiam ignorans teneatur: vt hic, & §. nau. cau. l. prima. §. & sunt. & infra de tribu. act. l. procuratoris. §. item parui. Accursius.

ⁿ Iulianus. subaudi de eo qui præpositus est à magistro, scilicet ignorante exercitore.

^o Imposuisse. ergo hic conuenitur non tanquam alius præposuit: sed tanquam ipse. Azo. No. ergo de patientia, q pro cõsensu habeatur, sic & j. loca. cù plures. §. locator horrei. & j. de tributo. l. j. §. scientiam. Item notandum est q facere videtur, qui per alium facit: vt & supra quod cuiusque vni. no. litem. §. si decuriones.

^p Omnia enim facta. interuenientia gratia eius rei in qua præpositus est: vt hic, & infra eadem. l. §. non autem. & C. eodem. l. prima. Accursius.

^q Institore. sed & in institore admittitur: vt infra de insti. l. cuiunque. §. fi.

^r Præponere. id est substituere. Accursius.

a *Nauigantium.* scilicet vt teneatur exercitor. Nam qui contrahit cum Titio, videtur contrahere cum magistro qui præposuit eum. cum ergo ego exercitor conueniar de eo quod est cum magistro contractum: & de hoc tenebor quod contractum est cum Titio, secundum Io.

Secus tamen est in institore: vt infra de institutio. l. sed & si pu. §. j. Accursius.

b *Synedria sit.* nauis est quæ nauigat in illum locum vbi hinc inde voluitur aqua. Vel dic, id est paruula nauis. vel dic à portu vel à loco sic dicta.

c *Præpositus.* nõ autem in aliis: vt. j. e. l. §. igitur præpositio. & sic in institore: vt infra de insti. l. cuicumque. §. non tamen. Sed argu. contra. infra quod cum eo. l. fi. Sol. ibi fecit quæ dominus erat solitus facere: licet non in eam rem specialiter præpositus sit: vt arg. s. titu. j. l. vel vniuersorum. Accur.

d *Locatum sit.* id est locatio nauis facta.

e *Impensum.* ad quod reficiendũ semper præpositus intelligitur, nisi contrariũ sit expressum.

f *Potent.* & sumpta est mutua pecunia ppter hoc. Vel verius dic, peterent ex conuentione facta cum magistro

g *Mutuatus.* q. d. obligatur. Et dic exhibendos, id est alendos. Accursius.

h *Voluntatem.* dum tamen creditor sciat pecuniam refectioni necessariam: vt infra eo. l. finali.

i *Cur talem.* Sic ergo primum propositũ inspicitur: vt hic, argu. j. de solu. cum quis. §. j. Sed argu. contra infra ad Macedo. sed Iulianus. §. sed si ab initio. a

& infra de in rem verso. l. iij. quid tamen. **ADDITIO.** Dic quod prædicta loquuntur quãdo quis contrahit cum habete mandatum: lex vero contraria loquitur quando contrahitur cum eo qui nullum habet mādatum. vnde creditor debet esse magis cautus: vt in volũtatem domini seu in causam domini cõuertat, secundum Bartolum.

k *Non expresserit.* nec creditor expresserit se ad hoc dare. Nã si creditor exprimat: licet ipse à principio habuit consiliũ fraudandi creditoris, tamen dabitur actio creditori in exer-

eo vsque producendam vtilitatem nauigantium. a Nauem accipere debemus, siue marinam, siue fluuiatilem, siue in aliquo stagno nauiget, siue schedia b fit.

Hic est valde notabilis. §. & hoc dicit. Si magister contrahit in re in qua præpositus est, tacitè dominus obligatur, si in hanc causam se contrahere exprimat. hoc primo. Item si contrahit simpliciter, nulla causa expressa dominus non tenetur, nisi in eius vtilitatem versum appareat. Item si contrahit in causa in qua expressè prohibitus est, sufficit tunc expressio, licet vera non fuerit. hoc dicit. Et sic habet tres partes. Secunda ibi, quod si ab initio. Tertia ibi, sed & si in pretiis. Item prima subdividitur: quia primò ponit vnum dictum, & illud exemplificat. Secundo mouet vnum dubium circa illud, & declarat. Secunda ibi, vnde quærit. vsque ad. §. sed & si in pretiis. Bartolus.

Non autem ex omni causa prætor dat in exercitorem actionem, sed eius rei nomine, cuius ibi præpositus c fuerit, id est si in eam re præpositus sit: vt puta si ad onus vehendum locatum d fit: aut aliquas res emerit vtilis nauiganti: vel si quid reficiendæ nauis causa contractum vel impensum e est: vel si quid nauæ operarum nomine petent. f Quid si mutuam pecuniam sumpserit, an eius rei nomine videatur gestum? Et Pegasus existimat, si ad vsum eius rei in quam præpositus est, fuerit mutuatus, b dandam actionem. quã sententiam puto veram. Quid enim si ad armandã instruendam ve nauem, vel nautas exhibendos, mutuatus est? Vnde quærit Offilius, si ad reficiendam nauem mutuatus nummos, in suos vsus conuerterit, an in exercitorem detur actio. Et ait, si hac lege accepit, quasi in nauem impensurus, mox mutauit voluntatem, h teneri exercitorem, imputaturum sibi cur talem i præposuerit. Quod si ab initio consilium cepit fraudandi creditoris, & hoc specialiter non expressit, k quod ad nauis causam accipit: contra esse. quam distinctionem Pedius probat. Sed & si in pretiis rerum emptarum sefellit l magister, exercitoris erit damnum, non creditoris. m Sed si ab alio mutuatus, liberauit n eum qui in nauis refectionem,

si modò sciebat pecuniam refectioni necessariam: vt infra eo. l. fi. Accursius.

l *Sefellit.* scilicet creditorem. Accursius.

m *Creditoris.* semper intelligas, nisi quid possit imputari creditoris: vt infra eo. l. fin.

nem crediderat, puto etiam huic dādā actionem, quasi in nauem crediderit.

Modus exponendi est considerandus: qui si excedatur, dominus non obligatur. Bartolus.

Igitur præpositio certam legem dat contrahētibus. Quare si eum præposuit naui ad hoc solum vt vecturas exigat, non vt locet, quod o fortè ipse locauerat, non tenebitur exercitor si magister locauerit. Vel si ad locandum tantum, non ad exigendum, idem erit p dicendum. Aut si ad hoc vt vectoribus locet, non vt mercibus nauem præstet, vel contra: modum egressus non obligabit exercitorem. Sed & si vt certis mercibus eam locet, præpositus est, puta legumini, cannabæ: q + ille marmoribus, vel alij materiæ * locauit: dicendum erit non teneri. quædam enim naues onerariæ, + quædam (vt ipsi dicunt) *ὄγκυρατοι* + sunt. Et plerisque mandare scio ne vectores recipiant: & sic vt certa regione & certo mari negotientur: + vt ecce sunt naues quæ Brundisium à Cassiopa vel à Dyrrachio vectores traiciunt, ad onera inhabiles. Item quædam fluuij capaces, ad mare non sufficientes.

Iste. §. habet tres partes principales. Primò loquitur quando plures magistri sunt præpositi simpliciter. Secundo quando diuisim. Tertiò quando conditione adiecta. Secunda ibi, sed si diuisis. Tertia ibi, sed & si. & hoc dicit. Administratio priuata & vtilis ordinaria pluribus simpliciter concessa intelligitur in solidum, secus si diuisim, vel aliud sit expressum. hoc dicit vsq; ad. §. exercitorem. Bartolus.

Si plures sint magistri non diuisis officiis, f quodcũque cum vno gestum erit, obligabit exercitorem. c Si diuisis, vt alter locando, alter exigendo: pro cuiusque officio obligatur exercitor. Sed & si sic præposuit (vt plerunque * faciunt) ne alter sine altero quid gerat: qui contraxit cum vno, sibi imputabit. u

Supra dixit quis dicatur magister: hic declarat quis dicatur exercitor. & h. d. Exercitor dicitur, ad quem omnes reditus veniunt: nec personæ conditio inspicitur, nisi sit minor: quia tũc tutoris vel curatoris auctoritas inspicitur. B.

n *Liberavit.* Not. quod creditor liberatur. & sic improprie. sic infra de acceptila. l. j. & supra de negot. gest. l. si pupilli. §. j. & infra ad Macedon. sed Iulianus §. penult. Sed & pproie hoc posset poni: vt quia eum ab aliquo alio suo creditore liberaret. Accursius.

o *Quod.* id est quia. **p** *Erit.* vt infra de institutu. cuicumque. §. nõ tamen. & argu. infra de re. eo. l. si pupillorum. §. si prætor.

q *Cannabi.* quæ sunt leuia pondera. **r** *Emphata.* id est habiles ad portanda leuia pondera. Vel dic habiles ad portandos homines.

f *Officia.* id est non assignato cuique officio suo. **t** *Exercitorem.* cui libet enim in solidum commisisse videretur: vt hic. Sic & in pluribus tutoribus: vt. C. de auct. præ. l. finali. & pluribus curatoribus: vt infra de cura. furi. l. consilio. §. quæsitũ. & pluribus fabricensibus: vt C. de fabricen. l. iure prouisum est. lib. vndecimo.

u *Imputabit.* seruanda est enim talis lex, id est pactum: vt & infra de institoria actio. l. sed & si. §. conditio. & infra man. l. idemque. §. si quis ea. & supra de arbi. l. parui. in fine. & infra de positi. l. prima. §. antepenult. Sed contra infra de administratio. l. quidam decedens. §. Papinianus. vbi commisit tutelam paterfamil. cuidam consilio matris administrandam. Sed ibi ideo non tenetur tutor ex necessitate consilium matris assumere: quia nec tutrix ipsa esse poterat: aliàs debet stare eius consilio: vt infra eodem titu. l. Titium. Item est contra supra ea. l. §. magistram. in fin. §. Solu. hic hi duo pro vno habentur tantum. si enim cum vno tantum contrahatur, cum præposito non videtur contractum: sed ibi contraxit cum Titio, quem præponi

+ cannabi. * Flo. alia materia.

+ Gel. lib. 10. ca. 25. & Plin. lib. 7. ca. 25. * i. vectorũ ductrices. a. m. rōũ ayev rōũ ēmībātōũ. + Flo. negotietur.

* Plerique.

* Id est, in cõposita, & sine fabrica trabibus inter se cõpactis facta. vnde de mala potē mata schedia appellantur. Festus.

a] Dic quod ibi mutauit propositum in melius: vnde sufficit bonus euentus: secundũ Barto. hic.

praeponi prohibuerat: & non ex persona Titij, sed eius magistri.

a *Obuentiones*. i. parui & magni redditus. Accur.

b *Auerfionem*. i. in se periculo recepto: lucretur, vel nō lucretur.

c *Mulier*. vt & Co. eod. l. & si a muliere. & ad hoc infra ad Macedonia. sed Iulianus. §. interdum.

d *Exigemus*. ad eū obligandū: aliās non obligatur. & sic in adulto habente curatorem: vt C. de integ. re. mi. l. si curatorem.

e *Exercitorem*. scilicet praetoria, vt exercitoria. Accur.

f *Conuenire*. scilicet ciuili: vt ex empto, vel simili. Sic & §. nau. cau. sta. l. liter. §. possumus. Accur. sicut.

g *Non pollicetur*. s. ex cōtractu magistri. & est passiuū generis hic. Sed cur nō: Rñ. secūdū Or. quia nō est procurator specialis, sed generalis: sed tu dic rationem, vt subiicit: quia & c. secus autem in institore: vt infra de insti. act. l. j. in fi. & l. ij. Accur.

h *Mandati agere potest*. exercitor: vt infra eo. l. si eum qui. Accur.

i *Ministerium annonae*. quod naues exhibent.

k *Extra ordinem*. s. si magister non fuerit soluē. do: vt arg. j. de instito. act. l. j. in fi. Et dic extra ordinem, id est officio iudicis dando, vel vtilem actionem. Sed cū sit actio in magistrum ordinaria, non videtur extraordinariū auxiliū dandum: vt §. de mino. in causā. in princi. quā est cōtra: Respond. hī cōpetere non videtur, cum non est soluendo: vt & supra de dolo. nā is. Vel ibi ipso iure erat minor tutus: hīc ope exceptionis.

l *Si is qui nauem*. hic. §. notat differentiā inter exercitoriam & tributariam actionem: vt si voluntate domini expressa, vel tacita & in corde retēta, exerceat nauem filius vel seruus, teneatur dominus in solidū exercitoria actione. si autē negotietur in merce peculiari, voluntate domini expressa vel tacita: teneatur dominus tributaria, non in solidum, sed in quantum peculiare merces patiuntur in quibus negotiatur. Ei autē quod dixi expressē volentē nō teneri in solidum tributaria, est contra. j. de tribu. l. j. §. scientiā. vbi dicit non tantum voluntatem expressam inducere tributariam, sed patientiam: subaudi ibi, tantum, ac si diceret: non tantum expressa, sed etiam tacita. Item eidem est cōtra. j. quod iussu. l. j. §. sed si mandaueris. & §. si ratum. Sed rñ. illud quando ageretur quod iussu. i. vt in solidū detur: aliud si tributaria, vt dictū est. Vel dicas q̄ tributaria tenetur dominus in solidū, vbi expressa eius voluntas interuenerit. si verò tacita: non in solidum, sed in mercibus tantum in quibus negotiatur seruus. Accur.

m *Eiusque*. id est in cuius potestate est qui exercet.

n *Quod cum magistro eius*. subaudi, de eo quod & c.

ff. Verus.

Exercitorem autem cum dicimus, ad quem obuentiones & redditus omnes perueniunt: siue is dominus nauis sit, siue à domino nauem per auerfionem cōduxit, vel ad tēpus, vel in perpetuū. Parui autem refert, qui exercet masculus sit, an mulier: cōtrafamilias an filiusfamilias, vel seruus. Pupillus autem si nauē exerceat, exigemus d̄ tutoris auctoritatem.

Contraheñtes possunt eligere institorem siue magistrum: sed exercitor non potest eligere cōtraheñtes, nisi in subsidium. Bar.

Est autem nobis electio, vtrum exercitorem, an magistrum cōuenire velimus. Sed ex cōtrario exercenti nauē, aduersus eos qui cum magistro contraxerūt, actio non pollicetur: quia non eodem auxilio indigebat: sed aut ex locato cum magistro, si mercede operam ei exhibet: aut si gratuitam, mādati agere potest. Solent plane praefecti propter ministerium annonae, itē in prouinciis praesides prouinciarū extra ordinē eos iuuare ex cōtractu magistrorum.

Continua primò ad praecedentia. supra dixit quòd tenetur exercitor siue institor, siue sit sui iuris, siue filius, siue seruus. Sed vtrum ex persona institoris qui est in potestate alterius, teneatur pater vel dominus, ponitur in hoc. §. Deinde primò ponit verba edicti. Secundò prosequitur edicti expositionem, respondendo tacitae cuiusdam obiectioni. Tertio ponitur quaedam alia quaestio ex praemissis descendens. Secunda ibi, licet. Tertia ibi, sed si sciēte. & h. d. Qui exercitorem habet in potestate, si fuerit volens, in merce dominica & nauali obligatur in solidum: sed in peculiari tributaria obligatur. idem in nauali, si sola scientia superuenerit. Bartolus.

o *Voluntate*. verbis declarata, vel tacita habita. Accur.

p *Ideo*. reddit rationem quare teneatur in solidum.

q *In solidum*. id est actione exercitoria, & non de voluntate. sic & C. quod cum eo. l. j. & j. ad munic. l. quotiens.

r *Summā*. i. ad summā vtilitatē reipublicae: vt. §. ea. l. in prin. Accur.

Si is qui nauem exercuerit, in aliena potestate erit, eiusque voluntate nauem exercuerit: quòd cum magistro eius gestum erit, in eum in cuius potestate is erit qui nauem exercuerit, iudicium datur. Licet autem datur actio in eum cuius in potestate est qui nauem exercet, tamen ita demum datur, si voluntate eius exerceat. Ideo autem ex voluntate in solidum tenentur qui habent in potestate exercitorem, quia ad summam reipublicam nauium exercitio pertinet. At institorum non idem vltus est: eapropter in tributum duntaxat vocantur qui contraxerunt cum eo qui in merce peculiari sciente domino negotiatur. Sed si sciente duntaxat, non etiam volente cum magistro contractum sit: vtrum quasi in volentem damus actionem in solidum, an verò exemplo tributariae dabimus? In re igitur dubia melius est verbis edicti seruire, & neque scientiam solam & nudam patris dominive in nauibus onerare, neque in peculiaribus mercibus voluntatem extendere ad solidi obligationem. Et ita videtur Pomponius significare, si sit in aliena potestate, si quidem voluntate gerat, in solidum eum obligari. si minus, in peculium.

Supra expositum est verbum ex voluntate: hīc exponit verbum ex potestate. & h. d. Verbum ex potestate, accipitur pro potestate dominica, & etiam pro ea quam habet qui iuri alterius est subiectus. Bar.

In potestate autem accipimus vtriusque sexus, vel filios vel filias, vel seruos vel seruas. Si tamen seruus peculiaris volente filiofamilias in cuius peculio erat, vel seruo, vicarius eius nauem

y *Et nudam*. scilicet scientiam: quia non adest voluntas expressa, vel tacita in corde retenta.

z *Voluntatem*. etiam expressam, si tributaria agatur: vt dixi in principio huius. §. licet sit secus si agatur quod iussu: vt. j. quod iussu. l. j. §. iussu. Accur.

a *Significare*. dicēdo hęc verba quę sequūtur, si sit & c. secūd. Az.

b *Voluntate*. s. expressa, vel tacita in corde retenta.

c *Gerat*. id est nauem exerceat.

d *Si minus*. i. non cum voluntate, nec cum scientia: vt. j. eo. si seruus. in prin. Accur.

e *In peculium*. si de peculio agere velit. si autem tributaria agere velit, potest, cum dominus sciuerit eum exercere nauem: vt. j. de tribu. l. j. in prin. & j. eo. si seruus. j. respon. Accur.

f *Vicarius*. voluntate ordinarij.

Institorum. improprie ponitur nomē institoris, pro eo qui domino patiete negotiat in peculiari merce: vt. j. sub iicit. & j. de instito. ac. l. sed & si pupill. §. pe. sciente. est ergo quandoque expressa voluntas, quandoque tacita: quandoque scientia sola sine voluntate: & quandoque cū voluntate tacita. quandoque scientia cū prohibitione expressa: quandoque ignorantia: vt. j. de tribut. l. j. §. scientiam. Accur.

u *Tributoria*. quod est verum, vt subiicit: in re igitur & c. Accur.

x *Edicti*. quę sunt in principio huius. §. vel æquipollētia. s. vt sentētia verborū nō vltēr porrigatur q̄ fuerit: vt si voluerit, teneatur in solidum: non aliter. Et nota hīc mirabile verbum in dubiis stādū esse verbis legis: vt & j. de leg. iij. l. nō aliter. & j. qui & à qui. ma. lib. nō si. l. p̄spexit. & j. de re. iur. l. ea quę i partes. §. j. Sed ar. cōtra. j. de iure pat. adigere. §. quauis. & §. de in ius vocā. quauis. **ADDITIO.**

Dic secūdū Bal. hīc q̄ illud est ex interpretatione legis. nā si p̄ aliā legē nō esset interpretatum, starem verbis. Vel in illis legib⁹ apparet de mēte: sed hīc nō apparet de mēte legislatoris: & ideo in hęc redū est verbis: qđ facit pro statutis, vt verba statuti sint diligēter obseruāda. Idē in priuilegiis, quorū tenor est seruāndus ad vnguē: vt extra de priuile. porro. & facit. j. qui & à qui. l. p̄spexit. vbi non recedit à verbis: quia ibi nō apparet de mēte: vt no. Dy. in ca. fin. de reg. iur. lib. vj.

*reipublice Pulchrē in hunc locum Arist lib. 7. politic. cap. 6.

Verbis legis in dubiis stādū est.

a De peculio . scilicet filij vel serui ordinarij si velit actor . Azo . Nam & ipsum filium conuenire potest: vt subiicit.

b Prator . vt . s . e . l . si is qui nauem . Accur .

c Exercitore . scilicet filio , vel seruo . Accur .

d Actum est . & exactum totum . nam perceptione , non litis cōtestatione , alius liberatur: vt subiicit , & . s . de his qui deie . vel effu . l . j . in fin . & . l . i . j . i . j . & . i . i . j . Accur .

e Si quid . nō totum: vt supra .

f Propter honorariam . id est exercitoriam .

g Pro me . etiam inuito: vt . s . de neg . gest . soluēdo . & . j . de solu . solutionem . & . l . si debitor tuus . & facit . j . de reg . iur . bona fides .

h Si plures nauem exercent . scilicet nō per se , sed per cōmunem magistrū : vt differat à casu proximo qui est . j . l . si tamē . in prin . Alij dicunt quod hīc exercēt simul . in . l . autem illa , si tamen . separatim exercent: semper tamē ipsimet domini . Prima verior est .

* alterutro .

i In solidum . contra . s . nau . cau . sta . l . si . s . si plures . vbi pro partib⁹ dicit eos cōueniri . Solu . hīc fuit aliquis prapofitus alicui negotiationi in nauē , vt contraheretur cū eo: ibi vt trahat vectores . Vel meli⁹ ibi per se nauē exercebat: hīc per cōmunem magistrū . vnde qui cū vno cōtrahit , nō debet cōtra plures cōpelli agere: vt . j . l . proxi . & . j . de pecul . l . & ancillarū . s . fin . & . j . iudi . sol . iam tamen . s . penul . & . j . de instit . act . l . habebat . s . fina . Accur .

k **N** Ec quicquam facere . q̄ mutet responsionem . Accur .

l In nauē . i . in quāstū nauis . Azo .

m Societatis . est enim quādā societas nauem simul exercere .

S I tamen plures .] **CASVS** .

Si plures sint domini , & per se exercitores nauis proportionaliter conueniuntur: neq; alter pro altero cōuenietur . Sed si plures domini vnius nauis vnum ex se magistrum nauis preponant: ex contractu eius omnes in solidum cōueniuntur . sed si seruus pluriū nauem exerceat eorum voluntate , qualiter teneantur , quæritur . Et rñ . q̄ eodem modo quo plures exercitores . sed aperit qualiter : vt hīc in glo . Accursius . [**PLANÈ** .] Si seruus pluriū vnius domini voluntate nauem exerceat : ille solus in solidum tenetur . igitur in casu superiori vbi seruus pluriū exercet , in solidū tenetur domini . [**SERVVS** .] Si seruus meus voluntate mea nauem exerceat: & postea eum alienaui: nunquid teneor? Dicitur q̄ sic . idem si decedat . [**HÆ ACTIONES** .] Exercitoria actio perpetua est . Si ergo seruus voluntate domini nauem exerceat: si decedat seruus . an post annū detur? Dicitur quod sic , licet de peculio actio post annum non daretur . Viuianus .

n Videbuntur . vt alter pro altero cōueniatur: sed argumentū cōtra . s . si certū petatur . eius qui in pro . in fi . vbi sunt plures: & vnus fingitur aliū possidere . **ADDITIONE** . Dic q̄ ibi quilibet gerebat

A separatim ad cōmunem vtilitatē: ideo quilibet tenetur in solidū per rationem , ne in plures & c . facit C . de fabricen . l . iure prouisum . lib . xj . hic vero omnes gerebant simul , secundum Bar . hīc .

o Exercitoribus . s . qui per se nauē exercent , vt pro portionibus conueniantur: vt . s . in prin . huius legis . Sed hoc corrigitur statim vbi dicit , & ideo & c . & hoc secundū Ioan . Alij dicūt , idē placuit qd̄ in pluribus & c . s . exercitibus per cōmunē magistrū , vt in solidū teneatur: vt . s . eo . l . j . in fi . & l . seq . & qd̄ hic subiicit , & ideo puto & c . referatur ad primū casum huius legis , quando per se plures exercuerunt , vt tūc teneatur in solidū: & sic erit correctū pri . l . sed hoc falsū est , imō

N Ec quicquam facere **k** quōtam quisque portionem in nauē **l** habeat: eūque qui prastiterit , societatis **m** iudicio à cæteris consecuturum .

IIII . VLP IANVS libro vicensimonono ad Edictum .

S I tamen plures per se nauem exercent , pro portionibus exercitationis conueniuntur . neque enim inuicem sui magistri videntur . **n** * Sed si plures exercent , vnum autem de numero suo magistrum fecerint , huius nomine in solidum poterunt conueniri . Sed si seruus pluriū nauem exerceat voluntate eorum , idem placuit quod in pluribus exercitoribus . **o** Planē si vnius ex omnibus voluntate exercuit , in solidū ille tenebitur . Et ideo puto & in superiore **p** casu in solidum omnes teneri .

Etiam mortuo magistro datur actio in dominum .

Si seruus sit qui nauē exercuit **q** voluntate domini , & alienatus fuerit , nihilo minus is qui eum alienauit , tenebitur . Proinde & si decesserit seruus , tenebitur . nam & magistro defuncto tenebitur .

Hæ actiones **r** perpetuè , & heredibus & in heredes dabuntur . Proinde & si seruus qui voluntate domini exercuit , decessit , etiam post annum dabitur hæc actio , quamuis de peculio ultra annum non detur .

Tenetur exercitor , licet inter magistrū & contrahentē secū nō cadat obligatio . & dominus magistri serui tenetur actiones sibi quæsitas exercitori cedere . Bal .

V . PAVLVS libro vicensimonono ad Edictum .

E cio liberali . nam post mortem etiam serui agitur : vt C . de asser . tol . l . fi . in fi . aliās autem de peculio serui ultra annum à tempore mortis nō agitur: vt . j . quando act . de pecu . est an . l . j . in prin . Ac

S I eum .] **CASVS** . Si seruū meum nauē tuā magistrū prapofuisti , & cum eo cōtraxi: habeo te obligatū . & hoc in prima . Itē seruū mihi & tibi cōmunem prapofuisti: quia operas tibi cōduxeras: habebis me obligatū actio . ex cōducto super eo qd̄ cū seruo cōtraxero . si tamen ageres mecū , sicut si cū alio non mecū cōtraxeris , vt cederē tibi act . p̄ portione tua , teneor cedere act . ex cōducto . Si vero eū tibi cōmodaui: mādātū ad prædicta ages . Item seruū meum nauem exercebat . prapofuit magistrū , & cū eo contraxi . agam cum eo actione ex contractu iuris ciuilibus: puta ex empto , si emptio interuenit: vel pretoria , si animal fortē venditū fuit vitiosum: quia & alius agere posset : quia licet non detur ex cōtractu mihi in seruū: dabitur vtilis ex eo cōtractu in magistrū . [**SINVS** .] Plures exercent nauem , & praponunt vnum magistrum . vnus exercitorum cōtrahit cum magistro . habebit quidem actionem contra alios exercitores . Viuianus .

* videbitur .

Populi, libenter etiam Romanus sequebatur. Cuius.

Ege.] CASVS. Cum plures mercatores essent in naui, & vnus in repestare leuandæ nauis causa merces suas in mare proiecit: lege Rhodia cauetur, vt alij tribuant ad refarciendum damnum proiicientis. Viuianus.

a *Lege Rhodia* sic dicta, quia in Rhodo insula eius frequentia prius fuit, propter frequentem vsu mercatorum, qui ibi fuit: vt in decre. dist. ij. c. Rhodia. Accur.

b *Nauis*, periclitantis: vt. j. l. prox. in princ. & dic. id est alleuandæ. Accursus.

c *Iactus*, vel quasi: vt infra. l. prox. §. si conseruatis. in fin. & infra eo. nauis. §. cum autem. in princ.

d *Sarciatur*, id est damnum quod &c. sic ergo & is cuius est nauis: quia nauem habet saluam: vt infra. l. prox. §. cum in eadē. Item & is qui fecit iactum rei suæ causa leuandæ nauis, contribuere debet etiã pro rebus iactatis: vt. j. eo. nauis. in princ. & sic est hic argu. q. si fideiussor soluat creditori, quod actiones cessas non intentet contra fideiussorem nisi in parte. nam partem videtur soluisse ex sua persona, partem ex persona confideiussoris: vt infra. l. prox. in princ. & j. de tu. & ratio. dist. l. cum pupilus. Accur.

* Ex tit. de loc.

† Nota hic præmium à locatore dari. & à conductore accipi. Bu. hic.

Ege Rhodia cauetur, vt si leuandæ nauis gratia iactus mercium factus est, omnium contributione sarcitur, quod pro omnibus datum est.

Domini iactarum mercium habent actionem cum magistro & magister cum cæteris non solum habet actionem, sed etiam retentionem mercium, vt fiat contributio. Bartolus.

II. IDEM libro trigensimo quarto ad Edictum.

Si laborante nauis iactus factus est, amissarum mercium domini si merces vehendas locauerant, ex locato cum magistro nauis agere debent. is deinde cum reliquis quorum merces saluæ sunt, ex conducto, vt detrimentum pro portione comunicetur, agere potest. **Seruius** quidem respondit, ex locato agere cum magistro nauis debere, vt cæterorum vectorum merces retineat, donec portionem damni præstent. Imò & si retineat merces magister vltro ex locato habiturus est actionem cum vectoribus. **Quid enim** si vectores sint, qui nullas sarcinas habeant? Planè commodius

peret, collatio facienda non est. Si verò iam facta est, agent hi qui contribuerunt, ex locato aduersus magistrum: & is qui conduxit, aduersus eum qui res suas recuperavit: & quod exegerit, aliis restituet. [R. E. S.] Si leuandæ nauis causa proiciantur res domini manent, neque fiunt occupantis: cum eas pro derelicto non habueris.

est, si sint, **1** retinere eas. at si non, & totam nauem conduxerit, ex conducto aget: sicut vectores, qui loca in naue conduxerunt. **o** **Aequissimum** enim est commune detrimentum fieri eorum qui propter amissas res aliorum consecuti sunt vt merces suas saluas haberent.

Si nauis deterioratur, non fit contributio, nisi acciderit voluntate mercatorum, vel alio iusto metu. Bartolus.

Si conseruatis mercibus deterior facta sit nauis, aut si quid exarmauerit, nulla faciēda est collatio: quia dissimilis earum rerum causa sit, quæ nauis gratia parentur, & earum pro quibus mercedem aliquis acceperit. nam & si faber incudem aut malleum fregerit, non imputaretur ei qui locauerit opus. Sed si voluntate vectorum, vel propter aliquem metum id detrimentum factum sit, hoc ipsum sarciri oportet.

Dominus nauis, & domini omnium rerum in ea existentium, excepto libero corpore & cibariis, pro portione estimationis contribunt: ad quod magister ex locato tenebitur. Bartolus.

num passus sublato circuitu: vt supra de condic. inde. l. dominus testamento. & hoc admitto, si magister agere nolit, vel retinere: vt supra de eo per quem fact. est. l. si. in prin. potest etiam agi act. nego. gest. quia vtiliter gessit: vt supra de nego. gest. sed an vltro. §. j. Accursus.

h *Sed Seruius*, non aduersatur: sed addit.

i *Et si retineat*. Pisana litera. aliàs est in litera, non.

k *Cum vectoribus*, vectores dicuntur omnes qui vehuntur. & ita hic. Item & qui vehunt: vt hospes & alumnus. Vel dic quod vectores sunt illi, qui gratis ferebantur: quia magistrum nauis iuuēt.

l *Si sint*, s. merces, est enim tutius, &c. vt institu. de oblig. quæ ex delic. §. furti. Sed si non sint, qualiter tenentur contribuere? nã pro corpore suo non: vt infra eo. §. cum in eadem. Sed dic non habet merces: sed sunt gemmæ & margaritæ, & anuli: quæ nec merces dicuntur, nec onera. Vel dic non sunt: quia iam extraxerat.

m *Totam*, maximè, & dic conduxerat, id est locauerat: & ex conducto, id est locato.

n *Qui loca*, scilicet certa.

o *Conduxerunt*, repete. ex conducto agent cum magistro.

p *Aequissimum*. Et not. quod si quid pro communi vtilitate vel alterius damni patior, quod mihi est restitutio faciēda: vt hic & supra. l. j. & supra quod me. cau. metum. §. sed licet. & infra pro soc. l. cum duobus. §. quidam. & infra de verb. signifi. impensæ. & infra de impen. quod dicitur. Sed contra infra eo. l. §. quod verò. Sed ibi non pro communi vtilitate, nec sua, vel aliorum voluntate fuit factum: hic autem sic.

q *Exarmauerit*, passiuè accipe. Et dic propter imperitiam magistrum: quia non erat iustus metus: aliàs enim refunditur: vt in sine huius. §. & infra eo. l. cum aut arbor.

r *Earum*, scilicet mercium iactarum. Accursus.

f *Aliquis*, scilicet magister.

t *Incudem*, instrumentum fabri super quod fabricam exercet.

u *Locauerit*, id est conduxerit operas eius.

x *Detrimētum*, & sine culpa magistrum: vt non contradicat principi.

y *Sarciri oportet*. Nota, duobus casibus sarcitur magistro: vt hic

e *Si laborante*, aliàs nõ fieret collatio.

f *Ex locato*, hoc verbu promiscuè accipit hac l. omnia: tamen erunt plana si dicas quod qui nauem locat, dicitur locator, quo ad nauem: & conductor, quo ad merces vehendas. Sic econtra vector dicitur locator, quo ad merces: conductor: quo ad nauem. vtrique ergo ex locato, & ex conducto agi potest. Et idem dici potest in quolibet opere locato. Sed quid si gratis ferebatur? Respon. adhuc habet locum contributio: vt supra nau. cau. stabula. licet. j. respon. Accur.

g *Agere potest*, scilicet magister. Sed videtur quod non possit agi: vt infra de præscrip. ver. qui seruandarum. in princ. quæ est contra. Sed dic non potest agi (vt ibi dicit) actione legis Aquiliæ contra proiciētem vel simili: sed de æquitate ratione contributionis tenetur, vt hic vector magistro: & magister damnum passus. melius tamē esset vt via recta ageret damnum

* Conducent, ex con. agent.

† Iste textus est valde notus. & menti tenendus, secundum Bal. hic. pro quo cõcor. & facit text. in. l. i. §. eo. & facit optimè in argu. vt dom. vicini destructa ne ignis vltimè extenderetur, repararetur comuniter.

a] Exarmare est armis depoliare, inquit Budæus hic. vnde exarmare nauem. est eã armamentis spoliare, vt malo, rostro, antenacarchesio, clauo pede, anchora, & reliquis.

vt hic, & infra eo. l. amiffa. §. arbore.

a *Sunt hæc.* quinque facit quæstiones, quas soluit: licet non per ordinem.

b *Oporteat.* prima quæstio.

c *Et si qui.* supple fuit quæsitum, an pro his sit faciēda coll. Et sic est secunda quæstio.

d *Portio.* id est an pro rerum æstimatione, an pro pondere. & hæc est tertia quæstio.

e *Pro liberis.* i. pro liberis hominibus. & hæc est quarta quæstio.

f *Et qua actione.* quinta quæstio. Accursius.

g *Placuit.* respōsio primæ quæstionis.

h *Observatas.* aliàs obseruatas: & aliàs obseruatas. & tunc duæ sunt partes.

i *Esse.* quia nauem habet saluam: vt in princ. huus. l. notatur.

k *Iactura.* respōsio tertiæ quæstionis, per quã & secūda soluitur: sed tamē & ipsa postea specialiter soluitur.

l *Rerū.* quæ saluæ sunt & quæ amiffæ sunt: vt infra ea. l. §. portio.

m *Corporum.* respōsio quartæ. & facit supra si qua. pau. fe. di. l. ex hac. & de his qui deie. l. fin.

n *Ex cōducto.* respōsio quintæ. sed in prin. l. dixit dominos ex locato. Sed dic vt ibi not. Acc.

o *Agitatum est.* reassumit secūdam quæstionem, vt eam soluat.

p *Anulorū.* forte in digitis delatorum.

q *Cōferret.* ad comedē dū ex cōsuetudine. forte etiam cogi posset ex hac lege. & sic forte illud diuinum intelligitur: oīa sunt cōmunia. i. cōmunicanda tēpore necessitatis: vt hic.

r *Si nauis.* & sic eū rebus quæ in ea erant.

s *Conferendū.* quia nec volūate aliorū amittit: nec etiā se volēte: aliàs secus esset: vt. §. eo. §. æquissimum. Accursius.

t *Quæ saluæ sunt.* vt. §. e. l. §. iacturæ.

u *Non lucri.* æstimatur enim quāti emptæ sūt nō quantū valent nūc: arg. contra. §. de eo quod cer. lo. l. ij. §. fi. Sed quid si nunc minus valent quā tūc quādo emptæ fuerūt: forte secūdū præsens tēpus æstimantur: vt arg. supra de leg. & senatuscon. l. nulla. Accur.

x *Rebus.* scilicet saluis.

y *Venire possunt.* tempore peremptionis.

z *Qui in mare.* non iactus causa.

a *Perierint.* non sponte.

b *Præcipitauerint.* vel etiam à prædonibus rapti fuerint: vt supra ea. l. §. quod verò.

c *Non sit.* vt quia merces suæ aliis obligatæ sunt. Vel dic quod nihil habet nunc: habuit tamē tempore iactus: aliàs nullo modo teneff, Verus.

Cum in eadem naue varia mercium genera complures mercatores coëgissent, prætereaque multi vectores serui liberiq; in ea nauigarent, tēpestate graui orta, necessariò iactura facta erat. quæ sita deinde sunt hæc: **a** an omnes iacturā præstare oporteat: **b** & si qui tales merces imposuissent, quibus nauis non oneraretur, velut gemmas, margaritas: & quæ portio **d** præstanda est, & an etiam pro liberis **c** capitibus dari oporteat: & qua actione **f** ea res expediri possit. Placuit, **g** omnes quorum interfuisset iacturam fieri, conferre oportere: quia id tributum obseruatæ **h** res deberent. itaque dominum etiā nauis pro portione obligatum esse. **i** Iacturæ **k** summā pro rerū **l** pretio distribui oportet. Corporū **m** liberorū æstimationē nullā fieri posse. Ex cōducto **n** dominos rerū amiffarū, cum nauta, id est cum magistro acturos. Itidem agitur, **o** an etiā vestimentorū cuiusque, & anulorū **p** æstimationē fieri oporteat. Et omnium visum est, nisi si qua consumēdi causa imposita foret: quo in numero essent cibaria: eò **†** magis quòd siquādo ea defecerint in nauigationem, quod quisque haberet, ***** in commune conferret. **q**

Pretium redēptionis est ab omnibus conferendum. secus in pretio rerum perditarum. Barto.

Si nauis **r** à piratis redempta sit, Seruius, Ofilius, Labeo, omnes conferre debere aiunt. quod verò prædones abstulerint, eum perdere, cuius fuerit: nec conferēdū **f** ei qui suas merces redemerit. Portio autem pro æstimatione rerum quæ saluæ sunt, **t** & earū quæ amiffæ sunt, præstari solet. Nec ad rem pertinet, si hæc quæ amiffæ sunt, pluris veniri poterunt: quoniam detrimenti, non lucri **u** sit præstatio. Sed in his rebus **x** quarum nomine conferendum est, æstimatione debeat **†** haberi, non quanti emptæ sint, sed quanti venire possint. **y** Seruorum quoque qui

retur vector pro suo corpore: vt supra ea. l. §. corporum.

d *Non erit.* sed nec cæterorum. nam magister confert vt alij: sic & alij sunt pares magistro: vt supra ea. l. §. cum in eadem. secus autem est in fideiussoribus: vt instit. de fideiuss. §. sed si plures. ergo erit damnus eius, cuius res iactæ sunt.

in mare **z** perierunt, **a** non magis æstimatione faciēda est, quàm si qui egrum in naue decesserint, aut aliqui sese præcipitauerint. **b** Si quis ex vectoribus soluedo non sit, **c** hoc detrimentū magistri nauis non erit. **d** nec enim fortunæ cuiusque nauta excutere debet. Si res quæ iactæ sunt, apparuerint, exoneratur collatio. **e** Quòd si iam cōtributio facta sit, tūchi qui soluerint, agent ex locato cū magistro, vt is ex cōducto experiatur, & quod exegerit reddat. Res autē **f** iacta, domini manet: nec fit adprehēditis: quia pro derelicto nō habetur.

III. P APINIANVS libro nono-
decimo Responsorum.

Cum arbor, aut aliud nauis instrumentum, remouendi communis periculi causa deiectū est, contributio debetur. **g**

Si perit scapha cū mercibus causa leuandæ nauis extractis, habet locū cōtributio: secus si nauis pereat, & scapha salua remaneat. Barto.

III. CALLISTRATVS libro
secundo Quæstionum.

Nauis onustæ leuandæ causa, quia intrare flumen vel portum non potuerat cum onere, si quædam merces in scapham traiectæ sunt, ne aut extra flumen periclitetur, aut in ipso ostio vel portu, eaque scapha summerfa est, ratio haberi debet inter eos qui in naue merces saluas habent, cum his qui in scapha perdidit, ***** proinde tanquam si iactura facta esset: idque Sabinus quoque libro secundo responsorum probat. Cōtra **h** si scapha cum parte mercium salua est, nauis perit, ratio haberi non debet eorum qui in naue **i** perdidit: quia iactus **k** in tributum naue salua venit. **l**

Iactatibus fit cōtributio ex mercibus recuperatis ex naue postea perēpta: sed recuperantes ex iactu in naue non cōtribuunt. Barto.

Sed si nauis quæ in tempestate iactu mercium vnus mercatoris leuata est, in alio loco summerfa est, & aliquorum **m** mercatorum merces per vrinatores **n** **†** extractæ

conferet aliis quorum merces in nauis perierunt. & hoc in secunda. Casum. §. cum autem. dic vt infra de glof. Viuianus.

h *Contra.* id est econtrario.

i *In naue.* scilicet exonerata.

k *Iactus.* scilicet factus.

l *Venit.* hi autem qui in nauis erant, salua naue nihil proiecerunt, cum simul cum naue perierunt.

m *Aliquorum.* quorum merces per iactum fuerunt saluæ.

n *Per vrinatores.* id est natatores. vel dic, id est per eos qui ita

e *Collatio.* & facit supra commo. l. in cōmodo dato. §. fina. & l. si rem mihi. in princ. Accur.

f *Res autem.* quia pro derelicto: vt hic, & infra. eo. qui leuandæ. & instit. de rerum diui. §. fin. nisi ex qualitate iactus contra præsumatur: vt quia liberū aperitur proicit: vt. §. de furt. falsus. §. si iactum. & est ratio primæ præsumptionis, vt non videatur p derelicto haberi, quia nemo suam pecuniam præsumitur iactare: vt. §. de proba. l. cū de indebito. §. j. & §. de dam. infec. l. si finita. §. si quis metu. Acc.

Cum autē.] CASVS

Si instrumentum aliquod nauis communis periculi vitadi causa proiectum sit, an faciēda sit contributio quæritur. Et dicitur quod sic. Viuianus.

g *Contributio debetur.* scilicet licet in duobus casibus: quando scilicet cōsenserūt vectores, & quando iusto metu fuerunt deiecta: vt. §. eo. l. ij. §. si cōseruatis. & infra eo. amiffæ. §. arbore.

Nauis.] CASVS.

Pluribus habentibus merces in vna nauis: cum nauis portum cum tanto onere intrare non poterat, merces vnus in scaphas traiectæ sunt, & scapha summerfa est. an illi qui sūt in nauis, conferre debeant, quæritur. Et dicitur quòd sic: & hoc in prima. econtrario collationi locus non erit. & hoc in secunda.

[SED SI NAVIS.]

Si iactu facto nauis in alio loco cū aliis mercibus summerfa est, & per vrinatores recuperatæ sunt aliquæ ex his, an conferre debeant ei qui iactum fecit causa nauis leuandæ, quæritur. Et dicitur quòd sic: & hoc in prima. Sed si **†**

† *Vrinatores dicitur natatores subaquatiles. Budæus §. cod. l. 2. quos ita Latine dici voluit ab vrna cum in aqua mergitur. Ant. Aug. lib. i. c. 3.*

† in casu necessitatis omnia communia. 12 q. j. dilectissimis. ***** Not. secūdum Bald. quod si tempore caritatis aliquis est furatus panem causa comedendi, nō est inculpandus de furto. cōcor. tex. i. ca. si quis propter necessitatem. extra de fur. text. in ca. discipulos. de cofec. distinct. 5. adde quod not. in cap. ius naturale. 1. distinct.

† debet.

***** pro perinde eleganter ponitur. Varo & Fabius.

subtiliter perpendunt & videt sub aqua sicut medicus per vinā perpendit ægritudinem. Sed si nihil recuperauerunt: quare non habent nego. gest. actionem illi qui primò proiecerunt: & vtiliter inceperunt: licet effectum non habuerit: vt. §. de neg. gest. sed an vltro. §. j? Respon. imò tenetur: sed tātū de his quæ habebat

in nauī, si illa perdidit sine dolo & culpa sua: vnde quasi debitor specie liberatur: vt. §. de verb. obli. l. si ex legati. licet sit actio personalis, vnde liberari non videbatur: vt. C. si cert. pet. l. incendiū. quæ est cōtra. Accur. **ADDIT.**

Dic quod non est contra: quia ibi loquitur quādo quis teneretur ad quantitatem simpliciter. Sed quādo quis teneretur ad quantitatem respectu speciei vt est in casu nostro: quia ille qui tenetur ad contributionē damni, tenetur respectu mercium seu specierū quas habet saluas: & perempta specie liberatur: vt. l. electio. §. si ideo. §. de noxa. & l. in naue. infra loca. secundum Baldum hīc.

a *Seruauerunt.* tempore primi iactus: licet postea perierunt.

b *Iactum fecit.* causa leuandæ nauis.

c *Eorum enim.* scilicet qui res amiserunt in naue submersa.

d *Cum autē.* Tria quæ rūt hīc. Primò, si dānum est datū in mercibus quæ remāserunt in nauī, qualiter pro his cōferatur. & dicitur q̄ præsentī pretio rerum. & hoc vsq; ad versū. illum, potest tamen, &c. Secundò, an eis cōferatur ratione talis damni: in quo distinguitur: vt si damnū sit datum in illis mercibus quæ remanserunt in nauī,

ratione loci mali in quo erāt res in nauī: tunc ei non conferatur. si ratione asperginis, sic. & hoc dicit vsq; illuc: sed distinctio, &c. & etiam in fin. ibi, sed hīc videamus, &c. Tertiò quæritur, si quis damnum habeat in mercibus, & oporteat eum conferre: an debeat duplici grauamine grauari, siue sit maius damnū, siue collatio. ad vtrumq; dicit quod non: sed deducto damno conferat de residuo. quod poterat intelligi per primum casum. Accur.

e *Duplici.* non enim debet addi afflictio afflictio: vt hīc, & §. j. eod. l. quid ergo. & §. de do. præle. l. penult. & §. de offic. præsi. l. diuus. & in decre. vij. q. j. cum percussio.

f *Deteriores factæ sunt.* scilicet quocunque modo, siue propter malum locum vbi posita fuerunt, siue aspergine, siue tamen postea distinguit. nam confert vterque præsentī pretio rerum: sed primo non cōfertur, secundo sic: vt in fi. huius. l. Et no. quod in hoc primo casu loquitur quando ad minus erant tres: in fine autem vbi distinguitur, ibi, sed distinctio, &c. erant duo tantū, inter quos de collatione tractabatur.

g *Vicenum.* id est vicenorum. syncopatum enim est. hoc est. xx. & xx. sic & in authen. vt liber. decatero. §. si quis autem. col. vj.

h *Pro. xx.* scilicet tantū. & sic quodammodo videtur ei conferri: quia propter damnum minus ab eo exigitur.

i *Potest tamen dici.* non reprobādo quod dictum est: sed addendo. nam. §. dixit esse conferendum præsentī pretio. hīc autē incipit distinguere an conferatur ei cuius merces deteriores factæ sunt.

sunt, data mercede: rationem haberi debere eius cuius merces in nauigatione leuandæ nauis causa iactæ sunt, ab his qui postea suas per vrinatores seruauerunt: **a** Sabinus æquè respōdit. Eorum verò qui ita seruauerūt, inuicē rationē haberi nō debere ab eo qui in nauigatione iactum fecit, **b** si quædā ex his mercibus per vrinatores extractæ sunt. eorum enim **c** merces non possunt videri seruandæ nauis causa iactæ esse, quæ periit.

Pro rebus deterioratis præsentē pretio sit collatio iactantibus: ipsis verò deterioratis ratione loci, non cōfertur: sed si ratione asperginis, ipsis cōfertur, & cōferunt damno deducto, siue plus siue minus sit in damno, quàm in collatione. Bart.

Cum autem **d** iactus de naue factus est, & alicuius res quæ in naue remāserunt, deteriores factæ sunt: videndum an cōferre cogendus sit: quia non debet duplici **e** damno onerari, & collationis, & quod res deteriores factæ sunt. **f** Sed defendendū est hunc cōferre debere pretio præsentē rerū. Itaq; verbi gratia si vicenum **g** merces duorum fuerint, & alterius aspergine decē esse cōeperint: ille cuius res integræ sunt, pro viginti **h** cōferat: hic pro decem. Potest tamē dici **i** etiam illa sententia, distinguētibus nobis, deteriores ex qua causa factæ sunt, id est vtrum propter iacta nudatis rebus damnum secutū est, **k** an verò alia ex causa: veluti quod alicubi iacebant merces in angulo aliquo, & vnda pe-

k *Secutum est.* quod appellamus damnum asperginis.

l *Penetrauit.* hoc appellamus damnum propter locum.

m *Tunc enim.* scilicet quando propter locum.

n *Cōferre debet.* s. alij præsentī pretio rerū, alius autē nō sibi. Ac.

o *Priore causa.* id est asperginis.

netrauit: **l** tunc enim **m** conferre debet. **n** an ex priore causa **o** collationis onus pati nō debet: **p** quia iactus etiam hunc læsit. Adhuc **q** nunquid & si **r** aspergine propter iactum res deteriores factæ sunt. Sed distinctio subtilior adhibenda est **s** quid plus sit, in damno, an in collatione: si verbi gratia hæ res **t** viginti fuerunt, & collatio **u** quidem facit decem, **x** damnum autem duo: deducto **y** hoc, quod damnum **z** passus est, reliquum **a** conferre debeat? Quid ergo si plus in damno erit, quàm in collatione: vtputa decem aureis res deteriores factæ sunt: duo autem collationis sunt. Indubitatè vtrumq; **b** onus pati nō debet. Sed hīc videamus, num & ipsi conferri **c** oporteat. quid enim interest, **c** iactatas res meas amiserim, an nudatas deteriores habere cōeperim? Nam sicut ei qui perdiderit, subuenitur: ita & ei subueniri oportet, qui deteriores propter iactum res habere cōeperit. Hæc ita Papirius Fronto respondit.

V. HERMOGENIANVS libro secundo iuris Epitomarum.

A Missæ nauis damnum, collationis consortio non facitur per eos qui merces suas naufragio liberauerunt. nam huius **d** æquitatē tunc admitti placuit, cū iactus remedio cæteris in cōmuni periculo salua nauī **e** consultum est. Arbore cæsa vt nauis cum mercibus liberari possit, æquitas contributionis habebit locum. **f**

tio: vtpote cum damnū quod dedit aspergo, ab omnibus de nauī debeat refarciri pro rata portione: ergo & ab illo q̄ proicit merces. Vnde pro ea parte damni asperginis, quæ proicientē cōtingit, fiet cōpensatio inter eum qui proiecit, & aliū cui res inundatæ remāserunt. sed vbi sunt duo tantū, seruatur quod hic dicitur.

c *Hæ res.* scilicet deterioratæ. Accursius.

u *Collatio.* rerum amissarum. Ioan.

x *Facit decem.* quia alius tot proiecit.

y *Deducto.* s. pro rata: vt. §. e. l. ij. j. tñ. nō q̄ extrahat integra duo.

z *Damnū.* quod dedit aspergo. Ioan. idem dico si locus.

a *Reliquum.* id est pro reliquo: vt pro. xvij.

b *Vtrumque.* vt diximus supra ea. l. §. cum autem.

c *Interest.* Not. nil interesse quid ex æquipollentibus fiat: vt infra de leg. iij. l. fideicommissa. §. si cui.

A Missæ. **CASVS.** Mercibus pluriū mercatorū in nauī positis, nauis naufragiū passa est. merces recuperatæ sunt. an cōferri debeat domino nauis, quæritur. Et dicitur q̄ non, quia tātū habet locū collatio cum iactatio sit gratia cōmunis periculi euitandi: & nauis salua est. [ARBORE.] De voluntate eorū quorū merces erant delatæ in nauī, instrumentū nauis cassum est: nunquid tenebuntur cōferre magistro nauis, quæritur. Et dicit q̄ sic.

d *Huius.* scilicet collationis.

e *Salua nauī.* vt supra. l. proxo. §. sed si nauis.

f *Locum.* in duobus casibus: vt. §. eo. l. ij. §. si conseruatis.

P *Non debet.* scilicet ita quod sibi non cōferatur. nam inuicē conferent: vt hīc, & in fine huius. l. vel reuocat in dubium quod dixit.

q *Adhuc.* aliàs nunquid adhuc. & est Pisanana litera.

q *Adhuc.* sed nūquid conferet? Respon. sic.

r *Et si.* id est quamuis, &c. Vel lege planè. & adhuc. s. debet cōferre, et si, id est quāuis, &c.

sed prima lectio est secundum Pisanam litteram, vbi est nunquid.

f *Adhibenda est.* in determinatione prædictæ quæstionis. & dicas esse duos mercatores, & quilibet habet merces. xx. vnus projecit oēs, alius passus est damnū in duobus. & sic remanēt. xvij. pro his ergo cōferet: & sic detrahuntur duo, vt pro eis nō fiat collatio. id est ecōtra si plus fuit damnū: vt quia alter proiecit tantum quatuor: & sic debet cōferre duo. istius autē merces deterioratæ sunt in. x. nā confert ad prædicta quatuor proiecta tanquā pro. x. quæ sibi remāserūt: & sic. p. x. in quib⁹ est deterioratio, non cōfert: sed deducuntur. vnde cū aliàs erat collaturus duo, nunc cōferet vnū tantū. an autē ecōtra sibi cōferatur? Dicit q̄ sic, si dānū est ratione asperginis: vt in fi. nō si ratione loci: & hoc vbi tantū fuerūt duo: aliàs difficilius esset cōputatio: vtpote cum damnū quod dedit aspergo, ab omnibus de nauī debeat refarciri pro rata portione: ergo & ab illo q̄ proicit merces. Vnde pro ea parte damni asperginis, quæ proicientē cōtingit, fiet cōpensatio inter eum qui proiecit, & aliū cui res inundatæ remāserunt. sed vbi sunt duo tantū, seruatur quod hic dicitur.

*** Flo. con-**

ferre.

Nauis.] CASVS. Instrumentis nauis fulmine deustis, an domini mercium conferant magistro ad comparandum instrumenta, quæritur. Et dicitur quod non: quia talis sumptus magis factus est gratia nauis reparandæ, quàm mercis saluandæ. Viuius.

a Deustis. quoddam enim fulmen vrit, quoddam afflat, quoddam diruit. Accursius.

b Hipponem. a nomen loci.

c Tumultuarius. b id est in auxilium contra tumultum & impetum maris quæsitus.

d Hostiam. nomen alterius loci.

e Nauta. i. magistro.

f Nauis. & ita rem suam egit: quare non agit: vt j. de pecu. sed si damnum. §. sed & si a se. & s. de neg. gest. si pupilli. §. si quis ita.

Cum depressa. id est submersa sub aqua: deiecta vero in terram: & sic perit, vel quasi: unde non confertur: vt hic, & s. eod. l. nauis. §. sed & si nauis.

Quæritur. Iactu facto leuandæ nauis causa, quod proiectum est, eius erit cuius & ante projectionem: cum pro derelicto non habeat: sicut est cum quis onere pressus partem oneris in via dimisit. Viuius.

Habent. vt hic, & instituit. de rerum diui. §. fina. Sed contra. j. de furt. l. falsus. §. si iactu. Sed modum proiciendi attendes: vt dixi. s. eo. l. ij. §. fin. Accursius.

Deprecatio.] CASVS. Quidam cum nauis eius naufragium passa esset, à piratis cuiusdam insule est occupata: conuestus est imperatori. Imperator dicit, licet dominus sum mundi, volo tamen quod consuetudo illius terræ seruetur: vt seruetur lex nautarum Rhodi insulæ: dum tamen legi non sit contraria.

Deprecatio. quidam habent pro lege, & alij sub lege præcedenti. §. Volusius. Et not. quod duobus modis legitur. secundum vnum modum est argu. pro consuetudine quod legi deroget. Accursius.

k Facientes. id est patientes.

l Cyclades. insulæ sunt Italix. & dicebant fortè quod si aliqua bona caperent Italici naufragorum, eorum essent per legem Rhod. de iac.

m Mundi dominus. scilicet sum.

n Maris. id est eorum qui per mare vadunt, & rerum ipsorum.

o Nauticus præscripta est, iudicetur. id est iudicando seruetur, adeo vt nulla lex possit aduersari consuetudini nautarum: vt quidam dicunt: vt arg. in authen. de vsu. nauticis. coll. ix. sed malè. Tu ergo dic quod lex prædicta seruetur, scilicet nautica, & consuetudo eorum in illis tantum in quibus non contradicunt nostræ leges.

Non fit collatio pro impensis quæ ad instruendam nauem factæ sunt. Bartolus.

VI. IULIANVS libro octagesimo sexto Digestorum.

Nauis aduersa tempestate depressa, ictu fulminis deustis armamentis, & arbore, & antena, Hipponem delata est: ibique tumultuariis armamentis ad præfens comparatis, Hostiam nauigauit, & onus integrum pertulit. quæsitum est, an hi quorum onus fuit, nautæ pro damno conferre debeant. Respondit, non debere. Hic enim sumptus instruendæ magis nauis quam conferuandarum mercium gratia factus est.

VII. PAVLVS libro tertio Epitomarum Alfeni Digestorum.

Cum depressa nauis aut deiecta esset, quod quisque ex ea suum seruasset, sibi seruare respondit, tanquam ex incendio.

Iactata in dubio non videntur haberi pro derelicto, nisi ex modo iactus aliud præsumatur. hoc dicit cum glo. Bartolus.

VIII. IULIANVS libro secundo ex Minicio.

Quæritur leuandæ nauis gratia res aliquas proiciunt, non hanc mentem habent, vt ea pro derelicto habeant: quippe si inuenerint eas, ablaturas: & si suspicati fuerint in quem locum eiectionis sunt, requisituros: vt perinde sint, ac si quis onere pressus in viam rem abiecerit, mox cum aliis reuersurus vt eandem auferret.

Valet consuetudo, cui lex non aduersatur. Bartolus.

IX. VOLVSIVS Macianus ex lege Rhodia.

Ἐπίσης Ἐυδαμόνοιο Νικομηδέως πρὸς Ἀλιωνίον βασιλέα. Κύριε βασιλεῦ Ἀντωνίνε, ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλία, Διηπάτην δὲ πρὸ τῶν δημοσίων τῶν τὰς κυκλάδας νήσους οἰκιστῶν. Ἀντωνίνος εἶπεν Ἐυδάμονι: Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης τῶν νόμων τῶν ῥοδίων κρινέτω τῶν ναυτικῶν ἐν οἷς

Si ea conditione portarentur ad aliquem locum. Actionem. quia culpa præcessit casum: vt. s. comod. si vt certo. §. sed interdum. & j. locati. item quæritur. §. si nauicularius. Acc.

Dolo & culpa. adhibita in perdendo. fuit tamen adhibita in mutatione. Et nota quod hoc videtur contra Ioan. qui dicit quem teneri de casu post moram, erat vel non erat res peritura penes actorem: vt infra de leg. j. cum res. in fin. Sed dic esse aliud cum quis est in mora: & aliud cum in culpa. Accursius.

Publicè. id est à publicis personis: vt supra si quis cau. l. ij. §. fi. & supra de pigne. actio. l. fin. §. fin. Accursius.

Prohibitus fuerit. subaudi, & ideo perit nauis. vt conueniat cum prædictis. nec enim tenetur nauta.

ges. nam bona naufragorum ei restituenda sunt: vt. s. eod. l. qui leuandæ, in prin. & j. de incen. rui. nau. l. fin. j. respon. Accur.

Si vehenda.] CASVS. Conduxi nauem, & imposui mancipia, vnum decessit. an vectura eius debeatur, quæritur. Et dicunt quidam indistinctè quod non. Alius distinguit dicēs referre quid actum erat: quia si conueni quidem mercedē dare pro his quæ imposita essent, teneor nomine illius qui decessit. in dubio probabit nauta mancipium meum impositum fuisse: & sufficiet, non obstante præsumptione pro me faciente. [s i e a.]

Deprecatio Eudæmonis Nicomedienfis ad Antoninum imperatorem. Domine imperator Antonine, naufragium in Italia faciēs, direpti sumus à publicanis Cyclades insulas habitantibus. Respondit Antoninus Eudæmoni: Ego quidem mundi dominus: lex autem maris Lege id Rhodia quæ de rebus nauticis præscripta est, iudicetur: quatenus nulla ei nostrarum legum aduersatur. Hoc idē diuus quoque Augustus iudicauit.

Ad pensionem consequendam sufficit impositum esse in nauem, nisi aliud actum sit. Bartolus.

X. LABEO libro primo Pithanon à Paulo Epitomarum.

Si vehenda mancipia conduxisti: pro eo mancipio quod in naue mortuum est, vectura tibi non debetur. Paulus. Imò quæritur quid actum est, vtrum vt pro his qui impositi, an pro his qui deportati essent, merces daretur. Quod si hoc apparere non potuerit, satis erit pro nauta si probauerit impositum esse mancipium.

Casus superueniens excusat à pena præcedētis culpæ, vbi actio nata non poterat intentari. Bart.

Si ea conditione nauem conduxisti, vt ea merces tuæ portarentur, easque merces nulla nauta necessitate coactus in nauem deteriore, cum id sciret te fieri nolle, transtulit, & merces tuæ cum ea naue perierunt, in qua nouissimè vectæ sunt: habes ex conducto locato cum priore nauta actionem. Paulus. Imò contra, si modo ea navigatione vtraque nauis perit: cum id sine dolo & culpa nautarum factum esset.

Difficultas superueniens excusat à pena. Bartolus.

Idem iuris erit, si prior nauta publicè retentus, nauigare cum tuis mercibus prohibitus fuerit.

Si ea conditione. portarentur ad aliquem locum.

Actionem. quia culpa præcessit casum: vt. s. comod. si vt certo. §. sed interdum. & j. locati. item quæritur. §. si nauicularius. Acc.

Dolo & culpa. adhibita in perdendo. fuit tamen adhibita in mutatione. Et nota quod hoc videtur contra Ioan. qui dicit quem teneri de casu post moram, erat vel non erat res peritura penes actorem: vt infra de leg. j. cum res. in fin. Sed dic esse aliud cum quis est in mora: & aliud cum in culpa. Accursius.

Publicè. id est à publicis personis: vt supra si quis cau. l. ij. §. fi. & supra de pigne. actio. l. fin. §. fin. Accursius.

Prohibitus fuerit. subaudi, & ideo perit nauis. vt conueniat cum prædictis. nec enim tenetur nauta.

Recetè vetus interpretatur Publicanos: nā erat vetus lex. naufragia ad publicanos pertinento. Habemus hic textum quod imperator est dominus totius mundi. concord. text. in c. in apibus. 7. q. 1. gloss. est in c. eius quiritum. 1. di. qd qualiter intelligatur, vide per Bar. in l. 1. §. p. hanc. s. de re. vin. Bal. & Ange. in l. bene à Zenone. C. de quadri. præcri.

Recetè vetus interpretatur Publicanos: nā erat vetus lex. naufragia ad publicanos pertinento. Habemus hic textum quod imperator est dominus totius mundi. concord. text. in c. in apibus. 7. q. 1. gloss. est in c. eius quiritum. 1. di. qd qualiter intelligatur, vide per Bar. in l. 1. §. p. hanc. s. de re. vin. Bal. & Ange. in l. bene à Zenone. C. de quadri. præcri.

Eleganter ita appellatur hęc actio apud Varro. lib. 2. de re rust. cap. 2.

Non debetur. nec etiā pro infante in naue nato: vt infra loca. sed addes. §. si quis ad mulierem.

Mancipium. cum per eum non remaneat: vt arg. infra loca. qui operas. Accursius.

Ad materiam hanc videtur in c. excommunicacione. extra de rap.

Accur. & Bart. hinc colligunt valere consuetudinem cui lex non aduersatur. verum nihil hic de consuetudine dicitur: imò τῶν νόμων, inquit, τῶν ῥοδίων κρινέτω. i. lege Rhodia iudicetur. Alcia. lib. 2. dispun. ca. 5. † verbum latinum retinuit hic græculus supplicator.

Recetè vetus interpretatur Publicanos: nā erat vetus lex. naufragia ad publicanos pertinento. Habemus hic textum quod imperator est dominus totius mundi. concord. text. in c. in apibus. 7. q. 1. gloss. est in c. eius quiritum. 1. di. qd qualiter intelligatur, vide per Bar. in l. 1. §. p. hanc. s. de re. vin. Bal. & Ange. in l. bene à Zenone. C. de quadri. præcri.

Eleganter ita appellatur hęc actio apud Varro. lib. 2. de re rust. cap. 2.

- a** Erit, scilicet vt non teneatur in pœna quam promisit.
b Conduxisset, scilicet merces vehendas. Accursius.
c Exposuisset, scilicet magister.
d Spectaret, & sup. differret: dum veniret bonum tempus.
e Idem iuris, scilicet vt non teneatur.
f Idem dicemus, scilicet

vt non teneatur ad pœnam: quod hîc est speciale: sicut & circa iudicia: vt s. si quis cautio. l. ij. fere per totum. & circa libertatē relicta si seruiret per annum: & j. de sta. libe. l. cum heres. §. Stichus. aliàs difficultas vel impossibilitas talis ad incômodum pertinet promissoris: vt. j. de ver. obli. l. cōtinuus. §. illud. Histamē tribus casibus teneatur ad hoc vt remittat mercedem, vel reddat: vt. j. loca. si vno. §. item cum. Accur.

g Duorum milium, scilicet capacem: & ponitur pro vna parte: vt paterfamilias.

h Auerfione, id est quicquid eueniret: siue ferat duo milia, siue minus. Accursius.

i Portasti, id est imposuisti. Sed quid si simpliciter nauē conduxerit: & dubium est quid senserit? Potest dici, pro impositis tantum: vt. s. in princ. l. Et nota per hanc legē quod reprehenditur qui indistinctē loquitur: vt in j. respon. & §. j. & §. si. huius legis.

DE INSTITORIA ACTIONE.

Vidimus de nauis præpositione: nunc de præpositione circa negotia. Accur.

Exercitoria nomen habet ab eo qui præposuit,

quia non potuit a magistro formari elegans. Institoria ab eo qui præpositus est tabernæ scilicet aut mensæ aut cuiuslibet alij negotiationi, ex cuius contractu habito eius rei gratia cui præpositus est perinde obligatur in solidum is qui præposuit atque exercitor nauis ex contractu magistri. Sed hic etiam ex negotio quod gessit magister magistri, quod non est similiter admissum in eo qui institorem præposuit. Caterum viriusque actionis eadem est ratio, quia is qui contrahit cum magistro vel cum institore fidem eius qui præposuit sequi videtur, sed aliquanto maior in magistro propter nauigandi necessitatem, quam obrem ex vtraque causa etiam domino quasi principali reo condici posse verum est. Cuiacius.

A Equum.] **CASVS.** Negotiationi meæ præposui negotiatorem, qui institor appellatur, vel institurus, si quis cum eo contrahat, obligor ei ex contractu eius institoris. quæritur, an cum eo ego agere possim? Distinguitur: aut præposui liberum, aut seruum: & aut proprium, aut alienum, si proprium, agam, si alienum, agam aduersus dominum, vt cedat mihi actionem, si liberum, idem, sed tunc demum mandati aduersus contrahentes agere potero, si dominus vel liber soluendo non est. Viuianus.

k Ita etiam, quia ex qua persona, & c. sic & j. de reg. iur. l. ex qua persona. Item not. prætorē æquitatem seruare: vt. s. de edendo. l. prætor. §. j. & de procura. l. seruum. §. æquum.

l Deficietur, aliàs, actio deficiet. Accursius.

m Poterit, pro cedenda actione: vt supra de exer. l. si eum. §. j. sed & in plus possunt conueniri, si fuerint in culpa in contrahendo, si modo sint soluendo.

n Negotiorum, quando sine mandato liber vel seruus gessit quod

per institorem gerere solebamus, vel dic quod gestor nego. aliquem præposuit: vt infra eo. l. sed & si quis. in princip.

o Cum eo, scilicet institore.

p **E** O nomine, dabitur actio.

q Non potest, id est si soluendo non sint institores, sic &

Equum prætori visum est, sicut commoda sentimus ex actu institorū, ita etiam **k** obligari nos ex contractibus ipsorū, & conueniri, sed nō idem facit circa eum qui institorē præposuit, vt experiri possit. Sed si quidē seruum propriū institorem habuit, potest esse securus adquisitis sibi actionibus. Si autē vel alienū seruum, vel etiā hominem liberū, actione deficietur: **l** ipsum tamē institorē, vel dominū eius cōuenire poterit **m** vel mādātū vel negotiorū **n** gestorū. Marcellus autē ait, debere dari actionem ei qui institorem præposuit, in eos qui cum eo **o** cōtraxerint.

II. GAIVS libro nono ad Edictum Provinciale.

E O nomine, **p** quo institor contraxit: si modò aliter rem suam seruare non potest. **q**

Institor est ille qui alicui negotiationi quæstuarie præponitur, etiā certo loco non designato. Et obligat dominū cuiuscunq; conditionis sit negotiatio quæstuarie, secus si certæ rei vel negotiationi non quæstuarie præponitur: tunc enim magis procurator vocabitur, hoc dicit, vsque ad. §. non tamen. l. cuiuscunq; Bartolus.

IX. VIPIANVS libro vicensimo octauo ad Edictum.

Institor appellat^o est ex eo quod negotio gerendo instet. Nec multū facit, tabernæ sit præpositus, an cuiuslibet alij negotiationi: **f**

nens. [SED ET CVM.] Fullo cum peregre esset profecturus, peritiori de institoribus stationem suam cōmisit tanquam procuratori, non tanquam institori, si ille contrahat, an teneri debeat fullo? Respon. quod de illis vestimentis non tenetur, si vt procurator ad consumenda ea quæ in taberna erant, reliquit. Si vero vt institor, non solum institoria, sed ex locato tenebitur. [NON TAMEN.] Institor nō indistincte eum obligat qui eum præponit, sed tantum gratia eius rei ad quam præpositus est, si ergo præpositus est ad merces vendendas: tenebitur præponens, si alter aliquis mutauit pecuniam ei præposito ad emendum, & obligat præponentem institoria. Idem est si præpositus fuit ad soluendam pensionem tabernæ, & mutuum accepit: nisi præponens veterit ei mutuari. Idem est si præpositus est ad oleum emendum: & oleum mutuum accepit. Si verò cum vendidit oleum, anulum nomine arræ accepit, nec restituerit, dominus institoria tenebitur: nisi actum fuerit vt pecuniæ nomine arram accipiat. Idem est si pignora accepit, quia pro pretio tenetur: nisi ille soluto pretio pignora reddat. Idem est quod fideiussori præponens tenetur. [SI AB ALIO.] Si institorem præposuisti, & decessisti herede instituto: & heres eundem instituat, id est eodem vtatur: an debeat teneri? Dicitur quod sic. Idem est si ante aditam hereditatem quis contrahat cum eo, ne contrahens decipiatur. Sequentia clara sunt vsque ad. §. de quo. in. l. sed & si pupillus. Viuianus.

r Negotiationi, vt hîc, & infra eo. institor, dummodo non insistat rebus peculiaribus: quia tunc locum habet tributoria: vt infra eo. sed & si. §. si institoria. Accursius.

supra de eo per quem fac. est. l. fin. j. respon. & infra de præto. stip. l. in omnibus. Et est speciale quod per liberū hominem actio quærat^{ur}. aliàs enim contra: vt supra de exer. l. j. §. sed ex contrario. & infra de acquiren. possess. l. possessio quoque. §. & si possessio. & C. per quas perso. nob. acquirit. l. j. Accursius.

Institor.] **CASVS.** Quid sit institor, dicit hæc. l. neque refert cui negotiatio sit præpositus, si ergo præpositus quis sit ad domos locandas, vel frumentum emendum, præponens tenebitur. Idem est si præpositus sit ad pecunias scenerandas, idem est si ad cambiū. Item si illi deferunt vestes sarcinandas, vel vendendas, institores appellantur. Item ille sartor. Item si tabernarius aliquem instituit ad merces comparandas, hic institor dicitur. Item si quis quem præponat lauandis corporibus mortuis, & ille cadauera spoliat, tenetur institoria: licet furti & iniuriarū conueniri possit. Item si pistor aliquem præponat vt certo loco panem vedat, & ille pecuniam accipiat, nec panem reddat, tenebitur præponens.

Actio per liberū hominem quæri potest.

Quæ denegetur domino ex contractu institoris, vt ex contractu magistri. l. i. §. de exercit. l. R.

a *Utrum interdum honestos*, ut si adferat fibulas ad pedes vel acus, & sic supra de peti. here. & ancillarum. §. fina.

b *Locus*, ex differentia enim, & c. vt. C. de tempo. in integ. resti. l. fin.

c *Vicumque Insulario*, id est preposito ad refectorem insulæ, vel insulario, id est inquilino, qui prepositus erat domui conducendæ. Accur.

d *Pecuniis*, bene loquitur in plurali, nam si vni mutationi, vel vni agro colendo preponatur: non directa, sed utilis competit: vt. C. eo. si mutuam. & infra eod. in eum.

e *Mercuris*, forte captiuorum: vt. C. de epif. audientia. l. j.

* mensæ

f *Redempturisque*, id est conductionibus reficiendarum domuum: vt supra de rei vindi. l. redemptores.

† circuitores

g *Circuitores*, qui circumueunt, sicut medici: vt infra de excusa. tut. & cura. l. si duas. §. j.

h *Muliones*, id est prepositos mulis locandis.

i *Merces comparandas*, puta agnos, vel pisces. Accur.

k *Libitinaris*, qui habet lauellos, siue suas conchas vbi funera lauantur. Est enim libitina sepulchrum nobile vel nobilium: at subgradatum, sepulchrum infantium, qui necdum x. dies impleverint, sandapila est: sed feretrum plebeiorum & damnatorum. pollicitores vel pollinctores sunt, de quibus subiicit, instituti ad hoc vt funera morientium curent: quasi pollutorum vectores, & curatores, & vectores.

Libitina est lectus, inquit vetus glossa. * *νεποδία* dicitur a νεπος, hoc est a cadaveribus sepeliendis. † in archetypo, pollicitorum Taurel.

l *Actio noxalis*. Accur.

* i prodegerit, dissiparit. Vide l. 16. in fin. j. de in re verb.

m *Conturbauerit*, id est si non fecit quod conuenit. sic infra de in rem ver. l. quidam fundum.

n *Sed & cum fullo*, pone casum vt expono literam.

o *Rogasset*, peritorem discipulum. Accur.

p *Discipulus*, ille peritior.

q *Accepisset*, scilicet ab aliquibus ad follicidum, nam sic stationis gerebat officium, vt ipse dominus.

III. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

C *Utrum interdum etiam ad homines honestos* adferant merces, & ibi vendant. Nec mutet causam actionis locus vendendi, emendive: cum utroque modo verum sit institorem emisse aut vendidisse.

V. VLPIANVS libro vicensimo ad Edictum.

C *Vicumque igitur negotio prepositus sit*, institor recte appellabitur. Nam & Seruius libro primo ad Brutum ait, si quid cum insulario gestum sit, vel eo quem quis ædificio preposuit, vel frumento coemendo, in solidum eum teneri. Labeo quoque scripsit, si quis pecuniis fœnerandis, agris colendis, mercaturis redempturisque faciendis preposuerit, in solidum eum teneri. sed & si in mensa habuit quis seruum prepositum, nomine eius tenebitur. Sed etiam eos institores dicendos placuit, quibus vestiarij vel lintearij dant vestem circumferendam & distrahendam: quos volgo circuitores appellamus. Sed & muliones quis proprie institores appellet.

Item fullonum & sarcinatorum prepositus, stabularij quoque, loco institorum habendi sunt. Sed & si tabernarius seruum suum peregre mitteret ad merces comparandas, & sibi mittendas, loco institoris habendum Labeo scripsit. Idem ait, si libitinaris (quos Græcè νεποδίαστας vocant) seruum pollictorem habuerit, isque mortuum spoliauerit, dandam in eum quasi institoriam actionem: quamuis & furti & iniuriarum actio competeret. Idem Labeo ait: Si quis pistor seruum suum solutus fuit in certum locum mittere ad panem vendendum, deinde is pecunia accepta præsentem, vt per dies singulos eis panem præstaret, conturbauerit: dubitari non oportet, quin si permisit ei ita dari summas, teneri debeat. Sed & cum fullo peregre proficiscens rogasset vt discipulis suis, quibus tabernam instructam tradiderat, imperaret, post cuius profectorem vestimenta discipulus accepisset, & fugisset, fullonem non teneri, si quasi procurator fuit relictus. si vero quasi institor, teneri eum. Planè si adfirmauerit mihi recte me credere operariis suis: non institoria, sed ex locato tenebitur.

A *Dominus tenetur ex contractu institoris circa id ad quod prepositus est expressè vel tacitè: nisi fortè præpositioni repugnet. Bartolus.*

Non tamen omne quod cum institore geritur, obligat eum qui preposuit: sed ita, si eius rei gratia cui prepositus fuerit, contractum est, id est dumtaxat ad id quod eum preposuit. Proinde si preposui ad mercium distractionem, tenebor nomine eius ex empto actione. Item si fortè ad emendum eum preposuero, tenebor dumtaxat ex vendito. Sed neque si ad emendum, & ille vendiderit, neque si ad vendendum, & ille emerit: debet teneri: idque Cassius probat. Sed si pecuniam quis crediderit institori ad emendas merces preposito, locus est institoria. Idemque & si ad pensionem pro taberna exsoluendam. Quod ita verum puto, nisi prohibitus fuit mutuari. Si ei quem ad vendendum emendumve oleum preposui, mutuuum oleum datum sit: dicendum erit institoriam locum habere. Item si institor cum oleum vendidisset, anulum arræ nomine acceperit, neque eum reddat, dominum institoria teneri, nam eius rei in quam prepositus est, contractum est: nisi fortè mandatum ei fuit præsentem pecunia vendere. Quare si fortè pignus institor ob pretium acceperit, institoria locus erit. Item fideiussori qui pro institore interuenerit, institoria competit. eius enim rei sequela est.

Si institor præponatur à defuncto, obligatur heres. si à legitimo administratore, obligatur ille cuius negotia geruntur. si à procuratore, obligatur dominus & præponens. idem in gestore ratihabitione secuta. Bartolus.

Si ab alio institor sit prepositus, is tamen decesserit qui preposuit: & heres ei extiterit qui eodem institore vtatur, sine dubio teneri eum oportebit. Nec non si ante aditam hereditatem cum eo contractum est, æquum est ignoranti dari institoriam actionem. Sed & si procurator meus, tutor, curator institorem preposuerit, dicendum erit, veluti à me preposito, dandam institoriam actionem.

VI. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

S *ed & in ipsum procuratorem, si omnium rerum procurator est, dari debet institoria.*

r *Fullonem*, scilicet profectum.

f *relictus*, ad consumendum ea quæ dominus in taberna reliquerat: & vt ea consumenda cæteris suis condiscipulis imperaret: & ita dicerem dominum teneri de vestimentis quæ ipsi domino tradita erant: quia quod per se debuit custodire, alij imperito commisit. Nam electio mala in culpa est, nisi ponas imperandi, non etiam custodiendi res officium iniunctum procuratori: secus in his quæ post accepit hic discipulus, & cum eis fugit: quia non tenetur, vt hic.

Electio mala in culpa est.

t *Affirmauerit*, fullo proficiscens.

u *Institoria*, scilicet tantum: nam quasi secum contraxisse video: & ideo personaliter secum ago: vt infra eod. si quis. in fin. & facit infra man. si verò non remuerandi. §. si quis mandauerit. vt & supra de minori. in causa. §. in summa. in fin. §. Accursius.

x *Dumtaxat*, scilicet expressim, vel tacitè, vt in sequelis: vt infra eod. §. si ei. & infra eo. l. in eum. §. seruus. & infra quod cum eo. l. fin. & supra de exer. l. j. §. non autem.

y *Institoria*, cum persequens ad hoc prepositus fuit: vt infra ad Macedo. sed Iulianus. §. interdum, aliàs contra: vt. C. de exercit. l. j.

z *sequela*, not. cui aliquid conceditur, & ea quæ ex eo sequitur, in infra man. idemque. §. idem Papinianus. & supra commo. si vt certo. §. vsque. & infra de lega. iij. prædiis. §. fin. Accursius.

a *Ignoranti*, maximè: vt infra eod. si quis. §. eius. Accursius.

b *A me*, nam horum factum, meum reputatur: vt hic, & j. tit. j. l. iij. & supra de exerci. l. j. §. magistrum. & infra quod iussu. l. j. §. fin. Accursius.

c *Ed & in ipsum*, Rerum, maximè. nã ipse semper tenetur: vt. §. de dolo. l. sed si

† debebo.

* causa, subaudi, Græco more. vide Ant. Aug. li. 2. Emen. cap. 1.

a] Concor. gloss. in. c. c. c. omne. r. super verbo, contradixit. post mediū. in versi. item procurator. extra de offi. deleg.

† vel ignor.

ex dolo. §. penult. Vel dic, si omnium rerum, referri ad. §. superiorum: quasi tunc detur in me: & leges ita dandam institoriam actionem, si omnium, &c. & habeat liberam: vt supra de procur. l. procurator cui. sed & in ipsum, &c.

a *Ed & si quis. Gerens. sine mandato. Accursius.*

b *Præposuerit. institoriam. Accursius.*

c *Erit. vt infra quod iussu. l. j. §. si ratum.*

d *Famula. vt supra de exerc. l. j. §. parui.*

e *Alienus. vt supra de exerc. l. j. §. magistrum.*

f *Imputare. not. imputandum ei qui minus perito se committit: vt supra de arbit. idem. §. stari. & supra de mino. cum mandato. §. fina. & C. de acquirend. possess. l. fina. §. j.*

g *Am & plerique. Puellâsque. vt sic prouocent contrahentes: vt & C. de adulter. quæ adulterium.*

h *Verum. Auctoritate obligabitur. vt hîc: & infra tit. j. l. iij. §. fina. & infra quod iussu. l. j. §. si pupillus. Accursius.*

i *Atenus. Locupletior. vt infra. ea. l. si quis mancipiis. §. Proculus. in fine.*

s *Ed & si pupillus.]*

SCASVS. in prin. est planus. [DE QVO.] Præposui multos stationi meæ. scripsi in ostio stationis, quod nullus contrahat cum vno eorum. perinde habendus est iste talis, ac si non præponeretur. claris autem literis debeo scribere. neque refert Græcis, an Latinis, dum tamen seruetur loci consuetudo. Si verò aliquis dicat

se ignorare literas, vel quod scriptum est, nõ seruauerit: cum multi illud legissent: non est audiendus. Item illud quod scriptum est, perpetuò debet esse. alioquin si contrahatur cū eo cum nondum erat propositum, tenetur institoria, scilicet quod pro eo debeat teneri. vnde si ego scripsi, alius sustulit, vel literæ pluuiâ obfuscate sunt: dicendum est, eum qui præposuit teneri. Si verò institor, vt me deciperet, remouit: præponens de dolo institoris (nisi contrahens fuerit similiter doli particeps) tenetur.

[CONDITIO.] Si quem præposui, & prohibui ne aliquis cum eo contraheret, nisi de consilio Titij, vel nisi sub pignore: ad illam rem non teneor institoria, nisi obseruatum fuerit. sed si vna hora diei vetui contrahere cum eo quem præposui, alia per-

De conditione personæ institoris non curatur, nec etiam præponētis: sed si est minor, administratoris auctoritas requiritur. Bart.

VII. VLP IANVS libro vicensimo octauo ad Edictum.

S Ed & si quis meam rem gerens^a præposuerit, ^b & ratum habuero, idem erit ^c dicendum. Parui autem refert quis sit institor, masculus, an ^d fœmina: ^e liber, an seruus: proprius, vel alienus. ^f item quisquis præposuit. Nam & si mulier præposuit, competet institoria exemplo exercitoria actionis. Et si mulier sit præposita, tenebitur etiam ipsa.

Sed & si filia familias sit vel ancilla præposita, competit institoria actio. Pupillus autem institor obligat eum qui eum præposuit, institoria actione: quoniam sibi imputare ^f debet qui eum præposuit.

VIII. GAIVS libro nono ad Edictum Prouinciale.

N Am & plerique pueros puellâsque ^g tabernis præponunt.

IX. VLP IANVS libro vicensimo octauo ad Edictum.

V Erum si ipse pupillus præposuerit, si quidem tutoris auctoritate, ^h obligabitur. si minus, non.

X. GAIVS libro nono ad Edictum Prouinciale.

E Atenus tamē dabitur in eum actio, quatenus ex ea re locupletior ⁱ est.

XI. VLP IANVS libro vicensimo octauo ad Edictum.

S Ed* si pupillus heres extiterit ei qui præposuerat, æquissimū erit pupillū teneri quamdiu præpositus manet. remouendus enim fuit à tutoribus, si nollent operari eius vti. Sed & si minor viginti-quinque ^k annis erit qui præposuit, auxilio ætatis vtetur non sine causæ cognitione.

Qui præponit aliquem certo loco, videtur permittere cum eo contrahi: nisi contrarium literis publicè & legitimè proscribat: contra quam scripturam non cadit ignorantia, donec duret: secus si fuerit extincta: nisi dolus

misi, tertia vetui: dicitur quod quacunque hora contrahatur, propter variationem meam teneri debeo. & hoc in prima. Si verò in totum prohibeam, non teneor: quia neque præposui: quia hic magis loco custodis est, quàm institoris. & hoc in secunda. [SI INSTITORIA.] Differentiam assignat inter tributariam,

contrahentis adfuerit. hoc dicit vsque ad. §. conditio. Barto.

De quo [†] palam proscriptum* fuerit ne cum eo contrahatur, is præpositi loco non habetur. ^l Non enim permittendum erit cum [†] institore contrahere. sed si quis nolit contrahi, prohibeat.

Cæterum qui præposuit, tenebitur ipsa præpositione. ^m Proscribere palam, sic accipimus, claris literis: vnde* de plano ⁿ rectè legi possit, ante tabernam scilicet, vel ante eum locum in quo negotiatio exercetur: non in loco remoto, sed in euidenti. Literis, vtrum Græcis, an Latinis? Puto secundum loci conditionem: ^o ne quis causari possit ^p ignorantiam literarum. Certè si quis dicat, ignorasse [†] se literas, vel non obseruasse quod propositum erat, cum multi legerent, cūque palam esset propositum, non audietur. Proscriptum autem perpetuò esse oportet. Cæterum si per id temporis quo propositum non erat, vel obscurata proscriptio-

ne contractum sit, institoria locum habebit. Proinde si dominus quidem mercis proscripsisset, alius autem sustulit, aut vetustate vel pluuiâ vel quo simili contigit ne proscriptum* esset, vel non appareret, ^q dicendum, eum qui proposuit, teneri. Sed si ipse institor decipiendi mei causa detrahit, dolus ipsius proponenti nocere debet: nisi particeps ^r doli fuerit qui contraxit.

Conditio & forma præpositionis institoris inspicitur. quæ si non seruatur, dominus nõ tenetur, nisi possit variatio imputari. Ange.

Conditio autem præpositionis seruanda est. Quid enim si certa lege, vel interuētū cuiusdam personæ, vel sub pignore voluit cum eo contrahi, vel ad certam rem? Æquissimum erit id seruari ^t in quo præpositus est.

Proposito vno de cõtrariis, aliud cessat. itē qui succumbit per actionem ineptam, recurrit ad aptam. Barrolus.

Item si plures habuit institores, vel cum omnibus simul contrahi voluit, vel cum vno solo:

interesse, an non sit: an obscure sit: vt hîc, & supra de interrogat. act. de ætate. §. nihil interest.

^r Particeps. non agit fraudis conscius: vt hîc, & s. de neg. gestis. ex facto. in fin. & s. quod metus causa. l. metum. §. sed licet.

^s Seruari. vt sine eius consilio non fiat quicquam: vt hîc, & infra de

& institoriam actionem: quia institoria in merce dominica consistit: tributaria in peculiari. Si ergo seruum tuum merci meæ præposuisti, & cum eo contraham: si agam contra te institoria, non agam tributaria. [SI A S E R V O.] Habebas seruum ordinarium, & illius vicarium: conduxisti operas vicarij ab ordinario: & eum merci meæ præposui. tu cum eo contraxisti emendo aliquid: an valeat emptio? Dicitur quod sic: & pro emptore vsucapies: licet non ciuilitate, sed naturaliter fuit obligatus.

& hoc de rigore. de æquitate tamen tibi in me dabitur utilis ex cõducto de peculio ordinarij, vel de peculio vicarij: cum ei mandauimus cum rem habeam & pretium. Viuianus.

k Minor viginti-quinque. puta adultus curatorem nõ habens. nam si habet, idem quod in pupillo dicimus: vt. C. de in integr. rest. mi. l. si curatorem.

l Loco nõ habetur. tenetur tamen de peculio: vt infra eo. si quis mancipiis. §. Proculus. & infra de pecu. si quis seruum. §. etiam.

m Ipsa præpositione. vt hîc, & infra ad Macedoni. sed Iulianus. §. interdum. Accursius.

n De plano. id est à terra. Vel dic, id est sine alio subauditò intellectu: vt infra de his quæ in testa. delen. l. j. & facit infra de verb. significa. palam. Accursius.

o Conditionem. scilicet eum debere proscribere: vt & infra de verb. oblig. l. j. §. fina. & institu. de verb. obliga. §. interdum.

p Possit. cum omnes fere sciant: vt infra de iur. & fac. igno. l. nec supina. & l. regula. §. j. & hîc subiicit. Argu. contra supra de peti. here. sed & si. §. scire.

q Appareret. not. non

† i. vnde de plano rectè legi possit. Cuiac. lib. 7. obs. c. 29. ex Valer. Probo. * Not. secundum Bald. quæ non potest allegare ignoratiam eius quod publicè est propositum. concor. & facit infra de decre. ab ordine facien. & quod ibi not. per totum. Bolog. † cum eo quasi. * Hæc verba plerumque in ipsis legibus apponebantur. † id est non potuisse legere. Pau. l. 3. de accusa. dixit literas nescire.

† In archetypo est, præscriptum. Taurell.

† Bal. hîc in lectura antiqua not. ar. itius literæ. quod mulier potest esse executrix testamēti, si cut potest esse executrix inter viuos & extra iudicium.

* In vulg. Sed & si.

de acquir. here. l. si quis mihi bo. §. si coram. Arg. contra. infra de admini. tu. quidam. §. j. & infra de condit. & demon. l. filia sua. j. respon. in fin.

a *Institoria teneri.* vt. j. eo. si quis mancipiis. §. Proculus.

b *Vetuit.* puta certis horis in die contrahat: certis non. Et not. contravariantes: vt in fra de lege com. si fundus §. eleganter. ar. cōtra. j. de col. bo. nonnūquam. & dic vt. §. ted procur. in causā.

c *Decipi.* f. calliditate contrahentis. aliās cōtra: vt. j. loca. item si. §. quemadmodum.

d *Si institoria recte.* quia in eam rem cōpetebat in veritate: aliās posset agi tributoria cū ex alia causā agit: vt. j. de excep. rei iud. si mater. §. eadē. & l. cum queritur. & not. ex hoc. §. q. quādo sunt duo cōtra-ria, ad positionē vnus sequitur destructio alterius: vt supra de procura. l. Pomponius. §. fed & is. & in aurtē. de manda. princi. §. neque autem. coll. iij. & C. de fur. l. j.

e *Supereft actio.* collige ergo q. si quis ineptam actionem proponat, amittit intentionē: sed aliam debet proponere meliorē: vt hīc, & j. de libe. lega. Aurelius. §. fina. & §. si men. fal. mo. dix. l. j. §. j. in fin. & not. ex hoc. §. quōd institoria in merce dominica, tributoria in merce peculiari dicitur: vt j. tit. j. l. procuratores. §. mercis. & insti. quod cum eo. §. tributoria. & §. institoria.

f *Si à seruo.* ordinario. Accursius.

g *Cōduxero.* hīc est primus contractus.

h *Fecero.* hīc est secundus contractus, scilicet mandati.

i *Vēdiderit.* hīc est tertius contractus.

k *Obligatus.* scilicet ciuilitur: naturaliter tamen tenetur: vt. §. de cōdict. inde. si id quod. & j. l. proxi.

l *Adeo.* valet emptio.

m *Posit.* quod scilicet à seruo emit. Et sic not. quōd vsucapere possum pro emptore, licet nulla fuerit obligatio, nulla emptio, inspecto iure ciuili: vt infra pro empt. l. ij. §. si à furioso.

n *Et ideo.* i. quia ex eo contractu de iure stricto neq; dominus neque alius domino tenetur: & ideo utilis institoria & c.

o *Dispensatoris.* f. ordinarij. qui mihi locauit operas vicarij sui.

p *Pretium quoque.* rē ergo habebat & pretiū: quia non soluerat.

q *Poterit.* & ideo actione de in rem ver. teneris, secundum quosdam. Tu dic cōtra: vt infra de in rem verso. l. si res. in fi. & l. nam si. quæ sunt contraria. sed actio ex conducto de peculio ordinarij datur: quia operas vicarij ab eo conduxit: vt vel præstet pretium de peculio: vel mandati de peculio vicarij: vel si non habet tantum in peculio, teneatur dominus vtili actione ex eo contractu in subsidium: vt. §. eo. l. j. in fi. & l. ij.

H *Abebat.* CASVS. Seruum præposui merci oleariæ, & pecuniis mutuo accipiēdis. creditor ei mutuauit decē in mer-

cem oleariam tacitè, non expressè: ignorans eum fuisse præpositum mutuis pecuniis accipiendis. egit aduersus me institoria ex vna causa scilicet qua erat præpositus merci oleariæ. neque probare potest pecuniam fuisse versam in prædictam negotiationē, & succubuit. vult agere ex alia, in qua erat præpositus, scilicet mutuādis pecuniis. an possit: Dicitur q. sic vtili institoria. [MEMINISSE.] Præposui seruū. ex cōtractu eius tenebor: nisi nouādi animo, vt ego liberer, in se trāsferat obligationē. [SI DVO.] Duo vel tres præposuerūt institorē in taberna. dicitur q. cōuenietur quilibet insolidū: sed ab alio recipiet qd dedit, actione pro socio. Idem erit dicendū si seruus sit alienus. sed repetet ab inuicē per iudiciū communi diuidūdo, vel per iudiciū societatis. Si vero res deserit esse communis: verbi gratia, Præposuisti seruū pecuniis accipiēdis. mutuauit ei decem. decessit duobus heredibus institutis: & seruo libertatem dedisti. quilibet heredū pro parte sua cōuenietur. Et hoc dicit cum. l. idem erit.

que **P** quo emisti, in rem tuam versum videri poterit, **q** eo quōd debitor serui tui factus esses.

Qui se adstringit ad vnam causam, si non probat, succumbit: nec iterum eadem actione, etiam si ex alia causa agat, agere potest: nisi prius restitutione præhabita. Bar.

B XIII. VIPIANVS libro vicensimo octauo ad Edictum.

H *Abebat* quis seruum merci oleariæ præpositum Arelatæ, eundem & mutuis pecuniis accipiendis. acceperat mutuam pecuniā. putans creditor ad merces eum accepisse, egit proposita actione. probare non potuit mercis gratia eum accepisse. licet cōsumpta est actio, nec amplius agere poterit, quasi pecuniis quoque mutuis accipiendis esset præpositus, tamen Iulianus vtilem ei actionem competere ait.

Nouatione dominus liberatur. Bartolus.

Meminisse autem oportebit, institoria dominum ita demum teneri, si non nouauerit quis eam obligationem, vel ab institore, vel ab alio nouandi animo stipulando.

Si plures eundem institorē præponūt, quilibet tenetur insolidū, si inter eos pro socio vel communi diuidendo agatur. quibus iudiciis cessantibus quilibet tenetur pro parte. h. d. cum. l. seq. Bar.

Si duo pluresve tabernā exercent, & seruum quem ex disparibus partibus habebant, institorē præposuerint, vtrum pro dominicis partibus teneatur, an pro æqualibus, an pro portione mercis, an verò insolidum, Iulianus querit. Et verius esse ait, exemplo exercitorum, & de peculio

est an. l. quæsitū. & hoc secundū Io. qui dicit q. certā causam expressit in agēdo. vel dic secundū Azo. & H. q. hic egit & petiit. x. nō expressa tamen causa. tunc enim directā daretur actio: vt. j. de excep. rei iud. l. si mater. §. si quis. & §. eandē. vnde omne ius suū in iudiciū deduxit: prosecutus est tamē vnā causam tantū postea in iure: & ideo si excipiat de re iud. & ipse replicat: vt C. de re iud. licet. quia personaliter egit. Aliud si in rem: vt. j. de excep. rei iud. & an eadē. §. actiones. Nō dico q. per electionē sibi præiudicauerit: quia ignorabat aliam causam: vt C. de fur. l. si. §. fin. autem. Item si sciret, non tamen præiudicat sibi: quia ex alia causa agit: vt. j. de tribu. quod in heredem. §. j. in fi. Vel dic tertio, q. iste conuentus sciens se efficaciter teneri, per dolum aliquid allegauit, per quod obtinuit. quare ei actori datur actio ob dolum rei: vt. §. de iudi. si prætor. §. Marcellus.

t *Stipulando.* vt. j. de re iud. l. iij. §. si ex conuentione.

u *Exercitorum.* vt. §. de exer. l. j. §. si. & l. si seruus. §. j.

x *De peculio.* nam & ibi quilibet tenetur insolidum, peculio te-

mutuādis pecuniis. an possit: Dicitur q. sic vtili institoria. [MEMINISSE.] Præposui seruū. ex cōtractu eius tenebor: nisi nouādi animo, vt ego liberer, in se trāsferat obligationē. [SI DVO.] Duo vel tres præposuerūt institorē in taberna. dicitur q. cōuenietur quilibet insolidū: sed ab alio recipiet qd dedit, actione pro socio. Idem erit dicendū si seruus sit alienus. sed repetet ab inuicē per iudiciū communi diuidūdo, vel per iudiciū societatis. Si vero res deserit esse communis: verbi gratia, Præposuisti seruū pecuniis accipiēdis. mutuauit ei decem. decessit duobus heredibus institutis: & seruo libertatem dedisti. quilibet heredū pro parte sua cōuenietur. Et hoc dicit cum. l. idem erit.

r *Arelata.* b. nomē ciuitatis est. Et not. q. ad duo erat præpositus. f. ad oleū, & ad pecuniā recipiendā. sed mutuās credebatur eū tantum ad mercē præpositū: egit quasi ex ea causa: & probare nō potuit, vt subiicit: ideoque ad aliam causam redit.

f *Consumpta est actio.*

qualiter exceptio rei iudic. nocet, cum ex alia causa agit: vt. j. de libe. leg. l. Aurelius. §. si. Dic ergo, electione facta fecit sibi præiudicium de rigore: vt. §. nau. caup. sta. l. licet. §. si. & j. tit. j. quod in heredē. §. eligere. sed de æquitate: quia fuit in iusto errore, subuenitur ei: vt hīc & §. de in integ. resti. l. diuus. §. nec inter & c. & j. quādo act. de pec.

b *Arelata* hæc, ciuitas est in mediterraneo Narbonēsis Gallia: à Plinio dicta Colonia Sextanorum, quoniam ex sexta legione coloni educti sūt.

***** *Vlpianus* producit edictū de exercitoria, ad institorē pluriū, qui & ipsi in solidū cōueniuntur. L. R.

a *Concor.* quod no. in c. examinata. extra de iudiciis.

nus tamen: vt. j. de pecu. l. si noxali. §. fina. & l. & ancillarū. §. fin.

a Probauimus. vt. §. de exer. nec quicquam. Accur.

b Dem erit. Præpositus. vt. §. de exer. si tamen. §. j. Accur.

c I seruo. institori. vel non. & sic tenentur heredes institoris: vt infra. l. proxi. vel de peculio.

d Quia cessat. cū res defierit esse cōmuni: vt §. communi diui. l. j. & iij. §. sicut. Accur.

e Nouissime. Quātū ad Vlpia. qui in vltima parte sui tractatus. h. d.

f Heredibus. quia rem, non pœnā. prosequuntur: exponē, si sua natura tales sunt actiōes ex cōtractibus: vt dixi. §. de exercit. si tamē. §. j.

S I cū.] CASVS. Præposui seruū meum villæ meæ custodē: vt fructus perciperet. mutasti ei. an habebis me obligatū institoria. queritur. Et dicitur q̄ non. Si verò eum præposui vt merces distraheret, & cum eo contraxeris aliquid emendo ab eo: exerci. & instito. ero obligatus. Viuia.

Villicus
quid sit.

g Villicus. hīc no. quid sit villicus: & dic q̄ etiā pecuniā perdit, qui sibi mutuat: vt C. quod cū eo. l. si. nisi circa peculium: vt ibidē dicitur.

h Institoria. cōpetentis in qualibet alia negotiatione: vt. §. eo. l. cui-cunq̄. j. respon.

S I quis.] CASVS.

Præposui seruū mācipiis emendis, vel vēdēdis. emi ab eo seruū vitiosum. nō institoria tantum, sed redhibitoria mihi teneberis, vel ex stipulatu ad duplā, scilicet si seruus euict⁹ sit, & promissum fuerit de dupla: vel ad simplā cum de dupla nō promissum. [SI SERVVM.] Præposui seruum Titij merces meæ. Seius cum eo contraxit. habebit me obligatum Seius institoria: vel Titium de peculio. si vero vetui ne Seius cum eo contraheret, Titij tantum habebit obligatū. [SI IMPVBES.] Præposui quendam merces meæ. decessi filio meo impubere instituto. aliquid cum institore contraxit. nunquid pupillus tenebitur ex illo contractu? Dicitur quōd sic: quemadmodum teneretur si tutor merces pupilli aliquem præposuisset & decessisset, & postea aliquis cum institore contrahat. idem est si furiosus fuerit heres. [PROCVLVS.] Præposui seruum meum: nuntiaui tibi ne ei mutuares, mutuares. certē dabitur mihi exce. contra te. Si verò ex prædicta causa peculium locupletatum est, vel in rem meam versum sit, neque velim tibi soluere, aduersus exceptionem prædictam dabitur tibi doli replicatio. [EX HAC CAUSA.] Si seruum vel liberum præposui, & cum eo contrahas: condices ex ea causa, ex qua agi potest institoria.

actionis, in solidum vnumquēq; conueniri posse: & quicquid is præstiterit qui conuentus est, societatis iudicio vel communi diuidendo consequetur. quam sententiam & supra probauimus. **a**

XIIII. PAVLVS libro quarto ad Plautium.

I Dem erit & si alienus seruus cōmuni merces præpositus **b** sit. nam aduersus vtrumque in solidū actio dari debet: & quod quisque præstiterit, eius partem societatis vel communi diuidendo iudicio consequetur. Certē vbi-cumque actio societatis vel cōmuni diuidendo cessat, quemque pro parte sua condemnari oportere cōstat: veluti si is cuius seruo **c** creditum est, duobus heredibus institutis ei seruo libertatem dederit. nam heredum quisque pro sua parte cōueniendi sunt: quia cessat **d** inter eos communi diuidendo iudiciū.

XV. VLPIANVS libro octauodecimo ad Edictum.

Nouissime **e** sciendum est has actiones perpetuò dari & in heredem & heredibus. **f**

In negotio nō quæstuario cessat institoria. aliās secus. Bar.

XVI. PAVLVS libro vicensimo nono ad Edictum.

S I cum villico alicuius contractum sit, non datur in dominū actio: quia villicus **g** propter fruct⁹ percipiendos, non propter quæstū præponitur. Si tamen villicum distrahendis quoque mercibus præpositum habuero, non erit iniquū exemplo institoria, **h** actionem in me competere.

Veditio institoris obligat dominum vt tradat, & etiam redhibitoria. B.

XVII. IDEM libro trigensimo ad Edictum.

S I quis mancipiis vel iumentis pecoribusve emendis vēdēdisque præpositus sit, non solum institoria competit aduersus eum **e** qui præposuit, sed etiam redhibitoria, **i** vel ex stipulatu duplē sim-

i Redhibitoria. directa: vt. j. e. l. §. fina.

A **k** Danda. contra præpositum, secundū quosdam: vt. §. de exerc. l. si eum. §. itē si seruus. & sic non ob. §. de procu. l. si procurator. §. si. vel dic, etiā contra præponentē, quasi dicat, non tantū tenebitur institoria, vt tradat: sed etiā vt de vitio vel de euictiōe respōdeat. & hoc si in eo cōtractu fuit interposita, cui hic præposit⁹ erat: vt. §. e. cuicunq; §. non tamē. & §. sed si ei. alioquin non tenebitur: vt vides in pcuratore, in stipulatione illa, iudicatum solui: vt. §. de procu. l. si procurator. in fi. quæ est contra. Vel dic q̄ hīc non denegat in procuratorem dari: sed dicit teneri etiam eum qui instituit eū. hoc nō placet. vel etiam aliter hīc ab institore stipulatus erat, ibi à procuratore. Vel sol. vt ibi.

plæve in solidum actio dāda **k** est.

Si seruum Titij institorem habueris: vel tecum ex hoc edicto, vel cum Titio ex inferioribus **l** edictis agere potero. Sed si tu cum eo contrahi vetuisti, cum Titio duntaxat agi poterit.

Mandatū institoris non finitur morte mandantis. Bar.

B Si impubes **†** patri habenti institores, heres extiterit, **m** deinde cū his contractum fuerit, dicendum est in pupillum dari actionē, propter vtilitatem promiscui vsus: **n** quemadmodū vbi post mortem tutoris, cuius auctoritate institor præpositus **o** est, cū eo cōtrahitur.

Eius contractus certē nomine, qui ante aditam hereditatē intercessit, etiā si furiosus heres existat, dandam esse actionem **p** etiam Pomponius scripsit. nō enim imputandum est ei qui sciens dominum decessisse, cum institore exercente mercem contrahat.

Prohibitus cōtrahere, si agat institoria, repellitur exceptione: nisi in quantum præponens factus est locupletior. Barto.

Proculus ait, si denuntiauero tibi, ne seruo **q** a me præposito crederes, exceptionē dandā, **r** si ille illi non denuntiauerit ne illi seruo crederet. Sed si ex eo contractu peculium habeat, aut in rem meam versum sit, nec velim quo locupletior sim soluere, replicari de dolo malo oportet. Nam videri me dolum malum facere, qui ex aliena iactura lucrum **s** quæram. Ex hac causa **t** etiam condici **u** posse verum est.

XVIII. IDEM libro singulari de Variis Lectionibus.

I Nstitor est, qui tabernæ locove ad emendum vendendumve **x** præponitur, quique sine loco ad eundem actum præponitur.

Si actus non potest proprie dici negotiatio, habet locum vtilis institoria. Barto.

XIX. PAVLIANVS libro tertio Responsorum.

tiam. & not. de prædictione: vt hīc. & §. eo. sed & si. §. de quō. & §. itē si plures. & §. nau. cau. l. si. §. itē si prædixerit. de peculio tamen tenetur: vt subiicit: & §. de pecu. si quis seruum. §. etiā. Acc. **f** Lucrum. not. quem non debere lucrari ex aliena iactura: vt. §. de condic. indebi. nam natura. vt infra titu. j. l. iij. §. j. & supra de dolo. si ex dolo. §. penul. & §. de alea. l. si. Accur.

t Ex hac causa. ex qua agitur institoria: vt hīc. & §. si cert. peta. l. si institorem. & insti. quod cum eo. §. si.

u Condici. directō à me ac si ego contraxissem.

x Institor est. Vendendumve. vel cuilibet negotiationi: vt. §. ead. l. institor. & l. cuicunq̄. Accur.

deat. & hoc si in eo cōtractu fuit interposita, cui hic præposit⁹ erat: vt. §. e. cuicunq; §. non tamē. & §. sed si ei. alioquin non tenebitur: vt vides in pcuratore, in stipulatione illa, iudicatum solui: vt. §. de procu. l. si procurator. in fi. quæ est contra. Vel dic q̄ hīc non denegat in procuratorem dari: sed dicit teneri etiam eum qui instituit eū. hoc nō placet. vel etiam aliter hīc ab institore stipulatus erat, ibi à procuratore. Vel sol. vt ibi.

l Ex inferioribus. §. de peculio, quod iussu, & de in rem verso. Acc.

m Extiterit & erat adita hereditas: vt differat à sequenti.

n Promiscui vsus. est enim vsus institoris post mortem patris cōiunctus & vicin⁹ vsui ante mortē. & sic mixtus: vt. arg. §. de neg. gest. l. eum actū. & l. at qui. §. Scæuola.

o Præpositus. quod fieri potuit: vt. §. e. cuicunq; §. fin. & facit. §. sed & si pupillus. in prin.

p Dandā esse actionē. nō ergo finitur hīc mādaturum morte. Sed cōtra §. de iuris. om. iudi. l. & quia. & insti. mādati. §. recte. sed dic speciale ī hoc mādato. itē cōtra §. si cer. pet. l. eius qui. in prin. vbi dicit, in eodē genere mandati. sed dic q̄ hīc credebatur cōtrahēs institorē cōtrahere cum domini noui volūtate: vt ar. j. mādaturum. inter causas. in princip. vel hīc de personali obligatione, ibi de dominio trāsferēdo. Acc.

q Ne seruo. §. meo: secus in alieno, vel libero: quia tūc etiā si locupletior esset, non teneretur: vt C. de neg. gest. l. si. secundum Ioan.

r Dandam. §. hanc quæ sequitur. & mutat personas de prima ad tertiam. & not. de prædictione: vt hīc. & §. eo. sed & si. §. de quō. & §. itē si plures. & §. nau. cau. l. si. §. itē si prædixerit. de peculio tamen tenetur: vt subiicit: & §. de pecu. si quis seruum. §. etiā. Acc.

f Lucrum. not. quem non debere lucrari ex aliena iactura: vt. §. de condic. indebi. nam natura. vt infra titu. j. l. iij. §. j. & supra de dolo. si ex dolo. §. penul. & §. de alea. l. si. Accur.

t Ex hac causa. ex qua agitur institoria: vt hīc. & §. si cert. peta. l. si institorem. & insti. quod cum eo. §. si.

u Condici. directō à me ac si ego contraxissem.

x Institor est. Vendendumve. vel cuilibet negotiationi: vt. §. ead. l. institor. & l. cuicunq̄. Accur.

IN eum.] **CASVS.** Institui procura. pecuniā accepit. utilis ei qui pecuniā mutuauit sibi, ad exemplum institoria, dabitur actio in eum. idē est si alicui stipulanti pecuniā promisit. [S I D O M I N V S.] Præposui seruum meum mensæ, vel vt pecuniā acciperet. si liber factus in eadē institoria perseverauerit, nihilo minus tenebor institoria: licet statū suum mutauerit.

[T A B E R N Æ.] Præposui filiū meū tabernæ: accepit mutuā pecuniā. pro eo fideiussus: habebis creditorē infodū obligatū ratione fideiussionis: cum fideiubēdo speciē pecunię acceptę negotio tabernæ miscuerit. [S E R V V S.] Præposuisti seruum pecuniā accipiendā pro aliquo: an tenearis institoria? Dicitur q̄ non: neque infolidum, nec de peculio: vt infra de fideiussō. l. seruus infocio. [Q V O D A V T E M.] Titius quidam Seio tenebatur. promisit seruus pecuniis fœneradis præpositus Seio, & Titius cōfessus erat se mutuo accepisse. an Seius ex promissione serui habeat me obligatū, queritur. Et dicitur quod sic: cum mihi sit actio quæsitā aduersus Titium. & hoc dicit. vel dic casum vt hic not.

a *Utilis.* quia non est verē negotiatio accipere mutuā pecuniā scilicet ad vnum negotiū: & ideo datur utilis: vt hīc, & C. eo. l. si mutuam. & supra de neg. gest. liberto. in princ. sed fœnori dare est negotiatio: vnde tunc datur directā: vt supra eod. l. cuicumque. §. si quis cum pecuniis. Accursius.

b *Periculi causa.* vt hīc, & s. de neg. gest. Pomponius in neg. & l. eum actum. & j. pro socio. l. si id quod. §. si filius. & j. de verbo. obli. l. ij. §. j. Arg. contra. j. de solu. qui res. §. aream. Accursius.

c *Petetur.* scilicet pecunia, & infolidum etiā si ponas eum inutiliter fideiussisse: licet secus sit. j. quod iussu. l. j. §. quod ergo. & est ratio: quia hic tenetur institoria, non hoc ipso quod fideiubet: sed quia eum præposuit merci emēdæ: & data fuit ei pecunia ad hoc, vt emeret: ad quod tacite videtur præpositus, vt accipiat pecuniā. vnde licet inutilis sit fideiussio, & nō teneatur ex ea, tenebitur tamen institoria. at ibi non tenetur quod iussu: quia nec iussit, nec ratum habuit, nec hoc ipso quod fideiubet. vnde licet teneat, vel non fideiussio: non tamen tenetur quod iussu.

d *Miscuerit.* accepit enim eum fideiussorem, vt securior esset: licet ex abundanti, non tamen pro superuacuo habendus est: vt s. de neg. gest. l. si pupilli. §. j. & j. rem ra. habe. l. quo enim.

e *Infolidum.* sed nec de peculio: vt. j. de fideiuss. l. seruus infocio.

f *Quod autem.* vel dic quod institor tibi mutuaturus erat, creditori tuo eum delegasti: accepit a te instrumentum mutui: tenetur dominus stipulanti, & tu domino: & secundum hoc dic, fœnerauit, id est fœnori accipere disponebat.

g *Fœnerauit.* illi cui seruus a me præpositus numeraturus erat pecuniā: & ita ponetur fœnerauit, id est fœnori dedit: & sic promisit seru^o creditori creditoris eius cui numeratur^o erat. Vel dic, fœnerauit id est fœnori promisit se alij daturū, cui me delegauit.

h *Cui.* scilicet domino.

L *Vcius.* **CASVS.** Præposui libertū meum mēsx nummularię. nisi libertus Titio literas quibus significauit ei, q̄ apud mēsam habebat. c. & ad certum tēpus nuntiauit ei debere. decessit non soluendo, nullo relicto herede. an libertus ex epistola conueniri possit, queritur. Et respond. quod non: nec de iure stricto, nec de æquitate: quia magis ad fidem mensæ præstandam, quàm ad se obligandum epistolam misit. Viuianus.

i *Is.* scilicet libertus.

k *Octauius.* nomen liberti. Accursius.

I Felici. patroni, quem supra vocauit Lucium Titium. quadri-nomius enim erat. Accursius.

m *Domitio Felici.* quem supra vocauit Caium Seium.

n *Ad fidem.* id est vt ostenderet sibi fidem commissam mensæ: non vt constitueret se debere. & sic non obst. supra de constit. pec. quidam. quæ est contra. & l. Lucius.

DE TRIBUTORIA ACTIONE.

Qualiter infolidū conueniamur ex cōtractibus aliorum, dixit: nunc quando quasi infolidum, id est non deducto quod domino debetur vel patri: vt. j. eo. l. i. in fin. i. respon. Accur.

Exercitoria & institoria dantur etiā ex cōtractu liberorū hominū vel alienorū seruorū qui nec bona fide seruiebāt nobis. Tributoria non nisi bona fide seruiebant, & illa quia præposuimus nauī aut tabernæ mercique nostræ, hæc verò cū non præposuimus, & in merce peculiari scilicet non nostrā, hæc sola ratioe quod scientibus nobis & patētibus vel volentibus negotietur in ea filius sam. vel seru^o proprietate noster aut vsu aut fructu, vel liber homo aut seruus alienus quæ bona fide posidemus. & præterea illa nos infolidum obligant, hæc mercem peculiare quodq; eo nomine receptū est paritur, si quid etiam nobis debeatur inter nos & creditores mercis, sine priuilegio deductionis,

pro eo qui pecuniā fœnerauit, per delegationem alij promisit, a domino rectē petetur: cui pecuniā creditę contra eum qui delegauit, actio quæsitā est.

Contrahēs apposito nomine officij, in dubio cōtemplatione officij contrahere videtur: & institor finito officio non tenetur. Bart.

XX. SCAEVOLA libro quinto Digestorum.

L Vcius Titius mensæ nummulariæ quam exercebat, habuit libertum præpositum. is Gaio Seio cauit in hæc verba: Octauius Terminalis rem agēs Octauij Felici, Domitio Felici salutem. Habes penes mensam patroni mei denarios mille: quos denarios vobis numerare debebo pridie calendas Maias. Quæsitum est, Lucio Titio defuncto sine herede, bonis eius veditis, an ex epistula iure conueniri Terminalis possit. Respondit, nec iure his verbis obligatum, nec æquitatem conueniendi eum superesse: cum id institoris officio ad fidem mensæ protestandam scripsisset.

quod tamen actione de peculio nobis seruari solet, vel potius hæc actio iniquā partitionē emendat. nam ex hoc edicto res ita geritur. Postulatibus creditoribus mercis, dominus cui etiā seruus debet aliquid, distribuit mercē peculiare inter se & creditores pro rata portione. hoc enim edicto domino distributio permittitur: permittitur, iniquā, non iniungitur. nam si dominus hanc molestiam subire nolit, a patore datur arbiter mercibus distribuendū. l. 7. hoc tit.

D *Ceterū si dominus susceperit distribuendæ mercis officium, & dolo malo iniquā partitionē fecerit, integrū sibi sorte debitū deducēs vel plus sibi quā ferat ratio debiti sui quāmq; creditoribus attribuens, hæc actione ad equā tributionem reuocatur. nec enim scientia sola domini huic actioni subicit, sed dolo, id est iniqua diuisio. l. 3. §. penul. & vlt. l. 4. l. 5. in prin. l. 7. l. 8. l. vlt. hoc tit. l. 3. Quan. ex sac. tur. §. introduxit Instit. quod cum eo, & c. Denique actio tributoria, correctio est iniquæ tributionis mercū peculiariū a patre vel domino facta dolo malo inter eū & alios mercū creditores, in quibus filiusfamil. vel seruus negotiatur sciente eo. Etiā illud ad horū titulorū discrimina destinanda facit, quod ex hoc titulo in tributū vocatur dominus etiā si cōtractū sit cum institore mercis peculiari, id est quæ seruus præposuit qui sciente domino negotiatur in ea, ex titulo de institoria actione dominus non tenetur si cōtractū sit cum eo quem institor præposuit. Item quod ex hoc titulo etiam si volente domino seruus in merce peculiari negotiatus sit, non tenetur dominus in solidum, sed fert partem debiti sui pro rata, ex titulo de exercitoria actione tenetur infolidum si volente domino nauem exercuerit, propter utilitatem nauigantium. idem in filio & similibus. Cuiacius.*

V *ius quoque.* **CASVS.** Cōmendat Vlpianus edictū prætoris, quo vocat dominū serui negotiatis in merce peculiari in tributū cum aliis creditoribus, vbi dominus priui, nō habeat de deducēdo quod sibi debetur infolidū, sed pro rata: ita tamē si dominus sciat eum negotiari. [L I C E T.] Quæuis mercis appellatione serui non cōtineantur: tamē si seruus in his vendēdis & emēdis negotietur, domin^o ex cōtractu eius hoc edicto tenebitur, cum ex interpretatione ad oēs negotiationes porrigitur hoc edictū. [P E C V L I A R E M.] In actione tributoria, quæ cōtrahenti cum seruo peculiari, datur aduersus dominum: non deducit dominus quod sibi debetur. secus in actione de peculio. [S C I E N T I A M.] Ad hoc q̄ domin^o tributoria teneatur, oportet q̄ sciāt seruū negotiari, sed an volūtas eius expressa exigatur? dicūt quidā q̄ sic. Alij q̄ si non expresse voluerit, dum tamē non cōtradicat, sufficit. & hoc verius. [P O T E S T A T I S.] Quod cōtractū

cum eo erit, qui in aliena potestate est, eo sciente in merce pecu-
liari, de eo iudiciū dabo. Qualiter accipiatur potestatis verbum,
quæritur. Et respon. q non refert masculus sit an fœmina: seruus
proprius, an alienus: bon. fid. seruiens, vel liber homo credens se
seruū: dum tamē res in qua negotiatur, ad eum pertineat in cuius

In arche-
typo erat tri-
butaria: sed
Tauri edic-
tit tributo-
ria, vt est in
indice titulo
rum. In lege
tamen quin-
ta huius ti-
tuli appella-
tur tributa-
ria.

potestate est, si verò sit
seru^o cōmunis, & vrer-
que dominorū sciat: in
vtrumq; dabitur tribu-
toria. si alter sciat, alter
ignoret: qui ignorat,
deducit in solidū quod
sibi debetur. Si verò
ignorās cōueniatur de
peculio, deducit sciens
quod sibi debetur in-
solidū. quod si sciēs de
peculio cōuenitur, de-
duceret in solidū. [s r
SERVVS.] Pupilli seru^o
negotiabatur in merce
peculiari sciēte tutore.
tutor istius pupilli do-
lū cōmisit. vtrū pupill^o
ex isto dolo conueniri
potest? Respon. q nō:
tamē si quid ad pupil-
lum peruenerit, tenebi-
tur act. institoria. Cæ-
tera sunt plana vsque
ad .§. si vicarius. in. l.
procuratoris. Viuia.

a Huius quoq; quasi di-
cat, nō solum superio-
ris: vt supra tit. j. l. j.

b Priuilegiū. l. magnū:
cui priuilegio aliquis
non præfertur: vt. j. de
peculio. l. ex facto. Ac.

c Domino. itē deduci-
tur id qd debetur his
qui sunt in domini po-
testate vel patris: vel
etiam in tutela: vt. j. de
pecu. l. sed si damnum.
§. præterea. Accur.

d Merce. aliās enim lo-
cum non habet: vt. s.
tit. j. l. sed & si pupillus.
§. si institoria.

e Vocetur. s. à credito-
ribus, vt sit eiusdē con-
ditionis cū aliis. sed nō
per omnia, cū domini
debitū vndecunq; sit,
petatur: creditorū autē
ita demum, si in eam
mercē contraxerunt in
quam agunt: vt. j. eo. l.
procuratoris. §. sed est
quæsitū. & §. si plures.

f Angustior. id est an-
gusta. Vel dic, angu-
stior quàm peculij ap-
pellatio. Accursius.

g Textores. vt si seruus
habeat in merce sua
seruos textores, vel ful-
lones, vel farcinatores,
vel venalitiarios, id est
quos emit & reuendit: vt
infra eo. procuratoris. §.
item si mancipia. sunt enim
quasi instrumenta: vt infra
eod. procuratoris. §. si propter
mercem. Accursius.

h Omnes. scilicet peculiari-
s. mercis. quæ est contra.
Item hīc ad mobilia tantū:
vt infra de verb. signifi. l. mercis.
Sed quid a si vnus tantū
cōtractus factus est in merce:
non potest dici negotiatio:
sed dic vtilem tributariam
dari: vt. C. de institoria. si
mutuam.

i Porrigendum edictum.
ex propria vocaluli signifi-
catione: sed aliud est ex
interpretatione: vt infra de
verbo. signifi. l. mercis.
secundum Azo. & hic subiicit.

id est, non
nolle. ca. 3.
de reg. iur.
Vide Alcia.
lib. 5. parer.
ca. 17.

a] Per istam
glo. videtur
decidi illa. q.
an ille qui se
mel merca-
tur vel qui
vnicā mercē
trā ducit, di-

DE TRIBUTORIA

actione.

TITVLVS IIII.

De eo quod contractum est in
merce peculiari, cum eo qui est in
alterius potestate, eo sciēte, com-
petit tributoria. & verbū merces,
accipitur generaliter: & verbū pec-
culiare, nulla facta deductione: &
verbum scientia, pro patientia: &
verbum potestatis etiam genera-
liter accipitur. Bartolus.

I. VLP IANVS lib. 29. ad Edictum.

Huius quoq; a edicti non
minima vtilitas est: vt
dominus qui alioquin in
serui cōtractibus priuilegiū b ha-
bet, quippe cum de peculio dum-
taxat teneatur, cuius peculij æsti-
matio deducto quod domino c
debetur sit, tamē si scierit seruum
peculiari merce d negotiari, velut
extraneus creditor ex hoc edicto
in tributū vocetur. e Licet mercis
appellatio angustior f sit, vt neq;
ad seruos fullones, vel farcinato-
res, vel textores, g vel venalitiarios
pertineat, tamē Pedius libro quin-
todecimo scribit, ad oēs h nego-
tiationes porrigēdum edictum. i

Peculiarē autē mercem non si-
cuti peculū accipim^o. quippe pe-
culū deducto quod domino de-
betur, accipitur. Merx peculiaris,
etiā si nihil sit k in peculio, domi-
num tributoria obligat, ita demū,
si sciente eo negotiabitur. Sciē-
tiam l hīc eā accipimus, quæ ha-
bet & voluntatē. Sed vt ego puto,
non voluntatē, m sed patientiam.
Non enim velle n * debet domi-
nus, sed non nolle. Si igitur scit, &
non protestatur & cōtradicit, te-
nebitur actione tributoria. Po-
testatis o verbū ad omnē sexum,
item ad omnes qui sunt alieno iu-
ri subiecti, porrigendum erit. Non
solum ad seruos pertinebit tribu-
toria actio, verum ad eos quoque
qui nobis bona fide seruiunt, siue
liberi siue serui alieni sunt, vel in
quibus vsumfructum p habemus.

II. PAVLVS lib. 30. ad Edictum.

Quos emit & reuendit: vt infra eo. procuratoris. §. item si mancipia. sunt enim quasi instrumenta: vt infra eod. procuratoris. §. si propter mercem. Accursius.

omnes. scilicet peculiari- s. mercis. quæ est contra. Item hīc ad mobilia tantū: vt infra de verb. signifi. l. mercis. Sed quid a si vnus tantū cōtractus factus est in merce: non potest dici negotiatio: sed dic vtilem tributariam dari: vt. C. de institoria. si mutuam.

Porrigendum edictum. ex propria vocaluli signifi- catione: sed aliud est ex interpretatione: vt infra de verbo. signifi. l. mercis. secundum Azo. & hic subiicit.

k Si nihil sit. quia plus patri vel domino debetur: quo casu nihil esse videtur: vt instit. quod cum eo. §. cum autem.

l Scientiam. vt voluntatem scilicet expressam vel tacitam, non aliter: sed statim corrigitur. nam alterum tantū sufficit: vt hīc, & supra de exor. ac. l. j. §. si is qui.

catur mer-
cator. de
quo vide p
scribē. in. l.
legatis ser-
uis. de le. 3.

VT tamen merx qua peculia-
riter negotietur, ad nos per-
tineat.

III. VLP IANVS lib. 29. ad Edictum.

Sed si seruus communis sit, &
ambo sciāt domini, in vtrum-
libet ex illis q dabitur actio.

Vnus scientia non præiudicat
ignorati. itē actiōis natura facit in
solidū scientē etiā deducere. Bart.

At si alter sciuit, alter ignorauit:
in eum qui sciuit, dabitur actio. r
deducetur tamē solidum, quod ei
qui ignorauit debetur. Quod si
ipsum quis ignorantē conuenit:
quoniā de peculio cōuenitur, de-
ducetur etiā id quod scienti debe-
tur, & quidē in solidum. s nam &
si ipse t de peculio cōuentus esset,
solidum quod ei debetur, u de-
duceretur. & ita Iulianus libro
duodecimo Digestorum scripsit.

Dolus tutoris & curatoris non
nocet his quorū negotia admini-
strant, nisi quatenus sunt locuple-
tiores: & tūc tenentur cedere actio-
nem: sed ipsorum administrantiū
sciētia sufficit ad hanc actionem:
pupillorum verò & adutorū do-
lus ipsis nocet: sed scientia non
sufficit: procuratoris verò dolus
& scientia nocet. Bartolus.

Si seruus pupilli vel furiosi sciē-
te tutore vel curatore in merce
peculiari negotietur, dolum qui-
dem x * tutoris vel curatoris no-
cere pupillo vel furioso nō debere
puto, y nec tamen lucrosū esse
debere: & ideo hactenus eum ex
dolo tutoris tributoria teneri, si
quid ad eum peruenerit. Idem &
in furioso puto: quamuis Pompo-
nius libro octauo epistularū, si sol-
uēdo tutor sit, ex dolo eius pupil-
lum teneri z scripserit. Et sanē ha-
ctenus tenebitur, vt actionē quā
cōtra tutorē habet, præstet. a Sed
& si ipsius pupilli dolo factū sit: si
eius ætatis sit, vt doli capax sit, ef-
ficere b vt teneatur, quāuis sciētia
eius c nō sufficiat ad negotiatio-
nem. d Quid ergo est? Scientia e
quidē tutoris & curatoris debet

mācipiis. §. penul. & j. de act. emp. l. Iulianus. §. sed cum in facto. z Pupillum teneri. etiam si non sit locupletior.

a Præstet. scilicet ad minus. nam & pro eo quandoq; satisfacere tenetur: vt. j. de admini. tut. l. fina. & j. de ædil. edi. l. quod si nolit. §. quod in procuratore. & l. ædiles etiam. §. sed notandum.

b Efficere. scilicet dicendum pupilli dolum efficere, &c.

c Scientia eius. scilicet pupilli.

d Ad negotiationem. vt tributoria teneatur.

e Scientia eius. scilicet pupilli. & transitiuē construat cum illo verbo, tutoris: quod verbum præmitte ante dictionem, eius: alioquin falsum esset.

m Non voluntatem. scili-
citer expressam tantū.

n Velle. id est non est
necessē, si tamen inter-
ueniat expressa volun-
tas, potest agi tributo-
ria: vt hīc. & potest etiā
agi hīc quod iussu in-
solidū: vt. j. quod ius-
su. l. j. §. j. & sic not. q
inter velle & nolle est
medium. s. non nolle.

o Potestatis. talia enim
fuerūt verba edicti for-
tē: Quod cū eo qui in
alterius potestate erit,
eo sciente contractum
erit in peculiari merce,
&c. & sic exponit ver-
bum, potestatis. vt &
aliās. s. de exor. ac. l. j. §.
potestatis.

p Vsumfructum. id est est
& in actione quod ius-
su: vt infra quod iussu.
l. j. §. sed iussu. Accur.

q Sed & si seruus.
Ex illis. scilicet
pro portione sua: vt
hīc: arg. cōtra. s. tit. j. l.
habebat. in fin. Accur.

r Dabitur actio. scilicet
tributoria.

s In solidum. vt hīc, &
infra de peculio. si no-
xali. §. fina.

t Si ipse. qui sciuit.

u Debetur. idem ergo
esse debet & si ignorās
ex persona eius con-
ueniatur, cum ea sit
actio qua dominus pri-
uilegium habeat.

x Dolū quidē. qui qua-
liter cōmittitur, dic: vt
j. l. illud. §. si cuius.

y Non debere puto. nat.
ex dolo tutoris pupil-
lum non teneri: quod
est intelligendū nisi sit
locupletior: vt hīc, &
infra si quis omif. cau.
testa. l. si dolo. & infra
quādo ex fa. tutoris. l.
iij. §. j. nam non debet
lucrari cū alieno dam-
no: vt. s. de dolo. sed si
ex dolo. & j. de pecu.
summa. §. si dolo. & s.
de nego. gest. si pupilli.
in pri. & s. tit. j. l. si quis

in pri. & s. tit. j. l. si quis mācipiis. §. penul. & j. de act. emp. l. Iulianus. §. sed cum in facto.

z Pupillum teneri. etiam si non sit locupletior.

a Præstet. scilicet ad minus. nam & pro eo quandoq; satisfacere tenetur: vt. j. de admini. tut. l. fina. & j. de ædil. edi. l. quod si nolit. §. quod in procuratore. & l. ædiles etiam. §. sed notandum.

b Efficere. scilicet dicendum pupilli dolum efficere, &c.

c Scientia eius. scilicet pupilli.

d Ad negotiationem. vt tributoria teneatur.

e Scientia eius. scilicet pupilli. & transitiuē construat cum illo verbo, tutoris: quod verbum præmitte ante dictionem, eius: alioquin falsum esset.

In vulg. Sed
& si.

Inter velle
& nolle est
medium.

* Coniunge
l. 7. cum hac,
vt monet in-
scriptio. in-
telleges ex
penult. eius
§. quomodo
tutor & qui-
uis ali^o doli
admittant.
Pupillus an
ex dolo tu-
toris teneat-
ur.

Dolus autem.

a Dolus autem tutoris vel pupilli. Accursius.
b Quatenus. pro vt.
c Ostendi. id est probari debet ab eo qui dicit: & infra de proba. l. quoties. §. qui dolo. Vel dic, ostēdi. id est mōstrauit. §. eo. l. **S**i pupillus. Admittant. scilicet in distribuendo. Accursius.

Procuratoris.] CASVS

principij plan^o est.

[S I VICARIVS.] Ha-

bebā seruū ordina-

rium, qui habebat vi-

carium sub se. si igitur ne-

goriatus fuerit in mer-

ce peculiari, aut me-

sciente, & ordinario

ignorāte: aut ecōuer-

so: aut vtroq; sciente.

primo casu tenebor tri-

butoria: secundo casu

in me de peculio actio

dabitur nomine vica-

rii, secundū quosdā: or-

dinarij, secundū alios.

sed an de peculio vica-

rii quæ ordinario de-

bētur, deducam? Dici-

tur q̄ non, quia sciui:

sed quod mihi debet-

tur, sic: quia ignorauit.

Tertio casu nomine

meo teneor tributo-

ria, & ordinarij de pe-

culio. debet tamen eli-

gere actor qua actione

experiatur: nec deducā

quod mihi debetur,

neq; quod ordinario:

licet ordinarius dedu-

cere posset si ignora-

uit. [S E D E T S I.] Si

ancilla negotietur in

peculiari merce, tribu-

toria cōpetit. Itē neq;

refert cum seruo quis cōtrahat in merce peculiari, an cū eo quē

seruus prapōsuit. [M E R C I S.] Seruus meus negotiatur in

merce peculiari: latū peculū habebat aliud, in quo nō negotia-

batur: an de eo teneor tributoria? Dicitur q̄ nō. [P E R H A N C.]

Quod seruus ratione mercis peculiaris accepit, venit in hac a-

ctione. [I N T R I B U T V M.] Vocatur dominus in tributū cum

creditoribus mercis peculiaris. an refert debeat domino no-

mine mercis, an aliās, quō minus veniat in tributū cum aliis? Dici-

tur q̄ non, siue ante mercem siue post ei aliquid à seruo debeat-

tur. & hoc in prima. Si verò hi qui contrahebāt, pignori habebāt

mercē, illi domino præferendi sunt. Item non refert an domino

debeat, an his qui sunt in eius potestate: quia eodē modo ve-

niunt in tributū. Si verò plures domini sint, pro rata debiti vni-

cuiq; fiet contributio. [N O N A V T E M.] Si seruus qui negotia-

batur, habeat peculū in quo non negotiatur: an illud veniat in

tributū, quæritur. Et dicitur q̄ non, sed illud in quo negotiatur

mercis peculiaris causa. neq; refert, merces illa extet, an pretium

eius in peculium sit versum. item si aliud debeat seruo ex con-

tractu, illud veniet in tributū prout fuerit solutum. [S I P R O

P T E R.] Si seruus in statione in qua negotietur in peculiari mer-

ce, instrumentū habeat, vel plaustrū vel cōsimile: illud veniet in

tributū. quod verò habet extra mercē peculiarem, puta argentū,

vel cōsimile: non veniet in tributum, nisi ex re peculiari fuisset

comparatū. vnde si mancipiis emendis vel vendēdis negotietur,

& illa veniet. [S I P L V R E S.] Si in separatis mercibus negotie-

tur seruus, & in vna aliquis cōtrahat, in alia alius: puta exercit

seruus mercē in linteolis, aliā in sacco: non simul venient credi-

tores ratione vtriusq; mercis coniunctim, sed separatim: vt vnus

ratione vnus vocetur in tributū: alius ratione alterius. Idem si

in diuersis locis exerceat eandem negotiationē, puta Mutinæ &

Boñ. quia creditor Mutinē. non venit aliās in tributū cum cre-

ditore Boñ. sed fiet separatio. Si verò in vno loco exerceat oēs,

simul veniunt in tributū: licet ex pecunia vnus creditoris fuerit

cōparatæ merces: nisi fuerint pignoratæ creditor: quo casu ille

præferendus est: sicut supra dictū est. §. in tributū. [S E D E T S I.]

Si seruo tuo institori mercē meam tradidi vendēdā, & habui ei

fidem de pretio: si extat merx, an veniat in tributū, quæritur. &

distinguitur. Aut habuit fidē de pretio, aut nō. primo casu habet

ff. Vetus.

facere locū huic actioni: dolus au-

tem ^a quatenus ^b noceat, ostēdi. ^c

IIII. PAVLVS libro trige-

simo ad Edictum.

Si pupillus, cuius tutor scierit, ^a pubes factus, vel furiosus, san-

næ mentis, dolum admittant: ^d tenentur ex hoc edicto.

V. VLPIANVS libro vicesi-

monono ad Edictum.

Procuratoris ^c autem scien-

tiam & dolum nocere debe-

re domino, neque Pomponius

dubitat, nec nos dubitamus. ^f

Si sint plures quorū vnus est do-

minus, alius quasi domin^o: vtrius-

que sciētia & ignorātia cōtempla-

tur, vt inducat hanc actionē. Bar.

Si vicarius ^g serui mei negotie-

tur: si quidē me sciente, tributoria

tenebor ^h si me ignorante, ordi-

nario sciente: de peculio eius ⁱ

actionē dandā Pomponius libro

sexagesimo scripsit: nec deducen-

dum ex vicarij peculio quod or-

dinario ^k debetur: cum id, ^l quod

mihi debetur, deducatur. Sed si

vterq; scierimus, & tributariā, ^m †

& de peculio actionē competere

ait: tributariā, vicarij nomine: de

ediēti dicunt, in potestate. sed ordinarius non habet vicarium in

potestate propriē: & sic non dicitur propriē tributoria, sed quia

quasi in potestate habet: & ideo habet illa de peculio naturam

tributoria.

^h Tenebor. meo nomine. Accursius.

ⁱ De peculio eius. scilicet vicarij, secundū quosdam: & bene. alij.

^d scilicet ordinarij: quod non placet: sed de peculio vicarij profes-

quitur. Et not. tributoriam actionem de peculio dici. Accursius.

^k Ordinario debetur. obstante scientia ipsius ordinaria. aliās dedu-

ceretur: vt infra de peculio, si seruus meus. quæ est contra. & re-

gulariter attendas, vt in quo casu dominus sibi debitum non

prædeducit, in eodem casu si conueniatur nomine serui sui vica-

rii, non potest p. & deducere ex persona ordinarij.

^l Cum id. cum pro quamuis. vel cum id, scilicet solum.

^m Tributariam. scilicet nomine meo.

ⁿ Ordinarij. scilicet nomine.

^o Et quod seruo. ordinario.

^p Deduceretur. & tunc ex vtriusq; peculio deducam quod mihi

debet ordinarius directō. sed nunquid per obliquum debet do-

mino vicarius iste id quod debet ordinario: vt. j. de peculio. si

seruus meus. id enim tātum ex vicarij deducitur peculio. sed vbi

sciuit ordinarius: nec de vicarij peculio quod ei debetur dedu-

co, sed contribuo, secundum Io. sed certe quod dicit Io. in princ.

huius glos. falsum dico. vt in prædicta. l. de pecu. si seruus. §. j. sed

si ego sciui, & ordinarius ignorauit, & conueniar tributoria: an

ordinario debitum deducam de peculio vicarij cuius nomine

conuenior tributo? Arg. quod non. j. ea. l. §. siue autem. sed anti-

quæ glos. dicunt quod sic, & bene: vt ibi, cum si seruus, & c.

^q Sed & si ancilla. vel filiafamil. vt infra de pecu. & ancillarum.

in princip.

^r An cum institore. & sic in exercitoria: vt supra de exer. l. j. §.

magistrum. Accursius.

^f Merces. scilicet peculiaris.

^t Ne omnis negotiatio. scilicet facta extra peculium: vt supra de

instito. sed & si pupillus. §. penul. sed intra peculium facta omnis

continetur, vt supra eo. l. j. §. licet.

^u Receptum est. vt hic, & instit. quod cum eo. §. rursus de peculio.

^x Creditoribus. scilicet cum his qui crediderunt in merce pecu-

locum contributio: secundo casu eam vindicabo: quia res ven-

ditæ, & c. [T R I B U T I O.] Si seruus in merce peculiari negotie-

tur, & plures cum eo contraxerint, pro rata fiet contributio. & si

vnus exegerit tributoria, solidum consequitur, si hoc merx pe-

culiaris patiat. cauebit tamen quod si alia causa mercis pecu-

liaris creditores appa-

ruerint, refusurum si

plus quàm merx patia-

tur accepit. Item caue-

re debet se domino re-

fusurū si appareat sibi

aliquid deberi sub cō-

ditione, vel si latēs fue-

rit debitum, & postea

claruit. Viuianus.

^e Procuratoris. scilicet ^{*Flo debe-}

generalis: vt supra tit.

j. l. cuicumque. §. fin.

& habentis liberam: vt

supra de procur. l. pro-

curator cui libera. aliās

contra: vt infra de ex-

cept. do. si procurator.

quæ est contra.

^f Dubitamus. nam si-

ne dubio nocet: vt in-

fra de except. do. apud.

§. quæsitum. Accur.

^g Si vicarius. siue am-

bo sciuius, siue ordi-

narius tantum, te-

neor ex persona ordi-

natij de peculio vica-

rii: quia si ipse ordina-

rius esset liber, tenere-

tur de peculio vicarij:

sed tamen non dedu-

cetur sibi debitum. &

ita habet naturam tri-

butoria. quare ergo

nō dicitur tributoria?

Respond. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

Respon. quia verba

† Sic in ar-

chet. rectius

tamen dici

tributoriam

ait Taurell.

quæ re ego

substito. cū

utulus in ar-

chet. inscri-

batur, de Tri-

butaria actio

ne.

Tributoria
actio, de pecu-
culio dicitur.

liari contrahendo : argu. vt supra eod. l. j. in princip.

a *Ex quacumque*. sic & debitum ex quacumque causa deducit, cum de peculio conuenitur : vt infra de pecu. sed si damnus. §. siue autem. Accursius.

b *Perdidit*. in tributoria.

c *Iure pignoris*. hoc in tributoria : sed si in actione de peculio, nullo privilegium patri vel domino nocet : vt infra de pecu. l. ex facto. Accursius.

d *Vtiq.* i. pro se faciēda est distributio. Item hoc si & illi quibus debetur, sciūt: aliās deducitur: vt. §. j. in fi. §.

e *Non autem totum*. vt hic, & infra eo. aliquādo. & instit. quod cum eo. §. at in tributoria.

f *Receptum*. de hoc etiam cauebitur : vt. j. eo. l. illud. j. respon.

g *Instrumentum*. plaustrum, vel quid simile quo vtebatur i merce.

h *Apparatus*. latenter accedit ad definitionē instrumenti: vt. j. defun. instru. quā situm. §. sed si fundus. Accursius.

i *Etiā hac*. vt hic, & §. eo. l. j. §. licet. & dic. negotiatione. scilicet peculiari. Accursius.

k *Sagariam*. de vilibus pannis: vt infra pro socio. l. cum duobus. §. quidam.

l *Merci magis*. no. magis quādoque ad rem, quandoq; ad personā haberi respectū : vt infra de nou. ope. nūtia. l. de pupillo. §. nuntiationem. & l. fin. & infra de an. leg. l. annua. §. à Titia. & §. de neg. gest. qui aliena. §. vno defendente. Accur.

m *Ratiocinator*. id est creditor. Accur.

n *Separatim*. quod separatim est, non coniungitur : vt hic, & supra prox. §. & §. quib. mo. vsusfr. amit. si sub conditione. in fine.

o *In tributum venire*. not. quod non prodest q̄ ex sua pecunia res sint comparatæ: vt hic, & C. de pigne. act. pecunia. nisi sit pupillus cuius pecunia res comparatur: vt. j. de pecu. l. ex facto. §. plane. quæ est cōtra. & nisi sit miles : vt. C. de rei vind. si vt proponis. quæ est cōtra. Itē secus si agatur de in rem verso, vt j. de in rem ver. l. j. §. fi. Item arg. contra. j. de priui. cre. si ventri. §. in bonis. & l. qui nauem.

p *Vendendam*. seruo tuo institori.

q *Extat*. merces.

minus ita demū partietur ex merce, si quid ei mercis nomine debeat: an verò & si ex alia causa? Et Labeo ait, ex quacumque causa ei debeat: parūque referre * ante mercem, an postea ei debere quid seruus cœperit. sufficere enim quod privilegium deductionis perdidit. **b** Quid tamen si qui contrahebant, ipsam mercem pignori acceperint? Puto debere dici præferendos domino iure pignoris. **c** Siue autem domino, siue his qui in potestate eius sunt, debeat: vti que **d** erit tribuendum. Sed si duo pluresve domini sint: vti que omnibus tribuetur pro rata debiti sui. Non autem totum **e** peculium venit in tributum, sed id duntaxat, quod ex ea merce est, siue merces manent, siue pretium earum receptum **f** conuersumve est in peculium. Sed & si adhuc debeat mercis nomine à quibusdam, quibus solebat seruus distrahere: hoc quoque tribuetur, prout fuerit receptum. Si propter **†** mercem seruus iste in taberna * habeat instrumentum: **§** an hoc quoque tribuatur? Et Labeo ait & hoc tribui: & [hoc] est æquissimum. plerumque enim hic apparatus **h** ex merce est: imò semper. cætera tamen, quæ extra hæc in peculium habuit, non tribuentur: vt puta argentum habuit vel aurum: nisi si hæc ex merce comparauit. Item si mancipia in negotiatione habuit ex merce parata: etiam **i** hæc tribuentur.

Si plures sint negotiationes, vel vna, sed plura loca: plures & separatæ fient contributiones. Bartolus.

Si plures habuit seruus creditores, sed quosdam in mercibus certis: an omnes in iisdem confundendi erunt, & omnes in tributum vocandi: vt puta duas negotiationes exercebat, puta sagariam **k** & linteariam: & separatim eos in tributum vocari. vnusquisque enim eorum merci magis, **l** quàm ipsi creditit. Sed si duas tabernas eiusdem negotiationis exercuit, & ego fui tabernæ (verbi gratia) quam ad Bucinum **†** habuit, ratiocinator: **m** alius eius quam trans Tiberim: æquissimum puto, separatim **n** tri-

r *In creditum*. quia de pretio fidem habui seruo, & ei vendidi, & sic mutat casum.

s *Abij*. id est, dominium transtuli.

t *Vindicare*. quod potest promptè intelligi, quando dicebat se pecuniam paratam habere: vt supra de pig. act. l. iij. aliās videor

tributionem faciendam: ne ex alterius re mercēve alij indemnes fiant: alij damnus sentiant.

Creditores habentes personales actiones vocantur in tributum: & habentes reales, suum integrum consequuntur. Bart.

Planè si in eadem taberna merces continebantur: ***** licet hæc quæ extant, ex vnus creditoris pecunia sint comparatæ: dicendum erit, omnes in tributum venire: **o** nisi fuerint creditori pigneratæ. Sed si dedi mercem meam vendendam, **p** & extat: **q** videamus, ne iniquum sit in tributum me vocari. Et si quidem in creditum **r** **†** ei abij: **l** ***** tributio locum habebit. Enim verò si non abij ***** quia res venditæ non aliās desinunt esse meæ, quamuis vendidero, nisi ære soluto vel fideiussore dato, vel aliās satisfacto **†** dicendum erit vindicare **t** me posse.

Creditores accipientes cauent se reddituros aliis creditoribus emergentibus, & etiam ipsi domino, qui potest, si vult, peculio renuntiare. hoc dicit cum princ. l. sequen. Bartolus.

Tributio autem fit pro rata eius quod cuique debeat. Et ideo si vnus creditor veniat desiderans tribui integram portionem, consequitur. **u** Sed quoniam fieri potest, vt alius quoque, vel alij existere possint mercis peculiaris creditores: cauere debet creditor iste, pro rata se refusurum, **x** si fortè alij emerferint **y** creditores.

VI. PAVLVS libro trigesimo ad Edictum.

Non enim hæc actio, sicut de peculio, occupantis meliorem causam facit: **z** sed æqualem conditionem quandoque **a** agentium.

VII. VLPIANVS libro vicefimo ad Edictum.

Illud quoque cauere debet, si quid aliud domini debitum emerferit: refusurum se ei pro rata. Finge enim conditionale debitum imminere, vel in occulto esse. hoc quoque admittendum est. **b** nam iniuriam dominus pati non debet, licet in tributum vocatur. Quid tamen si dominus tribuere nolit, nec hanc molestiam suscipere, sed peculio, vel

coipso q̄ do, fidē habere pretij, & trāsfero dominiū: vt. §. prox. & instit. de re. di. §. venditæ. nisi sim procurator filci: vt. j. de iure fil. si procurator. Item possum vindicare, nisi sit paratus offerre pretiū: vt. j. mandati. l. diligēter. & facit. j. de priuil. cre. si ventri. §. in bonis. Accursius.

u *Consequitur*. si merces hoc patitur.

x *Refusurum*. not. de hac cautione: vt hic, & infra si cui plus quàm per leg. Falci. l. j. j. respon. & supra de peti. here. l. pe. & infra. l. illud. in princip.

y *Emerferint*. id est apparuerint. Accur.

z *Non enim. Facit.* hoc enim facit actio de peculio: vt j. de pecu. si vero.

a *Quandoq.* aliās quādocumque.

l *illud.* CASVM principij dic vt in casu præcedenti in fi. [QVID.]

Si creditores mercis peculiaris velint vt dominus contribuat, ille nolit se intromittere, sed potius dimittere quod sibi debetur: an sit audiendus? Dicitur quod sic, & laudatus. [SIC VIVS.] Si dominus vnus minus quàm debebatur tribuat dolo malo, tributaria tenetur. si verò seruus per ministeriū suū negotietur in merce peculiari, & hoc ignoret dominus: si hic vnus qui tribuat in dolo est, liberatur supplendo quod deest. & hoc in prima. Si vero sibi soluit, & per hoc vnus tribuat, vel merces sustulit, aut minoris distraxit, aut ab emptoribus non exegit: tenetur tributaria si dolo interueniat. Item si negauerit per dolum alicui deberi, tenetur. [HÆC ACTIO.] Hæres tenetur hac actio. quatenus ad eum peruenit, & perpetuo, & seruo mortuo dominus tenetur. ista sunt vera non solum in herede, sed & in aliis successoribus. Viuianus.

b *Admittendum est*. vt caueat se domino refusurum. Accursius.

Cedere.

* Flo. referret.

† Fl. præter nam.

* Flo. defebantur.

† Habemus hic tex. meliorē de iure, quando dicatur fides habita de pretio. * Fl. abiit. † Græcism. i. postquam satisfactum fuerit Augu. lib. 2. c. 1.

a *Cedere*. habendo mercem pro derelicto, vel cedere quo ad distributionem: quia non vult distribuere. Accursius.

b *Audiendum*. & laudandum: vt. §. de alie. iu. mu. cau. fac. l. item si res. §. potest. Arg. tamen contra. §. de arbi. l. ij. §. tamen si.

c *Tribuantur*. inter ceteros creditores & dominum. Accur.

d *Si cuius*. i. domini.

e *Si nihil*. nota ad multa. sic. §. de verb. signi. l. minus. & l. verbu amplius. Accursius.

f *Seruum habere*. quem habebat. Accursius.

g *Non caret*. vt hic, & §. de pecul. l. j. §. est autē apud. & §. fi. & infra de do. except. palam. §. itē si quis pure.

h *Dolo minus*. hoc hic speciale. secus in actione de peculio: vt infra de pec. sed si damnū. §. præterea. quæ est contra. Itē secus in eo qui sciēs debitorem omnibus non soluendo, pro suo debito vigilauit: vt §. quæ in frau. credi. l. qui autem. §. sciēdum. quæ est contra.

i *Non exegerit*. dolo malo: vt infra de here. vendi. l. ij. §. sed & si quid dolo. & sic non ob. §. solu. matri. l. etiā. §. licet. Vel si dicas hic culpam puniri in rerū suarum administratione, erit speciale.

k *Sed & si negauerit*. quia nil est in merce, & mentiebatur.

l *Domino negare*. quod esse non debet: vt. §. ti. j. sed & si ex parte. §. j. & infra, pro socio. l. si vnus. §. fi. Accursius.

m *Hæc actio*. scilicet tributoria, quæ occasione doli commissi in male distribuendo competit. nam si nullus est dolus: etiam de eo quod non peruenit in hereditate, datur, vt infra de act. & oblig. l. ex contractibus.

n *Ad eum peruenit*. imò debet in solidum dari: etsi nil peruenit, cum sit ex contractu: vt infra de reg. iur. ad ea. §. fina. & infra de posi. l. si hominem. §. j. & infra, de act. & obliga. ex contractibus. quæ sunt contra. Sed dic speciale: quia non omnino in contractu dolus commissus est: sed in malè distribuendo. Item quod dicit de vita & transitu: intelliges si actio ex contractu ex quo datur, sui natura sit talis: vt de exercitoria diximus: vt supra, de exerci. l. si tamen. §. finali. Accursius.

o *Via non de dolo*. Ideo dixi dari perpetuò, quia &c. aliàs si referas ad proximum dictum, nulla est ratio: quia de dolo actio bene datur in heredem, scilicet de eo quod ad eum peruenit: vt supra de dolo. l. in heredem. Accursius.

p *Competat*. hic finis videtur esse contra principiū huius legis: sed non est. nam nō est de dolo, scilicet simplici pro quo de dolo datur actio: sed adhibito contractu, vel circa, vel occasione contractus in malè distribuendo: vnde actione ex eo cōtractu tributoria agitur: vt. §. de dolo. l. & eleganter. §. non solum. in fine. Acc.

q *Vod.* **CASVS** in. §. eligere. est talis: Seruus si negotietur in merce peculiari, contrahens cum seruo agere potest cum domino: velit tributoria: velit de peculio: sed vna electa ad alteram non habebit regressum. sed si ex vna causa velit agere tributoria, quia contrahit in merce peculiari: ex alia de peculio, cum extra mercem peculiarem contraxit, vtraque agere potest. **[S I S E R V O.]** Si seruum tuum præposueris vt negotietur in merce peculiari, ex alia de pe. & heredē tuum rogaueris vt eum manumittat, & ei peculium legaueris: an heres teneatur tributoria? Dicitur, quòd non. & hoc Labeo. sed Pomponius dicit, quòd si heres cum manumisit, non fecit sibi cauere à seruo vt creditore. Verus.

A ribus mercis satisfaceret, vel deduceret de peculio quod debuerit: tenetur tributoria. **[T O T I E N S.]** Hic respon. tacitæ obiectio: ni quare non datur in heredem nisi quatenus ad eum peruenit: vt supra. l. illud. in fin. Respon. quòd totiens, &c. quasi dicat cum de dolo defuncti conueniatur, consideratur quantum ad eum peruenit: cum ex suo, in solidum. Viuianus.

q *In ceteris*. vt bon. poss. qui non sunt heredes: vt institu. de bo. poss. §. quos autē. Acc.

r *Eligere*. no. regulam circa actionem: vt hic, & infra de reg. iur. l. nemo ex his. §. quotiens. & §. de noxa. l. in delictis. §. si detracta. & C. de codi. l. fi. in fi. j. respon. non autem in exceptione: vt. §. de excep. l. nemo. Sed cōtra prædictam regulam est infra, quorum leg. l. j. §. quia autem. Sol. secundum Al. potest plures proponere, vt tamen protestetur vnā se velle prosequi: & super vnam tantū inducat testes. Ioan. verò distinguit: vt si de vna est certus quòd cōpetat, eligere debet, licet de alia dubitet. si autem dubitat de vtraque, tunc nō cogitur. hoc nō placet: quia potest esse quòd seruus postea cōpetat de bere domino: & ita nihil est in peculio. Item quòd dominus ademit ei peculium sine dolo: & ita nō habet locum actio de peculio: & sic nō erit certus an de peculio sibi detur. Item ignorare potest, an merx sit peculiariis: vel an domino sciente cōtrahat: sicque de tributoria dubitat. Tertij distinguunt: an ex cōtractu detur actio: vt tunc non liceat ignorare: vt hic, & infra de reg. iur. l. qui cum alio. & supra de exerci. l. fin. an ex quasi contractu: vt in. l. contraria, quia ibi iustam causam habet ignorantia: vt infra de reg. iur. l. qui in alterius. Ioan. etiam quandoque distinxit an probabiliter erret siue dubitet, vel non: vt primo casu plures possint proponi: secundo, non. Sed hoc non valet quia vbi quis probabiliter errat, cogitur tamen eligere: puta an testator fuerit dominus: vt infra de lega. ij. l. cum filius. §. variis. tu ergo dic, quòd hic est regula cum suis concord. lex autem contra. est specialis casus ea ratione, quia possessor non certificabat me an pro herede vel legato possideat: quod tenetur facere: vt supra de interrog. act. l. j. j. respon. & §. j. ideo non certifico eum, an agam peti. hered. vel interdico quorum legatorum. vnde dicitur in prouerbio: *A cotale motone, cotale bocone.* vel si velim eum præcisè compelli vt respondeat, possum ex edicto supra de interrog. actio. l. j. j. respon. sed hæc solutio licet sit ad casum illum, non tamen est ad regulam quæ ibi sequitur. vnde dabis similes casus, vt si non certificas me, possideas pro herede vel titulo: vt rei vindicatione te conueniam, vel petitione hereditatis, vel vtrum possideas: vel dolo desisti possidere: vel vtrum sis heres vel non: & habet locum dicta regula vbi ad idem dantur, secus si ad diuersa: quia tunc tolluntur: vt supra de condi. fur. l. si pro fure. §. furti. & infra de priua. deli. l. ij. nisi sint contraria: vt C. de fur. l. j. & C. si ser. extero se emi. man. l. j. Sed quæro an de in rem ver. tollitur electa actione de peculio? videtur quòd nō: quia ex eadem causa potest agi pro vna parte debiti vna actione: pro alia parte debiti potest agi alia: vt institu. quod cum eo. §. in rem autem. sed forte & hoc in tributum esset. & prima facie lex videtur velle quòd tollatur electio: vt institu. quod cum eo. §. is quoque. Accursius.

k dominus cuiquam deberi: videndum erit, an tributoria locus sit. Et est verior Labeonis sententia, tributoriam locum habere: alioquin expediet domino negare. **l**

Actio ista non est de dolo: ideo datur perpetuò: sed est propter dolum: nec purgatur per actionem ex contractu: ideo heres tenetur in quantum ad eum peruenit. **Bar.**

Hæc actio **m** & perpetuò, & in heredem datur, de eo duntaxat, quod ad eum peruenit. **n**

VIII. IULIANVS libro vndecimo Digestorum.

Quia non de dolo **o** est: sed rei persecutionē continet. quare etiam mortuo seruo dominus, item heres eius, perpetuò teneri debet propter factum defuncti: quamuis nō aliter quam dolo interueniente competat. **p**

IX. VLPIANVS libro vicesimono ad Edictum.

Quod in herede dicimus, idē erit & in ceteris **q** successoribus.

Quando ad idem competunt plures actiones, cogitur quis eligere vnam: nec poterit postea redire ad aliam: secus si plures actiones competunt ad diuersa. **Bartolus.**

Eligere **r** quis debet, qua actione experiatur: vtrum de peculio,

D trahat: sicque de tributoria dubitat. Tertij distinguunt: an ex cōtractu detur actio: vt tunc non liceat ignorare: vt hic, & infra de reg. iur. l. qui cum alio. & supra de exerci. l. fin. an ex quasi contractu: vt in. l. contraria, quia ibi iustam causam habet ignorantia: vt infra de reg. iur. l. qui in alterius. Ioan. etiam quandoque distinxit an probabiliter erret siue dubitet, vel non: vt primo casu plures possint proponi: secundo, non. Sed hoc non valet quia vbi quis probabiliter errat, cogitur tamen eligere: puta an testator fuerit dominus: vt infra de lega. ij. l. cum filius. §. variis. tu ergo dic, quòd hic est regula cum suis concord. lex autem contra. est specialis casus ea ratione, quia possessor non certificabat me an pro herede vel legato possideat: quod tenetur facere: vt supra de interrog. act. l. j. j. respon. & §. j. ideo non certifico eum, an agam peti. hered. vel interdico quorum legatorum. vnde dicitur in prouerbio: *A cotale motone, cotale bocone.* vel si velim eum præcisè compelli vt respondeat, possum ex edicto supra de interrog. actio. l. j. j. respon. sed hæc solutio licet sit ad casum illum, non tamen est ad regulam quæ ibi sequitur. vnde dabis similes casus, vt si non certificas me, possideas pro herede vel titulo: vt rei vindicatione te conueniam, vel petitione hereditatis, vel vtrum possideas: vel dolo desisti possidere: vel vtrum sis heres vel non: & habet locum dicta regula vbi ad idem dantur, secus si ad diuersa: quia tunc tolluntur: vt supra de condi. fur. l. si pro fure. §. furti. & infra de priua. deli. l. ij. nisi sint contraria: vt C. de fur. l. j. & C. si ser. extero se emi. man. l. j. Sed quæro an de in rem ver. tollitur electa actione de peculio? videtur quòd nō: quia ex eadem causa potest agi pro vna parte debiti vna actione: pro alia parte debiti potest agi alia: vt institu. quod cum eo. §. in rem autem. sed forte & hoc in tributum esset. & prima facie lex videtur velle quòd tollatur electio: vt institu. quod cum eo. §. is quoque. Accursius.

E *Actio vna electa an ceteræ tollantur.* Prouerbiū Italicum.

a *Sciat*. id est, scire debeat. Accursius.

b *Non futurum*. nisi in casu cum deceptus fuit, vel errauit: vt. j. titu. j. l. sed si. §. fin. & §. de instito. ac. l. habebat. in fine. j. respon.

c *Ex alia causa*. puta ex alio contractu.

d *Tributoria*. cum vtrumque habeat: vt institui. quod cum eo. §. is quoque. Accursius.

e *Manumisso*. s. per fideicom. & sic intelligitur. j. quādo act. de pe. est an. l. j. §. Pegasus. nō directo: quia tunc non videtur posse deducere: vt infra, de pecul. l. at cum heres.

f *Tributoria*. s. in solidum. secus in actione de peculio: vt infra, de pec. l. i. §. sed si alij. vel ibi creditori, cui tenebatur, soluit. Item secus in alio casu supra de eden. l. quādam. §. sed nec. Accursius.

g *Totiens*. respōdet tacite obiectiōni quare non conuenitur de eo tantum quod ad eum peruenit: vt. §. e. l. illud. in fin. respon. totiens, & c. vt hic, & infra de reg. iur. l. totiens.

h *Conuenitur*. dolo commissio extra contractū. secus in cōtractu: vt. j. de act. & oblig. l. ex cōtractibus. vel dic, hoc casu speciale etiam si ex contractu: vt dixi. §. eo. l. illud in fine.

i *Non quotiens ex suo*. quia tunc in solidū etiā si nil ad eum peruenit, secundum Ioan.

D *E peculio*. CASVS. Seruum tuū qui negotiatur in merce peculiari, vendidisti. an cum emptore agi possit tributoria? Dicitur quod non, sed de peculio. Viuianus.

k *Etiā cum emptor*. vt hic, & j. de pecul. & ancillarum. §. si seruus. & l. si ex duobus. §. fin. & l. sed & si quis. & l. non penes. Sed tributoria non, vt subiicit, etiā si emptore sciente cōtraxit: quia tunc dominus non erat: vt supra, de noxa. in delictis. §. si extraneus. & potest esse ratio, quia non sic succeditur in scientiam quæ est necessaria ad tributum, sicut in peculium. Accursius.

A *Liquando*. CASVS. Qui contrahit cum seruo in merce peculiari, agere potest tributoria, vel de peculio. consultius tamen faceret aliquando si de peculio ageret, quā hac actione, quia in tributoria actione illud solum venit in contributionem quod in merce est. sed in peculiari merce potest esse quod in maiori vel in minori parte peculij negotietur, puta tertia, vel quarta. Item potest esse, quod nihil domino debeat: & ita nihil deducetur in acti. de peculio: vt puta seruus meus habens peculium valens centum marc. pecul. l. creditoribus merces debet quadraginta domino. & sic plus debitum mercis: quia in decem excedit: & sic non expedit agere tributoria. sed si de peculio agant, solidū consequentur: quia plus est in peculio quā in ære alieno, & deducto quod domino debetur. Viuianus.

l *De qua*. scilicet tributoria. Accursius.

m *Receptum est*. vt hic, & supra eodem. l. procuratoris. §. non autem ei. & §. si præter. Accursius.

n *Debeat*. & propter hoc magis expedit de peculio agere, secū-

an tributoria: cum sciat^a sibi regressum ad aliam non futurum.^b Plane si quis velit ex alia causa^c tributoria^d agere, ex alia causa de peculio: audiendus erit.

Tenetur heres qui seruo dedit libertatem sine cautione vel deductione, & ex hoc suo dolo tenetur in solidum. Bartolus.

Si seruo [in] testamento manumisso^e peculium legatum sit, nō debere heredem tributoria teneri, quasi neque ad eum peruenit, neque dolo fecerit, Labeo ait. sed Pomponius libro sexagesimo scripsit, heredem, nisi curauerit cauere sibi à seruo, vel deduxerit à peculio, quod tribuendum erat, teneri tributoria. ^f quæ sententia non est sine ratione. Ipse enim auctor doli est, qui id egit, ne intruderet. Totiens^g enim in heredem damus [actionē] de eo quod ad eum peruenit, quotiens ex dolo defuncti conuenitur, ^h non quotiens ex suo. ⁱ

x. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

D *E peculio actione etiā cum emptore^k serui agi potest: tributoria non potest.*

Secundum diuersa accidentia quandoque melius est intentare actionem de peculio, quā tributoriam. Bartolus.

xi. GAIVS libro nono ad Edictum Prouinciale.

A *Liquando etiam agentibus expedit potius de peculio agere, quā tributoria. Nam in hac actione, de qua^l loquimur, hoc solum in diuisionem venit, quod in mercibus est, quibus negotiatur, quodque eo nomine receptum est.^m At in actione de pe-*

A dum Ioan. aduocatus ergo sit cautus in eligendo: vt instit. quod cum eo. §. rursus.

o *Lim.*] Duas ponit quæstiones: & secundā tantum soluit. in prima fuit dominus primo conuentus actione de peculio: & quærit an possit deducere quod est daturus his qui agentur tributoria. Secūda est e contra, quādo primo tributoria fuit conuentus, & malè distribuit: an id possit post de peculio cōuētus deducere? Et dicit q̄ sic. Sed quid in prima? videtur q̄ non. non enim inuenitur dominū habere priuilegiū deducendi, nisi quod sibi & in sua potestate vel tutela positus debetur: vt j. de pecul. sed si dānū. §. peculium. Ecōtra videtur q̄ sic: quia & pro creditore quādoq; est deducendum: aliās imputatur: vt. §. eo. quod in herede. §. si seruo. sed respōde dominum non debere deducere: sed si reperiatur postea aliquid habere ex mercibus, conuenitur. aliās nō, nisi de dolo, si dolo fecisset quo minus haberet. sin autē prius tributoria cōuenitur, hīc constat q̄ non deduxit sibi debitū. & si postea conuenitur, de peculio prædeducet. Accur.

De peculio deducitur id ad quod quis ex dolosa difficultate tenetur. Bartolus.

xii. IULIANVS libro duodecimo Digestorum.

A *Lius* o duntaxat de peculio, alius tributoria serui nomine cum domino agit. Quæsitum est, an deducere dominus de peculio debeat, quod tributoria agenti præstaturus^p sit? Respondit, ^q Tributoria actione tunc deum agi potest, ^r cum dominus in distribuendo pretio mercis, edicto prætoris non satisfecit: id est, cum maiorem partem debiti sui deduxit, ^f quā creditoribus tribuit: veluti si cum in merce triginta fuissent, in quam ipse quidē quindecim crediderat, duo autē extranei triginta, tota quindecim deduxerit: & creditoribus reliqua quindecim dederit, cum deberet sola decem deducere, [&] extraneis dena^t tribuere. Cum igitur hoc fecit, nec intelligendus est seruum à se liberasse: ^u eo quod quinque adhuc nomine eius tributoria actione præstaturus sit.

D *Quare si agi de peculio cœperit, cum fortē extra mercem peculium esset: quinque, tanquam adhuc creditor serui, deducere debet.*

QVOD CVM EO QVI in aliena potestate est, negotium gestum esse dicitur. TITVLVS V.

lo dolo commissio.

t *Dena*. id est, decem & decem, & sic viginti: vt infra de lega. j. l. si quis testamento. j. respon. Accursius.

u *Seruum à se liberasse*. id est se nomine serui liberasse: vel dic, non liberatum seruum ab antiquo debito quo domino tenebatur: non autem dicas quod tantum domino seruus debet, quantum alij tributoria actione præstaturus est. Item nota, quod vna solutio non parit duos contrarios effectus, & quod liberetur seruus: & quod dominus alij hoc idem habeat restituere. sic infra de solu. qui hominem. §. fina. Accursius.

x *Cœperit*. per aliquem peculiarem creditorem. Accursius.

QVOD CVM EO QVI IN ALIENA potestate est, negotium gestum esse dicitur.

Qualiter in solidum conueniamur ex contractibus alienis, dictum est: nūc qualiter ipse filius factus sui iuris teneatur, audi & no. quod hic titulus & sequens circa filium factum tantum restringuntur. Item no. quod actio ex eo quod sui iuris sit filius, admittitur de iure civili, cum sit alius: sed per prætorum restituitur per titulum illum supra de capit. de. Per hunc autem postea modificatur: vt infra eod. l. j. & sic est vnum beneficium in restituendo: & aliud in modificando. Accursius.

est e contra, quādo primo tributoria fuit conuentus, & malè distribuit: an id possit post de peculio cōuētus deducere? Et dicit q̄ sic. Sed quid in prima? videtur q̄ non. non enim inuenitur dominū habere priuilegiū deducendi, nisi quod sibi & in sua potestate vel tutela positus debetur: vt j. de pecul. sed si dānū. §. peculium. Ecōtra videtur q̄ sic: quia & pro creditore quādoq; est deducendum: aliās imputatur: vt. §. eo. quod in herede. §. si seruo. sed respōde dominum non debere deducere: sed si reperiatur postea aliquid habere ex mercibus, conuenitur. aliās nō, nisi de dolo, si dolo fecisset quo minus haberet. sin autē prius tributoria cōuenitur, hīc constat q̄ non deduxit sibi debitū. & si postea conuenitur, de peculio prædeducet. Accur.

p *Præstaturus*. respondeo, non.

q *Respondit*. nō ad primam, sed quādam aliā orditur, quam soluit.

r *Potest*, propter dolosam distributionem: quia & propter scientiam tantū tenetur tributoria.

f *Deduxit*. no. pro M. qui dixit, tributoria tūc demū habet locum cū dominus distribuit, & male. Sed certe imō & aliās dolo commissio à domino: vt. §. e. l. illud. §. minus. & §. si tamen. & §. si mercē. & l. quod in herede. §. si seruo. Itē & propter scientiā nul-

* debeat, Flo.

† Hoc verbū in indice tituli clauditur asteriscis.

Verba edicti hac sunt, quo ex negotio gesto cum filiofam. vel seruo nostro dominij aut usus aut ususf. iure vel cum libero homine aut seruo alieno que bona fide seruorum numero habemus, non etiā, ut ex edicto de exercitoria & de institoria actione, cum libero homine vel seruo alieno qui nobis bona fide nō seruit, dātur in nos actiones tres, De peculio, De in rem verso. Quod iussu, in seruu non datur actio, In filiumfam. est actio in solidum, sed emancipatione soluitur obligatio: quia capite minuitur, restituitur utilis ex edicto de capite minutis in solidū, nisi causa cognita aquū pratori videatur in id tantū restituī quod facere potest. Finge, postulari actionē eius rei nomine quā filiusfa. gessit statim atque per emancipationem propriā familiā habere cepit. im- portuna petitio est nisi eius temporis nomine quod fuit ante emancipationē ea mo- deretur pro modo facultatū eius, possint esse nulla, possint esse tennes, ut si peculū emancipato non conce- sserit pater, vel si peculū, & nihil praterea. Solebat cōcedi aliquid. l. ut liberis in fi. C. de colla. l. 2. & ult. C. de emanc. lib. Ceterū eius tēporis quod est post eman- cipationē directa & inso- lidū actio est, licet negotiū reperit ante emancipationē.

¶ Quamob- re hic Pro- cōsulismen- tio fiat. vide Ant. Aug. li. 1 Emen. cap. 5.

¶ Hal. mō- reterūf.

I. GAIUS libro nono ad Edictum Provinciale.

Mnia ^a proconsul ^b † agit, ^c vt qui contraxit cum eo ^d qui in aliena potestate sit, etiā si deficiant superiōres actiones, id est exercitoria, institoria, tributoriaue, nihilo minus tamen in quantū ex bono & æquo res patitur, suum consequatur. ^e Siue enim iussu eius cuius in potestate sit, negotiū gestū fuerit, in solidū eo nomine iudiciū polli- cetur. siue non iussu, sed tamen in rē eius versum fuerit, eatenus in- trodūcit actionē, quatenus in rem eius versū fuerit: siue neutrum eorū sit, de peculio actionē cōstituit. ^f

In casibus hīc expressis filiusfa. sui iuris effectus, tenetur in quantum facere potest. Bartolus.

II. VLP IANVS lib. 29. ad Edictū.

A patrus aut exheredatus erit, qui- ve abstinerit se hereditate eius cuius in potestate, ^b cum [is] moritur, ^{*} fue- rit: eius rei nomine, quæ cum eo con- tracta erit cum is in potestate esset, siue sua ⁱ voluntate, siue iussu eius in cuius potestate erit, contraxerit, siue in peculium ipsius, siue in patrimonium eius, cuius in potestate fuerit, ea res re-

vel dignitate, vel de porta- tione patris, quibus modis in eum actio perseverat eadē, nec necessaria est res- titutio in integrū, quia capite non minuitur, item si in adoptionē datus sit, deinde pater adoptiuus decesserit, sic lego. l. 2. nec enim recidit in potestate pa- tris naturalis, sed remanere intelligitur in familia adoptiu. l. vtrū de bon. pos. cōtra tab. licet sui iuris effectus. Ex diuerso hīc de casibus actio filio dabi- tur quā pater omisit quantū in ipso fuit. l. 17. §. ult. de iniuriis. & hac per- tinet ad interpretationē edicti quod primū sub hoc titulo propositū est. Cuiac.

Mnia. CASVS. Intendit hic dicere qualiter filiusfa. sui iuris factus teneatur quādo superiores actiones non cōpe- tunt, & iustū est vt cum eo contrahens suum recipiat, aut ergo contrahit iussu patris: aut non, si in patris rem versum est: aut neque iussus eius intercessit: neque in rem eius versum est. primo casu tenetur pater quod iussu, secundo de in rem verso, tertio de peculio. de quibus. l. proximi. dicet.

a Omnia. quæ sunt agenda in iure ciuili: vt supra de iust. & iu. l. ius autem. §. ius præ. Accursius.

b Proconsul. id est prætor: vt supra de alie. iudi. mu. l. j.

c Agit. proponendo edicta.

d Cum eo. scilicet filio.

e Suum consequatur. i. debitū sibi. sic & §. si cer. per. l. si & me. & §. j. pro soc. l. cū duobus. §. idē respondit. at proprie suū dicitur quod vindicare potest: vt §. de rei vindic. l. solum. §. meum. Accur.

f Actionem constituit. etiā in hoc casu, non solū in prædictis ca- sibus. Azo. & hæc explicatur proximi. j. per diuersos titulos. Acc.

A It. CASVS in hac. l. & seq. est talis: Cōtraxi cum filiofa. vel iussu patris, vel non: vel in rem patris versum est, vel nō est versum, neq; iussus interuenit, queritur, qualiter debeat filius cō- ueniri? Respondeo, q̄ dum est in potestate, in solidū: emancipatus vero, vel exheredatus, vel institutus abstentus, in quantū facere potest: vel si per dignitatem exiit de potestate patris, vel in adop- tionē dat⁹ fuerit à patre naturali, & pater decedat: vel si in mo- dica parte hæres institutus fuerit, habeat creditores alios: & ego hoc casu eum cōueniā. Sed an possit detrahere quod aliis debetur, vt cū aliis veniā in cōtributionē, queritur. Et distinguitur, an cōtraxerūt cū eo dum erat in potestate, sicut ego: & melior erit ff. Vetus.

cōditio mei occupatis, nisi aliquis fuerit priuilegiatus, puta quia mutauit in refectionē dom⁹. & hæc ratio prius erit habēda. aut post: & habebitur eorū ratio, vt detrahatur qd̄ eis debetur. Viui. §. Aut prætor. Hic nota, quod filius dum est in potestate, in soli- dum tenetur de suis cōtractibus: vt. j. de pecul. l. si quis cum filio.

ducta fuerit: ^k actionem causā cog- nita dabo in [id] quod facere potest.

Sed & si citra emancipationem sui iuris factus ^l sit, vel in adoptio- nē datus, ^m deinde pater naturalis decesserit: itē si quis ex minima ⁿ parte sit [heres] institutus: equissi- mū est, causā cognita etiā in hunc dari actionē in id qd̄ facere potest.

In hac actione deducitur quod debetur creditoribus priuilegia- tis, vel postea cōtrahentibus, non aliis. Bartolus.

III. IDEM lib. 3. Disputationum.

Sed an hīc detrahi debeat quod aliis debetur, tractari potest. Et si quidē sint creditores, qui cū essent alienæ potestatis, cū eo cō- traxerunt: rectē dicitur, occupan- tis meliorem esse conditionem, nisi si quis priuilegiarius veniat. huius enim non sine ratione prio- ris ^o ratio habebitur. Quod si qui sint, qui postea quā sui iuris fa- ctus est, cum eo contraxerunt, pu- to horum rationem habēdam. ^p

Institutus ex parte non modica, potest conueniri in solidum, vel pro hereditaria portione, & interdum habet beneficiū ne cōueniatur ultra quā facere possit. Bart.

III. IDEM lib. 29. ad Edictum.

scilicet naturalis, de quo loquitur, potest vocari per vnde cog. vt instit. de here. ab intest. §. admonendi. & ideo iuste queritur an damnetur in quantū facere potest; eo inspecto an successit ei ex modica parte per testamentum dicti patris naturalis. Accur.

n Minima. quam intelligit Io. æstimandam arbitrio iudicis. Vel dic minimam, id est suam legitimam: vt. C. de inofficioso testa. si quis in suo. & est ratio huius edicti & superiorum, quia pro vili- bus non deberent homines attritiones maximas sustinere: vt in authen. de fide instru. §. fina. col. vj. Accursius.

o Sed an hīc. Prioris. id est in primis: vt quia vxor erat, quæ tūc dedit dotem, & solutum aliis, isti repeterent conditione ex lege, vel officio iudicis, vel ex cautione interposita: vt. C. de priui. fisci. l. pecuniam, & infra de pecu. ex facto. §. j.

p Rationem habendā. vt detrahatur quod eis debetur. Sed hoc vi- detur falsum, quia solus donator cum ex donatione cōuenitur, detrahit, & null⁹ alius: vt. j. de re iud. l. inter eos. §. is quoq; l. ex- heredatū. §. j. quæ sunt cōtra. Itē quare detrahitur posterioribus, nō primis? Sol. hic vnū inducitur cōtra creditores posteriores. s. q̄ primi admittuntur ad agendū, quia de iure nō debēt admitti: cū ius suū per cap. dem. debitoris perdidit: vt. §. de cap. dem. l. ij. vnde hoc p̄ eis inducitur: vt. §. de iure iur. l. eū qui. Sed adhuc nō est solutū cōtrariū de illis legibus. vnde dic q̄ solus donator de- trahit quod omnib⁹ debet ex causā nō simili, sed filius nō omni- bus: quia nō primis, sed tantum vltimis. vel aliter vt ibi. in prædi- cta autē glo. est ratio, quia posterioribus nō primis deducit. Acc.

Sed si ex parte. CASVS Si filius ex parte nō modica fuerit insti- tutus, puta in dimidia hered. eligam si velim eum conuenire in solidū, aut in parte qua heres est: hoc inspecto à iudice, sit insti- tut⁹ in modica parte, aut nō, vt sic habeatur ratio ei⁹ ne egeat, vel nō. [I N T E R D V M.] Volebā cum quodā cōtrahere. quærebā an esset filiusfa? Et respon. se patrē non habere, cum tamē in po- testate patris esset. ex hoc cōtraxi: & pater eum postea emancipa- uit, vel exheredauit. an propter mendaciū in solidū cōueniri de- beat, queritur. Et dicitur, q̄ sic: quāquā filius familias priuilegiū habeat in cōtractibus vt conueniatur in quantum facere potest.

[s o l i .] Filiofamilias datur huiusmodi priuileg. vt in quantum facere possit, conueniatur. an ad heredē eius transeat? Dicitur q̄ non. Si verò cōtraxi cum filiofam. & postea sui iuris efficiatur, & diu postea sterero quòd eum non cōuenero: an deo posse eum in solidū conuenire propter temporis fluxum? Et respon. q̄ eius ratio habēda est. [1 s.]

Contraxi iussu patris cum filiofamilias. vna electa ad aliam nō habeo regressum, nisi errauerim. vnde si egi de peculio, nō agā postea quod iussu, nisi errans hoc fecero. Viuianus.

a *Hereditaria.* à quo totum possum petere, possum & partē semper ex suo contractu, vt hic. Vel forte patri fuerat obligatus, & eū vt heredem conuenio: vt. j. eo. l. pater. Accur.

b *Sed & hic.* quando pro parte hereditaria. Vel dic, quādo conuenio eum in solidum ex suo contractu.

c *Conueniri.* inspecta parte modica, sit vel nō quo ad debitū, licet sit magis quo ad substantiam. & per hoc videtur quòd non refert quo ad substantiam an satis vel parū sit institutus, qua frequētiā considerauit. Accur.

d *Propter mendacium.* scilicet in solidum. Et no. puniri mēdaciū: vt hic & j. de rei iudi. l. qui cum se. & s. de dol. & l. quid enim. & C. de calum. l. fi. C. ad Macedo. l. j. & si minor se maio. di. si alterius. & s. tit. j. illud. §. penul. & s. ad leg. Aquil. iude Neratius. §. hęc actio. & instit. de fideicō. hered. §. fi. & s. de rei vin. l. penul. Arg. contra secundū P. insti. de actio. §. alia. & s. rursus.

e *Ex delictis in solidum.* quia non inuocat legē qui in eam committit: vt supra, de mino. l. auxilium. in fine.

f *Heredi eius.* quia est personale beneficium omniū taliū qui sic cōueniuntur: vt hic, & j. de re iudi. l. sciendum. & j. solu. ma. l. maritū. & l. sequen.

g *Habendam esse.* vt si aliquando in illo tempore facere potuit, & desit dolo posse facere, teneatur in solidum, aliās non: vt. j. de re iudic. sed hoc ita, in fine legis: cum ex dolo in contractu adhibito in solidū teneatur: vt. j. eo. eum qui. non autem puto quòd solo temporis cursu obligationis natura mutetur: vt. j. de actio. & obli. l. obligationum fere. §. placet. Alij dicunt, ex cursu temporis hoc euenire vt in solidum teneatur, quasi dilatione & beneficio priuilegij gaudere non debeat. & secundum eos multos annos vel paucos accipe secundum arbitrium iudicis. Accursus.

h *Ne possit quod iussu.* cum sint eadem personæ, & eadem res que petitur: & eadem causa vel ratio petendi: licet actio sit diuersa: vt infra de except. rei iudic. & an eadem. & supra de iureiuran. l. duobus. §. exceptio. & s. qui iurauit. nisi fuerit deceptus à domi-

Sed si ex parte non modica sit heres scriptus filius, in arbitrio est creditoris, vtrum pro portione hereditaria, an in solidum eum cōueniat? Sed & hic **b** iudex æstimare debet, ne fortè in id quod facere potest, debeat conueniri. **c** Interdum autem & si exheredatus filius, vel emācipatus sit, in solidū actio aduersus eum dabitur: vtputa si patremfamilias se mētutus est, cum cōtraheretur cum eo. Nam libro secundo Digestorum Marcellus scripsit, etiā si facere nō possit, conueniendū propter mēdaciū. **d** Quāquam autē ex contractu in id quod facere potest, actio in eum datur: tamen ex delictis in solidum **e** conuenietur.

Beneficium huius edicti non transit ad heredem filij. Bart.

Soli autem filio succurritur, nō etiam heredi eius. **f** Nam & Papinianus libro nono Quæstionū scribit, in heredem filij in solidum dandam actionem.

§. legitur duobus modis. Tene primam lectionem secundū quam hoc dicit. In hac actione temporis ratio habetur, & sententiæ tempus inspicitur.

Sed an etiam temporis haberi debeat ratio, vt si quidem ex continēti cū filio agatur, detur actio in id quod facere potest: sin verò post multos annos, non debeat indulgeri? Et mihi videtur, rationem habendā esse. **g** in hoc enim causā cognitio vertitur.

Qui semel egit, non potest iterū ad actionē ex noua adiectione agere, nisi præhabita restitutione ex causa iusti erroris. h. d. quod dic vt l. habebat. §. tit. secundo. Bart.

Is qui de peculio egit, cum posset quod iussu: in ea causā est, ne possit quod iussu **h** postea agere. & ita Proculus existimat. Sed si deceptus de peculio egit: putat Celsus succurrendum ei. quæ sententia habet rationem.

no qui sibi à seruo nihil deberi dicebat: vt hic subiicit, & infra, quando act. de pec. est an. l. quæsitum. & supra, de instito. actio. l. habeat. in fin. j. respon. Accursus.

Si filiusfamilias. **CASVS.** Contraxi cum filio viuo patre, egi contra eum, & in solidū condemnatus est. emancipato eo vel exheredato si conueniat, an debeat haberi ratio sui, quæritur. Et responde-

tur quòd sic. [S E D S I F I L I O.] Cōtraxi cum filiofam. pater eum exheredauit, extraneum instituit, & rogauit de hereditate restituenda filio: & restituit. an in solidum debeat cōueniri, cum heres sit re ipsa, an inquantū facere potest inspectis verbis edicti? Et respon. quòd in solidum. ecōtra si sit institutus filius, & rogatus alij restituere totam hereditatē: & restituat quasi exheredatus: in quantum facere potest conuenietur. Viuianus.

i *Effectu quodammodo.* cum successerit, licet per obliquum, in ius defuncti: vt infra de regu. iur. l. in pari. & l. qui per successionem. & idem si fuerit bon. posses. vt instit. de bonorum pos. §. quos autem. Et nos. hic effectum putquam verba attendi: vt infra de pec. l. peculium. §. sed si nomina. & infra de verbo. signifi. l. nomen filiarum. §. fin.

Fideicommissarius vniuersalis in effectu heres esse videtur. Bart.

Si filio exheredato ex senatusconsulto Trebelliano hereditas patris restituta sit, non debet in quantum facere potest, sed in solidum cōdemnari: quia effectu **i** quodammodo heres est. Sed si coactus immiscuerit se, vt restituat hereditatem: perinde obseruandū [est], ac si se abstinuisset. **k**

Propter mendacium perditur istud beneficium. Bartolus.

V I. VLP IANVS lib. 2. Disputationū. **E**um qui [se] patremfamilias simulauit, & mandante **l** aliquo stipulatus est: **m** mandati teneri Marcellus scripsit, quamuis rem præstare nō possit. **n** Et sanè verū est teneri eum debere, quia dolo fecit. Hoc & in omnibus bonæ fidei **o** iudiciis dicendum erit.

Potest agi cōtra heredes pro hereditatis portione, vel contra filiū in solidū. sed in cōdēnatione filius habebit huius edicti beneficiū. B.

V I I. S C Æ V O L A lib. 1. Responsoꝝ. **P**ater filio permisit mutuam pecuniā accipere, & per epistolam creditori mandauit vt ei crederet. filius ex minima parte patri heres extitit. respondi, esse in potestate creditoris vtrum filium cui credidisset, in solidum, an heredes pro qua parte quisque successisset, mallet conuenire. sed filius condemnatur in quantum facere potest. **p**

Ex sola patientia videtur quis institorem præponere. Item iudex appellationis potest sententiam confirmare ex noua causā. Bart.

n *Non possit.* commode. **o** *Bonæ fidei.* & stricti iuris. idem quod dictum est in contractu mandati: vt supra eod. l. sed si ex parte. §. j. **p** *Ater.* **CASVS.** Mandauit Titio, vt filio quem in potestate habebam, mutaret decem. institui eum in modica parte, alios in aliis partibus. habet Titius electionem, vtrum velit filiū conuenire in solidum, an heredes pro portionibus hereditatis. sed si filium in solidum conuenit, in quantum tamen facere potest, condemnabitur. Viuianus.

p *Potest.* vt supra eod. l. sed si ex parte. j. respon. Accursus.

Titianus. **CASVS.** Quidam præposuit seruum mutuis pecuniis dandis, & pignoris accipiendis. seruus pro emptore hordei fideiussit, & postea seruus fugit. vult venditor conuenire dominum

Effectus potius quam verba debet attendi.

*Flo. debeat

Mendacium puniri debet.

dominum institoria, & conuenit: & cōdemnauit eum præfectus annonæ, ea ratione, quia familia fecit, scilicet horrea conducendo, aliis soluendo, & omnia dominus rata habebat. appellauit ad principem, quia dixit se præposuisse tantum seruū ad pecunias scenerandas. princeps confirmauit, allegando primo pro domino, quia seruus alienū debitum suscipiendo fideiussisse videbatur, & ita dominus nō debebat teneri. sed tamē quia seruū in omnibus videbatur instituisse sibi, propter hoc sententiam prædictam confirmauit. Viuiā.

a *Negotiatoribus*. id est venditoribus.

b *Suscipere debitum*. nō ut ementi crederet. tunc enim sine dubio datur institoria: vt. s. de instito. l. in eum. §. finali. sed ut emētibus subueniret, & seruiret eis fideiubēdo pro eis. Accursius.

* Flo. fideiussione esse vid.

c *Dederat sententiā*. nō fuerūt istæ iustæ causæ quare debuit damnari: vt. s. de exerc. l. j. §. non autē. & §. igitur. sed imperator in causa appellationis meliorem dat rationem, quia & dominus erat solitus hoc facere, & in suū locū substitutus videbatur, vt subiicit: & s. de pign. act. l. vel vniuersorū. Acc.

† Flo. conseruauit.

d *Dicebamus*. nos ex parte domini, scilicet allegando.

e *Fideiussorem eum*. & ideo nullo modo tenetur dominus: vt infra de fideiussore. l. sed & si seruus.

f *Actionem*. ex fideiussione.

g *Sententiā*. s. præfecti. **AD SENATVS-CONSULTUM MACEDONIANUM.**

Licet ex quolibet contractu facto cum eo qui in nostra potestate est, teneamur quoquo modo: vt. s. tit. l. l.

† *Quando non habeat locū iste tit. & in quibus casibus, vide l. 2. & 3. C. eo. & per Bal. & signanter in l. Macedoniani senatusc.*

Item ad istius declarationem vide v. nū pulchrum dictū in not. in c. quia plebique. circa fi. extra de inimu. eccl.

h *tit. vt nō teneatur. s. cū effectu, nec ipse, nec pater: vt. j. eo. l. 1. Accur.*

alias edicti partes earumve diffusorem tractationem differt tantisper, dum priori parti quam exposuimus superiore titulo de eo quod filiifamilii contraxerunt vt sui iuris effectū in quantum facere possunt condemnentur, adiciat exceptionem creditæ pecuniæ, qua ex causa nec si postea sui iuris effectū sint vllatenus exiguntur. quod senatus introduxit odio Macedonis sceneratoris, cui mos erat filiifamilii credere tacito favore, sub tunica, vt dicitur, & sinu, & similia quicunque talia nomina sectarentur, in perniciem parentū simul ac liberorū. Seneca quodā loco, quasdam pecunias de quibus ius creditorū nō dicitur, deberi, sed non exigi. harū numero sunt pecuniæ creditæ filiifamilias, quare eleganter Plp. in l. 3. credere filiifamilii esse perdere. Cuiac.

Erba. **CAVS.** Licet pater ex contractu filij quem habet in potestate, teneatur, vt. s. proximi. tit. l. j. fallit tamen cum filiifamilii contra senatusconsultum. Macedo. pecuniā mutuauit, quod introduxerunt senatores in odium creditorū. cuius senatusconsultum. condendi causa fuit Macedo, qui inter alia multa que fecerat, consuevit mutuare pecuniā filiifamilii. & inde sumpta occasione filij patres interfecerunt, cum non haberēt unde soluerēt. statuerūt ergo senatores, vt creditori mutuanti filiifamilias, nec

ff. Vetus.

VIII. PAVLVS lib. i. Decretorū.

T Itianus Primus præposuerat seruū mutuis pecuniis dandis, & pignoribus accipiendis. is seruus etiā negotiatoribus hordei solebat pro emptore suscipere debitum, & soluere. Cum fugisset seruus, & is cui delegatus fuerat dare pretiū hordei, conueniret dominū nomine institoris: negabat eo nomine se conueniri posse, quia non in eam rem præpositus fuisset. Cum autē & alia quædam gessisset, & horrea conduxisset, & multis soluisse idē seruus probaretur: præfectus annonæ contra dominū dederat sententiā. Dicebamus quasi fideiussore eū videri, cū pro alio solueret debitum, non pro aliis suscipit debitum. non solere autē ex ea causa in dominum dari actionem. Nec videtur hoc dominū mandasse: sed quia videbatur in omnibus eum suo nomine substituisse, sententiam confirmauit imperator.

DE SENATVSCONSULTO MACEDONIANO.

TITVLVS VI.

Ex mutuo facto filiifamilii nō competit actio cum effectu contra ipsum etiam factum sui iuris, quia obstat exceptio Macedoniani. h. d. Pau. de Cast.

I. VLP IANVS lib. 29. ad Edictum.

Erba † senatusconsulti Macedoniani hæc sunt: **Cū inter ceteras sceleris causas Macedo, quas illi natura administrabat, etiā es alienū adhibuisset, & sepe materiam peccadi malis moribus præstaret, qui pecuniam, ne quid amplius diceretur, incertis nominibus crederet: placere, ne cui qui filiifamilias mutuam pecuniā dedisset, etiā post mortē parentis eius, cuius in potestate**

in vita patris, neq; post detur actio vel petitio. [S I P ENDEAT.] Patre capto ab hostibus, aliquis filio suo mutuauit pecuniam. an locum habeat senatusconsultum? Respon. q̄ in pendenti est, an locum habeat, an non: quia si redeat. fingitur nō captus. & locum habet. si non redeat, cessat senatuscon. [C E R T E.] Aliquis sui iuris dedit se in arrogationem. postea aliquis mutuauit ei pecuniam. si restituitur vt emancipatur ab arrogatore prædone, vt. s. de minor. l. tertia. an locum habeat senatusconsultum? Dicitur quod sic: quia filiifamilii. erat cum pecunia ei mutuaretur. [IN FILIOFAMILIAS.] Si filiifamilii. cui mutuata est pecunia. adipiscatur dignitatem aliquā, quæ sui iuris eum nō faciat: an cesset senatusconsultum? Dicitur quod nō. si tamen mutuauit in peculio castrensi, vsq; ad concurrentem quantitatem castræ peculij cessat Macedo. cum in castræ peculio fungatur vice patrisfamilias.

fuisse, actio petitiōque daretur: vt sciret qui pessimo exemplo scenerarent, nullius posse filiifamilias bonum nomē expectata patris [sui] morte fieri.

Si tēpore mutui facti filius non erat in potestate patris, sperabat tamē reuerti in potestatem ex causa quæ retro fingit: locū habet hæc exceptio tamen interim, quā postquā reuersus est. secus si nō est spes reuertēdi. Idem si erat in patris potestate, licet speraretur exire. si tamen ex causa quæ nō fingit retro, similiter habet locū, licet postea exiit. h. d. notāter. Pau. de Castro.

Si pendeat an sit in potestate filius, vtputa quoniā patrem apud hostes habet: in pendenti est an in senatusconsultum sit commissum. Nam si reciderit in potestatem, senatusconsulto locus est. si minus, cessat. interim igitur deneganda est actio. Certē si adrogatus mutuam pecuniam acceperit, deinde sit restitutus vt emanciparetur: senatusconsultum locum habebit. fuit enim filiifamilias.

Hic ponitur regula, quod ex mutuo facto filiifamilii. etiā si sit in dignitate constitutus, nō datur actio cū effectu. & postea ponuntur sex vel septem casus vsq; ad. l. sed Iulianus. Primus est, quando habebat castrense pecu. Secundus, quādo mutuas credidit illum esse patremfamilii. iusta ratione ductus. Tertius, quādo mutuans erat minor. xxv. ann. Quartus, quādo erat etiā ipse filiifamilii, & mutuauit pecuniā paternam. Quintus, quādo fuit aliter contractum cum filiifamilii. quāmu mutuo, quia senatusconsultum nō habet locū nisi in mutuo: i aliis contractibus nō, nisi essent facti in fraudem mutui. Sextus est, quādo

l *placere*. populo senatui visum est. Azo.

m *Petitiōque*. scilicet cū effectu. est tamē obligatio ciuili & naturalis: & sic actio. sed exceptione repellitur, sicut in Velleia. senatusconsultum. vt infra eod. quia naturalis. & l. sequen. & infra ad Vellei. l. si mulier in iure. Accursius.

n *Pessimo*. Nota mala exempla à iure etiā humano reprobari: vt hic, & s. de iudi. l. obseruandum est. & j. de re iudi. l. diuus in fin. & j. ad leg. Cor. de sic. l. iij. §. sed ex senatusconsulto. & j. de pæ. l. si quis aliquid. §. qui abortionis. & C. de proba. l. exemplo.

o *Morte*. naturali, vel ciuili: vt. j. eo. sed Iulianus. §. sed & pater.

p *Si minus, cessat*. & sic ratione futuri interim est in pendenti: vt hic, & infra de fal. l. impuberem. §. j. & institu. quibus modis ius pat. po. sol. §. si ab hostibus. & infra, quando act. de pe. est anna. l. pe. sed ratione præsentis non, cum pater sit seruus hostium: vt instit. de iure persona. §. serui. Accursius.

q *Deneganda est*. Arg. contra, infra de lib. cau. l. ordinata. in prim. & instit. de interdict. §. commodum.

r *sit restitutus*. vt quia à prædone adoptatus est: vt supra de mino. l. iij. §. si quis. Accursius.

aaa iiii

† Vide Budæum hic in annot. prioribus ad Pandectas.

a Nam etiā si consul sit. hoc de consule, & de aliis. xj. dignitatibus, item de episcopali, hodie corrigitur: quia cum omnes sui iuris efficiantur per huiusmodi dignitates cessat Macedoni. vt in auth. constit. quæ digni. §. nunc autem. col. vj.

b *Sque. Fungantur.* & pater nullum ius ibi habebat: vt C. de castrē. pecu. l. iij

fic ergo in eo testatur filius: vt insti. qui testa. fa. pos. §. j. Itē agūt a etiam cōtra patrē, & cōueniūt: vt. §. de iudi. l. lis nulla. Itē Macedō. cessat, vt hīc. & præsūmitur, quod semper in eam causam mutuum accepit: vt C. eo. l. fi. in fi. non autem ab intestato in eo habuit herēdem olim: vt. §. de cast. pecu. l. ij. hodie sic: vt in authen. de hered. ab intest. §. si igitur defunctus. & hæc omnia in quasi castrensi intelligo: vt. §. de col. bo. l. j. §. nec castrēse. & C. de inoffi. testa. l. fi. Accur.

Siquis. **CASVS.** Si creditor aliquid mutuet filiofa. credens eum sui iuris, quia vt paterfa. omnia agebat, an locum habeat senatuscō. queritur. Et dicitur q̄ non: nisi hoc credat vana simplicitate ductus, vel iuris lapsus imperitia. Idē est in eo filio qui publica vectigalia à principe vel fisco conduxit. & hoc in prima. In secunda dicit si ignoret filiusfa. sit ille necne cui pecunia mutuo dat, puta quia minor. xxv. an. vel pupillus dat mutuo pecu. aliis, an cesset senatuscō. queritur. Et rñ. q̄ sic: quia minori per beneficiū ætatis succurritur. præponderat enim beneficiū ætatis priuile. Macedon. pupillus autē pecuniā accipientis non facit. Viuia.

c *Publice. Not. q̄ communis error excusat: vt §. de offi. præto. Barbarius. & §. de acquir. herē. l. cū quidā. §. q̄ si ipse. & §. de ædil. edict.*

quis sit. §. apud Cæciliū. & infra de supelle. lega. l. iij. in fi. & §. de eo qui pro tutore. per totum.

d *Cessabit. si mutuum talis acceperit. Accur.*

e *Senatusconsultum. si publice paterfamilias videbatur, & accepit mutuum.*

f *Scire non potuit. ratione ætatis, vt subiicit: & infra de iur. & fac. igno. l. fin. idem tamen & si de facto: vt infra eod. l. pe. & sic not. quod ætatis magis quàm senatuscon. ratio habetur: vt. §. de mino. l. verum. §. fin. Accur.*

g *Vel minore. dantibus mutuo. Accur.*

h *Pupillus dat. vt insti. qui. alie. li. §. nunc admonendi. Accur.*

i *Ipse dicit. in simili casu: vt. §. l. oroxi. vel quod verius est, plane legas: vt ibi.*

si filius. CASVS. Licet filiusfamilias habeat liberam peculij administrationē à patre concessam, & mutuet alij filiofa. an locū habeat senatuscō? Dicitur quod non, quia pecuniā non fecit accipientis. vnde si pecunia extat, vindicare pater potest si consumpta sit, per conditionem sine causa. [I S A V T E M.] Ven-

didi filiofa. vel ei locauit, vel aliās cum alio contraxi, non tamen contractu inutili: an ei succurratur per hoc senatuscōsul? Dicitur quod non, nisi ei viderim in fraudem vt ipse venderet, & premium acciperet, & haberet loco mutui. [S I A FILIO.] Volebam mutuare filiofa. confessus fuit se recepisse. sequenti die factō

fit, † quā sine tutoris auctoritate pupillus dat: ^h quē admodum ipse Iulianus libro duodecimo [Digestorū] dicit, ⁱ si filiusfamilias crediderit, ^k cessare senatusconsultū, quod mutua pecunia non sit, ^{*} quamuis liberam peculij administrationem habuit. Nō enim perdere ^l ei peculium pater concedit, cum peculij administrationē permittit: & ideo vindicationē ^m nummorum patri superesse ait. Is autem solus senatuscōsulturn offendit: qui mutua pecuniam filiofamilias dedit, non qui aliās contraxit, puta vendidit, locauit, vel alio modo cōtraxit. Nam pecuniæ datio perniciofa parētibus eorum visa est. & ideo & si creditum abij* filiofamilias, vel ex causa emptionis, ⁿ vel ex alio contractu, in quo pecuniam non numerari, & si stipulatus sim: licet cœperit esse mutua pecunia, ^o tamē quia pecuniæ numeratio non cōcurrit, cessat senatusconsultum. ^p Quod ita demum erit dicendū, si non fraus senatusconsulto sit cogitata, vt qui credere non potuit, magis ei venderet, vt ille rei pretium haberet in mutui vicem.

Tempus numerationis, nō tempus stipulationis seu mutui inspiciuntur. Bartolus.

Si à filiofamilias stipulatus sim, ^q & patrifamilias factō crediderim: ^r siue capite ^f deminutus sit, siue morte patris, vel aliās ^t fui iuris sine capitis deminutione fuerit effectus: debet dici, cessare senatusconsultū: quia mutua ^u [pecunia] iam patrifamilias data est:

III. SCAEVOLA libro secundo *Questionum.*

Quia quod ^x vulgo dicitur, filiofamilias credi non licere, non ad verba ^y referendum ^z

t *Vel aliās. vt per dignitatem. Et sic nota quod morte patris vel dignitate filio factō sui iuris, non dicitur capite minui. secus si deportatione, vel emancipatione, quæ fit per imaginariam venditionem: vt supra de capit. demi. l. iij. §. j. & sic intelligitur quod est institut. de capi. deminu. in princ. & supra de capi. deminu. l. j. quæ sunt contra: quia non qualibet mutatio status facit capite minui, sed quæ factō tali vt diximus interuenit.*

u *Quia mutua. sic est contra si filius stipulatur quod postea emancipatus numerat. nam sibi non patri queritur: vt. §. de ver. obli. quidam cum filium. §. fi.*

x *Via quod. hæc lex continuatur ei quod est supra. l. proxi. §. is autem. vel etiam proxi. Accur.*

y *Non ad verba. restringitur ergo appellatio generis circa speciem. sic & aliās supra de adoptionibus. l. ij. §. j. in princip. & supra de rebus credit. l. ij. §. j. & not. institut. de iur. natur. §. sed quotiens.*

z *Referendum. credere vel credi. Accur.*

fui iuris vel capitis deminutione, vel emancipatione, vel morte patris, numerari: an habeat locum Macedo? Dicitur quod nō inspecto tempore numerationis, & confessionis stipulationis interpositæ: quia quod dicit non licere mutuare filiofam. referendum est non ad verba stipulationis, sed ad numerationem. vnde non in quantum facere potest, sed in solidum condemnabitur. Item etiam si à patrefami. quis stipuletur quod sibi mutuaturus est, & arrogato mutauerit, locum habebit senatusconsultum. Viuianus.

k *Crediderit. alij filiofamilias. Accur.*

l *Perdere. vt supra de pactis. l. contra iuris. §. si filius.*

m *Vindicationem. vt §. eodem. l. si pater. §. j. & consumpta pecunia cōditionem sine causa habet. sed si agat ex contractu filij, non debet repelli quasi r. tum videatur habere. Accursius.*

n *Emptionis. quia emit à me.*

o *Pecunia. quia fuit deducta in cōfessione mutui. Accur.*

p *Cessat senatusconsultum. origine inspectæ vt Co. eo. l. iij. & infra eo. l. Iulianus. §. proinde. & l. si quod. & huic dicto continua legem proximam. Accur.*

q *Stipulatus sim. quod confitebatur ex causa mutui.*

r *Crediderim. id est, numerauerim.*

f *Capite. per emancipationem.*

† Flo. fit.

* Flo. fit.

* Flo. abiit.

a] Adde ego pro ista gl. esse tex. in l. miles præcipua ff. de castrē. pecu. in verbo. actio. nē &c. quan uis gl. in d. l. lis nulla. hīc allegata, nō adducat illū tex. de quo hīc meminit, pro gl. nostra.

* Flo. sed in minore.

In vulg. edit est l. 4. Si filiofamilias.

Ergo. In solidum. quia cum patrefa. facto contraxit: vt supra tit. j. l. iij. in fine.

Contra. id est, e contrario. Azo.

Obligatio. id est stipulationis: vt. j. de noua. cū enim. Ac. Tem. cum. §. Sed Iulianus. CASVS. Si pro mutuum accipiente

filiusfa. fideiussit, an cesset senatuscō: Dicitur quod sic. Si verò aliquis voluerit ei mutuae, & hoc colore mutuet, vt alij accipiēti nomine filiofam. det, & filiusfa. fideiubeat ī fraudē senatuscō. dāda est excep. nō solum filio, sed reo, quia fideiussorib⁹ filiofam. succurritur.] I D E M A I T.] Volebam mutuae filiofam. accipi eum & alium qui erat sui iuris, tāquam duos reos, vt ad filiumfam. esset pecunia peruertura, & alius vt fideiussor non vteretur except. Macedo. an locum habeat senatuscō. quæritur. Et dicitur q̄ sic. [S E D E T S I.] Patre existente in relegatione, filius accepit mutuum pecu. vt sororem suam dotaret: an cesset sen. con? Dicitur quod sic: quia idem esset facturus pater. & hoc in prima. Si verò res patris filius obligauerit, non tenebitur. si tamē patri heres extitit, & pignus velit consequi, doli mali obstabit sibi excep. & hoc in secunda. [M V T V I.] Mutuatur quæ consistunt in pōdere, numero, & mensura. Si filiofam. mutuetur frumētum, vel vinum, vel aliquid tale mutuum, an senatuscon. locum habeat? Dicitur quod nō: quia verba senatuscō. faciūt mentionem de pecunia mutuata. si tamen ad hoc mutuetur vt his distractis vtatur pretio velut pecunia mutua,

an locum habeat excep. sena. con? Dicit quod sic. [S I F I L I V S.] Mutuauit alicui dum erat in potestate. postea datus est in arrogationem. an habeat locum se. con? Dicitur quod sic: quia mens senatuscon. ad hoc referenda est: & datur excep. [N O N S O L V M.] Si mutuo filiofa. non solum mihi denegatur repetitio, sed & successorio meo. vnde si mutuauero, Titius autem stipuletur, non solum aduersus me, sed aduersus Titium dabitur excep. licet Titius non numerauerit. & hoc in secunda. Si vero alteruter ipsorum eum fuisse in potestate ignorauit, alter sciuit: vtriq; nocebit. idē est in duob⁹ reis stipulādi, si alter sciuerit, alter ignorauerit: quia vtriq; nocebit sentētia senatus. [I T E M.] Creditor accepit duos filiosfa. reos. alterum tamē credidit esse patrēfam. ab vtroq; tāquā à principali, & ab alio tāquā à fideiussore repellitur except. Macedo. sed ab eo quē ignorauit, nō repellat: à recipiēte pe. quia ignorauit: ab altero non, quia cū nō succurritur reo, neq; fideiussori. & sic refert ad quem peruenerit pecu. quo ad personā fideiussoris. Item neque refert, mutuetur pecu. sub vsuris, an sine. [Q V A N Q V A M.] Licet senatusconsultus. non dicat expressē cui detur excep. Macedo. tamen filij heredibus datur si decedat paterfa. vel patri si filiusfa. decedat. [I N T E R D V M.] Aliquis filiumfam. stationi suæ præposuit. creditor qui sibi pecuniā mu-

est, sed ad numerationem.

V. PAVLVS libro tertio
Questionum.

Ergo hic & in solidū dānabitur: nō in id qđ facere potest.

VI. SCÆVOLA libro secundo
Questionum.

Contra^b etiam rectē dicitur, si à patrefamilias stipulatus sis, credas postea filiofamilias factō senatus[consulti] potestatem exercendam: quia expleta est numeratiōe substātia obligationis. ^c

Filiusfam. fideiubendo obligatur, nisi factum fuerit in fraudem. idem est in cōstitutione duorum reorum. Bar.

VII. VLPPIANVS libro vicēsimono ad Edictum.

Item si filiusfamilias fideiussor: Neratius libro primo & secundo responsorum, cessare senatusconsultum ait. idem Celsus libro quarto.

Ille dicitur reus principalis, ad quem peruenit tota pecunia, licet obligauerit se vt fideiussor. Et conuerso ille dicitur fideiussor, ad quem non peruenit, sed se obligauit pro principali. Pau. de Cast.

Sed Iulianus adiicit, si color quæsitus sit, vt filiusfamilias qui mutuum [pecuniam] accepturus erat, fideiuberet, alio reo dato: fraudē senatusconsulto factā nocere, & dandā exceptionē tam filiofamilias, quā reo: quoniam & fideiussori filij subuenitur. Idem ait, si duos reos accepero, filiumfamilias & Titium, cum ad filiumfamilias esset peruertura pecunia: ideo autem reum Titium acceperim, ne quasi fideiussor^d auxilio senatusconsulti vteretur: vtilē esse

rei: vt infra ad Velleia. quamuis. §. si cum essem. Accur. ^e Aduersus fraudem. hoc facit pro eo quod diximus infra ad Velleia. l. vir vxori. in fine. ^f Pro filia. scilicet patris: vt. j. eo. filiusfa. vel sua, cum & illud sit sui patris onus: vt. j. de in rem ver. & ideo. §. si. ^g Dedit. pro pecunia quam accepit mutuo in eadem causam. ^h Cessabit. si accipiat mutuum in eam causam. ⁱ Non tenebitur. Argu. contra. j. qui. cau. pig. ta. con. l. si gratuitā. §. si. sed diuersus casus est. ^k Summouebitur. vt. s. de pig. act. l. rem alienam. Et hic nō. quod aliquid potuit defunctus, quod heres non potest: vt hic & s. de condic. inde. si non sortem. §. si filius. Item nota quod doli exceptio est in personam ex parte proponentis. & sic est arg. contra. j. de excep. do. l. ij. §. j. Accur. ^l Mutuam pecuniam. Et sic nota pecuniam strictē hic accipi. aliās pro his quæ consistunt pondere, numero, vel mensura: vt. j. de lega. j. talis. aliās p̄ qualibet re: vt C. de cōst. pecu. l. ij. in fin. ^m Nunc. cum conuenitur. Accur. ⁿ In ciuitate. non dicas quod deserit esse ciuis, quia sic filius esset sui iuris, & cessaret Macedonianum: vt insti. qui. mo. ius patr. potest. sol. §. cum autem. erat ergo relegatus.

tuauit, excep. senatuscon. Macedo. tutus erit, non extraneus qui eum præposuit: neque tu pater qui eum præposuisti, quod videaris ei permisisse mutuum accipere pecuniam. & hoc in prima. Si verò filiusfam. accepit mutuum pecuniam, & in rem patris vertit, teneatur pater. Si verò ab initio nō animo vertēdi accepit, si postea

exceptionē aduersus fraudem dandam.

Filius potest mutuum in causam patris accipere, licet nō possit res patris obligare. Bar.

Sed & si filiusfamilias patre suo relegato, vel longo tēpore absente, dotem pro filia^f promiserit, & rem patris pignori dederit, ^b senatusconsultum [quidem] cessabit, ^h patris tamen res non tenebitur. ⁱ Planē si patri heres extiterit filius [familias] & pignus persequatur, exceptiōe doli summouebitur. ^k

In hoc senatusconsulto verbū pecuniæ accipitur strictē, nisi fraus interuenerit. Bar.

Mutui dationem non solum numeratæ pecuniæ, verum omnium quæ mutua dari possunt, an accipere debeamus, videndum [est.] Sed verba videntur mihi ad numeratam pecuniam referri. Ait enim senatus, mutuam pecuniā^l dedisset. Sed si fraus sit senatusconsulto adhibita, puta frumēto, vel vino, vel oleo mutuo dato, vt his distractis fructibus, vteretur pecunia: subueniendum est filiofamilias, Si filius in alterius erat potestate cū mutua daretur, nunc^m [item] in alterius [est:] mens senatusconsulti non cessat. dabitur itaque [ei] exceptio. Sed & si patri eius non mors, sed alia causa incidit, quo minus sit in ciuitate: ⁿ dicendum est senatusconsulto locum esse.

Hæc exceptio est in rem ex parte eius cui opponitur. Bar.

Non solum ei qui mutuum [pecuniam] dedisset, sed & successoribus eius denegāda est actio. Proinde & si alius mutuum dedit, alius

rei: vt infra ad Velleia. quamuis. §. si cum essem. Accur. ^e Aduersus fraudem. hoc facit pro eo quod diximus infra ad Velleia. l. vir vxori. in fine.

^f Pro filia. scilicet patris: vt. j. eo. filiusfa. vel sua, cum & illud sit sui patris onus: vt. j. de in rem ver. & ideo. §. si.

^g Dedit. pro pecunia quam accepit mutuo in eadem causam.

^h Cessabit. si accipiat mutuum in eam causam.

ⁱ Non tenebitur. Argu. contra. j. qui. cau. pig. ta. con. l. si gratuitā. §. si. sed diuersus casus est. ^k Summouebitur. vt. s. de pig. act. l. rem alienam. Et hic nō. quod aliquid potuit defunctus, quod heres non potest: vt hic & s. de condic. inde. si non sortem. §. si filius. Item nota quod doli exceptio est in personam ex parte proponentis. & sic est arg. contra. j. de excep. do. l. ij. §. j. Accur.

^l Mutuam pecuniam. Et sic nota pecuniam strictē hic accipi. aliās pro his quæ consistunt pondere, numero, vel mensura: vt. j. de lega. j. talis. aliās p̄ qualibet re: vt C. de cōst. pecu. l. ij. in fin.

^m Nunc. cum conuenitur. Accur.

ⁿ In ciuitate. non dicas quod deserit esse ciuis, quia sic filius esset sui iuris, & cessaret Macedonianum: vt insti. qui. mo. ius patr. potest. sol. §. cum autem. erat ergo relegatus.

versa est, cessat senatusconsultus. & hoc in secūda. Et si fili⁹ teneatur patri, & accepit vt soluat, siue sciente patre, siue ignorante: locus erit senatuscon. & hoc in tertia. [Q V O D D I C I T V R.] Filiofam. existenti in scholis mutuauit. x. an cesset Macedo? Dicit, si modum non excessi, quod est si eam quantitatē quā pater solit⁹ erat subministrare, concessi: non repellat senatuscōsul. [S I F I L I V S F A M I L I A S.] Cōtraxi cum filiofa. non mutuando, sed vendendo, vel locando, vel simile quid faciēdo. accepit mutuum à Titio, vt mihi solueret. an cesset except. senatuscon? Et respō. quod sic. Vel pone exemplū in mutuo accepto etiam causa studiorum. Et hoc in prima. Sed pone quod filiofam. in ea causa accepit in qua competit except. & pater cœpit soluere: cessabit senatuscōsul. Si verò pignus dedit: quantum pign⁹ valet, cessat. vnde si debitū sit in cētū, pignus in l. in illis l. obstabit except. Mace. & hoc in prima & secunda. Si verò filiofa. mutuauit, & eo facto sui iuris curator per ignorantiam soluit: an repetet curator? Dicitur quod sic. Viuia.

^d Quasi fideiussor. vt infra eo. sed si pater. §. non solum. ergo & hic subuenitur vtrique, cū reus loco fideiussoris sit, & fideiussor loco

Pecuniæ verbum multipliciter capitur.

In vulg. edit. incipit l. Sed Iulianus.

a *Aduersus eum exceptio.* hoc quando ille qui fuit stipulatus, vt procurator fecit: secus si iure delegationis: quia tunc nō obicit exceptionē ei cui est delegatus: vt infra de noua. l. si quis delegauerit. & l. doli, quæ sunt contrariæ. nisi ille cui est delegatio facta, lucratiuā causam habeat: vt infra de excep. doli. l. Iulianus. Itē nota inspici originem. sic & s. eo. si fili^o. §. is autem. Accur.

b *Vtrique nocere.* Nota vnius scientiam alteri nocere: argu. contra. j. de iur. & fact. ignorā. l. iniquissimum. Imō e- cōtra ignorātia alteri^o alteri deberet prodesse: vt infra quib. ad liber. procla. nō li. l. fi. & de libe. cau. l. liberis. §. si duo. quæ sunt ar. cōtra. Item not. hīc hanc exceptionē esse in rē, ex parte eius cui opponitur. sec^o in exceptione doli: vt infra de do. excep. l. ij. §. & quidem illud. & s. planē. in fin. §. & dixi. s. de dolo. sed si ex dolo. in fi. Accur.

c *In duobus.* qui idem mutuum à filio sunt stipulati, quod vel alter eorum, vel aliquis tertius fecit.

d *stipulandi.* fortē distincto eo secūdū Azo. sint socij, an non: vt. s. de arbi. l. si duo. Accur.

e *Intererit ad quē.* imō non videtur interesse: vtputa cum ab illo quē sciui filiumfa. debeam repelli: peruenerit ad eum pecunia, vel nō peruenerit. ab alio vero quem credebam patremfami. nō debeā repelli: puenerit ad eū pecunia, vel nō peruenerit: vt. j. eo. l. pe. Respond. interesse dicitur ideo, quia si peruenerit ad eum pecunia quem sciui filiumfami. repellar & ab eo, & ab alio: quia præsumitur aliis quasi fideiussor acceptus, cū ad eū nō puenerit pecunia, sed fraude obligauerim eum

principaliter ne habeat exceptionē: ar. j. ad Velleia. l. vir vxori. §. vlti. & j. de in rē ver. si pro patre. §. vlti. & s. e. l. §. idē ait si duos. & ita similitudo est in hoc ad superiorē casum. si autē peruenerit ad eum quem credidi esse patremfami. ab eo nō repellar, quia & principaliter suo nomine videtur obligatus fuisse: nec ab illo quem sciui filiumfami. quia nō ex causa mutui, sed fideiussionis teneri videtur, quando licet cū eo contrahere: vt. s. eo. quia. & l. item. & j. tit. j. licet. §. sed si filius. Quid si pro parte peruenerit ad vnumquemque? Respon. idem in parte quo ad partē distinguēdum est: vt in prædicta. l. j. ad Velleia. vir vxori. in fi. Itē nota hīc quōd ignorātia prodest: vt. s. eo. si quis patremfami. & j. ad Syllania. si quis in graui. §. fi. & j. de iniuriis. l. eum qui. §. fin. & j. de iur. fil. non intelligitur. §. si quis palam. Accur.

f *Si paterfamilias decesserit.* id est prædecesserit. Vel dic, si ipse filius decesserit paterfami. id est sui iuris factus. aliās enim non potest habere heredem: vt insti. qui testa. fa. pos. §. j. Accur.

g *Datur actio.* sic est & quodcumque fideiussor intercesserit animo donandi: vt. j. eo. sed si pater. §. non solum. Et sic nota, q̄ ubi principale non tener, tenet tamen accessorium: vt C. de præ. mino. & si is. Sed certē hīc tenet principale, licet exceptionem habeat: vt. j. eo. l. quia naturalis.

stipulatus est: dabitur aduersus eū exceptio, **a** licet hic non dederit. Sed & si alteruter eorum ignorauit in patris esse potestate se: verius **+** dicendum est vtrique [alterius scientiam] nocere. **b** Idem est & in duobus **c** reis stipulandi. **d**

In duobus reis debendi inspici- tur conditio eius ad quem pecunia peruenit. Barro.

Item si duos filiosfamilias accepero reos, sed alterum putavi patremfamilias: intererit ad quem **c** pecunia peruenit: vt si eum sciui filiumfamilias ad quem peruenit pecunia, exceptione summouear. [si autem] ad eū, quem ignorē, nō summouear. Siue autē sub vsuris mutua data sit, * siue sine vsuris: ad senatusconsultum spectat.

Hæc exceptio competit filiofa. & fideiussoribus eius, non tamen ei qui institorem præponit tacitè vel expressè. Bar.

Quamquam autem non declareret senatus cui exceptionem det, tamen sciendum est & heredem filii, si paterfamilias decesserit, **f** & patrē eius si filiusfamilias decesserit, exceptione vti posse. Interdum tamen etsi senatusconsulto locus sit, tamen in alium datur actio: **g** vtputa [si] filiusfamilias institor **h** mutuam pecuniam accepit. Scribit enim Iulianus libro duodecimo ipsum quidem institorem **i** exceptione senatusconsulti vsurū, si cōueniatur: sed institoriā actionem aduersus eum qui præposuit, competere: quamquam, inquit, si ipse pater eum præposuisset merci suæ, vel [rem] peculiarem exercere passus esset, cessa-

h *Institor.* extranei. Accursius.

i *Institorem.* id est filium præpositum.

k *Etiams hoc permisisse videtur.* vt hic. & s. de instito. l. cuiusque. §. sed & si pecuniā. & s. idemque. & l. sed & si pupillus. §. sed & si quis nolit. Sed contra. C. de exerci. l. j. Sol. intelligitur illa secundum prædictas.

ret senatusconsultum: quoniam patris voluntate contractum videretur. Nam si scit eum negotiari. etiam hoc permisisse videtur, **k** si non nominatim prohibuit merces **l** accipere.

Si pecunia in rē patris vertatur, vel probabilem studiorum causam: hæc exceptio cessat. Bar.

Proinde si acceperit pecuniam, & in rem patris vertit, cessat senatusconsultum. patri enim, nō sibi accepit. Sed & si ab initio non sic accepit, verū postea in rem patris vertit: cessare senatusconsultū libro duodecimo Digestorum Iulianus ait: intelligēdumq; **m** [esse] ab initio sic accepisse, vt in rem [patris] verteret. Non tamē vertisse videbitur, si mutuā pecuniā acceptam patri in proprium **n** debitum soluit. & ideo si pater ignorauit, **o** adhuc senatusconsulto locus erit. Quod dicitur **p** in eo qui studiorum causa absens mutuū acceperat, cessare senatusconsultū: ita locum habet, si probabilem **q** modū in mutua [pecunia] non excessit: certē eam quantitatem quā pater solebat **r** subministrare.

Hanc exceptionem cessare facit in necessariam causam acceptio, & patris solutio, & pignoris datio vsque ad pignorum quantitatem. B.

D Si filius [familias] acceperit mutuam pecuniam, vt eum **f** liberaret, qui si peteret **t** exceptione non summoueretur, senatusconsulti cessabit exceptio. Hoc amplius, cessabit senatusconsultū si pater **u** soluere cœperit quod filiusfamilias mutuam sumpserit,

respon. inspicio quod debet cōsuecere: vt arg. s. de iudi. si lōgi^o. §. j. in fi. & secundū hoc dic, solebat, id est solere debebat. Itē cum vtiliter fecerim, cogitur habere ratum: vt supra de nego. gest. l. Pomponius. Item quid si est contra voluntatem patris in scholis? Respon. semper tenetur, nisi specialiter prohibeat: vt C. de neg. gest. l. fin. Vel dic vsque ad quantitatem quam domi expensurus erat, pater indistincte tenetur: vt infra de in rem ver. l. iij. §. proinde. In residuo, si ignorem eum esse contra voluntatem patris, (quod semper præsumitur me ignorare: vt. j. de probatio. l. verius) similiter tenetur. Si sciam, tunc si studeat, tenetur pater quasi vtiliter, cum sit lætitia patris, scientia filij: vt in auth. cōstit. quæ digni. §. generaliter. si verò non habeam actionē: vt in dicta l. C. de neg. gest. l. fin. & supra de neg. gest. l. item si cum. in fi. ipse tamen filius conuenitur. Item quid si est minor. xxv. an. filiusfa? Respon. pater tenetur, sed & ipse, nisi restituatur: vt supra de mino. l. non omnia. Item quid si pater miserat ei pecuniam, & ego ignorem? Respon. ago: vt infra pro suo. l. fin. & supra de insti. l. sed & si pupillus. §. proscribere. in fin. Accur.

f *Eum.* id est se ab eo.

t *Peteret.* s. per actionem. aliās contra. s. ea. l. §. interdum. in fi.

u *Si pater.* scilicet filiifa. Accursius.

l *Merces.* quia per cōsequens nec mutuam. **m** *Intelligēdumq;* præsumptione iuris, & de iure: vt ar. infra de reb. dub. l. quædam.

n *In proprium.* id est in id quod debebat ipse filius patri. secus si perdidit, quia tūc videtur versa, ex quo eo animo accepit: vt. j. de sol. l. in pupillo. in fi.

o *Ignorant.* id est si sciuit: vt. j. tit. j. l. iij. §. cui. nisi in fraude fuerit, quia tūc de dolo tenetur: vt. s. de dolo. si seruus. tenetur etiā de peculio. sed cū pater sine exceptione potest exigere à filio: quare habet locū Macedo. vt. j. ea. l. §. si filius: Respon. quia pater non per actionem exigit à filio.

p *Quod dicitur.* s. regulariter: vt hīc, & C. eo. Macedoniani. & hoc sui fauore, ne fame pereat: non odio, cum sit probabilis absentia: vt hīc, & s. ex quib. cau. ma. necnō. Accur.

q *Si probabilem.* non vltra: vt hīc, & j. de in rem ver. l. iij. §. proinde. & s. de exerci. l. fi. §. quæritur. & s. de pign. actio. si seruos. & de relig. ar. si quis. §. hæc actio. Quid ergo si vltra? Respon. non vitari vtile per inutile. vnde vsque ad modū probabilem repeteret: vt ar. C. de dona. l. si quis argentum. §. sed in his omnibus.

r *solebat.* Quid ergo si nil subministrabat, cū sit diues, vel nō vsque ad pbabilem modū? Respon.

Scientia filij, patris est lætitia.

a Quasi ratum habuerit. hoc casu etiam rati habitio mādato comparatur: vt C. eo. l. fin. j. respon.

b Si paterfamilias factus scilicet, qui filiusfa. erat.

c Debiti. ante contracti.

d Cessabit senatusconsultum. in residuo, quasi approbauerit: vt hic, & in authē. de hered. & Falc. §. non autē.

& supra de iudi. si fideicommissū. in fi. & C. de cōdi. inde. l. indebitū. in fi. & C. de rei iu. l. ad solutionē. Itē nisi in residuo cessaret, quid prodesset quod paterfam. soluisset: quia idē esset & si filiusfam. soluisset, & præterea infra dicit aduersando, sed si & c. Itē duo dicit, solum non repeti, & cessare senatuscō. quæ clausula ad partem nō solutam referēda est: vt ar. infra de lega. j. l. si quando. B. tamen dicit quod tantū in eo quod soluit.

c Vm tamen à curatore per ignorantiam solutum sit, repeti potest. **f**

VIII. PAVLVS libro trigesimo ad Edictum.

a IX. VLPPIANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

S Ed si paterfamilias factus rem pignori dederit: dicendum erit senatusconsulti exceptionem ei denegandam vsque ad pignoris quantitatem.]

Filius potest soluere mutuā pecuniam ad hoc sibi donatam. secus in donata simpliciter. Bar.

Si ab alio donatam sibi pecuniā filius creditori soluerit, an pater vindicare vel repetere possit? Et ait Iulianus, si quidem hac conditione ei donata sit pecunia, vt creditori soluat: videri à donatore profectam protinus ad creditore, & fieri nummos accipiētis. Si verò simpliciter ei donauit, alienationem eorum filiū non habuisse: & ideo si soluerit, conditionem patri ex omni euentu cōpetere.

Hæc exceptio competit filiis vtriusque sexus, etiam pecunia extante. Bartolus.

Hoc senatusconsultum & ad filias quoque familiarum pertinet. Nec ad rem pertinet, si adfirmetur ornamenta ex ea pecunia cōparasse. Nam & ei quoque qui filiofamilias credidit, decreto amplissimi ordinis actio denegatur. Nec interest, cōsumpti sint nummi, an extent in peculio. Multo

[HOC SENATVSCONSULTVM.] Quod dicitur in filiofa. q̄ creditori ei mutuanti non detur act. idem est in filiofa. neque refert an dicatur ex ea pecunia emisse ornamenta. Itē non refert consumpti sint nummi, an adhuc extēt in peculio. [NON SOLVM.] Non solū filiofa. & eius patri, sed & fideiussori filij accipientis mutuā pecuniā succurritur per sententiā senatusc. distinguitur tamē, an fideiussor animo donādi intercessit, & locū nō habet senatusc. aut simpliciter nō animo donādi, patris tamē volūtate, & locū nō habet senatusc. in illo casu. quādo sine volūtate patris intercessit fideiussor: si soluat, nō repetit à creditore. & hoc in prima. Licet soluens perpetuā habet exceptionē, non repetit fideiussor, quia filius non repetit, quia idem soluens nō repetit, qui in odium creditoris ab actione liberatur. & hoc in secunda. Quāuis verò filij soluētes non repetunt, quia naturalis remanet obligatio, tamen si cōueniantur, nec exceptio opponatur, & cōdemnarentur, postea tamen eā opponere possunt exēplo mulieris, quæ si conueniatur ex intercessione, neque opponat exceptionem Velleia. & cōdemnetur, postea poterit eam opponere. & hoc in tertia. Si verò patre sciente mutuetur, cessat senatuscō. Si verò iubente & ignorante creditore pater mutet volūtatem: nihilominus cessat, inspecto initio cōtractus cum pater iussit. & hoc vsque ad. l. si quod alij. Viuianus.

g Denegandam. Sed quæ est ratio diuersitatis inter hunc casum & superiorem? Respon. quia pignus non datur pro debito liberando in solutum creditori, sed pecunia sic. Item & pignus pro eo quod debeo, & si nihil debeo. Accur.

h Fieri nummos. imò nisi solueret, reddere teneretur danti: vt. j. de iure do. profectitia §. si quis. Item facit. j. manda. l. si mādauero. §. si mandauerim. Ac.

i Ex omni euentu. siue extat, siue nō, dummodo mala fide acceperit, sic erit furtiua conditio, vt hic. si autē bona fide nō tenet: vt. §. si cer. pe. si filius. quæ est cōtra. Alij dicūt hīc indistinctē dari cōditionē sine causa. ibi autē denegari in casu cōditionē certi, hoc non valet, quā vbi remouet genus, vt cōditio certi: & species remouet, vt cōditio incerti, vel sine causa.

Hæc exceptio competit filiis, & eorum intercessoribus: nisi animo donādi intercesserint. Et quia est odiosa, solutum indebitē non repetitur. Bartolus.

B Non solum filiofamilias & patri eius succurritur, verum fideiussori quoque & mandatori eius: qui & ipsi mandati habent regressum, nisi fortē donandi animo intercesserūt. tunc enim cū nullum regressum habeant, senatusconsultū locū non habebit.

P Sed & si non donandi animo, patris tamen voluntate intercesserunt, totus contractus à patre videbitur comprobatus: & hi tamē qui pro filiofamilias sine voluntate patris eius intercesserunt, soluendo non repetent. Hoc enim & diuus Hadrianus constituit. & potest dici non repetiturus. Atquin perpetua exceptione tuti sunt: sed & ipse filius: & tamen non repetit: quia hi demū solutum non repetūt, qui ob pœnam creditorum actione liberantur, nō quoniam exonerare eos lex voluit. Quanquam autem soluendo non repetant,

Hæc exceptio potest opponi etiam post sententiam. Bar.

X. PAVLVS libro trigesimo ad Edictum.

Q Via naturalis obligatio manet:

XI. VLPPIANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

T Amen si non opposita exceptione cōdemnati sunt,

quæ est cōtra. Sol. illud ideo quia fauores sunt prorogādi: hīc autem odiū coarctādū: vt in fi. hui. l. & j. de libe. & posthu. cū quidā. & l. ij. & de test. tu. l. si qs ita. §. si qs filio. Vel dic vt ibi dixim.

q Comprobatus. si sponte fuerit datus, aliās non: vt. §. quod mer. causa. si cum. §. si quis per vim.

r Et tamen. licet fideiussori succurratur, tamen & c. Accur.

f Non repetent. s. à creditore. Sed an à filio? Quidā sic per actionē mandati: vt in prin. huius. §. Ego cōtra, cū omiserint exceptionē peremptoriam scientes: vt. j. man. si fideiussor. in prin. & quod. §. dicit, habēt mandati regressum & c. id est haberent, si diceremus eos cum effectu teneri. neutrum tamen verum est. Accur.

t Atquin. oppositio.

u Ipse filius. scilicet tutus est per exceptionē. & hæc est responsio prædictæ oppositionis.

x Liberantur. ideo quia & c. Nota hanc regulā: vt. §. de condit. inde. qui exceptionem. Item nota hīc odia restringi, fauores ampliari: vt. j. de libe. & posthu. l. cum quidam. Accur.

y Via naturalis. hæc non est sufficiens ratio: nā & in muliere naturalis obligatio durat, & repetit: vt. j. ad Velleia. l. si mulier in iure. sed hæc est odiosa exceptio: vt. §. l. prox. circa fin. Accursus.

z Amen si non opposita. Duo nota. Primò, an possit filiusfam.

a explicat do
cedon non nur
nō et respo
LC cods ubi
dau nō conf
bitz ita vt n
ni exupho r
et ha tamen
confirmare

de iure do. profectitia §. si quis. Item facit. j. manda. l. si mādauero. §. si mandauerim. Ac.

i Ex omni euentu. siue extat, siue nō, dummodo mala fide acceperit, sic erit furtiua conditio, vt hic. si autē bona fide nō tenet: vt. §. si cer. pe. si filius. quæ est cōtra. Alij dicūt hīc indistinctē dari cōditionē sine causa. ibi autē denegari in casu cōditionē certi, hoc non valet, quā vbi remouet genus, vt cōditio certi: & species remouet, vt cōditio incerti, vel sine causa.

k An extēt. nec ex eo q̄ extēt, in ré patris dicunt verfi: vt. j. de in ré verso. nam si. Sed an in quantū locupletior factus est pater tenet vel filius: Ioan. sic. arg. forte pro eo. j. de pecu. l. depofui. & l. in bonæ fidei. ego cōtra, ppter agētis odiū: vt in fi. huius. l. & C. eo. si fili. cū res desierit esse sua. q̄ in actione de peculio dici non potest.

l Eius. creditoris.

m Fideiussori. etiā filio inuito: vt. j. de except. l. exceptiones quæ. §. rei. & l. omnes. Accur.

n Habent. id est, habent vbi tenentur. Acc.

o Nisi fortē. abundat fortē: vt. §. de arbitr. si duo. Itē excipe alios casus in quibus nō habet regressū: vt. j. mā. si remunerandi. §. si passus.

p Habebit, imò videt q̄ sic, ad instar eius qui pro muliere fideiubete fideiubet: vt. j. ad Velle. si mulier. §. si ab ea

Ant. Aug. li. 5 cap. 17.

huic exceptioni renuntiare: Respon. nō, quia nō sui causa, sed in odii creditoris est inducta; nisi paterfa. factus eam remitteret. vt C. eo. l. Zenodorus. sed in muliere certū est q̄ remittit. nā ex suo fauore est inducta: vt infra ad Velleia. l. fi. §. pen. & supra de condi. inde. qui exceptionē. Itē quid si dixit se emancipatum? Respon. nō habet exceptionē.

Secūdo nota, q̄ exceptio perēptoria opponitur post sententiā, qd̄ est speciale in Macedo. & Velleia. vt hīc, & in milite: vt C. de iur. & fact. igno. l. j. & in falso procuratore. l. licet. C. de procur. & in donatore: vt infra de re iud. Nefennius. §. vltimo. Item in qualibet exceptione, p̄ quā dico nullū fuisse iudiciū, vel ratione iudicis, vel partis, vel rei de qua dicit, vel quia sit iudicatū falsis instrumentis, vel alia causa. & facit. §. de pig. si fundus. §. si pluris. at regulariter hoc fieri non potest: vt C. sent. rescin. non poss. l. perēptorias. Accur.

a *Ventur.* contra executorem. Accur.

b *Itamē. Cessare.* nisi prohibuerit: vt. §. eo. si fili. & §. e. sed Iulianus. §. quanquā inquit. Et sic nota solam scientiam praeiudicare, nisi cōtradicitur: vt. §. de eui. l. quidam. & dices iam §. l. si filius. Ac.

c *Nō erit.* parci igno. rati reuocatu: vt hīc, & §. de inst. sed & si pupillus. §. pro scribere. & §. de solu. l. vero. §. sed & si quis. Ar. contra infra de ma. vin. l. si pater.

d *Initium.* Not. initium spectadum: vt. §. de po. l. j. §. idē etiā Pōponi. & §. mā. si pcurator. j. respon. Accur.

S *quod.* CASVS. Mutuauit Titio, & a filiofa. animo nouandi & liberandi Titium stipulatus sum. petēti mihi a filio, an obstat excep. Mace. quaritur. Et dicitur quōd non.

e *Nō esse impedimēto.* vt. §. e. si filius. §. is autē. l. itē si fili. j. respō.

F *lium.* CASVS. Non solū si filio mutuatu sit, habet locum Mace. sed etiā si nepoti: neq; refert iussu patris sui hic nepos accipiat mutuan pecuniam, aut nō, cum in ea causa sit vt inuito patre suo accipere pecuniam non possit. Viuianus.

f *Continentur.* scilicet tantum. Accur.

g *Cum ipse in ea.* Nota: quod quis facere nō potest, nec aliis concedere potest vt faciant: vt hīc, & §. de reg. iur. cū quis. & §. neg. gest. l. qui aliena. §. quāquā. & §. de acquir. her. si fili. arg. contra §. de manu. vi. l. apud filiū. j. resp. & §. de vsuf. quod nostrū. Ac.

N *ihil.* CASVS. Si aliqua ciuitas mutuet pecu. filiofa. habet locum senatuscōn. Viuianus.

h *Nā in ciuitate.* Quidā notāt hīc, q̄ ciuitas min⁹ sit priuilegiata q̄ minor: cui senatuscō. nō obstat: vt. §. de min. l. verū. §. fin. & quia loco priuati maioris est: vt. §. de ver. sig. l. eū qui nec. potest tamē dici eā restituēdā. arg. §. ex quib. cau. ma. l. sed & si per prae. §. fi. & C. de iure reip. l. rēpublicā. lib. xj. & C. de sac. san. eccl. l. fin. Acc.

S *l filiusfamilias.* CASVS. Absente patre filius accepit pecuniā, literas misit patri vt eam pecuniā solueret. si pater factū filij

ventur⁹ senatuscōsulti exceptione. & ita Iulianus scribit in ipso filiofamilias exemplo mulieris intercedentis.

XII. PAVLVS libro trigesimo ad Edictum.

S *Itamen* sciente patre creditū sit filio, dicendum est cessare senatuscōsultū. Sed & si iusserit pater filio credi, deinde ignorate creditore mutauerit voluntatē, locus senatuscōsulto non erit: quoniam in initū cōtractus spectadū est.

XIII. GAIVS libro nono ad Edictum Provinciale.

S *It quod* alij mutuū dedimus, a filiofamilias nouādi causa stipulemur: nō esse impedimento senatuscōsultū Iulianus scribit.

Dictum in filio, extenditur ad nepotem. Bartolus.

XIII. IULIANVS libro duodecimo Digestorum.

F *iliū habeo,* & ex eo nepotem. nepoti meo creditum est iussu patris eius. quāsitum est, an cōtra senatuscōsultū fieret? Dixi, etiam si verbis senatuscōsulti filij cōtineretur, tamen & in persona nepotis idē seruari debere. iussū autē huius patris nō efficere quō min⁹ cōtra senatuscōsultū creditū existimaretur, cū ipse in ea causa esset, vt pecuniā mutuā inuito patre suo accipere non posset.

XV. MARCIANVS libro quarto decimo Institutionum.

N *ihil interest* quis filiofamilias crediderit, vtrū priuatus an ciuitas, nā in ciuitate quoque senatuscōsultū locū habere, diui Seuerus & Antonin⁹ rescripserūt.

Ratione cōventionis qui epistolam recipit, videtur approbare quod in epistola cōtinetur. Bar.

XVI. PAVLVS libro quarto Responsorum.

vult habere ratū vel nō, statim protestari debet: sinaturē & c. Viu. **i** *Cōtraria voluntatis.* Not. qui nō improbat, probat: vt & §. fur. aduer. nau. cau. sta. l. vnica in fi. & §. eo. si tamen. & §. quādo ap. fir. l. fi. & §. de exer. l. j. §. magistrū. & de inst. sed & si pupillus §. ij. & C. de pa. po. l. j. & C. quomo. & quādo iu. l. ab eo. & C. si ma. fa. l.

S *l filiusfamilias* absente patre quasi ex mādato eius pecuniā acceperit, caussit, & ad patrē literas emisit, vt eam pecuniam in prouincia solueret, debet pater, si actum filij sui improbat, cōtinuo contestationem interponere cōtrariae voluntatis.

XVII. IDEM libro secundo Sententiarum.

S *l filiusfamilias* in id acceperit mutuā pecuniam, vt eam pro sorore sua in dotem daret: pater eius de in rē verso actione tenebitur. ipsi enim, l. mortua in matrimonio puella, repetitio dotis dat.

Mortuo filiofa. qui mutuū accepit dū erat in potestate, p̄ illa obligatiōe nō potest accipi fideiussor.

XVIII. VENTURIVS libro secundo stipulationum.

C *reditorem filiifamilias* mortuo eo fideiussorem accipere non posse, Iulianus scribit: quia nulla obligatio aut ciuili aut naturalis supersit, cui fideiussor accedat. Plane a patre, eius actionis nomine, quae de peculio aduersus eum competat, fideiussorem rectē accipi.

XIX. POMPONIUS libro septimo ex Variis Lectionibus.

I *ulianus scribit,* exceptionem senatuscōsulti Macedoniani nulli obstat, nisi [ei] qui sciret p̄ aut scire potuisset, filiumfamilias esse eum cui credebatur.

Si accipiens pecuniam mutuum erat in potestate, factus paterfamilias illam pecuniam per errorē de nouo promittit: si cōueniatur, potest excipere. Bal.

XX. IDEM libro quinto Sententiarum.

S *l is cui dum in potestate patris* esset, mutua pecunia data fuerat, paterfamilias factus, per

petebat contra patrem actio de peculio, licet inefficaciter, sicut si soluisset: vt. §. eo. sed Iulianus. §. hoc amplius. Accur.

o *Rectē accipi.* l. intra annū. vt. §. de fideiuss. l. heres. §. seruo. & etiā post annū, cū cursu anni non liberetur. & lex dicit, annua exceptio: vt. §. quādo act. de pecu. est anna. l. quāsitum. Accur.

I *ulianus.* CASVS. Nulli obstat Macedo. excep. nisi ei qui scituit filiū sui iuris nō esse cui credidit, aut scire potuit. Viuius.

p *Qui sciret.* vt. §. eo. l. iij. in prin. & l. si tamen. in fi. & §. manda. si vero non re. §. si quis man. sic & in Velle. vt. §. ad Velle. l. imd. & quod subiicit, scire po. & c. nunquid inquirere debet? Respon. sic vt. §. de exerci. l. fin. & §. de re. iur. l. qui cum alio. Quando ergo habebit locum Macedo. cum semper interrogando scire possit? Respon. in minore: vt. §. eo. l. si quis patrem. in fi. Item potest inquirere, & tamen non posset certum reddi. Accur.

S *l is.* CASVS. Mutuauit filiofa. paterfa. factus post mortem patris, si ignorans patrē decessisse, & cum errabat in facto, animo nouādi promisit eam pecuniam quam filiusfa. accepit: si petam eam pecuniam quam stipulatus eram animo nouādi: an obstat mihi excep. Dicitur quōd sic, scilicet in factum. Viuius.

fi. & C. de don. l. donatio siue. §. hisq; Accur.

S *l filiusfamilias.* CASVS. Si filiusfa. accipiat mutuā pecuniā vt suā sorore dotaret, i patre cōpetit de in rē verso actio: quia pater tenebatur hoc facere: & patri mortua filia cōstāte matrimonio cōpetit repetitio dotis. Viu.

k *Pro sorore.* siue pro sorore, siue pro sua filia, idē est: cū vtrūq; sit patris onus: vt hīc, & §. de in rē ver. l. & ideo. §. fi. & l. cū nihil. & §. eo. sed Iulianus. §. fi. & §. si filius. & §. p̄inde si acceperit. & §. de iur. do. p̄fectitia. §. si fili. Acc.

l *Ipsi enim.* l. patri: vt C. solu. ma. l. dos.

C *reditorem.* CASVS.

Mortuo filio qui acceperat pecuniā mutuā, si vult quis intercedere p̄ eo soluēdo: an teneat fideiussio Et dicit q̄ nō: quia nulla obligatio naturalis neque ciuili superest cui accedere possit fideiussor. & hoc in prima. Si verō aliter filius contraxit q̄ in mutuo, ex quo cōtractu pater erat obligatus de peculio: si decedat filius, & aliquis velit intercedere, valet fideiussio. & hoc in secunda. Viuius.

m *Accedat.* vt. §. de fideiuss. l. qui cōtra. secus hodie, quia & filiusfa. heredem habet: vt in auth. de hered. ab inte. §. j. Vel etiam pro filiis obligatis possit fideiubere quis, alias nō, quādo contra Macedo.

n *Cōpetat.* alterius cōtractus nomine, non mutui: vt C. e. l. pe. vel etiā eius. Nam ei com-

a Per ignorantiam facti. putans se debere ex alio contractu, vel putans patrem suum non decepsisse: vt. j. ad Vellei. quanquam. secus si in iure: vt quia non crediderit morte patris aliquem fieri sui iuris: vt. C. e. Zenodorus. in fi. quæ est contra. Accursius.

b In factum. contra videbat, quasi ratum habuerit: vt. s. e. sed Iulianus s. fi. sed ibi soluit, hic tamen promissit, factus. l. pater. & hic errando in factum: ibi sciendo. Itæ etiam si soluit, dummodo ex alia causa se crederet debere, non puto eum coprobare: vt arg. s. de iurif. om. iudi. l. si conuenerit.

ignorantiam a facti, nouatione facta eam pecuniam expromissit: si petatur ex ea stipulatione, in factum b excipiendum erit.

Digestorum

seu Pandectarum liber

quintusdecimus.

DE PECVLIO.

TITVLVS I.

Istud principium vsq; ad s. potestatis, diuiditur in quatuor partes. Primum enim ponitur continuatio. Secundum, quodupliciter agatur ex hoc edicto. Tertium ponitur verba edicti. Quartum illa incipit exponere. Secunda ibi, est autem. Tertia ibi, verba autem. Quarta ibi, de eo loquitur. & h. d. Sicut se habet patrimonium ad libertum, ita se habet peculium ad seruum vel filium, vt pater vel dominus de peculio teneatur. h. d. secundum Bal. Barto.

I. VLP IANVS libro vicensimo nono ad Edictum.

Rdinarius praetor arbitratu est, prius eos contractus exponere eorum qui alienae potestati subiecti sunt, qui insolidum c tribuunt actionem: sic deinde ad hoc peruenire, vbi de peculio d datur actio. Est autem triplex e hoc edictum. Aut enim de peculio, aut de in re verso, f aut quod iussu hinc oritur actio. Verba autem edicti talia sunt: Quod cum eo qui in alterius potestate esset, negotium gestum erit. g De eo loquitur, non de ea, sed tamen & ob eam, quæ est foemini h h sexus, dabitur ex hoc edicto actio.

Ex contractu serui vel filii. minoris pater vel dominus non conueniuntur, nisi in quantum locupletiores facti sunt, vel (vt verius dicam) nisi in quantum locupletatum

Persequitur modo alias edicti partes quod proposuerat superioribus libris tit. s. de peculio actionem in primis, qua tenemur ex negotio gesto a seruo vel filio. s. a. vel alius personis quas enumerauimus eodem tit. si ignorantibus nobis negotiati sint in merce peculiari vel etiam si scitis nobis extra mercem negotium aliquod gesserint. na si in merce peculiari negotiati sint scitis nobis, didicimus iam ante propter necessitatem comerciorum receptum esse vt ultra peculium teneamur, deducta tantum ex merce peculiari contingente nobis portione, non integra debiti quantitate, vt plane sit hac ratione separanda actio de peculio ab actione de peculiari merce, quæ tributoria dicitur. In hac non deducitur omne id quod domino debetur naturaliter in illa, qua de agitur hoc titulo, totum deducitur. Quinimo peculium ita definitur, naturale patrimonium filio. s. a. vel seruo aut quasi seruo suo a patre vel domino seorsim a suis rationibus constitutum, deducto inde si quid patri vel domino vel subiectis ei personis naturaliter debetur. Et contra naturam peculij est si legatur non deducto aere dominico l. 6. s. j. De pec. leg. Cuiacius.

Rdinarius.] CASVS. Dicit Vlpia. q. ordinatè fecit praetor dicendo prius de contractibus qui dominum vel patrem obligant insolidum, vt in exercitoria, & in tributoria: deinde de his qui obligant de peculio, de quibus in hoc libro tractat. Tripliciter autem potest agi hoc edicto aduersus dominum: de peculio, de in re verso, & quod iussu. de quibus in sequentibus vsque ad tit. senat. con. Velleia. vult dicere. Verba edicti praetoris sunt: quod contractum est cum eo qui in aliena potestate est, de eo aduersus dominum, &c. Cum autem praetor dicat de eo, an de contractu ancillae vel filiae detur actio? Dicitur q. sic. [s. i. c. v. m.] Ex contractu filij, vel serui, si pupillaris ætatis fuerit, sic demum obligatur pater vel do-

minus, si peculium fuerit factum locupletius. neque refert, seruus contrahens fuit alienus vel proprius quo ad dominum vel eius possessorem. Item nec refert, fuerit communis vel proprius, an alienus bona fide possessus, vel liber credens se seruum esse. Viuianus.

c Qui insolidum. vt exercitoriam & institutoriam.

est peculium. Bartolus.

Si cum impubere filio familias vel seruo contractum sit, ita dabitur in dominum vel patrem de peculio [actio,] si locupletius eorum peculium factum est.

Iuriscōsultus hic exponit verbum potestatis, positum in edicto. Et primo dicit, q. illud verbum potestatis refertur tam ad filium, quam ad seruum. Secundo dicit, quod seruorum appellatione continetur nedum proprij, sed & hi quos bona fide possidemus: & q. appellatione seruorum continetur non solum proprij, sed communes. & h. d. Verbum potestatis assumitur largè, vt comprehendat seruos proprios & communes & etiam bona fide possessos, & eos in quos habemus vsumfructum, & hereditarios: & comprehendit dominos vtriusque sexus, minores, & furiosos. h. d. cum. l. seq. B.

Potestatis verbum communiter accipiendum est, tam in filio, quam in seruo. Nec magis dominum seruorum esse spectandum, quam facultatem k habendi eos. Non enim solum seruorum propriorum nomine conueniemur, item communium: verum eorum quoque, qui bona fide nobis seruiunt, l siue liberi sint, siue serui alieni.

II. POMPONIUS libro quinto ad sabinum.

EX ea causa, ex qua soleret seruus fructuarius vel vsuarius acquirere, in eum cuius vsumfructus vel vsus sit, actio datur taxat m de peculio, ceteraque honorarie n datur: ex reliquis o in dominum proprietatis.

III. VLP IANVS libro vicensimonono ad Edictum.

Licet * praetor, si cum eo qui in potestate sit, [negotium] ge-

hoc iudicium. & sic deducit hic dominus sibi debitum. Accur. k Quam facultatem. i. non magis facultatem quam dominum. & sic est hyteron proteron: vt. s. de re. diui. l. riparum. nam & si mortuus sit seruus, agitur de peculio intra annum, sed in noxali spectatur magis facultas, quam dominium: vt. s. de noxa. l. quotiens. s. in potestate. imò certe hic recte legitur.

l Nobis seruiunt. & facit supra de trib. l. j. s. fin. Accursius.

EX ea.] CASVS. Si habeat vsum vel vsumfructum in seruo alicuius, in ea causa quæ mihi acquiritur, puta ex re mea, & opera sua, obligabit me de peculio, similiter de in rem verso, vel quod iussu extra has causas si contrahat, obligat peculium, cetera ad proprietarium pertinent. Viuianus.

m Dumtaxat. q. d. non insolidum. & sic non obstat. j. eo. hinc. s. potest. ibi. quæ questio, &c. Si autem dicas datur taxat teneri de contractu, qui respicit ad rem vel operam, est contra. sed solue vt ibi notatur.

n Honoraria. de in rem verso, & quod iussu.

o Ex reliquis. scilicet omnibus, sed non soluit: vt. j. eo. l. hinc. s. potest secundum Io. quæ est contra. vel solue vt ibi. Accursius.

Licet.] CASVS. Supra dictum est in edicto praetoris, q. si quid &c. licet ita facta fuit mentio de eo qui est in potestate, tamen

d De peculio. Sed nonne ex hoc edicto agitur quod iussu & insolidum, vt statim subiicit in p. xi. s. Si dicas sic, idem inuenies in institutoria & exercitoria. Sed respo. superiores ex negotiatione, hæc ex contractu. imò illæ insolidæ: hæc non, sed quatenus est versum, vel iussu, vel quatenus est in peculio. Ac.

e Est autem triplex. i. tripliciter potest agi contra dominum. & sic sonant verba edicti. j. proxi. s. verba autem, &c.

f Aut de in re verso. & hoc ideo quia qui agit de peculio, videtur agere & de in re verso secundum quod dicitur: vt arg. j. de in rem ver. l. fili. in fin. Nos contra. sed hic fit mentio de inferioribus titulis. q. d. sub hoc tit. tripliciter actio proponitur. sic. s. si cer. pe. l. j. g Gestur erit. supple. actionem in dominum vel patrem dabo de peculio, vel de in re verso, vel quod iussu.

h Foemini. a vt. s. de consti. pecu. l. j. Accur. i Locupletius. Not. casu vbi agitur in quantum peculium est locupletius: vt hic, & C. e. l. cum ancilla. nec restituit dominus: vt. s. de mino. l. iij. s. si alius est. j. eo. l. iij. s. ex furtiua. l. ut & alij quos no. C. e. cum ancilla. Sed non sequitur q. ad omne detur in quo locupletatum est. na & actio furti datur, si interest: non tamen ad interesse, imò ad poenam: vt instit. de obli. quæ ex delic. s. tamen.

facit s. i. i. nomine s. i. i. reg. i. j. j.

Omne patri monium apud antiquos dicitur batur peculium a pecudibus. l. fid. lib. 16. ca. 17.

Ad intellectum totius tituli. vide Bart. post glo. in l. pater qui castric. j. de cast. pecu. & de forma libelli vide per Cy. in l. pe. C. quod cum eo.

* Flo. Licet tamen.

si seruus in nullius sit potestate & contrahat, cōpetit actio ex hoc edicto. vbi ergo iacente hereditate seruus hereditarius cōtrahit, dabitur actio. Si verò pluribus gradibus seruus substituatur, & omnes repudiāt, & ex substitutione seruus liber & heres sit, obligatur de peculio. [P. ARVI.] Si seruus cōtrahat: nō refert an fuerit masculus an fœmina,

quia mulier, &c. Itē & mulier impubes obligari potest si seruus cōtrahat tutoris auctoritate non suspecta, quia per hoc nō videtur impubes cōtrahere. Item an pupillus possit peculium cōstituere seruo suo? Dicitur q̄ non, neque si tutoris auctoritas interueniat. & hoc in prima. Furiosus verò obligari potest ex contractu serui, quia peculiarem pecuniā, &c. nō quia fuerit sibi concessum à furioso, quia cōcedere nō potest. sed si à patre fuerit cōcessum: neq; postea per curatorem furiosi reuocatur.

[SI FILIUS FAMILIAS.] An seruus fideiubendo vel mandando vel cōstituendo, dominū obliget de peculio: quæritur. Et distinguitur, aut in causam peculij fideiubet, & tenetur dominus, aut nō, & nō tenetur dominus de peculio, de filiofamiliæ fideiubete expeditur. j. ea. l. §. sed si filius. [IULIANVS.] Seruus tuus mandauit Seio vt solueret creditori suo Sempronio. an Seius aduersus te habeat mandati act. de peculio, quæritur. Et distinguitur an habuerit causam soluendi pro te: puta quia eras aliàs creditor, & nō obligaberis, idem potes ponere in. iij. personis, & in persona extranei.

[C. VI.] Si à fideiussore filij mei non soluente quid recepero cū debitu erat quod mihi soluebat de peculio. ero fideiussori obligatus:

non de in re verso. Idē est si seruus naturalis domino teneatur, & fideiussorē dederit, & ille cōueniatur & soluat. & hoc in secūda. Sed quid si alius pro filio meo soluit: adhuc diceretur idē. & hoc in tertia. Si verò filius mihi non debuit, si fideiussor soluit, habet condic. indebi. si verò cōueniatur, habet excep. & hoc in quarta. [SI SERVVS.] Aliquis cū esset seruus, fingēs se liberū esse, compromisit in aliquē sub pœna. si in pœnā incidat, nūquid dominus tenebitur de peculio? Dicitur q̄ non, licet aliter teneretur. si de tur mutua pecunia supra mare, quia seruus in iudicio adesse non potest etiā ordinario. [SED SI FILIUS.] Si filius fideiussit, an obliget patrem de peculio? Et respon. q̄ sic: nec distinguitur vt in seruo an fideiubeat in causam peculij, an nō. & sic differt à seruo. Itē cōpromittere potest, & pater tenetur: neq; refert ex qua causa cōpromittat. s. an ex cōtractu, vel quasi: ex maleficio, vel quasi. ex stipulatu ad pœnā cōueniatur pater. [IDEM.] Si filius ex causa ea cōueniatur quæ patrē de peculio nō obligat, puta si ex maleficio condēnetur, & agatur aduersus filiū actione in factum de re iudicata: an inspecta origine quia filius ex maleficio cōuentus est, pater teneri nō debet, an inspecto q̄ iam cōueniatur actione in factū, quæ patrē obligat, de peculio pater teneri debeat? Re-

stū sit, polliceatur actionem, tamē sciendū est, & si in nullius sit potestate, dari de peculio. actionē: vt puta, si cū seruo hereditario contractum sit ante aditā hereditatē.

Vnde Labeo scribit, & si secūdo tertio gradu substitutus sit seruus, & deliberatibus primis heredibus cū eo contractū sit, mox repudiātibus eis ipse liber heresque extiterit: posse dici, de peculio eū conueniri, & de in rem verso.

Hic iurisconsultus exponit verbum edicti, quæ alterius, &c. & hoc dicit. Verbum alterius, comprehendit vtrumque sexum, minores & furiosos. Bartolus.

Parui autem refert, seruus quis masculi, an mulieris fuerit. nā de peculio & mulier cōueniatur. Pedius etiā impubes dominos de peculio obligari ait. Nō enim cū ipsis impuberibus contrahitur, vt tutoris auctoritatē spectes. Idem adiicit, pupillum non posse seruo peculium constituere, nec tutoris auctoritate. In furiosi quoq; curatorem dicimus dandā de peculio actionem. nam & huius seruus peculium habere potest, nō si fuerit cōcessum vt habeat, sed si nō fuerit prohibitum ne habeat.

Hic exponitur vltimum membrum edicti: scilicet, negotiū gestum est. & incipit declarare quādo dicatur negotiū gestum. & primò de negotio extraiudiciali. & glo. diuidit. tu dic, q̄ iste est propriè. §. vsq; ad. §. ex furtiua. & diuiditur in tres partes principales. Primò format tres quæstiones in persona duorū, scilicet serui & filij. Secūdo incipit ad illas respondere circa personam serui. Tertio, circa personā filij. secunda ibi, &

spōn. q̄ tenetur de origine in lite facta: & idem est si filius alium defendat, & condēnetur. [EX FVRTIVA.] Si filius furtum cōmiserit: an condictione furti teneatur? Et respon. q̄ sic. An pater obligetur de peculio? Et respon. q̄ sic, quatenus factus est locupletior. & hoc in prima. Idem est in filiafamilias amouente res

est verius. tertia ibi, sed si filius. Itē secunda pars diuiditur in septem partes: quarum secunda ibi, Iulianus quoq; tertia ibi, cui congruit. quarta ibi, idem accipias. quinta ibi, idemq; sexta ibi, quod si filius. septima ibi, si seruus. Venio igitur ad secūdam partem principalem: quia prima est clara, & examinemus hunc. §. per partes. & illa secunda pars. h. d. Seruus fideiubendo, vel mandādo extra causam de peculio, nō obligat dominum de peculio: sed fideiussori dato à filio cōtra patrē, actione hac succurritur, si ipse est creditor. aliàs mandatarius: totum condicit, & fideiussor vtitur exceptione. Bartolus.

Si filiusfamilias vel seruus pro aliquo fideiussit, vel aliàs interuenerint, vel mandauerint: tractatum est, an sit de peculio actio. Et est verius, in seruo causam fideiubendi vel mandandi spectandam. quam sententiam & Celsus libro sexto probat in seruo fideiussore. Si igitur quasi intercessor, seruus interuenerit, non rem peculiarem agens: non obligabitur dominus de peculio. Iulianus quoq; libro duodecimo digestorum scribit, si seruus mandauerit, vt creditori meo solueretur, referre ait, quam causam mandādi habuerit. si pro creditore suo solui mandauit: esse obligatum dominum de peculio. quod si intercessoris officio functus sit: non obligari dominum de peculio. Cui cōgruit, quod idem Iulianus scribit, si à filio meo fideiussorem accepero, quicquid à fideiussore accepero, id me nō de in re verso, sed de peculio actione mādati prestaturū.

do infra proxi. Accursius.

e Non obligabitur dominus de peculio. vt infra eo. quotiens. §. Sabinius. & supra, de pac. l. in personam. §. penult. & infra, de fideiuss. l. sed si seruus.

f Si seruus. Seruus Titij mandauit Seio, vt Sempronio creditori meo solueret. & sic quinque personæ sunt. Si autē ponas quod meus erat seruus, & mādaui Seio, vt Sempronio creditori meo solueret, stare potest & bene. Accursius.

g Si pro creditore suo. scilicet me. Et not. quod trāsit de prima persona ad tertiam. Accursius.

h Dominum. scilicet me.

i Cui congruit. Sed quomodo congruit? Respon. non congruit primo dicto, sed superiori. Non enim congruit vltimā, sed primæ responsioni, quā fecit vbi seruus creditori domini sui solui mandauit. Vel dic, creditori creditoris, quando scilicet dominus erat creditor serui.

k Accepero. eram ergo creditor eius.

l Mandati. Not. quod per hoc probatur, quod de peculio nō est actio. idem in similibus: sed formula sic. §. de dolo. si oleū. §. hæc actio. & j. eodē. l. depositi. in prin. & j. de in rem ver. l. & ideo. §. idem

marito: quia quatenus ad eam peruenit tenetur pater de peculio.

[SI FILIUS.] Filiusfamilias. dum in aliquo magistratu erat, tutorem dedit alicui pupillo minus idoneum: vel fideiussorem, qui debebat fideiubere rem pu. sal. fo. minus idoneum accepit: an pater de peculio tenetur, quæritur. Et respon. quod sic: neque refert cum creabatur magistratus, cōsenserit pater, vel nō: quia hoc exigitur, nam reipubl. tenetur: hic autē vt res pupilli saluetur, obstrictus est. Viuia.

a De peculio. vt infra eo quæsitum. §. sed si ipse. imò si erat seruus: tunc non debet teneri factus liber: vt. C. an seruus ex suo fa. l. j. Solu. hinc non ex sua persona, sed eius cui successit conuenitur. Item econtra videtur insoludum teneri quasi liber fuerit ex tempore mortis testantis: vt infra, de regu. iur. l. omnia fere. sed dico fictitiè illud dici. verè tamen interim est seruus: vt supra de lega. j. l. si tibi. §. cum seruus. Accursius.

b Vt tutoris auctoritatem. vt hic, & infra eo. quam Tuberonis. in princip. Sed contra. j. eod. l. curator. Solue vt ibi.

c Non si fuerit cōcessum. hoc enim fieri non potest. Ioan.

d Vel seruus. de duobus quæritur simul. sed diuerso iure respondetur. de primo infra, ea. l. §. sed si filius. de secū-

Casum ponit.

De peculio non oriatur actio.

idem

idem ait. & supra, nego. gesto. l. mandasti. Arg. cōtra. j. de rescin. vendi. l. Titius. Item quid prodest hac solutio domino facta, cū alia manu sibi auferatur? Respon. fit in solidum solutio, sed reuocatio non: sed quatenus peculium est.

a Accipias. quod dictum est in superiori proxi. §. Iulianus. in mandatore. vel ad proximum referas.

b soluisse. nam tunc mandati de peculio, si mandato filij soluit. alias nego. gesto. si nō mādasset, agit contra me.

c Condicturum. Sed cū nōmine alieno soluit: cur non expectatur in indebito soluto rati habitio? Respon. quia semper præsuntur hoc ratum haberi. Accur.

d De peculio actionem. scilicet in dominū: vt hic, & supra de arbit. l. non distinguemus. §. si seruus. Accur.

e Datur in eum actio. scilicet in dominū. nā cū seruo non potest esse iudicium: licet cum filio sic: vt supra de iureiur. l. quāto magis. & §. si quis cau. l. quotiens. Accur.

f Semper obligari. nisi donandi animo fideiubeat. nam donare non potest: vt infra de donat. l. si filiusfam. & supra de pac. l. contra iuris. §. si filius.

g Distare in hoc. Item differt in Macedo. Itē quia seruus manumissus non tenetur ex antegesto: vt supra de nego. gesto. eum actum. secus in filio emancipato: vt supra, quod cum eo. l. ij.

h Ex qua non potuit. potest ex cōtractu, vel quasi: nō potest ex maleficio, vel quasi: vt. §. de his qui deiec. vel effu. j. §. cum seruus. & j. ea. l. §. ex furtiua.

i Ex stipulatu. nō prima actione. Accur.

k Iudicio contrahi. id est, sententia. Nota, ex sententia quem obligari ex quasi cōtractu: vt supra de noxa. quotiens. & l. sequen. Argu. contra. C. de vsur. rei iudi. l. si. in eo quod dicit, sortis tātum currere centesimas quadrimestres vsuras, non vsurarum: licet sint in condemnationem deductæ. Accur.

l Non originem. Nota originem non inspicere in actione super qua cōp̄t esse iudicium. Arg. tamen contra. C. ad Mace. si filius. & infra de fideiuf. tutor. ibi, & non titulus act. & c. Item contra j. de dona. qui id. in princ. sed ex liberalitate ibi intercessit prior causa, quæ quia remuneranda est, inspicitur: vt infra de re iudic. l. ne liberalitate. & infra man. si verò non re. §. idem Pomponius. & dicas hīc originem, infra actionem super qua poterat esse iudicium. Accur.

m Iudicati. originem. Accur.

n Velut obligationem. alterius contractus.

Idē accipias **a** & in serui fideiussore. Idēque si alius mihi pro filio meo debitore soluisse. **b**

Quod si filius meus debitor non fuisset, exceptione doli fideiussorem vsurum: & si soluisse, [eum] condicturum **c** scribit.

Hæc est septima pars, & .h. d. Dominus ex compromisso facto per seruum, non obligatur. Bar.

Si seruus cum se pro libero gereret, compromiserit: queritur, an de peculio actio ex p̄na cōpromissi quasi ex negotio gesto danda sit: sicuti traiecitæ pecuniæ datur. Sed hoc & Neruæ filio & mihi videtur verius, ex compromisso serui non dandam de peculio actionem: **d** quia nec si [in] iudicio condemnatur seruus, datur in eum actio. **e**

Hæc est tertia pars principalis, & .h. d. Filius fideiubendo, compromittendo, & cōtrahendo, patrem obligat de peculio. h. d. & in hoc differt à seruo. Bar.

Sed si filius fideiussor vel quasi interuētor acceptus sit: an de peculio patrē obliget, queritur. Et est vera Sabini & Cassij sententia, existimantium semper obligari **f** patrem de peculio, & distare in hoc **g** à seruo. quare & ex compromisso pater tenebitur. & ita Papinianus quoque libro nono Quæstionum scribit: nec interesse ait, ex qua causa compromiserit: **d** vtrū ex ea causa, ex qua potuit cū patre de peculio agi: an verò ex ea [ex] qua non potuit, **h** cum ex stipulatu **i** pater conueniatur.

Istū. §. diuisi cū præcedētib. & .h. d. In iudicio quasi contrahitur: & ideo iudicati pater tenetur, primæ actionis origine nō inspecta. Bart.

Idem scribit, iudicati quoque patrem de peculio actione teneri. quod & Marcellus putat etiam eius actionis nomine, ex qua non potuit pater de peculio actionem pati. Nam sicut in stipulatione contrahitur cum filio, ita iudicio cōtrahi: **k** proinde non originē **l**

o Locupletari. vt. §. quod met. cau. si cum. §. Pedius. & j. eo. in bonæ fidei. Et not. quod ex hac lege, & §. de iudi. l. tam ex contractibus. dico, quod omnis actio, etiam ex delicto, datur de peculio, in quantum locupletatum est.

p Nam & citra, vt infra rerum amota. l. & ideo. §. si filiusfamil. & supra de condic. fur. l. Iulianus. Accursius.

q De peculio actionem. hoc quando inuito patre fuit electus: vt hic, & C. ne filius pro patre. l. fin. & Cod. quod cum eo. l. j. si autem eo volente, idem fideiussisse pro eo videtur: & ideo in solidum tenetur: vt in prædicta. l. j. Cod. quod cum eo. & infra ad munic. l. quotiens. & nihilominus de peculio, si placuerit actori: vt hic subiicit. Accursius.

Ex maleficio non datur hæc actio, nisi in quātum locupletatur peculium. Bar.

Ex furtiua causa à filio quidem familias condici posse cōstat. An verò in patrem vel in dominū de peculio dāda est [actio,] queritur. Et est verius, in quātum locupletior dominus factus esset ex furto facto, actionem de peculio dandam. Idem Labeo probat: quia iniquissimū est, ex furto serui dominum locupletari **o** impune. Nā & citra **p** rerum amotarum actionem filiarum familias nomine in id quod ad patrem peruenit, competit actio de peculio.

Qui obligatur saluam fore rem pupilli, non obligatur de quolibet singulari. Bar.

Si filius familias duumvir pupillo rem saluam fore cauere nō curauit: Papinianus libro nono Quæstionum, de peculio actionem **i** competere ait. Nec quicquā mutare **r** arbitror, an voluntate patris decurio factus sit: quoniam rempublicam saluam fore pater obstrictus est. **f**

Hucusque iurisconsultus exposuit verba edicti, ex quo agitur tribus modis: scilicet de peculio, & de in rem verso, & quod iussu. modò est videndum quid sit peculium. & ista lex diuiditur in quatuor partes. Nam primò ponit dictum. Secundò rationem dicti. Tertio illam probat. Quartò illā limitat. secūda ibi, nam cū. tertia ibi, sed hoc. quarta ibi, si vero. & breuiter hoc intēdit: Peculium sola volūate domini cōstituitur interueniēte traditione vera, vel ficta, sec' si nulla traditio interueniat. B.

IIII POMPONIUS libro septimo ad sabinum.

Peculium est non id cuius seruus seorsum à domino rationem habuerit: sed quod dominus

o p e m .] Si seruus in rebus domini damnum dederit aut furtum: item si alius domino furtum facit, & ei seruus opem ferat: si dominus de peculio à creditoribus peculij conueniatur, dedit quod sibi debetur eo nomine. **[s i æ r e .]** Licet quicquid est in peculio, domino debeatur: remanent tamen res peculiare: quia si sibi dominus debitum remittat, vel aliàs pro seruo dominus soluat, peculium constituitur. **[n o n s o l u m .]** Si habebam duos seruos, vnum ordinarium, & alium vicarium: non solum illud quod habet vicarius seorsum à substantia mea, cōstitutione mea erit peculium: sed hoc quod habet ab ordinario. Viua.

Seruus manumissus ex antegesto nō tenetur.

Flo. agere.

a *Discernens*. vt hîc, & infra eod. l. depositi. §. fina. idem si passus fuerit apud seruum esse: vt infra eod. quam Tiberonis. §. sunt quidam. & .l. non solum. quandoque tamen dicitur peculium, quicquid seruus naturaliter tenet: vt infra de acquirend. poss. l. quod seruus. Item & aliis modis: vt dixi in rubrica.

b *Vel augere*. s. nuda voluntate quandoque: vt statim subiicit, sed hoc ita & c. Accur.

c *Côtra putô*. quòd possit augeri nuda voluntate domini: vt infra de dona. l. nuda.

d *Re enim*. & in superiori casu re nò verbis augetur, cum pro tradita habeatur res: vt institui. de re. diui. §. interdum. & infra eod. l. non statim.

e *Ignorante domino*. nò possit augeri de rebus domini: tamen minui potest: vt subiicit. Item & augeri potest aliunde: vt s. eo. l. peculium.

t *Deducendum est*. cum conuenior à creditore peculiari. Accur.

g *Possim*. ab eo qui furtum fecit. Et sic not. de peculio non deduci, si aliunde potest dominus cõsequi aliqua actione: vt hîc, & infra eo. si noxali. §. quod autem. Item deducto hic, quo ad rem, non quo ad pœnam: vt infra eo. sed si damnũ. §. sed est quæstionis. Sed quomodo loco rei: cũ ille qui opem fert, cõdic. furti non teneatur: vt supra de cõdic. furt. l. proinde. quæ est contra? Solu. hîc puenit ad seruum: ibi non peruenit ad eum qui opem tulit. Vel hîc excipiendo potest: ibi agendo non potest. Accur.

h *Si ære*. si. i. quamuis.

i *Dominico*. quia seruus debet domino.

k *Manent*. in hereditate idem: vt infra de verbo. signifi. l. hereditatis appellatio. in dote idem: vt. j. de impẽ. in re. do. fac. l. quod dicitur. & j. de iur. do. si is. §. quod dicitur. & sic sunt argu. a pro vafallo qui fecit feloniam, & ei à domino est remissa, quòd videtur habere feudum ex veteri concessione: vnde trãsmitteret ad agnatos, si sine liberis decederet. & ad hoc facit infra de libe. & posthu. l. filio quem. & s. de pact. l. si vnus. §. quod & in specie.

l *Cuius in peculio*. id est ab ordinario, vt hîc, & j. eod. l. definitio. & secundum hoc intelligitur. j. l. proximi. in fi.

D *Epofiti*.] **CASVS**. Apud seruum tuum rem aliquam deposui: eam deteriorauit, vel amisit per dolum. teneberis tantũ de peculio. Si verò dolum commisisses: teneberis in solidum. & hoc in prima. Idem est si seruo tuo rem precario concessi: de peculio tantum teneberis. Idem est in filiofamiliæ. & in patre, & in vtroque casu. & hoc in secunda. Si verò dicebas filium meum ti-

ipse separauerit, suum à serui ratione discernens. **a** Nam cum serui peculium totum adimere, vel augere **b** vel minuere dominus possit: animaduertendum est, non quid seruus, sed quid dominus constituendi seruilis peculij gratia fecerit. Sed hoc ita verum puto, si debito seruũ liberare voluit dominus: vt etiam si nuda voluntate remiserit *** dominus**, quod debuerit, desinat seruus debitor esse. Si verò nomina ita fecerit dominus, vt quasi debitorem se seruo faceret cum re vera debitor nò esset: cõtra puto. **c** Re enim, **d** non verbis peculium augendum est.

Hic ponitur cõclusio supradictorum: & h. d. Peculium nò potest constitui domino ignorante: licet possit deminui, si seruus etiam ex delicto eius debitor constituitur. h. d. & habet duas partes. Nã ponit primò, q̄ peculium ignorate domino constitui nò potest. Secũdò, quòd ignorante domino deminui potest. secunda ibi, sed sæpe. Bar.

Ex his apparet, nò quod **† seruus** ignorate domino habuerit, peculij esse, sed quod *** volente**: alioquin & quod subripuit seruus domino, fiet peculij. quod non est verum. Sed sæpe fit, vt ignorante domino **o** incipiat minui serui peculium: veluti cum damnum domino dat seruus: aut furtum facit.

Iste. S. cadit in sumario præcedentis. S. Nã sicut supra deminuitur peculium ex furto serui: ita & quando opem ipse fert in eo quod à fure consequi non potest. Barto.

Si opem ferente seruo meo, furtum mihi feceris: id ex peculio deducendum est, **f** quo minus ob re subreptam consequi possim. **g**

Hic dicit quòd sicut deminuitur peculium ignorate domino: ita etiã augetur. & breuiter hoc intendit: Licet ipsum ius vniuersale deminuat: corpora tamen deminui non dicuntur. Bar.

Si ære **h** alieno dominico **i** exhauriatur peculium serui: res ta-

bi debere decem: & detuli tibi iusurandum, & iurasti: certè tibi teneor de peculio. Non idem in seruo, qui liberam non habet peculij administrationem: ne sit contrarium supra de iureiuran. l. quemadmodum. Solu. in iudicio iurare non potest seruus, vt hîc: extra sic, vt ibi. [P E C V L I V M.] Dicitur autem

men in ea causa peculiari *** manent**, **k** Nam si aut seruo donasset debitum dominus, aut nomine serui alius domino intulisset, peculium suppleretur: nec esset noua concessione domini opus.

In peculio vicarij, domini & ordinarij voluntas inspicitur. Bar.

Non solum id in peculio vicarij ponendum est, cuius rei à domino, sed etiam id, cuius ab eo cuius in peculio **†** sint, seorsum rationem habeant.

In negotio gesto computantur cõtractus depositi, & precarij, & iuramenti delatio à filiofamiliæ facta. h. d. In. §. peculium. qui sequitur, ponitur deriuatio nominis peculij. Bartolus.

V. VLP IANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

Depositi nomine pater vel dominus dumtaxat de peculio conueniuntur, & si quid dolo malo eorum **m** captus sum. **†** Sed & si precario res filiofamiliæ vel seruo data sit: dũtaxat **n** de peculio pater dominusve obligatur. *****

Si filiusfamiliæ iusuradum detulerit, **o** & iuratum sit: de peculio danda est actio, quasi **†** contractũ sit. Sed in seruo diuersum **p** est.

Peculium dictum est, quasi pusilla **q** pecunia, siue patrimonium pusillum. Peculium **r** autem Tiberio quidẽ sic definiuit, (vt Celsus libro sexto Digestorum refert) quod seruus domini permissu **†** separatim à rationibus dominicis habet, deducto inde, si quid domino **t** debetur.

Hic incipit prosequi verba definitionis: & hoc prosequitur per duas chartas. & primo exponit quid est dictum permissu domini & c. Bartolus.

V. CELSVS lib. sexto Digestorum.

Definitio peculij, quam Tiberio exposuit, **u** vt Labeo ait, **x** ad vicarij peculia non pertinet, quod falsum est, **y** nam eo ipso quòd dominus seruo **z** peculium cõstituit: etiam vicario

quasi domini, vt ordinarij: vt supra. l. proximi. in fin. & infra. l. proximi. Accursius.

t *Si quid domino*. hoc largè accipe. id est ei qui de peculio conuenitur: vt. j. eo. si noxa. §. fin. sed & aliis debita deducuntur interdum: vt. j. eo. sed & si. §. peculium. & s. præterea.

u *Definitio*. Exposuit. id est fecit: vt supra. l. proxima, in fin. Accursius.

x *Vt Labeo ait*. & malè. Accursius.

y *Quod falsum est*. scilicet dictum Labeonis, & hoc probat.

z *Seruo ordinario*.

esse peculium, quod habet seruus separatim à substantia domini per mittentis: deducto inde quod domino debetur. Hæc definitionem reprehendit, dicens **q** ad peculium vicarij non extenditur. quod reprehendit Celsus: quia dominus cõstituendo peculium, ordinario & vicario cõstituere videtur: quam definitionem Tiberonis probat Celsus, adiiciens pro quæstione, an pupillus possit cõstituere seruo peculium: & dicitur quòd non: sed à patre constitutum potest permittere vt apud seruũ remaneat. Idem dicit in furioso. Vnde si furiosus habeat seruum cõmunem cũ homine sanæ mentis, furiosus cõstituere non potest: alter potest. hoc dicit vsque ad. §. sunt quidam. in. l. quam Tiberonis. Viuianus.

m *Dolo malo eorum*. si dicas, filij & serui: tunc de peculio tantum tenetur pater & dominus. si dicas, eorum id est patris & domini: tunc in solidum de dolo, & non de culpa: vt infra depo. l. j. si filiusfa. & infra eo. in bonæ fidei. & supra commo. l. iij. §. si filiofa.

n *Dumtaxat*. vt hîc, & infra de preca. si seruus conuentus. Accursius.

o *Detulerit*. actori.

p *Diuersum*. imò idem videtur: vt supra de iureiuran. l. quidam. quæ est contra. sed hîc in iudicio: ibi extra. Vel hic non habet liberam peculij administrationem: ibi sic.

q *Quasi pusilla*. id est parua pecunia, & parsimonia quæ sita: vt infra eo. l. peculium. Accursius.

r *Peculium*. scilicet serui. Ioan.

† *Domini permissu*. vel

* Flo. summa serui rationem disc. Id est vsq; ad certam summam peculium ei habere concessit. Itaque recta est hæc Florétina lectio Perperã autem Taurelus ait rectius legi in manuscriptis, summa serui ratione discernens. nam & i meo manus. antiquo ad marginẽ, notat hæc Florétina seu Pisana lectio, vt optima.

* Barto. hic not. istũ text. ad hoc, qd remittere, est dare, pro quo facit & concor. text. l. si mulier. s. de condic. ob cau.

† Flo. quid.

* quid.

a] Not. etiã vltra secũdũ Bald. r. huius gl. qd si quis remisit alicui offensã, nò possit petere pœnam pacis ruptæ. pro quo cõcor. & facit l. in de adi. le. in fer.

* Flo. peculiana.

† Halo. cõputum sit.

* Flo. obligantur.

† Bald. hic dicit, alibi melius non probari, quàm hic, qd per iusuradũ quasi cõtrahitur, sicut per sententiam. & alibi expressè nò habes.

a *Constituisse*. i. constitui permisisse. Io. vt. s. eo. peculium. §. si. *Vam Tuberonis.* **ASVS** in prin. l. est in casu præced. [SIVE QUIDAM.] An seruus possit habere peculium, nisi dominus concedat & tradat? Dicunt quidam quod non. Vlpianus dicit quod sic. secus est in libera administratione peculij: quã non habet, nisi domino specialiter concedete: sed nõ est necessarium vt dominus sciat quã res sunt apud seruum. [PVPILLVM.] An seruo vel pupillo pater vel dominus possit cõcedere peculium? Dicitur quod sic. & hoc in prima. An autẽ seruus, vel filius, si incidat in furorem, nihilominus possit retinere peculium? Dicitur quod sic. & hoc in secunda. & est ratio in litera. [IN PEBEVLIO.] Non solum res mobilis, sed etiam solida, itẽ Stichus potest esse in peculio, scilicet seruus vicarius. & hoc in secunda. Si vero res peculiaris furripiatur, an quod debetur actione furti, imputetur? Dicitur qd sic. & hoc in tertia. item si hereditas, vel legatũ fuerit sibi relictum: illa erit in peculio. & hoc in quarta. Et si aliquid in negotio domini impedit: illud imputabit. Item si dominus conuenit debitorem peculij, & exegit &c. Item si seruus aliquam rem emit, & euicta est, & dominus duplum fuerit cõsecutus: illud &c. & nisi dominus dicat expressẽ, quod nolit illud esse in peculio: imò verius, si dominus nec velit, nec nolit. Item si seruus seruo aliquid debet, illud &c. An autẽ voluntas sufficiat sola ad constituendum peculium? Dicitur quod non: sed oportet quod traditio aliqua interueniat: vel re aliqua existente penes seruum, patiatur dominus in peculio eam esse: quia tunc sola patientia pro traditione habetur? sola autem voluntas domini sufficit vt res desinat esse in peculio. & hoc in quinta. Si vero dominus in re peculiari damnum dederit, vel surripiat: erit in peculio. & si extraneus duplum consecutus fuerit: dominus, illud in peculio computabit. Hoc dicit cum duabus. ll. sequen. Viuianus.

b *Quam Tuberonis sententiam.* quã est contra, supra. l. proximi. in fi. Accursius.

c *Ex his causis.* scilicet quia hic furiosus est: vt instit. qui testa. facere pos. §. furiosus. vel quia successit pupillus: vt supra de instit. si quis incipit. §. si impubes. & facit supra eo. l. licet. §. idem adicit. & §. in furiosi.

d *Vel pupillus.* idem & in aliis exemplis multis: vt infra eo. quis ergo.

e *Concedente.* per traditionem. Vel dic secundo (quod est verius) concedente expressẽ, quod corrigit: quia quandoque tacite, vt hic subiicit, & §. e. l. nõ solum. & sic bene subiicit, alia causa &c.

f *Concedi.* per traditionem. Accursius.

ff. Verus.

constituisse **a** existimandus est.

Informis patientia habetur pro consensu in his quã sunt modici præiudicij: secus si magni. Bart.

VII. VLPIANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

Q *Vam Tuberonis sententiã* **b** & ipse Celsus probat: & adicit, pupillum vel furiosum constituere quidem peculium seruo non posse: verum ante constitutum, id est, [vel] ante furorem, vel à patre pupilli, non adimetur ex his causis. **c** quã sententia vera est: & congruit cum eo quod Marcellus apud Iulianum notans adicit, posse fieri, vt ex [duobus] dominis apud alterum seruus peculium habeat, apud alterum **nõ**: vtputa si alter ex dominis furiosus sit, vel pupillus: **d** si **†** vt quidam (inquit) putant, peculium seruus habere non potest, nisi concedente **e** domino. Ego autem puto non esse opus concedi **f** peculium à domino seruum habere: **g** sed non adimi, **h** vt habeat. Alia causa est peculij liberã administrationis. **i** nam hæc specialiter **k** concedenda est. Scire **l** autem non utiq; singulas res debet [dominus ex necessitate.] **m** sed *παρρητικῶν*. & in hanc sententiam Pomponius inclinat.

Hic exponit verbum, seruus, positum in definitione. Bartolus.

Pupillum **n** autem tam filium quam seruum, peculium habere posse Pedius libro quintodecimo scribit: cum in hoc, inquit, totum ex domini constitutione pendeat. Ergo & si furere cõperit seruus, vel filius, retinebunt peculium.

Hic exponit verbum, quod positum est in definitione. Barto.

In peculio autem res esse possunt omnes, **o** & mobiles, & soli.

g *Habere.* scilicet semper.

h *Adimi.* dumodo dicat vt habeat in peculium: vt. §. l. proximi. Sed non. s. aliquando, & sic ex tacita voluntate habet peculium seruus, ex quo scit dominus. quod dic vt. s. eo. l. peculium. Accursius.

i *Administrationis.* cum res sint apud seruum: vt hic, & supra de mino. l. etenim. & tales sunt res, quas verisimile est dominum velle habere: vt. §. cod. l. non solũ. secus si non sunt apud eum: vt. §. e. l. peculium. in princip. Accursius.

Vicarios quoque in peculium potest habere, & vicariorum peculium: hoc amplius, & nomina debitorum. Sed & si quid furti actione seruo debetur, vel alia actione, in peculium computabitur: hereditas **p** quoque, & legatum, vt Labeo ait. Sed & id quod dominus sibi debet, in peculium habebit, si fortẽ in domini rationem impendit, **q** & dominus ei debitor manere voluit, **r** aut si debitorem eius **s** dominus cõuenit. **c**

Quare si fortẽ ex serui emptione **u** euictionis nomine duplum dominus exegit, in peculium serui erit conuersum: nisi fortẽ dominus eo proposito fuit, vt nollet hoc esse in peculium serui. Sed & si quid ei conseruus debet, erit peculij: si modò ille habeat peculium, vel habebit. **x**

Hic exponit verbum, separatũ à rationibus dominicis, positum in definitione. Bart.

VIII. PAVLVVS libro quarto ad sabinum.

Non statim quod dominus voluit ex re sua peculij esse, peculium fecit: sed si tradidit: aut cum apud eum **y** esset, pro tradito habuit. Desiderat enim res naturalem dationem. Contra autem **z** simul atque noluit, peculium serui desinit peculium esse.

Quod dominus subtraxit, vel deleuit, non est in peculio: secus si seruus subtraxit. Bart.

IX. VLPIANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

Sed si damnum seruo dominus dederit, in peculium hoc non imputabitur: non magis, quã si subripuerit. Planẽ si conseruus dedit damnum, vel subripuit: in peculium videtur haberi. **a** & ita Pomponius libro vnde

pecu. leg. l. si peculium. §. sicut. & instit. de lega. §. peculium. quã sunt contra. Sed dic quod ibi speciale: quia & totum aliud peculium seruus lucratur. vnde & hoc domino remisisse fingitur: vt §. manda. si vero non remunerandi. §. idem Pomponius. Vel ibi noluit dominus illud in peculium computari. Accursius.

r *Voluit.* i. non noluit: vt infra statim, nisi fortẽ &c. quod est medium inter velle & nolle: vt. §. de tribu. l. j. §. penul. Accursius.

f *Eius.* scilicet seruum.

t *Conuenit.* & exegit.

u *Emptione.* quam fecit seruus. Accursius.

x *Vel habebit.* aliã nullus esset effectus debiti.

y *Non statim.* Apud eum. scilicet seruum.

z *Contra autem.* Not. nam non sic de leui fit datio, vt ablatio: vt. §. eo. l. peculium. §. si vero nomina. Sed arg. contra. §. de regu. iur. l. nihil. & in aũthen. de defen. ciui. §. non habente. & instit. de here. qua. & diff. §. fina.

a *Ed si damnum.* In peculium videbitur haberi. Nunquid solum simplicem, an verò & pœna? Respon. simplicem: vt infra

* In arche. semel tantum sunt illa verba, apud alterũ, sed ea geminauit Taurel. ex manu serui. vt ipse ait in adnotatis s. Sic emendauit Taurel. cum esset in arche. sunt quidã. Anto. Augu. lib. i. ca. 9.

de pecu. lega. id quod .§. si conferuum. Io. facit. §. eod. si noxali. §. sed si à debitore. contra.

a Ab eo. scilicet extraneo. Accursius. [P E C U L I V M.] C A S V S. Si seruus domino debeat, illud deducatur, & residuum intelligitur peculium esse. Item & si quid debeat his qui sunt in potestate domini: puta filiofam.

vel seruo, vel iis qui sunt sub eius tutela vel cura: & his omnibus deducatur, nisi dominus fuerit in dolo: puta quia dolo induxit vel seruum vel filiū, vt se illis obligasset: vel quia in fraudē peculiarium creditorum peculium ademerat, vel minuerat: quia in hoc casu deducit. & si in predictis deducatur sibi quid à seruo debeat, & his qui sunt in potestate: quare non deducatur si quid debeat iis qui in tutela vel cura sua sunt: quia dominus his tenetur: & à se exigere debet: & id eo deducit: quia non est verisimile dominum illud velle esse in peculio, quod sibi debetur, vel illis pro quibus debet à se exigere dominus, si sit debitor alicuius, cuius negotium vel tutelam gerit. [S E D E T C R E D I T O R.] Habebam seruum: aliquis cum eo contraxit: & factus creditor fuit in. x. decessi, & eundem creditorem heredem institui. hic creditor deducit quod sibi debetur, si conueniatur ab aliis creditoribus. Siue seruus accepit libertatem in testamento meo, siue non, item siue legatus fuerit purè, siue sub

† In vulg. est lex, Peculium.

conditione: alicui non obest quo minus deducatur quod sibi debet seruus: licet dominium serui purè legati, nullo momento apud heredem remanserit. Cum verò sub conditione legatus fuit, in hoc casu minus dubium est: quia heres deducet. Et hoc probat Iulianus tali exemplo: Seruus Titij tenebatur mihi in decem: decessit seruus, vel Titius: eum manumisit postea Titius, & me heredem instituit. intra annum à tempore mortis serui, vel manumissionis conuenior de peculio. deducam quod mihi à seruo debetur: quia intra annum cum tibi successi, conueniri de peculio potero: neque tamen dominium serui vnquam nactus fui. [S I V E.] Non refert, ex contractu quid domino debeat à seruo, an nomine reliquorum: puta quaedam in bonis domini intulit seruus: quaedam non intulit adhuc. si ergo seruus domino furtum fecerit, dominus deducet. Sed an simpliciter, an duplum, perinde ac si extraneus fecisset furtum? Respond. tantum simpliciter deducet. & hoc in prima. [S I I P S E.] Si seruus se vulnerauit, & sic deterior factus est in quinque, cum valuit decem: an illa quinque possit dominus deducere si conueniatur ab aliis creditoribus, quod seruus deterior factus fuerit in quinque, queritur. Et respond. quod non, non magis quam si se occidisset. & hoc in secunda. Si verò sumptum aliquem dominus fecit in curando eum vulneratum à seipso seruo: an eum deducere possit? Dicitur quod sic: licet aliàs si agrum eum curasset & impendisset, non deduceret: quia videtur donasse: cum ad hoc tenebatur. & hoc in tertia. Item si dominus pro seruo suo obligatus sit, deducet: nisi in rem domini versum est: quo casu secum compensabit. & hoc in quarta. Sed & si dominus fideiussit pro seruo, deducet. Iulianus tamen distinguit in predictis duobus casibus: cum dominus iussit, & fideiussit, non adhuc

cimo scribit. Nam & si quid dominus ab eo^a qui rem peculiarem subripuit, vel consecutus est, vel consequi potest: in peculium esse ei imputandum, Neratius libro secundo responsum scribit.

Id quod debetur domino, non censetur esse de peculio: quia tacite videtur esse à domino exceptum, vel exactum. h. d. Pau. de Cast.

Peculium[†] autē deducto quod domino debetur, computandum esse: quia praeuenisse dominus, & cum seruo suo egisse creditur. Huic definitioni Serui^o adiecit, & si quid his debeat qui sunt in eius potestate: quoniam hoc quoque domino deberi nemo ambigit.

De peculio deducitur non solum id quod debetur patri vel domino: sed etiam id quod debetur ei qui est sub tutela vel cura ipsius domini, vel patris: aut cuius negotia ipsi gerunt. h. d. Pau. de Cast.

Præterea id etiam deducatur, quod his personis debetur, quæ sunt in tutela vel cura domini vel patris, vel quorum negotia administrant, dummodo dolo careant: quoniam & si per dolum peculium vel ademerint, vel imminuerint, tenentur. Nā & si semper praeuenire dominus & agere videtur: cur non dicatur etiam hoc nomine eum secum egisse, quo nomine vel tutelæ, vel negotiorum gestorum, vel vtili actione^b tene-

A soluit ex his causis, an non deducatur: vt si soluat, deducat: alioquin non: sed creditori soluat accepta cautione à creditore, quod sibi refundet retro: si ab eo apud quem fideiussit, vel ab eo qui iussu suo credidit conueniatur, vt sic possit creditor medijs temporis interusurium, id est commodum consequi vsurarum. [S E D S I.]

bitur? Nam vt eleganter Pedius ait, ideo hoc minus in peculio est, quod domino vel patri debetur, quoniam non est verisimile, dominum id concedere seruo in peculium habere, quod sibi debetur. Sanè cum ex cæteris causis ipsum à semetipso exegisse dicimus, qui negotia vel tutelam gerit: cur non etiam in specie peculiari exegerit quod exigi debuit? Defendendum igitur erit, quasi sibi eum [id] soluere, cum quis agere de peculio conabitur.

De peculio deducitur etiam quod debetur heredi patris, vel domini, non tanquam heredi domini: licet non efficiatur dominus serui per aditionem: vt quia fuit illi relicta libertas purè, vel ipse seruus fuerit purè alteri relictus: vel fuit ipse mortuus vel manumissus: & agatur de peculio intra annum. h. d. vsque ad. §. siue autem. Paul. de Castro.

Sed & creditor serui qui heres extitit domino eius, deducit de peculio quod sibi debetur, si conueniatur, siue libertatem seruus acceperit, siue non. Idemque & si legatus sit purè seruus. Nā quasi praeuenierit, & ipse secum egerit: sic deducet quod sibi debetur, [si conueniatur] licet nullo momento dominium in manumisso vel legato purè habuerit,

cuius nomine conueniatur, debetur: vt insti. quod cum eo. §. cum autem. & §. aliquando. & §. eo. si seruus meus.

e Careant. pater & dominus, posset enim fecisse obligari seruum vel filium his personis dolose.

f Tenentur. pater & dominus, si dolo fecerunt: non aliàs, vt hinc, & §. e. l. summa. in pri. & §. de i. re. ver. l. j. §. j. & §. de trib. l. illud. §. sed si mercè. nā probat deduci debere quod predictis personis debetur. Acc.

g Gestorum. directa.

h Vel vtili actione. scilicet nego. gest. vt cum est curator: vt. C. de nego. gest. curatoris.

i Exegisse dicimus. quod ipse debeat ei cuius negotia gerebat. Io. vt. §. de nego. gest. si pupilli. §. si. & l. si autem. & l. qui sine.

k Exegerit. id est exegisse credatur.

l Debuit. quasi diceret, non est ratio differentie: ergo sit idem ius: vt supra de verb. oblig. à Titio. in fi.

m Soluere. id est deducere pro pupillo.

n Cum quis. scilicet peculiaris creditor.

o Siue libertatem. Sed nonne extinguitur serui obligatio, cum domino successit creditor peculiaris? Respon. non: quia dominus quasi fideiussor est: vt infra de fideiuss. l. heres à debitore. §. quod si stipulator. & ar. infra de verb. obli. cum filiis.

p Idemque est. vt deducat.

q Conueniatur. de peculio annali.

r Manumisso. id est libero esse iusso.

s Habuerit. sed recta via ad legatarium transit: vt infra de fur. l. à Titio. Et ex hoc corroborantur duæ nostræ sententiæ. Prima, quia diximus heredem nullo momento esse dominum: vt hinc, & d. l. à Titio. & quia etiam ignoranti legatario dominum predictum acquiritur: vt hinc, & supra quemad. ser. amit. si partem. §. si.

Alij

Duo erant creditores peculiari serui: ab vno dominus conuētus de peculio, & cōdemnatus, si postea ab alio conueniatur, an possit deducere quod alij debet ex cōdemnatione, queritur. Et respond. quod sic: quia perinde est ipsum condemnatum esse, ac si soluisset spōtè. & hoc in prima. Si vero ab alio conuētus, & lite contesta. pēdēte adhuc iudicio ab alio cōueniatur, & cōdemnetur: an possit deducere id pro quo erat conuētus priori iudicio, queritur. Et respond. quod non: quia in actione de peculio potior est conditio eius qui ad sententiam prius peruenit, quam qui litem prius contestatus est. hoc dicitur vsque ad. l. si noxali. Viuianus.

b Computandum esse. s. dico ego Vlpia. vt hinc, & §. eo. l. depositi. §. si. & supra de tribu. l. j. in prin. & §. peculiarem. & §. eod. si noxali. §. quod autem.

c Adiecit. hæc adiectio non fit in actione de in rem verso: sed tantum sibi debitum deducit: vt infra de in rem ver. si pro patre. §. si domini. Accursius.

d In eius potestate. nisi vicario eiusdem serui,

† Flo. geret.

Alij dicunt in vtroque contra. & pro se inducunt. s. de serui. Pa-
pinianus respon. & j. de condi. insti. l. si quis ita hereditatem. &
infra de suc. edi. l. j. §. decretalis. Accursius.

a Dominus enim. scilicet heres in hoc vltimo casu.

b Adfert. scilicet argumentum.

c Extitero. ego credi-
tor serui. Accursius.

d Debetur. vt. j. e. §. itē.
sic ergo & deduco post
manumissionē, vel alie
nationem. sunt enim
morti similes: vt infra
quando acti. de pecul.
est anna. l. j. in princ. &
j. de fur. inter omnes.
& infra de sol. l. si mi-
hi. Accursius.

e Reliquis. quia aliqua
intulit, & alia inferre
debet: vel etiā nil intu-
lit: vt. j. de verb. sign. l.
verbum. Accursius.

f Deducetur. s. in sim-
plum: vt subiicit, & j.
de acqu. re. do. l. homo
liber. §. j. & j. de pecu.
leg. l. id quod. §. j. con-
tra enim videbatur: quā
actio de peculio ex de-
licto non datur: vt. s.
de his qui deiec. vel ef-
fu. l. j. §. cū autē seruus.
quē est arg. cōtra. Azo.

g Prior. scilicet hęc, vt
ipsa & c. Accursius.

h Furti. id est rei sub-
tractę. Ioan.

i Deducatur. argu. s. de
peti. her. l. itē veniunt.
§. cum prędiximus.

k Si ipse seruus. i. per-
mittitur ad hoc vt do-
minus damnū sibi in-
flictū propter hoc non
possit deducere de pe-
culio, non autem licet
de iure naturali vel ci-
uili: vt. j. de ædil. edic.
l. cum autem. §. excipi-
tur. imò punitur quis
ideo: vt. j. de re milit. l.
omne. §. qui se. Accur.

l Sed si à se. seruo. Io.

m Effectum. quia vbi se
seruus vulnerauit, cu-
rare nō tenetur domi-
nus. aliās sic, scilicet te-
netur curare. aliās fit li-
ber: vt. C. de lati. li. tol.
l. j. §. sed scimus.

n Rem suam. arg. s. ad
leg. Rho. de iactu. l. na-
uis aduersa. in fin. l.

o Obligatus. hic articu-
lus corrigitur infra per
Marcel. secundū quos-
dam. imò non corrigi-
tur, si exaudias hoc in
eō casu vbi sic est obli-
gatus vt seruum libe-
raret: puta promisit a-
nimo nouandi.

p Pręstitit. de suo: vt
infra eo. in fin. huius. l.

q In vtroque. id est, si-
ue iussit, siue fideiuf-
sit.

r Absit. re ipsa: vt hęc, & C. man. l. si pro ea. licet absit i nterpre-
tatiue: vt supra de nego. gest. si quis mandatu.

s Pręstare. id est soluere.

ff. Verus.

& ita Iulianus libro duodecimo
[digestorum] scribit. Cerrē si sub
conditione seruus libertatem ac-
ceperit, minus dubitāter Iulianus
eodē loco scribit heredē deduce-
re. dominus enim ^a factus est. Ad
defensionē sententię suę Iulianus
etiam illud adfert, ^b quod si ei qui
post mortē serui vel filij intra an-
num potuit cōueniri de peculio,
heres extitero: ^c proculdubio de-
ducam quod mihi debetur. ^d

**Ex quacunque causa debeatur
domino, etiam ex delicto, dedu-
citur in simplum, nō autem cum
pœna. h. d. Pau. de Cast.**

Situe autē ex contractu quid do-
mino debeat, siue ex rationū reli-
quis: ^e deducet dominus. Sed & si
ex delicto ei debeat, vt puta ob
furtum quod fecit: æquē deduce-
tur. ^f Sed est quæstionis, vtrū ipsa
furti æstimatio, id est id solū quod
domino abest, an verò tantū, quā-
tum si alicuius seruus cōmisisset,
id est, cū furti pœnis? Sed prior ^g
sententia verior est, vt ipsa furti ^h
æstimatio sola deducatur. ⁱ

**Pro damno dato per seruum in
persona ipsiusmet serui, non obli-
gatur seruus domino etiam natu-
raliter: ideo illud non deducitur
de peculio: sed pro impensis factis
in curando bene obligatur, quan-
do seruus ipsi seruit. secus si sine
culpa sua accidit infirmitas. h. d.
Pau. de Cast.**

Si ipse seruus ^k sese vulnerauit:
non debet hoc damnū deducere,
non magis quā si se occiderit,
vel præcipitauerit. Licet enim e-
tiam seruis naturaliter in suū cor-
pus sœuire. Sed si à se ^l vulneratū
seruum dominus curauerit, sum-
ptuum nomine debitorem eū do-
mino puto effectum: ^m quāquam
si ægrum eum curasset, rem suā ⁿ
potius egisset.

Supra declarauit qualiter do-
minus deducit sibi debitum: hic
qualiter id quod ipse debet seruo.
primò, quando semel obligauit: &
sic ex suo facto. secundo, quando
ex contractu serui. tertio, quando
ex delicto. secūda ibi, sed & si. ter-
tia ibi, si noxali. & hoc intēdit: De
peculio deducitur id quod domi-
nus soluit pro seruo, vel condem-
natus est ad soluendum, quod ve-

t Caveat. scilicet creditor: vt hęc, & j. de dam. infec. l. ex facto. §.
fin. & s. de peti. heredi. l. cum idem. & de rei vind. is à quo. & l. à
quo. & supra de tribu. l. procuratoris. in fine.

u Deduci. & propter hoc melius, vt medij & c.

x Interusurium. aliās est interusuras. sed in Pisana litera est, interu-
surium. q. d. commodū

**rō simpliciter debet, si quidem ex
suo contractu, deducit faciendo
sibi cauere: & actione de peculio
illo modo deduci. h. d. cum. l. seq.**

Item deducetur de peculio, si-
quid dominus serui nomine obli-
gatus ^o est, aut præstitit ^p obliga-
tus: ita, si quid ei creditum est ius-
su domini. Nam hoc deducendum
[esse] Iulianus libro duodecimo
digestorū scribit. Sed hoc ita de-
mum verum puto, si non in rem
domini vel patris, quod acceptū
est, peruenit: alioquin secum de-
bebit compensare. Sed & si pro
seruo fideiusserit, deducendum
Iulianus libro duodecimo dige-
storū scribit. Marcellus autem
in vtroque, ^q si nondum quic-
quam domino absit, ^r melius ef-
se ait, præstare ^s creditori, vt ca-
ueat ^t ille refususurū se si quid præ-
stitit dominus hoc nomine con-
uentus, quā ab initio deduci: ^u
vt medij temporis interusurium ^x
magis creditor consequatur. Sed
si de peculio cōuentus dominus,
condemnatus est: debebit ^v in se-
quenti ^y actione de peculio dedu-
ci. ^z Cœpit enim dominus vel pa-
ter iudicati teneri. Nam & si quid
serui nomine non condemnatus
præstitisset ^z creditori, etiam hoc
deduceret.

x. GAIVS libro nono ad Edictum
Prouinciale.

SI verò adhuc in suspenso est
prius iudicium de peculio, &
ex posteriori iudicio res iudicare-
tur: nullo modo debet prioris iu-
dicii ratio haberi in posteriore cō-
demnatione: quia in actione de
peculio, occupantis melior est cō-
ditio. ^a Occupare autē videtur,
non qui prior ^b litem contestatus
est, sed qui prior ad sententiam iu-
dicis peruenit.

**Si dominus noxali cōuentus pe-
cuniam præstitit, deducitur de
peculio. secus si ipsum seruum. ex
contractu verò, vel quasi, indistin-
ctē deducitur. quod de naturali
debito intelligitur, à quo per de-
ductionē liberabitur seruus. Bar-
tolus.**

xi. VLPPIANVS libro vicesi-
monono ad Edictum.

SI noxali iudicio conuentus
dominus litis æstimationem

& manumissisti. Sed in hoc casu ita demum deducit, si intra an-
num à tempore manumissionis conueniaris de peculio. & hoc
in tertia. In quarta dicit, quod si seruus tuus à debitore tuo
bbb ij

furium. q. d. commodū
medij temporis: vt. j.
solu. mat. si constāte. §.
quotiens. & s. de pig.
act. l. non enim. Acc.

y De sequenti. Cur er-
go hęc fecus quā in
superiori casu? Respo:
hęc purum, ibi condi-
tionale vel in diem de-
bitum erat. vel dic, v-
trobique purum, sed
ibi erat habiturus mo-
ram iudicij, hęc non,
cum iam habuit: vt ar.
s. de minorib. l. minor
xxv. an. Accursius.

z Præstitisset. scilicet de
suo, non de peculio: vt
supra ead. l. §. item de-
ducetur.

a Si vero adhuc. Condi-
tio. Nota in hac a-
ctione occupantis esse
meliorē conditionem:
vt supra de tribu. l. nō
enim. & j. eod. l. sum-
ma. §. sed si alij. sic & in
pluribus agentibus ex
causa noxali: vt supra
de noxa. l. si quis à mul-
tis. sic & in plurib. agē-
tibus de in rem verso:
vt. j. de in rem ver. l. sed
dicendum. sic & in plu-
ribus agentibus ex ea-
dem causa: vt. j. de re
iud. l. inter eos. sic & in
pluribus quorum qui-
dam de peculio, alij de
in rem verso agunt: vt
j. de in rem ver. l. j. §.
certē.

b Prior. imò quando-
q; qui prior est lit. cō-
testa. vt supra de iudi.
l. qui prior. & supra de
procurato. l. pluribus.
& infra de lega. j. si plu-
ribus. in fin. & infra de
verbo. obligatio. si Ti-
tius.

SI noxali. j. CASVS.
Seruus tuus fecit
mihi damnū. conue-
ni te noxaliter vt e-
mendares damnū,
vel seruum pro noxa
dāres: obtulisti mihi
decē pro damno: quia
in tantum erat dam-
nū meū. si conue-
niaris ab aliis credito-
ribus, an possit illa de-
cem deducere. quæri-
tur. Et respond. quod
sic. & hoc in prima.
Idem si creditori pecu-
liari soluisti: idē si pro-
misisti. Idem est si ser-
uus promisit decē tibi
vt eum manumitteres,

Occupantis
in multis mē-
lior est con-
ditio.

† El. de seq.

* in pleif-
que hæc ad-
duntur: Sed
si alius de pe-
culio egit, &
vicit, oportet
deduci: Cœpit & c.

exegerit, & tu ratum habeas, deducis: alioquin non deducis, sed conuenies debitorem: & ille repetet à seruo quod soluit, per cōditionem indebiti. & hoc in quinta. Dicit quòd hæc quæ dicta sunt in seruo, vera sunt in filiofamil. In prædictis autem casibus omnibus deducit dominus debitum naturale, non ciuile: quia

ciuiler dominus seru^o nō obligatur: neq; ob hoc plus impediatur deductio: licet solū sit debitum naturale, cū ratihabitione domini conditione indebiti seruus sit liberatus, naturali obligatione inspecta. & hoc in sexta parte. [EST AUTEM.] Si à seruo domino debeantur decem, & cōueniatur domin^o à creditoribus, & deducat illa decem: si ab alio postea cōueniatur: an eadem decem iterum deducere possit. quæritur. Et distinguitur, aut cum primò deducit, separauit illa decem à peculio serui: aut dimisit ea esse in peculio. Primo casu non deducit: secundo casu sic. & hoc

* Flo. deduc-tionem.

in prima. Si vero domino decem debeantur ab ordinario, & seruus vicarius sit in peculio ordinarij valēs decem, & dominus cōueniatur, & deducit vicariū, non tamen à peculio separauit: & vicario decedente dominus, imò seruus vnus ordinarij comparauit seruū eiusdem pretij: & ita ordinarij adhuc remansit debitor domini: licet ab alio creditore conueniatur, quia domino vicarius perit: an possit deducere illum emptum loco vicarij: Distinguitur, aut cum primo deduxit, & illum separauit à ratione peculiari, tunc decessit vicarius. aut postea in primo casu non domino perit, & deducet, secundo casu non. & hoc in secunda. Si verò vicarius valeat decem: & quinque ab ordinario domino debeantur: & dominus conuentus de peculio ordinarij portionem creditori eius soluit: & vicarius decedat: si conueniatur dominus, an possit illa decem deducere conuentus à primo creditore? Dicitur quòd sic, si non separauit ipsum in peculio. & hoc in tertia. [QUOD AUTEM.] Si dominus seruū vendat cum peculio, & postea intra annum cōueniatur: à tempore quo conuenitur de peculio, an possit deducere quod sibi debetur? Et respond. quòd non: quia ab emptore consequi quod sibi debetur potest: & ex vendito agere contra emptorem: quod est verum, si tantum erat in peculio cum venderetur, vt possit domino satisfieri. Si vero aliquid accessit postea, quia seruus aliud debebatur sub conditione, & non exitit cōditio: deducet quod sibi debebat antequam eum vendiderat: si modo intra annum conueniatur de peculio. [IDEM.] Tenebatur mihi Titius de peculio ex contractu serui, emi seruū. si conueniar intra annum à tempore alienationis à creditoribus peculiaribus: an possim deducere, cum habeam contra venditorem actionem de peculio, quæritur. Et respond. quòd sic: quia ille creditor potuit eligere, vellet mecum, vel cum venditore agere de peculio. eligere igitur potero deductionem si velim, vel venditorem conuenire: neque conqueri debet creditor si deducam, cum habeat aduersus venditorem actionem si aliquid credat esse in peculio. Viuianus.

obtulit: ^a de peculio deducendum est. Quòd si noxæ dederit, nihil est deducendum. ^b Sed & si quid dominus soluturum se serui nomine repromisit, deduci oportebit: ^d quemadmodum si quid domino seruus pro debitore expromiserat. Idem est & si pro libertate quid domino expromisit, quasi debitor domini sit effectus: sed ita demum, si manumisso eo agatur. ^c Sed si à debitore dominico seruus exegerit: an domini debitorem se fecerit, quæritur. Et Iulianus libro duodecimo Digestorum non aliter dominum deducturum ait, quàm si ratum habuisset quod exactum est. Eadem & in filiofamilias dicenda erunt. & puto veram Iuliani sententiam. Naturalia ^e enim debita spectamus in peculiū deductione. ^{*} Est autem natura æquum, liberari filium vel seruū obligatione, ⁱ eo ^k quòd in debitum ^l videtur exegisse.

Quod semel deductum fuit verbo & re, iterum nō deducitur. secus si verbo tantum deductio facta fuit. Bartolus.

Est autē quæstionis, an id quod dominus semel deduxit, cum conueniretur: rursus si conueniatur, de peculio eximere debeat: an verò veluti solutum ei videatur, semel facta deductione. Et Neratius & Nerua putant, item Iulia-

^a obtulerit. ordinario seruo delinquente. Accursius.

^b Deducendum, omnino, sed in vicario cum distinctione: vt. j. de

pecu. leg. l. Stichus habet.

^c Deduci, quia eatenus fit conditio domini deterior: vt. j. de vi & vi. ar. l. j. §. quod igitur adiicitur.

^d oportebit, sed nondū oportet, nisi soluatur: vt. s. e. sed si damnum. §. penult. Accursius.

nus libro duodecimo scribit, si quidem abstulit hoc de peculio, non debere ^m deduci. si verò eandem positionem peculiū reliquit, debere eum ⁿ deducere. Denique scribit, si seruus vicarium quinque valentem in peculium habuit, & domino quinque deberet, pro quibus vicarium dominus deduxisset: ^o & mortuo postea vicario, alium eiusdem pretij seruus comparauerit: non desinere domini esse debitorem, quasi vicarius ille domino decesserit: ^p nisi fortè cum eum seruo ademisset, & sibi soluisset, tunc decesserit. Idem rectè ait, si cum vicarius valeret decem, dominus conuentus de peculio, ^q quinque pro [eo] seruo præstitisset, ^r quoniam quinque ^t ipsi debebantur, mox [hic] vicarius decessisset: ^u aduersus alium agentem de peculio, ^v decem dominū deducturum: quia & in eo quod iā pro eo soluit, debitore seruū sibi fecerit. Quæ sententia vera est, nisi seruo ademit ^x vicariū, vt sibi solueret.

De peculio nō deducitur quod aliunde quis consequi potest alia actione, excepta actione de peculio, in qua deductio pro actione succedit. Bartolus.

Quod autem deduci debere diximus ^y id quod debetur ei qui de peculio conuenitur: ita accipiendum est, si non hoc aliunde ^z

^m Debere, quia bona fides &c. vt. j. de regu. iur. l. bona fides. & sic accipitur. j. eo. l. si semel. & j. de compensa. l. quod Labeo.

ⁿ Eum, arg. s. de eden. si quis ex. §. fin. & l. seq.

^o Deduxisset, sed non abstulisset.

^p Decesserit, tribus modis lege. Primò, cum nō decesserit, & hæc plana est, & est respon. Secundò, sine non, & dominum appellabis ordinarij. & similiter est respon. Tertio similiter sine non, q. d. non desinit esse debitor hac ratione allegata, quòd vicarius domino decesserit, & secundum hoc est allegatio, & non responsio in his verbis quasi vicarius &c. videbatur enim hîc seruus domino perire: quia interitu speciei seruus debitor sit liberatus: vt. j. de verb. oblig. si ex legati. sed certè hîc genus domino debetur, licet assignatio facta fuerit speciei, & dominus consensisset, vel hîc intercessit culpa vel mora serui ante mortem: vt in do. vt des: vt not. s. de condi. cau. da. l. fina.

^q De peculio, scilicet ordinarij. Accursius.

^r Præstitisset, scilicet de suo. Io.

^s Quinque, q. d. præstitit pro seruo ordinario quinque: quia & sibi domino alia quinque debebantur, & quare: ideo certè, quia in decem volebat sibi ordinarij obligare: vt sit vicarium decem valentem sibi pro debito deducere possit.

^t Decessisset, sed non abstulisset. Accursius.

^u De peculio, scilicet ordinarij. Accursius.

^x Ademit, tunc enim domino perit. Io. Et not. ex prædictis, & hîc, quòd dominus potest eligere quid detrahat: licet heres de omnibus debeat pro rata deducere sibi debitū legato peculio: vt. j. de pecu. lega. l. si peculiū legetur. ij. resp. quæ est contra. Ac.

^y Diximus, vt supra eo. sed si damnum. §. j.

^z Aliunde, quauis actione, non tamen de peculio, nam de peculio

^e Agatur, quod fieri potest vsque ad annū: vt infra titu. j. l. j. aliàs enim non cœpit debere seruus, nisi conditio manumissionis extiterit.

^f Sed si à debitore dominico, faciēdo seruus negotium peculiare: aliàs nō tenetur ex fideiussione seruus: vt. s. eo. l. licet. §. Iulianus.

^g Naturalia, q. d. naturalia deducimus: quia ciuilia ibi cōsistere nō possunt inter dominū & seruū: vt hîc, & j. eo. nec seruus. & l. non solum. in fine. secus in prædone hereditatis possessore, qui naturalia non deducit: vt. s. de peti. hered. l. si quid possessor. §. sed & ipsi. quæ est contra. & facit ad hunc. §. s. de negot. gest. l. si pupilli. §. item quæritur. & s. eo. sed si damnum. §. j. contra. Accursius.

^h Vel seruū, domino faciēte deductionem. Azo.

ⁱ Obligatione, qua tenetur condict. inde. & dic, tenetur soluēti domino debitum: sed seruo indebitum.

^k Eo, subaudi, qui tenetur, eo &c.

^l Indebitum, s. sibi seruo vel filio: debitū autem domino. vel duæ partes sunt in debitū. & est plana.

culio actio deductionem non impedit: vt infra prox. §. idē scribit. quæ est contra.

a Cum peculio. nominatim pretium peculij accipiendo: vt infra si ex duobus. in fine. & seq. Accursius.

b Cōueniatur. de peculio intra annū à tēpore alienationis: vt. j. eo. & ancillarum. §. ij.

c Nunc condicere. condic. inde. vt. s. de condic. inde. l. si quis eum. §. fin. in fine.

d Nō est. inspecto eūtu: sed inspecto statu presenti est in peculio: vt. s. eo. l. peculium. §. sed & creditor. quæ est contra.

e Possit. tūc enim imputatur domino vt nō deducatur rē contra creditore. nō aliās: vt hīc, & s. de nego. gest. l. diuortio. §. illū. & s. sed nec redhibitoria. Acc.

f Distraxerat. id est detraxerat.

g Dicendū. & tunc deducam quod mihi debuit antequam venderem, nō quod post. nā nec conuenior de hoc quod post cēpit debere aliis: vt. j. eo. l. depofui. §. seruo. secūdū Io.

Sed quid deducet, cū nihil habeat penes se? Respō. imō habet modō actiones conditionales purificatas per seruum quæritas sibi venditori: vt. j. de verbo. oblig. l. si filius.

h Debetur. videtur quō nō: quoniā & c. vt diximus in prox. §. Ioan.

i Possit. l. deducere. sed si alienauerit, agere non potest contra emptorem: vt infra eod. & ancillarum. §. si seruus.

k Vēditore. & si vēditōr p peculio acceperit pretiū: sed nō aliter vēditōr cōuenitur: vt. j. eo. l. si ex duobus. §. si. & l. sed & si quis.

l Deductionē. nō est per omnia similis deductio & actio de peculio: vtpote cū deductio fiat à domino etiā si ex maleficio ei debeat: vt. s. e. sed si dānū. §. sed & si ex delicto. quod secus est in act. de peculio. in hoc tamē similis est: vt. j. eo. l. depofui. §. seruo.

m Quod querantur. imō video, quia deductione nō facta esset in peculio vnde eis satisfaceret: quod postea non est. Ioā. non enim emptor in plus tenebitur quā sit in peculio prius facta deductione. sed nec venditor. quare amplius teneri non debet vēditōr, quā si ipse possideret. Sed si ipse possideret. & emptori debitum soluisset: aliis non nisi de reliquo teneretur. deductio autem quem facit emptor, similis est solutioni sibi factæ: vnde videri potest de qua re querantur. Respon. certē imō quicquid dicitur, non potest videri quare querantur: quia creditores habēt in potestate vt prius conueniant venditorem quā emptorem, vel econtra: & ita poterant conuenire venditorem antequā emptor deducatur: & sic omne quod est penes seruum, cōputaretur: quia, vt dictum est, occupantis melior est conditio. sed illud dici potest, quod etiā facta deductione ab emptore, nihilominus vēditōr tenetur de peculio vsque ad quantitatem pretij peculiaris.

n In peculio. & in pretio peculiaris.

[NON SOLVM.] Casus in hoc. §. cum. ll. seq. vsq; ad. l. si seruus, est talis: Si habeam tecum seruum communem, & cū Titio contraxit, & factus est debitor in decē: poterit me & te in solidū conuenire ratione peculij: & deducam quod mihi & tibi debetur. & hoc verum erit siue peculium apud conuentum sit, siue nō, quo ad possessionem. Secus est in emptore & vēditore: quia si vendas mihi seruum, & cōueniar de peculio à creditore peculiaris: non deducam nisi quod mihi debetur, & non quod venditori. Idem si habeo in eo vsum fructum, alius proprietatem: quia non deduco nisi quod mihi debetur. Idem est si ego sum dominus: & tu credens eum pertinere ad te, eum bona fide possideff. Vetus.

Hal. agere velit.

A bas: quia deducam si quid mihi debetur tantum: non quod tibi. Idem est si dominus pluribus heredibus institutis, purē esse liberū iussit seruū: quia si vnus herēdum de peculio intra annum conueniatur, deducet quod sibi debetur tantum: non quod aliis coheredibus. Idem est si seruus viuente domino decedat, pluribus heredibus relictis: quia quilibet herēdū si intra annum conueniatur de peculio, pro se tantum deducet. nō quod aliis debetur. Idē si duo bona fide seruū possidebāt. Idem est in duob' fructuariis. Idē est in duob. sociis, qui separationē peculij cōmunis faciunt: quia vnusquisq; pro se deducet ac si peculium nōn fuisset commune. quia verō solidum deducit quod sibi & quod sociis debetur, deducet & quod sibi. Si vero tecū habeam seruum cōmunē, & à me habeat peculium, & à te non: an tu possis cōueniri? Dicitur quod sic: quia peculium nō est penes te quo ad possessionem, sed quo ad proprietatem. nec obstat illa lex, & si duo. & j. & ancillarū. §. vlti. in fi. vbi dicitur non posse eū cōueniri apud quē nihil est. h. d. illa lex, cui cōiungitur lex ista. quis ergo. vbi quærit iuriscōsultus quis sit ille casus in quo seruus communis apud alterū ex dominis habet peculium, apud alterū non. & refert tres casus: puta habeo tecum seruum cōmunem: vendo partem meam deducto peculio, vel ei non concedo. Alius est, si dederō ei rem aliquā vt eā administraret, proprietate penes me remanente: quia tunc à me non intelligitur habere peculium. Tertium est, si peculium quod habuit à te, ei ademisti: & si ei concessisti peculium: sed in debitoribus tantum: puta quia multos habebat debitores: & eos concessisti esse in peculio: quia in hoc casu intelligitur à te habere peculium: quia illa obligatio cōtra debitores adeo adhæret ossibus tuis, quod à te separari nō posse intelligitur: vt. j. pro socio. l. iij. & j. eo. si peculium. Viuianus.

Vbi est cōmunitio serui & peculij, deducit vnus socius quod alteri debetur. aliās secus. h. d. vsque ad. l. si seruus. Bartolus.

Non solum autem quod ei debetur qui conuenitur, deducendum est: verumetiam si quid socio eius debetur. & ita Iulianus libro duodecimo Digestorū scribit. Nam qua ratione in solidum alteruter conuenitur: pari ratione deducere eum oportet quod alteri debetur. quæ sententia recepta est.

XII. IULIANVS libro duodecimo Digestorum.

Q Via hoc casu etiam cum eo agi potest, penes quem peculium non est.

XIII. VLPIANVS libro vicesimonono ad Edictum.

S Ed in emptore & venditore vera non est: item in fructuario & proprietario, & ceteris qui non sunt socij, & in domino, & [in] bonæ fidei emptore. Nam & Iulianus libro duodecimo scribit, neutrum horum deducere id quod alteri debetur.

XIII. IULIANVS libro duodecimo Digestorum.

refert tres casus: puta habeo tecum seruum cōmunem: vendo partem meam deducto peculio, vel ei non concedo. Alius est, si dederō ei rem aliquā vt eā administraret, proprietate penes me remanente: quia tunc à me non intelligitur habere peculium. Tertium est, si peculium quod habuit à te, ei ademisti: & si ei concessisti peculium: sed in debitoribus tantum: puta quia multos habebat debitores: & eos concessisti esse in peculio: quia in hoc casu intelligitur à te habere peculium: quia illa obligatio cōtra debitores adeo adhæret ossibus tuis, quod à te separari nō posse intelligitur: vt. j. pro socio. l. iij. & j. eo. si peculium. Viuianus.

o Si quid socio. in eodem seruo: vt. s. de tribu. l. iij. in prin. & facit infra. §. j. & ij. Accursius.

p Eius. i. vbi est cōmunitio serui & peculij, habet locum quod hic dicitur, & j. l. prox. vbi neutrius, vel vbi serui non peculij, vel econtra: habent locū responsa quæ sequuntur, & in aliis legibus. Sed vbi potest esse quod est seruus communis, sed nō eius peculium? Respon. vt infra eo. l. quis ergo casus. Accursius.

q In solidum. id est pro peculio, quod etiam apud socium est.

r Eum oportet. quod vnus debet, vel vni debetur ab altero, vel per consequentiam alicui, cum omnium bonorum sint socij, debentur. R.

s Recepta est. vt hīc, & j. eo. l. prox. & j. eo. quod debetur. in fin. & j. de in rem ver. l. Marcellus. & s. de tribu. l. habebat. §. fin.

t Via hoc. Non est. quo ad possessionem: est tamen quo ad proprietatem: vt. j. eo. l. sed si duo. in fin. Item secus si nihil est aliud penetralium: vt. j. eo. & ancillarum. §. fin. in fine.

u Ed in emptore. Nō est. imō videtur vera: vt. j. e. si postea q. quæ est cōtra. sed ibi alienauit postq̄ ceperat cōueniri. vnde vēditōr tenetur de peculio emptori. Itē alia ratione vera videtur: vt j. e. l. creditor. §. seruū. in fi. §. Sol. nō est vera sententia. i. prima respōsio. licet enim ratio locū habeat, non tamē responsio: & ideo ipsemet respōsionem suam vt insufficientē reprehēdit, sic dicēs, sed in emptore & c. nō tamen dico verē falsam. sic & regula Cætoniana dicitur falsa: quia in quibusdā aptari non potest: vt. j. de regu. Cato. l. j. Vel dic, non est vera. vt deducatur quod alteri de-

betur:secundum Io. Vel dic, non est vera, vt venditor de peculio conueniatur quod est penes emptorem: emptor tamen conuenitur de peculio quod est penes venditorem: ideoque ei debitum deducit:tamen illud non intelligitur in peculio. Vel dic, nō est vera in vtraque ante annum:semper tamen est vera post annum: quia emptor ex persona venditoris tenetur à quo emit seruum cum peculio intra annum: sed post annum est sua tantum:& ideo non tenetur post annum pro eo quod apud venditorem est.

Item. *Præsenti die.* & tunc nullo momento apud heredem fuit dominium: vt. s. e. sed si. §. idēque.

Sed si duo. *Inter se.* vt quia fuit eis legatus vsusfructus, & sic non sunt socij consensu, re tamen sic: vt instit. de obliga. ex quasi contra. §. item si inter. Accursius.

In sociis. in eodem seruo. & sic est comunio serui, sed non peculij.

Ceterum si commune. Nunquid ergo hæc est ratio quare vnus socij de peculio quod est penes alium, conuenitur? Respon. fortè est. Sed nonne hoc idem esse potest in duobus fructuariis & bo. fid. poss. nam vniciq; ex opera pariter acquiritur, & pro indiuiso. Item inter se habent vtile iudicium communi diuidun. licet non directū: vt supra communi diui. l. communi diuidūdo. §. qui in rem. & §. cum de vsufructu? Respon. superior ratio & sententia directa locum

habet in sociis: quia directum habent communi diui. iudicium in non sociis non habet directa locum, sed vtilis sic: & habet inter se vtile iudicium communi diuidundo. omnis ergo qui alterius nomine conuenitur de peculio, ei debitum deducit, saltem de æquitate. vel verius in veris sociis obtinet regula & ratio, vt vnus de peculio alterius conueniatur, scilicet vbi est comunio serui & peculij: sed in prædictis serui tantum. sed in nullo alio reperitur quod propter alterius peculium teneatur: sed propter suum teneri dicitur ex omni contractu, seruato tamen ordine: vt. j. eo. l. hinc quæritur. §. potest. Accursius.

Vis ergo. Hæc lex respicit superiorem legem: quia scilicet ad casum ibi subauditum.

Pertineat. & sic non est peculij comunio, & sic cessat regula. **Concesserit.** scilicet expressè. aliàs nunquam dari videtur: vt. j. de contrahen. emp. quotiens. ergo dominus nouus hoc peculium non habet, sed vetus.

Concederet. quia ab hoc habet peculium, ab alio non. si autem proprietatem dedisset alij vel aliis, pro partibus quæreretur: vt infra de acquir. re. do. l. per seruum. §. si vnus. Accursius.

In nominibus. id est debitoribus. quæ nomina siue actiones non possunt separari à domino, sicut nec anima à corpore: vt hic, & infra pro socio. l. iij. & j. eod. si Stichus. & C. de noua. l. iij. & sic non potest acquiri etiam vtilis alteri domino. Sed quid erit in peculio? Videtur quod nihil, nisi sponte ei soluatur. nam actio non. & adiunge huic legi alium casum, quando alter ex dominis est furiosus, vel pupillus: vt. s. eo. quam Tuberonis. ij. respō. sed & alium, cum seruo non habenti peculium contemplatione vnus donatur. Item & alium, cum ex re vnus emit, & alteri quæ-

tere non potest: quia emit seruum Christianum, cum vnus dominorum esset Iudæus. Accursius.

Si seruus. **CASVS.** Si habebam seruum ordinarij, & ille habebat sub se vicarium: & ille mihi debet: si conueniar de peculio ordinarij: an deducam de peculio ordi. quod vicarius debet? Dicitur quod non: sed tamen hic nō responderetur, sed in fine ibi, id vero quod ipsi vicarij & c. sed aliam interferit quæstionem, an peculium vicarij sit in peculio ordinarij? Respon. quod sic. vnde si ordinarij mihi debet, detrahatur de peculio vicarij. Si verò vicarij mihi debet quid: de suo tantummodo deducam, non ordinarij. & ita hic respon. supra dictæ quæstioni. Si verò vicarius debeat ordinarij, deducam de peculio vicarij ego conueniatur nomine vicarij. Si verò ordinarij debeat vicario, nō deducam de peculio ordinarij: quia si deducere, & alia manu reponere in peculium eiusdē scilicet ordinarij, augeretur: vt subiicit. Sed eo casu cū ordinarij vicario debet: an augetur peculium vicarij? Et respon. quod sic. perinde enim est ac si dominus deberet ei: dum tamen dominus velit remanere eius debitor: vt supra eo. quam Tuberonis. in fin. & l. seq. Si ergo ordinarij liber eius legatum sit peculium, & testatori vicarius debeat: si agat aduersus heredem ex testamento pro peculio legato liber ex testamento factus, an heres possit deducere quod vicarius debeat testatori? Dicit quod non, nisi vicarius aliquid haberet in peculio: quia ex peculio in tantum deducitur quod vicarius debet: vt. s. prox. ibi, id vero quod ipsi vicarij. cui hoc consequens est & c. Viuianus.

Si agitur de peculio vicarij, deducitur quod ipse debet domino vel ordinario. Item quod ordinarij debet domino. secus de eo quod ordinarij debet ordinario. Item dominus non tenetur de debito vicarij non habentis peculium. Bartolus.

XVII. VLP IANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

Si seruus meus ordinarij vicarios habeat: id quod vicarij mihi debent, an deducam ex peculio serui ordinarij? Et prima illa quæstio est, an hæc peculia in peculio serui ordinarij computentur. Et Proculus & Atilicinus existimant, sicut ipsi vicarij sunt in peculio, ita etiā peculiac orū. Et id quidem quod mihi dominus eorū, id est ordinarij seruus debet, etiam ex peculio eorū detrahetur: id verò quod ipsi vicarij debent, dumtaxat ex ipsorum peculio. Sed & si quid non mihi, sed ordinario seruo debent: deducatur de peculio eorū, quasi conferuo debitum. Id verò quod ipsis debet ordinarij seruus, non deducatur de peculio ordinarij serui: quia peculium eorum, in peculio ipsius est. & ita Seruius respondit. Sed peculium eorum

fit deducere quod vicarius debeat testatori? Dicit quod non, nisi vicarius aliquid haberet in peculio: quia ex peculio in tantum deducitur quod vicarius debet: vt. s. prox. ibi, id vero quod ipsi vicarij. cui hoc consequens est & c. Viuianus.

Si seruus meus. Conuenior de peculio ordinarij: deducere eius totali peculio quod mihi debet, non quod vicario debet, nec quod vicarius mihi debet. E contra conuenior de peculio vicarij: deduco mihi debitum, & ordinario debitum computatur, & in eius peculio quod ei debet ordinarij, si debitor vult manere. Accursius.

Ordinarij? Respon. non: vt in fine huius casus.

Peculia. scilicet vicariorum.

Proculus. Respon. secundæ quæstioni.

In peculio. scilicet ordinarij.

Detrahetur. cum conuenior etiam de peculio ordinarij. Sed quid si de peculio vicarij conuenior? Respon. non deduco mihi debitum ab ordinario.

Debent. mihi domino. & soluit nunc primum casum legis.

Ex ipsorum. scilicet vicariorum: vt supra de tribu. procuratoris. §. j. Accursius.

Debent. scilicet vicarij, ex quorum peculio nunc conuenior.

Eorum. scilicet vicariorum, cum de peculio eorum conuenior.

Ipsius. & sic si vna manu deduceret de peculio ordinarij, cum alia remaneret ibidem, & sic non deducit: vt hic, & infra de pecu. leg. l. id quod. in prin.

Eorum. scilicet vicariorum.

Debeat.

† quia seruus in rebus peculiaribus domino loco est. sic. l. suus. in fin. j. de leg. j.

a Debeat. hoc est si velit debitor remanere: vt. s. eod. quam Tuberonis. in fin. & l. sequen. Accursius.

b Vi. quod est. s. l. prox. ibi. id verò quod ipsi vicarij.

c Si Stichus. ordinario seruo. Accursius.

d Legatum. vt habeat cum libertate. aliàs non valet.

e Peculium habeat. ex peculio enim vicarij tantum testatoris debitorum deducitur: quod fieri non potest, nisi vicarius peculium habeat: vt. j. eod. l. depofui. §. Stichus.

Hinc.] **CASVS.** Si conueniatur dominus de peculio ordinarij, & absolutus sit: an de peculio vicarij debeat conueniri non obstante exceptione rei, queritur. Et dicitur quòd non. eò uerso si primò actus est de peculio vicarij: postea agi potest de peculio ordinarij. [P O T E S T.] Si mulier marito seruum in dotē dedit: potest maritus habere peculium duplex: ynu quod respiciat ipsum: aliud quod respiciat mulierē. vnde quicquid ex re mariti quaesuit, id marito adquisiuit. Si verò contemplatione mariti seruus heres instituitur: vir restituere mulieri non debet, vel eius heredi. Si verò seruus contrahat in causa quae ad me respicit, & ex eo conueniar ab aliis creditoribus serui, an possum deducere non solum quod mihi debetur ex mea causa: sed & aliud quod respicit mulierē, debito quod petitur inspecto: Et resp. quòd sic. j. ea. l. ibi, sed in marito. Antequàm tamen perueniat ad solutionem huius quaestiois, aliam ponit, quae talis est: Si ego habeam proprietatem in seruo, tu vsum fructum, & seruus contrahat: an tantum debeas conueniri ex eo contractu qui te respicit, an & qui me? Respon. quòd in solidum: quia is qui contraxit, non solum respexit peculium quod ad te spectat, sed & quod ad me. & si tu fructuarius conueniaris, nec solidum facere possis: an in subsidium debeam conueniri ego proprietarius, cui nihil adquisitum est: quod verum est in his praedictis. quòd si maritus conueniatur, deducet quod sibi debetur ex eo contractu qui mulierē respicit. Si tamen aliquid maritus praestiterit: an possit deducere de dote si mulier agat aduersus eum de dote? Respond. quòd eius quod solum spectat ad peculium vtriusque generis, pro rata fiet deductio. Ex his ergo apparet, quòd si tantum pertinet ad peculium alterius. f. ad vxorem, detrahet de peculio quod eam respicit: si verò non, non detrahet. Viuianus.

f Vicariorum nomine. ex eodem contractu fortè facto tam cum ordinario, quam cum vicario, vel habito cum ordinario tantum. sed dicit actor qui primo egit de peculio ordinarij, & nunc secundo agit de peculio vicarij eiusdem ordinarij, quòd non venit in computatione peculium vicariorum: quòd non potest dicere: quia cum totum venit, & pars venit: & ideo exceptione rei iudicata repellitur. non sic econtra, si primo de peculio vicarij actum est: sicut & si quis prius partem, & postea totum petat, non repellitur: vt hinc subiicit, & infra de except. rei iudi. si quis cum totum.

g Ad mulierem. scilicet respiciat: vt. f. adquisita ex eo peculio, mulieri adquiratur: vt hinc, & C. de rei vx. act. l. j. §. cūque. quod ratione speciei, quae est de restituendo, debet intelligi, & sic inspecto exitu. at inspecto praesenti statu, marito queritur ex eo: vt ff. Vetus.

augebitur, vt opinor: quemadmodum si dominus seruo suo debeat.

XVIII. PAVLVS libro quarto
Quaestionum.

CVi consequens est, vt si Stichus peculium suum legatum sit. isque ex testamento agit: non aliter cogetur id quod vicarius eius testatori debet, relinquere, nisi is vicarius peculium habeat.

Maritus tenetur de peculio serui dotalis simpliciter, siue ad se, siue ad vxorem pertineat. fructuarius verò vel dominus simpliciter non tenetur: sed prius conueniendus est ille ad quem negotium pertineat, & in subsidium deuenitur ad alium. Item in pluribus bonae fidei possessoribus. Bart.

XIX. VLPIANVS libro vicensimonono ad Edictum.

Hinc queritur, si ordinarij serui nomine actum sit de peculio: an agi possit & vicariorum [nomine. f] Et puto non posse. Sed si actum sit de peculio vicarij: agi poterit & de peculio ordinarij. Potest esse apud me duplicis iuris peculium: vt puta seruus est dotalis: potest habere peculium quod ad me respiciat: potest & quod ad mulierem. Nam quod ex re mariti quaesit, vel ex operis suis: id ad maritum per-

infra de iur. do. cum post. §. si. Ipsum autem seruum & peculium constat esse in dominio mariti: vt insti. qui. ali. li. in prin. & computatur in eo quicquid extra re viri & opera sua seruus quaerit.

h Ad maritum. possidentem. sed contra infra de acquir. rer. do. l. liber homo. vbi dicit, possessum non quaerere hereditatem vel

legatum bo. fid. possessori. ibi, sed verius esse & c. Solut. hinc volebat marito quaerere: ibi non: quod poterat seruus etiam volente domino nolle adire: vt C. de here. instit. l. cum proponas. Vel ibi respectu ipsius possessi, hinc verò possidentis respectu fuit heres institutus: vt hinc subiicit, & s. de vsu fructu. sed & si quid donetur. Sed certe hinc non videtur referre: vt infra de actio. empti. l. Iulianus. §. si quid seruo. quae est contra. Sed ibi dicit, non interesse an contemplatione scilicet emptoris vel serui: quia vtroque casu emptori adquiritur. secus tamen si contemplatione venditoris: & sic non est contra. vel hinc maritus etiam dominus est. Accursius.

i Id eum. f. maritum.

k Restituere. mulieri, vel heredi eius, scilicet soluto matrimonio. Accursius.

l Respicit. f. super re mea, vel opera sua.

m Ex mea. quia decem ei mutuauit accipienti in negotium pertinet ad me extra re meam, & operam suam.

n Contractu. qui spectat ad mulierem. i. ad peculium eam respiciens.

tinet. & ideo si respectu mariti heres sit institutus, vel ei legatum datum: id eum non debere restituere Pomponius scribit. si igitur mecum agatur ex eo contractu qui ad me respicit, vtrum omne deducam quod debetur mihi, siue ex mea causa, siue ex ea quae ad vxorem respicit: an verò separamus causas, quasi in duobus peculii: vt & causa debiti quod petitur, spectetur: vt si quidem ex eo peculio agatur quod ad mulierem spectat, id deducam quod ex eo contractu debeatur: si ex eo contractu qui ad me respicit, meum deducam? Quae quaestio dilucidius est in fructuario tractata, vtrum ex eo demum contractu potest de peculio conueniri quod ad se pertinet, an ex omni. Et Marcellus etiam fructuarium teneri scribit, & ex omni contractu. Eum enim qui contrahit, totum serui peculium, velut patrimonium, intuitum. Certè illud admittendum omnimodo dicit, vt priore conuenito ad quem res respicit, in superfluum is cui quaesitum non est, conueniatur. Quae sententia probabilior est, & à Papiniano probatur. Quod & in duobus bonae fidei emptoribus erit dicendum. Sed in marito melius est dicere, simpliciter eum de peculio teneri.

o Debetur. scilicet mihi.

p Deducam. non soluit: vt iam dices. Accursius.

q Quaestio. imò haec quaestio non fuit supra facta. nam supra circa deductionem, hinc circa conuentionem. quare dic, quae quaestio, id est quae materia. Vel dic, id est similis. vel dic, quòd satis est eadem, cum vna sit consecutiuam ex altera. Itè no. quòd fructus serui dotalis est viri: vt infra solu. ma. l. fina.

r Dilucidius. verè dicit, dilucidius: quia duo sunt verè quibus queritur per seruum fructuarium, & duo possident: & verè sunt duo peculia: supra verò fiet, & habito respectu ad solutionem matrimonij. Accursius.

f Conueniri. fructuarius. Accursius.

t Ex omni contractu. ordine tamen seruato, id est vt prius conueniatur semper is ad quem respicit contractus. & deinde alius: vt statim subiicit. & ita neuter ab altero repetit, quod quisque suo nomine soluit. Item contra. s. eo. l. ij. vbi fructuarius non tenetur ex reliquis extra rem & opera. Sol. id quod. s. dicitur, ad effectum refert & ad finem, vt proprietarius conueniatur, non fructuarius, nisi in subsidium: vt hinc subiicit. & hinc tempus contractus, ibi conuentionis tempus respicitur. porro si praesens inspiciatur actus. i. conuentionis, non contractus, qui totum peculium intuetur: etiam alia de causa conuenitur: vt hinc dicitur. Azo.

u Patrimonium. sic infra de separa. l. j. §. si filij.

x Conuenito. fructuario. Azo. Sed contra infra eo. eo tempore. §. fina. Solu. vt ibi.

y Is. scilicet dominus. & sic est contra. s. eo. l. ij. Sol. vt ibi.

z Simpliciter. id est non seruato ordine, qui est in duobus superioribus casibus.

a Eum de peculio teneri. in solidum, & sic etià de eo quod ad mulierem spectat. nam interim totum est viri. ex quo patet superiorem

Fructus serui dotalis, viri est.

quæstionem solutam esse, scilicet quod maritus etiam ex eo contractu qui mulierem respicit, id est peculium mulieris, sibi debetum deducit: vt arg. supra eod. si noxali. §. fin.

a *Præstiterit*. de suo.

b *Apud eum*. scilicet dominum. Accursius.

Quod penes se est, in debitum computat de peculio agens.

c *Minus*. Not. mirabile, quod qui de peculio agit, computat in debitum sibi, quod penes eum est de peculio in proprium debitum: sed extraneus, si cum seruo contraxisset, in solidum sibi dominum obligaret, id est non deducto quod fructuario debetur. sic & alia. §. eo. & ancillarum. §. in venditione.

d *Contrà eueniet*. vt domino detur actio de peculio contra usufructuarium. Accursius.

e *Sufficiat*. & hoc potest intelligi in eo casu qui est infra eo. tit. l. & ancillarum. §. vlti. ibi, quæ quæstio. vt superiori congruat. dixit enim fructuarium in solidum conueniendum. i. pro contractu facto in peculio proprietarij. Vel dic, loquitur hic vbi vnus ex dominis cum seruo contraxit, sicut & cum seruus vni dedit damnū: vt. §. nau. cau. sta. l. licet. §. j. & §. fam. erisc. l. & puto. §. vlti.

Sed quare non agunt inter se de peculio? Respon. ea ratione, quia nec agunt ex delicto serui noxaliter: vt supra ad. l. Aquil. l. si seruus seruū. §. j. Ratio etiā illa est, quia quisque eorum extraneo tenetur: vt supra de noxa. act. l. cum seruus comunis. sed si hoc est, cur ergo fructuarium agit, secundum Azo? sed non tenetur vt socius: quia non de eo quod penes proprietariū est. in socio secus: vt supra eod. l. si ex noxali. §. fin. & l. seq. Item contra. §. eo. si quis seruū. j. respon. Sol. vt ibi.

S *Vmma*. **CASVS**. Habebam seruū peculiarem. in fraudem creditorum peculiariū deminui peculium in. x. perinde est ac si. x. essent in peculio. & pluribus modis possum dolū comittere, si eum donauit alicui, vel obligauit, vel consumpsi, vel subripui, & aliud transtuli. Si verò vni de creditoribus solui, non video fuisse in dolo eo quod deminutum sit peculium: quia licuit creditori vigilare ad suum consequendum. [SI D O L O.] Si pupillus vel furiosus habet seruū: & dolo tutoris vel cura. deminutum sit pecu. in. x. fraudem creditorum: an pupillus vel furiosus de peculio teneatur, ac si illa. x. adhuc in peculio essent, quæritur. & distinguitur. aut tutor est soluendo: aut nō. Primo casu tenetur pupillus ex dolo tutoris. maxime si ex dolo tutoris aliquid ad eū peruenit. & ratio est: quia si tutor sit soluendo, habet regressum pupillus contra tutorem si nomine tutoris aliquid præstiterit. idem est in curatore, procura. [E M P T O R.] Vendidi mihi seruū Titius cum peculio in fraudem creditorum peculiariū. an ego emptor teneatur? Dicitur quod nō, nisi quatenus de dolo suo aliquid ad me peruenit. Idem est in herede, quod nō tenetur de dolo defuncti nisi in eo quod ad eum peruenit. Item non refert, comiserit dominus dolū antequam à creditore conueniretur, an postea.

Sin autem maritus huiusmodi serui nomine aliquid præstiterit, an aduersus mulierem agentē dotis nomine deducere id possit? Et ait, si id quod creditori præstitum est, ad vtriusque generis peculium pertinebit: pro rata vtrique peculio deducere debere. Ex quo intelligi potest, si ad alterum peculium contractus pertinebit, modò soli vxori detrahi: modò non detrahi, si ad id peculium pertinuit contractus, quod apud maritum resedit.

F *Fructuarium potest agere contra dominum, & econuerso, si peculium ad eum spectans nō sufficiat ad sibi debitum.* Bartolus.

Interdum & ipsi fructuario aduersus dominum datur actio de peculio: vt puta si apud eum habeat peculium: apud ipsum verò aut nihil, aut minus quàm fructuario debetur. Idem etiam contra eueniet: d. quauis in duobus dominis sufficiat pro socio vel comuni diuidendo actio.

XX. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

N *Am inter se agere socii de peculio non possunt.*

H *æc actio competit de eo quod dolo conueni in peculio esse desit: qui dolus præsumitur, si ademptio, intricatio, vel in alium translatio indebitè facta fuerit.* Bart.

XXI. VLP IANVS libro vicensimonono ad Edictum.

S *Vmma cum ratione etiā hoc peculio prætor imputabit, quod dolo malo domini factum est quod minus in peculio esset. Sed dolum malum accipere debemus, si ei ademit peculium. Sed & si eum*

[SI D O M I N V S.] Habeo seruū cuius nomine teneor alicui de peculio. si nolim suscipere in me iudiciū de peculio: an sim compellendus? Dicitur quod sic: sicut in qualibet actione personali. Viu.

f *Quo minus*. vt supra eo. sed si damnū. §. præterea.

g *Intricare*. obligando, donando, consumendo: vt hic, & arg. §. de tribu. illud. §. sed si mercem. & arg. §. solu. ma. l. etiam. §. licet. contra. & §. quæ in fraudem credi. l. si pater.

h *Auertat*. fortè donando, vel furtim de peculio subtrahendo. Azo.

i *Quin non teneatur*. nā nō tenetur, vt subiicit. secus in tributoria: quia tūc pro aliis debet deducere: vt. §. de tribut. actio. l. procuratoris. §. pen. & vlti. & l. non enim. & l. quod in herede. §. fin. quæ suat contra. Accursius.

k *Vigilare*. vt ar. §. quæ in fraud. credi. l. pupillus. Sed si quid si vterque instabat: ar. quæ teneatur: vt. §. de bo. auc. iu. pos. si non ex. §. j. Et ar. quod non. §. de reg. iu. l. nihil dolo.

l *Factum sit*. quod diminutum sit peculium serui furiosi, vel domini.

m *Conueniatur*. perinde ac si esset in peculio.

n *Si soluendo*. maxime: vt infra de do. except. l. apud. §. in hac. & secundum quosdā vt ad agendum teneatur: vt. §. de tribu. l. iij. §. fin. imò non: vt infra de admittu. l. si. & dic vt ibi no.

Item & si est soluendo tutor, non videtur teneri pupillus: vt infra de regu. iur. neque interdito. quæ est contra. Sed ibi loquitur quando non in rebus pupilli, sed suo nomine aliquid egit. & dic vt not. infra de admittu. l. fina.

o *Ad eum*. tutorem. Accursius.

p *Emptor*. serui.

q *Ex dolo*. commissio in celando peculium.

r *Sive autem*. facit. §. de pac. l. iurifgentium. §. siue. & §. de calum. l. j. §. qui autem. & §. eo. ex facto. §. nec tamen.

s *Actionem*. qua conuenitur, dicens eam nolle suscipere.

t *Personalem*. nisi bona fide cedat peculio: vt. §. commu. diui. sed postquam. in si. quæ est contra. aliud in tributoria quæ hic dicitur in actione de peculio: licet quidā contradicant: vt. §. de tribu. illud quoque. §. quid tamen. imò idem est in inspecto fine. Accur.

S *I damni*. **CASVS** cū. l. seq. Si seruus meus habeat domum peculiarem minantē ruinā, & caui de damno infecto, & nomine cautionis aliquid promisi: si conueniar à creditoribus peculiariū, an debeo cauere mihi de restituendo retrò si quid nomine cautionis præstiterim, quæritur. Et resp. quod sic. & si solui aliquid quia damnū dedit domus: illud deducā. Sed an in solidum debeam cauere de damno infecto? Respon. sic, nō quatenus est in pe. sicut si haberē seruū ordinariū, & ille vicarium sub se, & vicarius alicui damnū dederit, in solidum debeo suscipere iudicium noxale, non quatenus est in peculio serui, scilicet vt emendem damnū, vel dem seruū pro noxa. alioquin actor in primo casu mittetur in poss. domus. Secundo casu seruū abducat. Viui.

C *auendum est*. sic. §. de tribu. procuratoris. §. fin. & l. sequen.

Aedium.

de tribu. illud. §. sed si mercem. & arg. §. solu. ma. l. etiam. §. licet. contra. & §. quæ in fraudem credi. l. si pater.

h *Auertat*. fortè donando, vel furtim de peculio subtrahendo. Azo.

i *Quin non teneatur*. nā nō tenetur, vt subiicit. secus in tributoria: quia tūc pro aliis debet deducere: vt. §. de tribut. actio. l. procuratoris. §. pen. & vlti. & l. non enim. & l. quod in herede. §. fin. quæ suat contra. Accursius.

k *Vigilare*. vt ar. §. quæ in fraud. credi. l. pupillus. Sed si quid si vterque instabat: ar. quæ teneatur: vt. §. de bo. auc. iu. pos. si non ex. §. j. Et ar. quod non. §. de reg. iu. l. nihil dolo.

l *Factum sit*. quod diminutum sit peculium serui furiosi, vel domini.

m *Conueniatur*. perinde ac si esset in peculio.

n *Si soluendo*. maxime: vt infra de do. except. l. apud. §. in hac. & secundum quosdā vt ad agendum teneatur: vt. §. de tribu. l. iij. §. fin. imò non: vt infra de admittu. l. si. & dic vt ibi no. Item & si est soluendo tutor, non videtur teneri pupillus: vt infra de regu. iur. neque interdito. quæ est contra. Sed ibi loquitur quando non in rebus pupilli, sed suo nomine aliquid egit. & dic vt not. infra de admittu. l. fina.

o *Ad eum*. tutorem. Accursius.

p *Emptor*. serui.

q *Ex dolo*. commissio in celando peculium.

r *Sive autem*. facit. §. de pac. l. iurifgentium. §. siue. & §. de calum. l. j. §. qui autem. & §. eo. ex facto. §. nec tamen.

s *Actionem*. qua conuenitur, dicens eam nolle suscipere.

t *Personalem*. nisi bona fide cedat peculio: vt. §. commu. diui. sed postquam. in si. quæ est contra. aliud in tributoria quæ hic dicitur in actione de peculio: licet quidā contradicant: vt. §. de tribu. illud quoque. §. quid tamen. imò idem est in inspecto fine. Accur.

S *I damni*. **CASVS** cū. l. seq. Si seruus meus habeat domum peculiarem minantē ruinā, & caui de damno infecto, & nomine cautionis aliquid promisi: si conueniar à creditoribus peculiariū, an debeo cauere mihi de restituendo retrò si quid nomine cautionis præstiterim, quæritur. Et resp. quod sic. & si solui aliquid quia damnū dedit domus: illud deducā. Sed an in solidum debeam cauere de damno infecto? Respon. sic, nō quatenus est in pe. sicut si haberē seruū ordinariū, & ille vicarium sub se, & vicarius alicui damnū dederit, in solidum debeo suscipere iudicium noxale, non quatenus est in peculio serui, scilicet vt emendem damnū, vel dem seruū pro noxa. alioquin actor in primo casu mittetur in poss. domus. Secundo casu seruū abducat. Viui.

C *auendum est*. sic. §. de tribu. procuratoris. §. fin. & l. sequen.

Aedium.

† Flo. soluitur.

* Hal. tutor non sit.

A Edium. In solidum. non peculio tenus.

B Promitti debet. de damno faciendo.

C In solidum pati. bona est similitudo, quia ædes quasi deliquisse videntur cum decidunt: vt. j. de dam. infe. prætor. §. hoc edicto. sicut ergo superiori casu non liberatur præstando quantum est in peculio: sic nec isto.

D Possidet. in solidum in domo, nisi sit separata à magna: vt. j. de dā. infe. l. si finita. §. ex hoc. & §. sed & si. secus in agris: vt. j. eo. ti. l. cū emptor. §. si agri. Acc.

C Prætor. CASVS

Si furiosus habeat seruum: an curator eius possit concedere seruo liberam administrationem peculij? Respon. quod sic, & non solum seruo furiosi, sed etiam filio. Viuianus.

E Administrationē. nō autem ipsum peculium dare potest: vt supra. e. l. licet. §. idem adiicit. & §. in furiosi. & l. quam Tuberonis. quæ sunt contra. nam quandoque & præfectus concedit administrationē defensori ciuitatis per confirmationem, & tamen eum non eligit: vt in authen. de defen. ciui. §. decreto. & §. nō habente.

D Vestimentum. CASVS

Dominus seruo suo dedit vestimentum aliquod: an illud sit in peculio, quæritur. & distinguitur: aut dedit ei vt perpetuo haberet, id est quādiu duraret, vel quādiu in seruitio suo esset. & primo casu erit in peculio: secundo nō. Viuianus.

F Perpetuo. id est quādiu durat. sic. j. de pig. l. debitor. non enim vestimentis perpetuo vtimur: vt insti. de vsu. fruc. §. constituitur. Sed videtur non esse peculium: vt infra eo. peculium nascitur. §. j. quæ est contra. Sol. vt ibi. Accursius.

G Peculij. Et sic no. ar. contra dapiferos & pedisequas: vt quando repelluntur, possit dominus vestimentum retinere si dederat vt in suo seruitio vterentur. sic infra solu. matr. l. in his. §. j. & supra si cer. petal. l. si ex me. in fine. & infra de lega. iij. qui concubinam. j. respon.

S I semel. CASVS. Dominus dolo & in fraudem creditorum deminuit peculium in decem. conuentus à creditoribus satisfecit. perinde erit ac si decem illa essent in peculio. si ab aliis conueniatur, an eiusdem doli nomine debeat aliquid præstare creditoribus? Dicitur quod non. Si verò dolo decem, damnum dedit, & in aliis decem seruus ei teneatur: hinc inde fiet compensatio. & hoc in secunda. Si verò seruum manumisit vel alienauit quod dolo peculium serui tractauit: intra annum de dolo illo tenebitur. Viuianus.

H Nihil præstabit. facit infra de regulis iuris. l. bona fides. & j. de verb. oblig. qui bis. & supra eod. l. si noxali. §. est autem.

I Debeat. scilicet domino.

K Cōdemnāndus. quia & hoc præstitit interpretatiue admittā hinc inde compensatione. Accursius.

L His consequens erit. scilicet supradictis duobus. Accursius.

M Teneatur. vt infra quando actio de pe. est an. l. j. §. penul.

E T ancillarum. CASVS. Si filiusfamilias contrahat cum ancilla: an obligetur pater vel dominus de peculio? Et respō. q̄ sic, & maxime si ancilla fuerit texitrix vel sarcinatrix. & hoc in prima. Idem si res penes ancillam vel filiū deprehēdatur: quia datur in dominum vel in patrem actio de peculio. & hoc in secun-

da. Si verò iussus patris vel domini contrahatur, quod iussu erit actio. & hoc in tertia. Idem est si in rem domini versum fuerit: quia agatur de in rem verso. & hoc in quarta. [CONSSTAT.] Si seruus domino defuncto ante aditam hereditatē res hereditarias subtrahit: si heres à creditoribus peculiaris conueniatur: an

dolo. Paulus de Castro.

XXVI. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

S I semel ex ea causa, id est quod dolo fecerit, dominus præstiterit de peculio conuentus: cæteris ex eadem causa nihil præstabit. [Sed &] si tantumdem seruus ei debeat, quantum dolo minuit: non erit cōdemnandus. His consequens erit, vt manumisso quoque vel alienato seruo, ex causa etiam doli intra annum teneatur.

Nomine ancillarum & filiarum datur actio de peculio. Bar.

XXVII. GAIVS libro nono ad Edictum Prouinciale.

E T ancillarum nomine & filiarum familias in peculium actio datur: maximè si qua sarcinatrix aut texitrix erit, aut aliquod artificium vulgare exerceat. Datur propter eam actio depositi quoque. & cōmodati actione dādā earū nomine Iulianus ait. sed & tributoriā actionem, si [in] peculiari merce sciente patre dominove negotiētur, dādā esse longè magis non dubitatur, etsi in rem versum est quod iussu patris dominive contractum sit.

Heres deducit quod sibi debetur. Bartolus.

Constat heredem domini id quoque deducere debere, quod seruus, cuius nomine cum eo de peculio ageretur, ante aditam

mutuasset seruo alienato ante venditionem: an pro eo venditor possit emptorem conuenire, quæritur. Et dicitur quod nō. & hoc in sexta. [S I Q V I S.] Si plures seruum habeant, & aliquis cum eo contrahat: an cum vno in solidum possit agere de peculio? Dicitur quod sic: quia iniquum esset vt actionem suam in plures diuideret qui cum vno contraxit. hoc in prima. An autem tantum debeat haberi ratio eius peculij quod habet seruus ab eo qui conuenitur: an similiter eius quod habet ab aliis? Respon. quod totius. & hoc in secunda. Nec conqueri debet is qui conuenitur in solidum: quia si quid præstiterit ultra portionem suam peculij, consequetur ab aliis pro socio vel communi diuidendo. Sed quid si ab aliis non habet peculium iste seruus, an vnus duorum conuenitur? Respond. quod sic. Sed quid præstabit? id duntaxat quod habebit ab ipso in peculio. vnde si quis eorum non soluēdo est, & aliquis heres nō est, vel bonorum possessor, is qui conuenitur eatenus dānabitur quatenus erit apud eum de peculio, vel consequi possit de bonis alterius à quo seruus non habuerit peculium. hoc dicit cum. l. sequen. Viuianus.

N Actio datur. vt supra eo. l. j. §. de eo. Accursius.

O Depositum quoque. Argu. quod actio de pecu. nō est proprium nomen actionis.

P Et commodati. vt supra commoda. sed mihi. §. sed si ancillæ Accursius.

Q Et tributoriā. vt supra de tribu. l. procuratoris. §. sed & si ancilla. Accursius.

R Non dubitatur. dari actionem de in rem verso, vel quod iussu de eo quod est versum vel iussu: vt infra quod iussu. l. j. §. j.

S Contractum. cum filia, vel ancilla.

T Cum eo. herede.

possit deducere quod seruus corrupit & amouit de herede? Dicitur q̄ sic. [S I SERVVS.] Si dominus seruum cuius nomine tenetur de peculio, alienauerit: intra annum tenebit de peculio. sed an emptor possit conueniri? Et respō. quod sic: nec refert an ab emptore adquisierit peculium, vel ei cōcesserit peculium illud quod emit cū seruo, vel ei à venditore donatum est. & potest creditor agere cū emptore & venditore pro partibus, vel cum vnoquoque in solidum. & hoc in secunda. An autem possit venditor agere cum emptore pro eo quod venditor ante venditionem seruo mutuauerit? Et resp. quod non. & hoc in tertia. Si verò Titius seruo Mæuij decem mutuauit, & Titius eum emerit, & alienauerit: an pro illis decem conueniet emptorem? Dicitur quod nō. & hoc in quarta. Si emptor mutuauit antequā emerit: an venditor conueniatur postea de peculio? Dicitur q̄ sic. f. intra annum à venditione numerandum. deducetur tamen q̄ emptor peculij habet à seruo. & hoc in quinta. Si verò dominus vel seruus aliquid

Flo. peculio

Flo. tradet.

^a *Corrupisset.* sed & utili iudicio in factum pro duplo intra annum conuenitur seruus ab herede, & hoc quando testator iussit esse liberum post mortem suam: vt infra si quis testa. liber esse iussus. l. j. circa princi.

^b *Polliceatur.* si nominatim accepit precium peculij, non aliàs: vt. j. si ex duobus. in fine. & l. sequenti.

^c *Acceperit.* seruus ueritus.

^d *Concesserit.* domino.

^e *Cum singulis.* i. cum emptore & venditore. Ac.

^f *In solidum.* vt supra eodem. si noxali. §. penul. & infra eodem. l. si creditor. §. seruus. & j. de duo. re. l. iij. §. vbi. Sed contra infra eodem. l. quotiens. §. si creditor. Solu. potest sic diuidere, vt contra vnū pro vna parte, contra alium pro alia parte experiatur. Sed si cum intenderit actionem, in solidum re integra nõdum lata sententia velit experi contra alium, non potest: sicut aliàs dico in fideiussore: vt C. de fideiuss. l. liberū. & l. reos.

^g *Venditionem.* cum sibi seruiebat. nam nec ex delicto tunc in dominū commissio tenetur: vt institui. de noxa. §. vnde si alij.

^h *Crediderim.* ego emptor.

ⁱ *Deducto eo.* vt infra eo. l. si creditor. §. si. & l. quotiens. §. non tantum. & supra. e. l. hinc. §. interdum. & supra de peti. here. l. cum is. in fi. porro antequam aliena uero quod mihi debet antequam emerē nunc de peculio conuētus deduco: vt. s. e. si noxali. §. idem scribit.

^k *Mihi dari.* vt. s. e. l. §. sed & ipsi. Accursius.

^l *Si quis cum seruo duorum.* qui seruū & peculium habet comune. Acc.

^m *In solidum.* vt hinc & supra de exerci. l. j. in fi. & l. seq. & supra e. l. & si duo. in fi. & infra eo. quod debetur.

ⁿ *Apud eum.* scilicet conuentum.

^o *Condemnatur.* in solidum: & soluet de suo. Accursius.

^p *Vel communi diuidendo.* vt supra communi diui. & si non. §. si. & s. eo. huic. §. final. & l. seq. Sed hæc non est ratio, quod ideo teneatur quod contra alium agere potest: sed illa, quia cum suo seruo contractum est: aliàs cõtra. j. de regulis iuris. l. nemo ideo. Accursius.

^q *Vare.* Apud eum. secus si non esset: vt hinc, & infra tit. j. l. j. §. si præcepto. & infra de dote præleg. l. j. §. per contrarium.

sed quare non per communi diuidendo, vel pro socio, inuicem

hereditatem ex bonis hereditariis amouisset, consumpsisset, corrupisset. ^a

Seruo contra venditorem & contra emptorem actio de peculio competit pro parte & in solidum. sed ipsi venditori de eo quod sibi vel seruo eius debetur, non competit contra emptorem. emptori vero competit contra venditorem facta prius de suo peculio deductione. Bartolus.

Si seruus alienatus sit, quamuis in eum qui alienauerit, intra annum prætor de peculio actionem polliceatur: ^b tamen nihilominus & in nouum dominum actio datur. Et nihil interest, aliud apud eum adquisierit peculium, an quod pariter cum eum emerit, vel ex donatione accepit, ^c eidem concesserit. ^d Illud quoque placuit, (quod & Iulianus probat) omninõ permit-

tendum creditoribus, vel in partes cum singulis ^e agere, vel cum vno in solidum. ^f Sed [&] ipsi qui vendiderit seruum, non putat Iulianus de eo quod antè venditionem ^g crediderit, cum emptore de peculio agere permittendum. Sed & si alieno [seruo] credidero, eumque redemero, deinde aliena uero: æquè non putat mihi in emptorem dari debere iudicium. ^h In venditorem autem duntaxat intra annum post redemptionem numerandum, de eo, quod adhuc alieno crediderim, ⁱ dandam esse mihi actionem existimat, deducto ⁱ [scilicet] eo quod apud me peculij seruus habebit. Sicut autem de eo quod ipse crediderim seruo meo, non putat Iulianus in emptorem, alienato eo, actionem mihi dari ^k debere: ita & de eo quod seruus meus seruo meo crediderit, si is cui creditum fuerit, alienatus sit: negat per-

mitti mihi debere cum emptore ^e experi.

Vbi est communio serui & peculii: quilibet conuenitur in solidum, & etiam respectu peculii quod est penes alterum: & quod præstiterit, ab alio consequitur. Bartolus.

Si quis cum seruo duorum ^l

agunt: vt supra. e. l. hinc. §. si. & l. seq. quæ sunt cõtra? Respon. hic nec re nec consensu sunt socij in seruo.

^r *Ex bonis.* socij defuncti. Accursius.

^s *Si quis seruum.* CASVS. Duo contraxerunt cum seruo Titij: & factus est eorum debitor. Titius decessit, qui eos instituit heredes, & reliquit seruo libertatē. an heres aduersus coheredem ager de peculio: puta quia vni debebat. x. alij. l. Et respon. quod sic: & ideo agitur adinuicem, quia ^t Flo. de strin ab alio extraneo agi gi. potest aduersus eos de peculio, quod quilibet apud se retinet. Viuianus.

pluriumve contraxerit, permittendum est ei cum quo velit dominorum in solidum ^m experi. Est enim iniquum in plures aduersarios distringi ^t eum qui cum vno contraxerit. Nec huius duntaxat peculij ratio haberi debet, quod apud eum ⁿ cum quo agitur, is seruus haberet: sed & eius quod apud alterum (est.) Nec tamen res damnosa futura est ei qui condemnatur: ^o cum possit rursus ipse iudicio societatis, vel cõmuni diuidendo, ^p quod amplius sua portione soluerit, à socio sociisve suis consequi. Quod Iulianus ita locum habere ait, si apud alterum quod fuit peculium: quia eo casu soluendo quisque etiam socium ære alieno liberare videtur. At si nullum sit apud alterum peculium, contra esse: quia nec liberare villo modo ære alieno eum intelligitur.

XXVIII. IULIANVS libro duodecimo Digestorum.

Quare & si socio neque heres neque bonorum possessor extitisset, eatenus damnari debet is cum quo actum fuerit, quatenus peculium apud eum ^q erit & quantum ex bonis ^r consequi potest.

Si creditores peculiare succedunt ei qui tenetur de peculio, quatenus succedunt, extinguitur actio de peculio, etiam si expressè contradixit. Pau. de Cast.

XXIX. GAIVS libro nono ad Edictum Provinciale.

Si quis seruum (in) testamento liberum esse iusserit, relictis heredibus his qui cum seruo contraxerunt: possunt inter se coheredes vel ^s de peculio agere: quia de eo quisque peculio quod apud eum esset, quolibet alio agente teneatur. Etiam si prohibuerit contrahi cum seruo dominus: erit in eum de peculio ^t actio.

XXX. VLPIANVS libro vicenonimo ad Edictum.

Quæsitum est, an teneat actio de peculio, etiã si nihil sit in peculio cum ageretur: si modò sit rei iudicatæ tẽpore. Proculus & Pegasus nihilominus teneri aiunt.

uit: & velit sibi actionem cedere in v. aduersus coheredem: an sit audiendus, quæritur. Et dicitur quod sic. [I s q v i.] Sed si cum x. alicui deberentur ex contractu serui, & v. tantum essent in peculio, & illa exegit, postea peculium augeatur: an pro residuis. v. dominus

des, & reliquit seruo libertatē. an heres aduersus coheredem ager de peculio: puta quia vni debebat. x. alij. l. Et respon. quod sic: & ideo agitur adinuicem, quia ^t Flo. de strin ab alio extraneo agi gi. potest aduersus eos de peculio, quod quilibet apud se retinet. Viuianus.

^u *Vel.* pro saltem.

^v *De peculio.* non autem institutoria: vt supra de instito. l. si quis mancipiis. §. Proculus. quæ est contra. Item videtur e contra totum dicendum: vt ita demum teneatur, si perceptor: vt. C. quod cum eo. l. si. quæ est contra. Sed ibi de actione quod iussu dicit, hinc de actione de peculio. Accursius.

Quæsitum. CASVS.

Si dominus ex contractu serui conueniatur de peculio, & tempore lit. contest. nil sit in peculio: si tempore sententiæ aliquid sit in peculio, an dominus debeat teneri inspecto tempore sententiæ? Et respon. quod sic. Idem est in actione ad exhibendum. & si tempore lit. cõtest. exhibere non possit, tempore sententiæ possit, debet teneri ad exhibendum, nisi exhibeat. idè est si vindico rem meam ab aliquo: neque ipse possideat tempore litis contest. postea tẽpore sententiæ inuenitur possidere: quod tenetur. [S i c v m.] Si dominus qui tenetur de peculio, ad quemlibet peruenit, debet conueniri quilibet. Idem est in actione de in rem verso. nisi in rem vnus heredis versu fuisset: quo casu tenebitur in solidum. Si verò aliquis seruus pro parte instituitur, pro parte conuenitur. Si verò filius ^w Cõcor. gl. pro parte instituitur, in. c. ductu cõuenitur in solidum. super verbo Sed in primo casu si ^x med. in ver. vnus coheredum conuenitur velit totum solvere: puta quia erant ^y sed si medio tempore ex- tra de elect. x. indebito, & ea sol- Bolo.

alias, actio nem.

dominus possit conueniri? Et respon. quod sic. [S I A N N V A.] Si dominus seruum cuius nomine tenebatur de peculio vendidit, & creditor pro eo eum conuenit, & repellatur annali exceptione, puta quia effluxit annus à tempore alienationis serui: an detur creditori aduersus emptorem actio, quæritur. Et dicitur quod sic. Si verò

venditor cõuentus intra annum dixit, nihil est in peculio: eo deducto quod creditor à venditore cõsequi posset, in residuum conuenietur emptor. & hoc in secunda. [I N D O I O.] Dominus conuentus de peculio exceptionem opponit, dicendo nihil esse in pecu. replicatur de dolo: quia dicit dominum dolose intricasse peculium vsque ad quod tempus de ista replicatio, quæritur. Et respõ. vsque ad tempus quo agi potest de dolo: quod olim erat tẽpus annale: hodie biennale: vt. C. de dolo. l. si heres. Et quatenus ad eum ex dolo defuncti peruenit, tenetur. sed si ipse heres dolum commisit, in solidum conuenietur. Viuianus.

a *Intenditur.* inspecto tempore sententiæ, nõ præsentis, nam nec fieret missio, si nunc non defenderetur dominus vt infra eo. l. eo tempore. Item nec cauet de futuro incremento qui de peculio conuenitur: vt infra. e. l. quotiens. §. qui semel. per quæ parer nil nunc deberi: & sic non rectè: vel actor asserit esse sic. Accur.

b *In peculio.* etiam hodie assererat actor esse. erit tamen tempore sententiæ: vt prædixit hinc, & infra de lib. leg. l. si quis reum. §. idem Iulianus. & supra de iudi. si filius. j. respon. & sic nõ ratione præsentis status, sed futuri rectè agitur. sic in actione in rem & ad exhiben. vt subiicit. & supra de rei vindi. sin autè. §. j. & sic in peti. heredi. l. iij. & l. quod si in diem. j. respon. & est ratio in actione de peculio, & peti. heredi. quia ius metimur ex persona actoris: vt supra si pars heredi. peta. l. j. §. j. & possunt sub petitione generali claudi etiam quæ postea quærentur. vnde secus in personali singulari, vbi non potest contineri: vt supra de iudi. l. non potest. quæ est contra. Item quando que & alia tempora spectantur in actione de peculio: vt infra. e. l. si ex duobus. §. in hoc. & l. si filius vel seruus. & infra titu. j. l. si. Accursius.

c *Herede.* scilicet instituto.

d *Vertit.* scilicet seruus: quia tunc in totum quod versum est, tenetur actione scilicet de in rem verso.

e *Quasi.* id est sicut. Accursius.

f *Ex sociis.* quorum vnum constat posse conueniri in solidum de peculio serui communis: vt supra eo. l. & ancillarum. in fi.

g *Conueniendum.* scilicet in solidum.

h *Institutus.* cum libertate expressè relicta secūdm hæc iura. hodie non est vis. nam eo tempore quo heres instituitur, & libertas præsumitur relicta: vt insti. qui. ma. non li. §. idemque. Accur.

i *Æquè cum eo.* vt supra eo. l. iij. §. j. Accursius.

k *Patiatur.* quia etiam ab initio tenebatur: quod est in seruo diuersum secundum Ioan.

l *Sed si velit.* scilicet filius in solidum.

m *Redimere.* id est actionem sibi cedi, secundum Ioan. Et nõ. hinc ar. pro quæstione qua quæritur si vnus reorum soluit, an cessio fiat in totum contra correos, vel pro parte. quidam in totum. sed Ioan. pro parte, pro eo quod est hinc: vt infra de tur. & ra.

distrahere. cum pupillus. & supra ad. l. Rho. de iac. l. j. & l. i. j. in prin. & diximus infra de sol. l. Modestinus. Accursius.

n *Versum sit.* idem & si non sit versum. nam & tunc habet doli excep. scilicet nisi fiat ei cessio pro parte sua: vt supra fami. ercif. his consequenter. §. si filius.

non erat tantum in peculio: ipso postea aucto iterum agere poterit. Paulus de Castro.

Is qui semel de peculio egit: rursum aucto peculio de residuo debiti agere potest.

Exceptio quæ competit actori, non transit ad successorem, si in eius persona causa cedenda actionis deficiat, aliàs secus. Bartolus.

Si annua exceptione sit repulsus à veditore creditor: subueniri ei aduersus emptorem debet. sed si alia exceptione, hætenus subueniri [ei debet,] vt deducta ea quantitate quàm à venditore consequi potuisset, ab emptore residuum consequatur.

Replicationes sunt temporales, sicut actiones. Bartolus.

In dolo obiciendo, temporis ratio habetur. Fortassis enim post tẽpus de dolo actionis non patitur dolum malum obici prætor: quoniã nec de dolo actio post statutum tempus datur. In heredem autè doli clausula in id quod ad eum peruenit, fieri debet: x. vltra non.

XXXI. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

Sed si ipse heres dolo fecit, solidum præstat.

Electioe vnus ex pluribus nõ habentibus communionem serui & peculij, alij liberantur: sed de

D qui excipit: vt ex. l. contraria patet. & hoc secundum R. hoc non valet. nã & replicatio perpetuò durat: vt. C. de excep. l. si pactum nisi dicas quod ibi replicatio pro exceptione ponatur: quod esse potest: vt infra de excep. l. ij. §. j. Vel dic quod ibi perpetuò replicatur: in. l. si pactum. de eo quod peruenit ad violentum: quia præcesserat actio quæ perpetua erat: hinc autem annalis; scilicet de peculio. Vel sol. secundum Bul. quod hoc intelligitur secundum. l. contrariam. & hoc ex hac dictione, fortassis, quæ est hic & sic perpetuo obicitur. prima verior est.

x *Fieri debet.* etiam perpetuò: vt in actione de dolo dicitur: vt supra de dolo. l. in heredem. alij contra. Accursius.

y *Ed si ipse. Solidum.* facit supra de trib. l. quod in herede. §. fina: Accursius.

Si ex duobus. CASVS. Si dominus pluribus heredibus relicta decessit, qui conueniri poterat intra annum de peculio ex contractu serui: & seruo alienato, vel manumisso, vel libero esse iusto, vnus heredum conueniatur, an ceteri liberantur, quæritur. Et dicitur quod sic de iure scripto. sed in plus condèdari non debet quàm quod sit in peculio penes eum. idem est in duobus fructuariis in seruo, & duobus bonæ fidei possessoribus. idem est si in rem vnus versum fuerit, quod alius conuentus eum liberat. hæc sunt vera de iure scripto. secus de æquitate: quia qui contraxit cum seruo totum peculium respexit: nõ eam tantum partem peculij, quæ erat penes conuentum. [I N H O C.] In prædicto casu, cum vnus heres conuenitur, & tẽporè lit. contest. nihil est in peculio, tempore sententiæ ramè est: an illius ratio debeat haberi, quæritur. Et rñ. quod sic. Si vero econuerso: semp tẽpus sententiæ spectandū est. verbi gratia, vediti serui, qui conueniebatur. nil erat in peculio. postea peculium venit apud emptorẽ. non est inspiciendū in persona emptoris, quatum fuerat in peculio eo tempore quo conueniebat, sed quatum postea accessit emptori: vt si. x. tantum erant penes me cum conueniebat. xxx.

o *Consequatur.* ex iure cesso agens.

p *Locuples.* idem & si non sit locuples. & hoc cum non inspiciatur illud nisi in casibus: vt. §. e. l. j. §. si cum impubere.

q *De residuo.* quia noua causa est: vt infra de excep. rei iudi. l. si rem meam ite facit. j. eo. quotiens §. si semel. Accursius.

r *Subueniri.* de æquitate. nam mero iure electione sibi præiudicauit: vt. j. eo. si ex duobus. j. respon. quæ est contra. & l. quotiens §. si creditor.

s *Alia.* dicendo nil esse in peculio: vt supra si cer. peta. l. fina. j. respon.

t *In dolo.* agit creditor de peculio: dominus dicit nihil esse in peculio: & actor replicat, quod dominus fecerat dolo quod minus sit: vt §. e. summa. i. respõ. Accursius.

u *Statutum tempus.* quod erat olim anni: hodie biennij: vt. C. de dolo. l. si. Sed videtur perpetuo posse obici: vt infra de excep. do. l. purè. §. si. quæ est contra. Sol. ibi in except. hinc in replicatione, in qua idem quod in actione debet statui: cum actor possit replicare quando vult agendo: nõ sic

debeatur creditoribus pecul. & postea vsque ad.xx.creuit peculium apud emptorem: in solidum tenetur. [VENDITOR.] Si vediti seruu cu peculio, & de peculio penes me nil remansit: non solum post annum, sed neque coueniar de peculio. Si vero accipi pretium pro peculio, penes me videtur peculium remansisse, cu pretiu peculij ad me peruenit. Viuianus.

a Eius. scilicet domini. Accursius.

b Qui. scilicet dominus. Accursius.

c Manumisso. s. a se.

d Iusso. s. ab alio, cui vendidit dominus sub eo pacto, quod manumitteretur.

e Vel alienato. sed non libero esse iusso.

f Liberabuntur. de stricto iure: vt statim dicet. Accursius.

g Alterius. scilicet heredis. Accursius.

h Versum. scilicet vt alius conuentus hunc in cuius rem est versum, liberet de stricto iure, licet ille in solidu sit obligatus: vt supra eo. l. quaesitum. §. j. Ac, i Liberat. scilicet iure mero. Accursius.

k Hoc iure. ius strictum est quod vnu eligedo quem in solidu conueniat, videtur ab aliis recedere: cum ille soluat eitoru quod debet non autem plus debet, quam sit in peculio.

l Aequitas. tria not. Primo, quod aequitas praefertur rigori: vt. C. de iudi. placuit secundu, quod praecipio, no litis contestatio, liberat: vt &. §. de his qui deiece. vel. effu. l. praecipio. &. §. de constitu. pecu. l. item. §. si. Itre quod qui cotrahit, totu patrimoniu &c. vt supra de iudi. l. si fideicommissum. §. j. &. §. ad Trebel. l. j. §. si heres.

m Recedens. Actor dicitur recedens, ideo quia vnum eligendo, ab aliis recedere videtur de stricto iure: & quia si non potest totum ab alio consequi, recedit ab illo, & reddit ad aliu

de aequitate: vt. §. proximi. & dicitur restaurari. & ex hoc quia redire potest, videbatur condemnatione faciendā semper quatum est in peculio tempore lit. contest. etia si minus vel plus sit tepore rei iudicandae: quia licet minus consequeretur actor, posset tamen de residuo postea agere, vel contra aliu, vt hic: vel contra eundem: vt. §. eo. l. quaesitum. §. is qui semel. Respondetur tamen contra. s. tempus sententiae quod praesens dicitur, spectari: vt. §. e. l. quaesitum. j. rñ. quod autem in vna persona dicitur, postea in duabus ponitur. l. quod in persona emptoris no sit spectandum quantum fuerit in peculio eo tempore quo venditor est conuentus.

n Hodie. scilicet cum iudicaretur.

o Accesserit. emptori. Accursius.

p Nos. qui primo contra venditorem egimus.

q Consequi. ex hoc patet q emptor serui etiam de praecedenti causa tenetur. alius enim quomodo conuentus fuisset venditor? & hoc dicitur supra. e. l. si noxali. §. idem scribit. & de tribu. l. de peculio. &. §. e. l. & ancillarum. §. si seruus.

aequitate in residuo ceteri tenebuntur: & quantum sit in peculio sententiae tempore, inspicitur. Bart.

XXXII. VLP IANVS libro secundo Disputationum.

Si ex duobus vel pluribus heredibus eius qui manumisso seruo, vel libero esse iusso, vel alienato, vel mortuo, intra annum conueniri poterat, vnus fuerit conuentus, omnes heredes liberabuntur: quamuis non in maiorem quantitatem eius peculij quod penes se habet qui conuenitur, condemnatur. idque ita Iulianus scripsit. Idemque est & si in alterius rem fuerit versum Sed & si plures sint fructuarij, vel bonae fidei possessores, vnus conuentus ceteros liberat: quamuis non maioris peculij quam penes se est, condemnari debeat. Sed licet hoc iure contingat: tamen aequitas dicitur iudicium in eos dari, qui occasione iuris liberantur: vt magis eos perceptio, quam intetio liberet. Nam qui cum seruo contrahit, vniuersum peculiu eius, quod vbiicumque est, veluti patrimoniu intuetur. In hoc autem iudicio licet restauretur recedens: tamen & augmenti & decretionis rationem haberi oportet. Et ideo siue hodie nihil sit in peculio, siue accesserit aliquid: praesens status peculij spectandus est. Quare circa venditorem quoque & emptorem hoc nobis videtur verius, quod accessit peculio, posse nos ab emptore consequi: nec retrorsum velut in vno iudicio ad id tempus conuentionem reducere emptoris quo venditor conuentus sit.

Si pro peculio pretium expressum non fuit constitutum: hic conuenitur apud quem peculium re-

peritur. aliis hic qui pro peculio pretium nominatum recipit. Bartolus.

Iudicio. quod falsum est, quod sit vnum iudicium imò duo. Accursius.

Hoc pretium. scilicet numeratum. Accursius.

Ed si quis peculij. nominatum. & hoc casu habet locum quod dicitur supra eo. si noxali. §. quod autem.

On penes. s. tantu: vt. §. e. l. si noxali. §. idem scribit. & arg. §. de tribu. l. de peculio. Accursius.

heres iubeatur a testatore peculium seruo dare, & liberu facere, & x. a seruo recipere: an videat penes heredem peculiu esse? Dicitur q no. magis enim videtur conditioni qua libertas relicta est, parui se, quam pretium peculij numerasse. Viuia.

Venditor serui, si cum peculio seruum vendiderit, & tradiderit peculium: ne intra annum quide de peculio conueniatur. neque enim hoc pretium, serui peculium est: vt Neratius scripsit.

XXXIII. IAVOLENVS libro duodecimo ex Casio.

Ed si quis seruum ita vendiderit, vt pretium pro peculio acciperet: penes eu videtur esse peculium, ad quem pretium peculij peruenit.

XXXIII. POMPONIUS libro duodecimo ex Variis Lectionibus.

On penes quem res peculiaris sit.

XXXV. IAVOLENVS libro duodecimo ex Casio.

Cum heres iussus est peculium dare accepta certa summa: non videtur penes heredem esse peculium.

In contractibus bonae fidei pater & dominus non solum de peculio, sed etiam de eorum proprio dolo tenentur. Bartolus.

XXXVI. VLP IANVS libro secundo Disputationum.

In bonae fidei contractibus quaestio est, an de peculio, an in solidum pater vel dominus tenerentur, vt est in actione de dote agitatum, si filio [familias] dos data sit, an pater dumtaxat de peculio conueniretur. Ego autem arbitror non solum de peculio [conueniri:] sed & si quid praeterea dolo malo patris capta fraudataque est mulier, competere actionem. Nam si habeat res, nec restituere sit paratus: aequum est eum quanti ea res est condemnari. Nam quod in seruo, cui res pignori data est, expressum est: hoc & in caete-

gnus non restituat, cum habeat facultatem restituendi. Viuia. Dolo malo. lecus si culpa: vt supra commo. si mihi. §. si filio. & hic subiicit. Azo.

Ea res. vel quanti in litem iurauerit: & facit supra. e. l. iij. §. ex furtiua. & l. depositi. j. respon. Accursius.

Expressum est. scilicet a Iuliano: vt supra commo. l. iij. §. si filio. & hic subiicit.

Si creditor. CASVS. Tenebaris mihi in decem de peculio nomine filij tui. institui te heredem. veditisti hereditatem. an tenearis emptori de peculio, ad quem peruenit hereditas, quaeritur. Et dicitur quod sic, ex stipulatione quam interponit emptor de prestando ei quicquid ad venditorem occasione hereditatis quam emit, peruenit. cum ergo ista. x. ad eum pertinent: quia adicione hereditatis confusa erat obligatio, merito venditor tenebitur in x. de peculio. [SI SERVO.] Iussisti seruo tuo vt emeret vicarium pro viij. de tua pecunia. & denunciauit tibi quod emerat tantum pro viij. sed. x. ei numerauit, an duo vindicare possis, quaeritur

* Halo. Peculij quantitate.

† Flo. praecedens.

ritur. Et dicitur q̄ sic: sed ea teneris præstare de peculio. [S E R-
v v m.] Habebam seruum communem cum Titio & Sempronio:
qui seruus cum aliquo contraxit. antequam conueniret de pecu-
lio, vendidi eum Titio cum peculio quod penes me remansit. si
conueniatur Sempronius quondam socius meus in illo seruo
an debeat haberi ratio

peculij quod penes eū
remansit? Dicitur quod
non: quia si aliud hoc
nomine præstitit Sem-
pronius, non recupera-
bit à me, cum actionē
non habeat: quia à cō-
munionē recedit. si Ti-
tius eum vendidit, &
conueniatur: aut intra
annum à tempore alie-
nationis, aut post. Pri-
mo casu habebitur ra-
tio: secundo casu non:
quia hoc sapiētib⁹ pla-
cuit, vt intra annū cum
venditore creditor de
peculio possit agere, cū
emptore in perpetuū:

[S I A C T V M.] Ha-
beo proprietatem in
seruo: tu vsum fructu ser-
u⁹ habet peculium, quod
respicit me proprietari-
um, & quod te fru-
ctuarium, si tu conue-
niaris à creditoribus pec-
culariis: an debet ha-
beri ratio vtriusque pec-
culij? Dicitur quod sic:
quia is qui contraxit,
totū respicit peculium.
hoc in prima. Idem est
si tu fructuarium loca-
sti ei operas suas, & p-
misisti tibi. x. vel ei mu-
tuasti: habes aduersus
me actionem de pecu-
lio. Viuianus.

^a Stipulationis. nam sti-
pulatione emptor à ven-
ditore: vt infra de ver-
bo. obliga. l. cum stipu-
lamur.

^b Teneberis. vt infra de
hered. vendi. l. ij. §. illud
quæsitū. & l. si heredi-
tatem mihi.

^c Vindicabis. nec enim
est necesse ostendere
quos: sed tātum nume-
rū: vt supra de rei vin-
di. l. si in rem.

^d Sed hi. l. duo aurei.

^e Venditori. scilicet a-
genti. Et sic not. hic q̄

non solum non fit compensatio quantitatis ad veram speciem,
sed etiam ad fictā speciem. est enim quantitas id quod per actio-
nem de peculio petitur: ficta species illi duo aurei, qui vt species
vindicantur: ar. infra de leg. j. plane. §. j. nec mirum: quia & vbi
corpora debentur, tamen quia vt quantitas debetur, fit compen-
satio, ac si in genere debeantur: vt infra de lega. ij. l. vnum ex. §.
sed si vno. & facit ad. §. si cer. pet. cum fundus. §. seruum. & supra
de negot. gest. l. quia aliena. §. libertos. Accursius.

^f Titio. cuidam vel alij, vel dicto Titio cum quo communem ha-
bui. Accursius.

^g Vendidi. cū quo communem habui: vel non. nam non certifi-
cat hīc: sed in solutione optimè determinabit statim. Accursius.

^h Dixi. si cum Sempronio. socio meo quondam. cui non vendidi.

ⁱ Consequi. quia cum eo mihi commune esse desiit, cum quo erat
antequam venderem.

^k Cum Titio. emptore.

^l Agi de peculio non possit. vt supra eo. & ancillarum. §. si. Accur.

^m Ageretur. cum emptore. emptor enim conueniri potest intra

ris bonæ fidei iudicis accipien-
dum esse Pomponius scripsit.
Namque si seruo res pignori da-
ta sit, non solum de peculio, &
[de] in rem verso competit ac-
tio: verum hanc quoque ha-
bet adiectionem, & si quid dolo
malo domini captus fraudatusque a-
ctor est. Videtur autem dolo fa-
cere dominus, qui cum habet
restituendi facultatem, non vult
restituere.

**Quando quantitas petitur vt
species, ad aliam quantitatem
nō admittitur compensatio. Bar-
tolus.**

XXXVII. IULIANVS libro
duodecimo Digestorum.

Si creditor filij tui heredem
te instituerit, & tu heredita-
tem eius vendideris: illa parte
stipulationis, ^a quanta pecunia ex
hereditate [eius] ad te peruenerit: te-
neberis ^b de peculio. Si seruo
tuo [ordinario] permiseris vica-
rium emere aureis octo, ille de-
cem emerit, & tibi scripserit se o-
cto emisse: tūque ei permiseris eos
octo ex tua pecunia soluere, & is
decem: soluerit hoc nomine duos
aureos tantū vindicabis: ^c sed hi ^d
venditori ^e præstabuntur dumtaxat
de peculio serui.

**Si cum vno agatur, eius peculij
quod fuit apud eum qui quōdam
fuit socius ratio nō habetur. Item
si agatur contra emptorem post
annum, non habetur ratio eius
quod est penes venditorem: secus
si intra annum. Bartolus.**

Seruum quem communem ^f
cum Titio aut Sempronio ha-
bebam, Titio ^g vendidi, ^h ante-
quam eius nomine ageretur me-
cum de peculio. Quæsitum est, si
de peculio cum Titio aut cum
Sempronio ageretur, an eius pe-

annū ex sua persona: quia peculium quod habet veditor, ipse vide-
tur habere: cū illud possit act. ex empto petere, & ex persona vē-
ditoris: quia venditor tenetur, à quo exigere poterit quod præ-
stitit: sed post annum ex sua persona tantum conuenitur. & ad-
de quod not. supra si ex noxa. cau. agatur. in fine.

ⁿ Peculij rationē. quod
apud me est. & hoc est
verum in eo casu cum
Titius seruum emit cum
peculio: aliās non. Ac.

^o Consequatur. ex æqui-
tate: vt. §. eo. quæsitū. §.
is qui semel. & l. si ex
duobus. in princ. Acc.

^p Fructuario. seruus
conducit à fructuario
operas, cum ei aliquid
promittit vt sibi pmit-
tat locare aliis: operæ
eū talis serui, fructua-
rij omnes sunt. Accur.

^q Actio. l. de peculio.
Sed prout refertur hoc
ad locationem, est con-
tra. §. de vsufu. l. sed &
si quis. §. Idē Iulianus.
Sol. nihil dicitur ibi a-
gi ex tali locatione ad
hoc vt fructuari⁹ obli-
getur. at seruus ei obli-
gatur, ac per hoc pro-
prietarius, vt hīc. Vel
dic q̄ fructuarium non
hīc à seruo ex opera sti-
pulationis est: puta, pmit-
tis q̄ arabis cras. sed di-
cebat seruus, dabo tibi
x. si me meis operis, si-
cut volo. pmissis vti.

Itē contra. j. de verb. o-
bli. liber homo. in. fi. j.
resp. Sol. qd̄ ibi dicit nō
dari mihi actionem in
dominū proprietatis,
supplē nisi deducā qd̄
penes me est loco pe-
culij: vt hīc subiicit, &
supra eo. l. hinc. §. pe-
nultimo.

^r Deducto. i. computa-
to. sed cur iste fructua-
rius computat sibi in
solutum suum pecu-
lium? Resp. non est mi-
rum: quia & hoc facit
dominus vbi cūque de
peculio conuenitur, &
sibi aliquid debetur: im-
mò quādoque non: vt
infra eo. de posui. §. ser-
uo. & quādoque sic: vt
infra eo. quoties. §. non

culij quod apud me esset, ratio
haberi deberet. Dixi, si cum Sem-
pronio ^h ageretur, nunquam ra-
tionē eius peculij quod apud me
esset, haberi debere: quia is nul-
lam aduersus me actionem habe-
ret, per quam id quod præstitif-
set, consequi ⁱ posset. Sed & si cū
Titio ^k post annum quam ven-
didissem ageretur, similiter non
esse computandum peculium quod
apud me esset: quia iam mecum
agi de peculio non possit. ^l Sin-
autem intra annum ageretur,
tunc quoque habendam huius
peculij rationem: ⁿ postquā pla-
cuit, alienato homine permitten-
dum [esse] creditori, & cum ven-
ditore, & cum emptore agere.

**Quod quis à fructuario conse-
qui non potuit per actionem de
peculio, recuperat à proprietario.
h. d. Paulus de Castro.**

Si actum sit de peculio cum eo
qui vsum fructum in seruo habet,
& minus consecutus sit creditor:
non est iniquum: vt ex vniuerso
eius peculio, siue apud fructuariū,
siue apud proprietarium erit, rem
consequatur.

**Ex contractu celebrato inter
fructuarium & seruum in quo ha-
bet vsum fructum, datur fructua-
rio actio de peculio contra pro-
prietarium: computato tamen pe-
culio quod est apud fructuarium
de quo debet sibi ipsi soluere. Pau-
de Castro.**

Nihil interest, operas suas con-
duxerit seruus à fructuario, ^p an
pecuniam mutuam ab eo acce-
perit. Dari itaque debet actio ^q
ei aduersus dominum propieta-
tis, deducto ^r eo quod seruus pec-
culij nomine apud fructuarium
habet.

tantū. Vel dic deducto. i. separato. sed hæc est non propria signi-
ficatio: sicut per hunc titu. accipimus. nā dicitur dominus dedu-
cere, id est in debitum sibi computare: vt infra. l. proxi. §. seruo.

Deposui. CASVS. Si deposui decem apud filium fa. qui nihil
habet in peculio, cū nullū habeat: si agam cum patre de pecu-
lio, nihil cōsequar, cum hæc. x. nec in peculij sint cōuersa: ne-
q; si aliquis ageret cū patre de peculio ex contractu aliās factō cū
filio, ista. x. computarentur cū peculio. agā ergo & ad exhibendū
& rei vindica. [S I N V P T V R A.] Mulier promisit dotem filio-
famil. non tradidit, soluto matrimo. an possit agere mulier vt in
solidū absoluat à dotis promissione: an quatenus est in pecu-
lio? Resp. q̄ in solidū: quia si cōueniretur mulier ex promissione
sua in solidum, posset de dolo mulier excipere. [S T I C H V S.] Si
habeas seruum ordinariū: & ille habeat vicarium in peculio suo:
& vicarius nihil habeat in peculio: si mutuaueris. v. vicario, &
postea conueniaris à creditoribus Stichī in. x. & vicarius venda-
tur pro. x. an possis deducere quæ tibi debuit vicarius ex prædi-
cto contractu? Et respō. quod nō: quia vicarius nō est in peculio

† quem cū
Sempronio
habebā. Cu-
iac. lib. 12.
obl. cap. 8.

fuo : & proinde non deduces alicui alij seruorum tuorum nullū vicario habente peculium. quod probat iuriconsul. per simile. Stichus peculium suum legasti, & liberum esse iussisti: & vicarius eius qui non habet aliquid in peculio, debebat tibi. x. an heres possit deducere illa: Et respō. quod nō. Si vicarius haberet peculium ex quo fieri posset deductio, etiā si vicarius nihil haberet in peculio, & tantum deberet vicarius quātum ordinarius habet, qui nihil habet nisi vicarium: cōtingeret quod nihil esset in peculio: & ita nullum esset legatum: quod esset absurdum. [S E R V O.]

Vendidi tibi seruum, & tradidi tibi totum peculium, vel partem retinui, si postea contraxi cum seruo, & factus sit debitor meus: an debeā compensare illud quod retinui de peculio cum illo quod debet mihi seruus, si te conueniam de peculio, quæritur. Et dicitur quod non: neque refert cōueniam te intra annum à tempore alienationis, an post: & hoc pbat: quia à creditoribus qui post venditionem & traditionem cum eo contraxerūt neque debeo posse conueniri: sed ab illis qui contraxerunt cum eo ante venditionem, potero cōueniri de peculio quod apud me remansit: quia erat huius peculij quod respicit preteritos contractus, non futuros. Viuianus.

^a Nihil magis. id est nō ideo magis.

^b Dammandū. id est nō dammandum de peculio, sed absoluendū. cū enim nullum aliud sit peculium, nec ista. x. sunt peculium: ergo pater non tenetur: vt nō. j. eod. quotiens. §. si femel. & infra de lib. lega. l. si quis reum. nec ob. supra. l. in bonæ fidei. & supra commo. l. ij. §. si filio. quia ibi erat peculium, occasione cuius agitur personaliter de peculio. hinc ergo agitur ad exhibendum. Accursius.

^c Existimauit. & sic. §. de peti. hered. l. si à patre. j. respon. & infra de in rem ver. l. quidam. & infra. e. l. ex pacto. §. plane.

^d Oportere. ista decem in peculio.

^e Vindicare. vt infra de positi. l. penult.

^f Agat de dote. scilicet vt liberetur à promissione dotis.

^g Ageretur. vt ea tota soluat: vt infra solu. mat. nupta. §. j. & l. si cum dotem. §. penultimo. Accursius.

^h Tueri se posset. nam etsi nihil sit in peculio, pater tamen qui agit

Vbi non est peculium, non potest actio de peculio intentari: sed est ad alias actiones congruas recurrendum. Bartolus.

XXXVIII. AFRICANVS libro octauo Quæstionum.

DEposui apud filium familias decem, & ago depositi de peculio. Quamuis nihil patri filius debeat, & hæc decem teneat: nihilo magis tamen patrem dammandum existimauit, si nullum præterea peculium sit. Hanc enim pecuniam, cum mea maneat, non esse peculij. Denique quolibet alio agente de peculio, minimè dubitandum ait computari non oportere, itaque ad exhibendum agere me, & exhibitam vindicare debere.

Liberatio ab obligatione de dote soluto matrimonio, absque alia conditione deducitur. Bartolus.

Si nuptura filio familias dotis nomine certam pecuniam promiserit, & diuortio facto agat de dote cum patre: vtrumne tota promissione, an deducto eo quod patri filius debeat, liberari eam oporteat? Respondit, tota promissione eam liberandam esse: cū certè & si ex promissione cum ea ageretur, exceptione doli mali tueri se posset.

Quod debet domino seruus vicarius qui non habet peculium, ex peculio ordinarij non deducitur. Bartolus.

Stichus habet in peculio Pamphilum, qui est decem. idem Pamphilus debet domino quinque. Si agatur de peculio Stichi, nomine placebat æstimari debere pretium Pamphili, & quidem totum non deducto eo quod domino Pamphilus deberet. neminem enim posse intelligi ipsum in suo peculio esse. hoc ergo casu damnum dominum passurum, vt pateretur si cuiuslibet alij seruorum suorum peculium non habenti credidisset. Idque ita se habere, euidentius appariturum ait, si Stichus peculium legatum esse proponatur: qui certè si ex testamento agat, cogendus non est, eius quod vicarius suus debet, aliter quàm ex pecu-

nomine filij, in solidum eum debet defendere: vt infra de compensa. l. si cum filio. & infra de ædil. edict. l. cum seruus. & j. re. amo. & ideo. §. si seruus. & §. de reb. credi. cum fundus. §. seruum. sed hæc non videtur bona ratio: nā facilius datur alicui exceptio, quàm actio: vt infra de re. iur. l. fauorabiliores. est ergo melior ratio, quia pater tenetur de eo quod ad eum peruenit: vt supra de peti. here. si à patre. j. respon. obligatio autem ad se peruenit: ergo debet eam restituere.

Contractus qui celebrantur venditione serui perfecta: ad peculium quod penes venditorem remansit non pertinent. Bartolus.

Seruo quem tibi vendideram, pecuniam credidi. quæsitum est, an ita mihi in te actio de peculio dari debeat, vt deducatur id quod apud me ex eo remanserit. Quod quidem minimè verum est. Nec intererit, intra annum quàm vendiderim, an postea experiar. nam nec cæteris quidem qui tunc cum eo contraxerint, in me actio datur. In contrarium quoque, agentibus mecum his qui antea cum eo seruo contraxissent, non deducam id quod postea mihi debere cœperit. Ex quo apparetonus eius peculij quod apud me remanserit, ad posterioris temporis contractus pertinere non debere.

Peculium consistit in his etiam quæ seruus vel filius acquirit sua industria vel parsimonia, si pater vel dominus permittit apud ipsos esse: non tamen in vestibus quas pater vel dominus tenetur ei ministrare. & potest augeri & deminui, & totaliter extingui. hoc dicit. cum. l. sequen. Paulus de Cast.

XXXIX. FLORENTINVS libro undecimo Institutionum.

Peculium & ex eo consistit, quod parsimonia sua quis parauit, vel officio meruerit à quolibet sibi donari, idque velut proprium patrimonium seruum suum habere quis voluerit.

XL. MARCIANVS libro quinto Regularum.

Peculium nascitur, crescit, de- crescit, moritur. & ideo eleganter Papirius Fronto dicebat peculium simile esse homini. Quomodo autem peculium nascitur, quæsitum est. Et ita veteres distinguunt, si id adquisit seruus quod dominus necesse nō habet præstare: id esse peculium. Si verò tunicas, aut aliquid simile, quod ei dominus necesse ha-

tamen, si dominus constituerit sibi illud velut suum patrimonium. Viuianus.

^a **P**eculium ex eo. facit. §. eo. l. depositi. §. peculium. Accur.

^b **P**eculium nascitur. Homini. eadem ratione & asino. Accur.

lio ipsius deductionē pati. alioquin futurum, vt si tantundem vicarius domino debeat, ipse nihil in peculio habere intelligatur. quod certè est absurdum.

ⁱ Pamphilum. & nihil plus: & Pamphilus nihil habet.

^k Quinque. ex alia causa quàm pro capite ipsius vicarij: & sic non est cōtra. j. de pecu. lega. l. Stichus. Accur.

^l Stichi. ordinarij serui.

^m Pretium Pamphili. scilicet soluendum creditoribus Stichi. Accur.

ⁿ Debet. quia hoc debet fieri quando conuenior ex peculio illius serui vicarij: vt infra eo l. si seruus meus. at hic nihil habet. nec seipsum dicitur quis habere in suo peculio, vt in tantum deducatur, vt subiicit, & infra de pecu. lega. l. Stichus. in fi. Nam nemo est dominus membrorum suorum: vt. §. ad. l. Aquil. liber homo.

^o Neminem. respondet tacite obiectioni.

^p Passurum. apparet.

^q Ex peculio ipsius. scilicet vicarij.

^r Domino debeat. quantum ordinarius habet, qui nihil habet nisi illū vicarium.

^s Intelligatur. & ita nihil esset legatum, quod esse non debet.

^t Vendideram. & tradideram.

^u Credidi. postea.

^x Deducatur. id est quod nihil in debitū cōputet.

^y Nam nec. Si habes, nā nec: plana est. & est ratio, tunc talis non competit mihi deductio, quia nec cæteris actio. Sed si non habes, nec: referas ad eum casum vbi ante venditionem contractum est.

^z Deberi cœperit. vt hic, & infra eod. quotiens. §. penult.

Peculium ex eo. [C A S V S.] Illud etiā dicitur esse peculium, quod seruus adquisiuit parçè viuendo: vel quod propter obsequium suum sibi meruit donari: ita

Nemo est dominus membrorum suorum.

* Flo. oportet.

a Non esse peculium. Not. non dici tunicam peculium. Sed contra. s. e. id vestimentum. j. respon. Sol. illud obtinet constituto prius peculio seruo. aliis propter tam friuola non nascitur peculium: arg. s. de eden. l. si quis ex argentariis. §. rationem.

b Cum auctum. fœtibz pecorum: vt. s. de peti. hæc. ite veniunt. §. ite nō solū. & §. fruct. & facit. s. eo. l. quā Tuberonis. §. sicut quidam.

Nec seruus.] CASVS.

Seruo nil deberi dicitur, neque seruus debet iure ciuili inspecto. vnde quomodo cunque dicitur seruum debere, vel ei deberi: ad factum est referendum, id est, ad ius naturale, vel ad contractum non ad ius ciuile. vnde qd seruo debetur ab extraneo, dominus petere potest. & si seruus debet in dominum de peculio datur actio, vel si in re domini versum sit. Vi.

c Debere. domino vel extraneo. l. ciuilitur.

d Abutimur. improprie vtimur. Accursius.

e Factum. i. ius naturale: vt. s. de pac. l. si vnus ex. §. pactus. & s. e. si noxali. §. sed si a debitore. Vel dic. i. ipsum contractum. Sed certe & ciuilitur videtur obligari: vt. j. e. non solum. §. si que est contra. Sol. vt ibi.

f Et si quid. ex eo quod petitur. Accursius.

In adrogatorem.] CASVS. Adrogauit aliquem. si contrahat, teneor de peculio. de eo vero contractu que fecit antequam eum adrogarem: non teneor. Viu.

g Recte putant. de eo quod post adrogationem contractum est cum adrogato: vt. j. de pecu. leg. l. si quis creditori.

h Existiment. vt hinc, & j. de do. cau. mor. l. si filio. §. j. si enim actio de peculio daretur adrogatore non defenso mitteretur creditor in possessione bonorum adrogatoris: vt. j. qui. ex cau. in pos. ea. Fulcinius. §. si quis actione quod lex prohibet: vt inst. de acqui. per adro. in fi. tit. Itē si tenetur de pecul. precise cogere defendere: vt. s. eo in summa. §. si. quod hinc non est: vt hinc, & arg. s. de ca. demi. tutelae. §. pe. in fin. Accursius.

Si postea.] CASVS. Conueni te de peculio ex contractu serui tui litem sum contest. lite contest. eum vendidisti, & tradidisti, retento peculio. si tempore sententiae minus sit in peculio quam mihi debeatur: an nomine illius peculij quod adquisiuit seruus apud emptorem, teneri debeas, queritur. Et respō. quod sic: quia in culpa fuisti quod eum vendidisti. Viuianus.

i Egr. & sic erat lis contestata. aliis non dicor agere, sed agere velle: vt. j. rem ra. habe. l. amplius. secus si alienasset venditor tunc enim de pretio tantum habito pro peculio teneretur: vt supra eo, sed si quis. Accursius.

k Damnari. si tamen tibi queritur esset quod emptori queritur est: vt infra de act. e. mp. si quis seruum.

l Culpa enim tua. & ita tibi imputatur: vt. s. de tribu. quod in heredem. §. si testamento. & j. de euc. si rem. §. si duplæ. Acc.

Si quis cum filiofamilias. In solidum. dum est in potestate, siue in

bet prestare, non esse peculium. **a**

Ita igitur nascitur peculium. Crescit, cum auctum **b** fuerit. Decrescit, cum serui vicarii moriuntur, res intercidunt. Moritur, cum ademptum sit.

XLI. VLPPIANVS libro quarto decimo ad Sabinum.

Nec seruus quicquam debere **c** potest: nec seruo potest deberi. Sed cum eo verbo abutimur: **d** factum **e** magis demonstramus, quam ad ius ciuile referimus obligationem. Itaque quod seruo debetur ab extraneis, dominus recte petet. Quod seruus ipse debet, eo nomine in peculium, & si quid **f** inde in rem domini versum est, in dominum actio datur.

In patrem arrogatorem datur actio de peculio, sicut in patrem legitimum & naturalem. Paulus de Castro.

XLI. IDEM lib. duodecimo ad Edictum

In adrogatorem de peculio actionem dandam, quidam recte putant: **b** quamuis Sabinus & Cassius ex antegesto de peculio actionem non esse dandam existiment. **h**

Alienas post litem sibi motam videtur fraudulenter alienare: & perinde condemnabitur ac si non alienasset: Paulus de Castro.

XLIII. PAULVS libro trigentesimo ad Edictum.

Si postea quam tecum de peculio egi, **i** ante rem iudicatam seruum vendideris: Labeo ait, etiam eius peculij nomine quod apud emptorem quaesierit, damnari **k** te debere, nec succurrendum tibi. culpa enim tua **l** id accidisse, quod **m** seruum vendidisses.

XLIII. VLPPIANVS libro sexagesimo tertio ad Edictum.

quantum facere potest, nisi casualiter, secundum Io. sed magis puto regulam esse vt semper in solidum teneatur ante & post: vt dixi. s. quod cum eo. l. ij. in princip. Accursius.

Qui peculij.] CASVS. Si seruo tuo peculij sui administratione concessisti: an videaris concedere vt alienet & donet. Resp.

non: sed illud solum vi detur sibi concessum generaliter, quod specialiter eras concessurus sibi. Viui.

Si quis cum filiofamilias contraxerit, duos habet debitores filium in solidum, **m** & patrem duntaxat de peculio.

XLV. PAULVS libro sexagesimo primo ad Edictum.

Ideoque si pater filio peculium ademisset: nihilominus creditores cum filio agere possunt.

XLVI. IDEM libro sexagesimo ad Edictum.

Qui peculij **n** administratione concedit, videtur permittere generaliter, quod & specialiter permissurus est.

Prohibitio domini ne contrahatur cum seruo, facit cessare actionem de peculio. hoc primo. Item seruus fideiubendo non obligat dominum de peculio, nisi fideiubeat in causam domini vel peculiarem hoc secundo. Item contentus actione de peculio, si non soluit totum, quia non tantum erat in peculio: non tenetur cauere de soluendo dum peculium fuerit auctum hoc tertio & ultimo dicit ista lex vsque ad. §. Si creditor. Paulus de Castro.

XLVII. IDEM libro quarto ad Plantium.

Quotiens in taberna ista scriptum fuisset: Cum Ianuario seruo meo geri negotium veto: hoc solum consecutum esse dominum constat, ne institoria teneatur, non etiam **o** de peculio. Sabinus respondit, non alias danda de peculio actionem in dominum cum seruo fideiussisset, **p** nisi in re domini, aut ob re peculiarem fideiussisset. Si semel actum sit de peculio: quauis minus inueniatur rei iudicandae tempore in peculio, quam debet: tamen cautionibus locum esse non placuit de futuro incremento peculij. hoc enim in pro socio actione locum habet: **q**

quod non. & hoc in secunda: quia sufficere debet vt habeat regressum contra me finito primo iudicio, quod contra emptorem constitutum est. & hoc in tertia. Non solum autem potest a creditore agi cum venditore: sed etiam emptor si conueniatur a creditore, potest deducere illud, quod debet seruus, computato quod apud se est de pecul. & hoc in quarta. Si vero seruus vendatur retento pecu. si conueniatur, vtetur deductione: & si in venditione facta & traditione venditori aliquid a seruo debeatur: quia post venditionem contrahit cum seruo: non compensabitur illud debitum cum peculio quod retinuit in venditione serui & hoc in quinta. [QV. A.] Dicitur est superius, si seruus vendatur parte peculij retenta, quod possit venditor conueniri & emptor. idem est si donatus vel legatus fuit: quia legatarius vel donatarius conueniatur de peculio. Viuianus.

o Non etiam. vt hinc, & supra eod. si quis seruum. §. etiam. & supra de instito. si quis mancipis. §. Proculus.

p Fideiussisset. vt supra eod. l. ij. §. si filius.

q Locum habet. vt. j. pro socio. l. verum. §. item videndum.

non: sed illud solum vi detur sibi concessum generaliter, quod specialiter eras concessurus sibi. Viui.

Qui peculij. Nota hæc regulam, vt hinc, & infra de pig. l. obligatione. & s. de condic. indeb. si procurator. Accursius.

Quotiens.] CASVS.

Quotiens, propositum seruum stationi, & scriptum super ostium stationis quod nullus contrahat cum eo seruo Ianuario, si quis cum eo contrahat, an saltim de peculio domini teneri debeat? Et respō. quod sic quia tantum in hoc reuertitur obtentu scripturae, vt institoria teneri non debeat. [SABINVS.] Si seruus meus fideiubeat an teneri debeam queritur: & disting. aut in rem mea, & in causam peculiarem: aut non. primo casu teneor securum non. [SI SEMEL.] Conueni te de peculio ex contractu serui tui minus inuenitur in peculio tempore sententiae, quam mihi debeatur.

an debeas cauere si postea aliquid accedat, quod mihi reddas? Respon. quod non quia in actione pro socio locum habet, vbi socius in solidum tenetur. [SI CREDITOR.] Vendidi seruum, & partem peculij retinui, emptor conuenitur a creditore: nec consecutus est creditor totum quod sibi debetur an ad residuum me conueniet queritur. Et respō. quod sic. Item queritur, quid si lite contestata, cum emptore, neque sententia lata, possit dimittere emptorem, & redire ad me? Et respō.

quod non. & hoc in secunda: quia sufficere debet vt habeat regressum contra me finito primo iudicio, quod contra emptorem constitutum est. & hoc in tertia. Non solum autem potest a creditore agi cum venditore: sed etiam emptor si conueniatur a creditore, potest deducere illud, quod debet seruus, computato quod apud se est de pecul. & hoc in quarta. Si vero seruus vendatur retento pecu. si conueniatur, vtetur deductione: & si in venditione facta & traditione venditori aliquid a seruo debeatur: quia post venditionem contrahit cum seruo: non compensabitur illud debitum cum peculio quod retinuit in venditione serui & hoc in quinta. [QV. A.] Dicitur est superius, si seruus vendatur parte peculij retenta, quod possit venditor conueniri & emptor. idem est si donatus vel legatus fuit: quia legatarius vel donatarius conueniatur de peculio. Viuianus.

o Non etiam. vt hinc, & supra eod. si quis seruum. §. etiam. & supra de instito. si quis mancipis. §. Proculus.

p Fideiussisset. vt supra eod. l. ij. §. si filius.

q Locum habet. vt. j. pro socio. l. verum. §. item videndum.

timorale m
celat p. vbi b
ut est recte. et
et aliq. q. q.
c. si p. p. p.
l. h. p. p. p.
ele con. Ha
et melior. r. v.
quod modo s. u.
tunit de ser. h.
quod sit peculio
con. casu. re. s. u.
quod r. d. assigna
tionem m. s. de

† Flo. conf. cutum.

a *Vniuersum debet.* non dominus: vt infra de lib. leg. si quis reum. §. huic. & infra eo. l. eo. sed si postea peculium augeatur, vnde tūc nascetur actio: Respon. ex eo contractu dudum celebrato: vt supra eo. quæ situm. §. is qui semel. Accursius.

b *Re integra.* id est nondum lata sententia: tamen iam lit. contest. aliās possit actor diuidere: vt supra eo. & ancillarum. §. illud. est tamen huic. §. argu. contra infra manda. creditor. j. respon.

c *Rescisso.* id est finito & condemnato cōuento, sed in minus quā debetur actori. Acc.

d *Et hoc iure vtimur.* vt ad alium possit redire: vt hīc & supra eo. hinc §. certe illud. & l. quæ situm §. sed si ex alia. & l. si ex duobus. §. plures. & §. in hoc autem. & l. si creditor. §. si actum. Accursius.

e *Cum venditore.* vt hīc & supra. e. si ex noxali. §. idem scribit. & l. & ancillarum. §. in venditore. & dic quod pretiū habet nominatim pro peculio.

f *Ipsē.* scilicet emptor. **g** *Computet.* s. emptor eo casu cum agit contra venditorem. & sic non ad proximi. sed ad aliud superius refertur. Accursius.

h *Et si post venditionem.* & traditionem.

i *Non minuit.* vt venditor conuentus annali, aliquid deducat.

k *Quia non domino debet.* id est nō incipit debere: vt. §. eo. deposui. §. fin. Hæc ratio tamen fallit: & non domino debitum deducitur: vt supra eo. sed si damnum. §. certe si sub conditione. & l. item cum. §. j. Accursius.

l *Quæ diximus in emptore & venditore.* vt. §. eo. & ancillarum. §. sed & ipsi. & supra proximi. §. Accursius.

m *Vt legato.* imò nō ita in legato. vt. j. tit. j. l. j. §. itē heres. quæ est contra. Sol. vt ibi.

n *Patrimonium.* vt. §. eo. depositi. §. peculium. & l. si ex duobus. §. sed & si plures. in fi. §. & §. de mino. l. iij. §. sed vtrum. in fi. Accursius.

Libera.] **CASVS.** Concessi seruo liberam peculij administrationem. fugit, vel ignorat dominus viuat vel non. nunquid durat administratio? Et respon. quod non. An seruus cui concessa est administratio, possit debitorem peculiarem delegare creditori peculiari? Et respon. quod sic. Viuianus.

o *Neque in fugitino.* quia privilegium debet amittere qui eo abutitur: vt. C. de Iudæ. l. Iudæos. in fi. & §. si cer. pet. l. rogasti. in. §. fi. **p** *Nesciat.* vt quia magis credat mortuum, quā viuere: hoc est vehementer opinatur: vt fuit infra tit. j. l. quæ situm. aliās statim quod eum nō videt, nescit pro vero si sit viuus vel mortuus. Accursius.

q *Debitorem peculiarem.*

r *Potest.* vt infra de noua. & deleg. l. fi. j. respon.

quia socius vniuersum debet. **a**

Si creditor peculiaris agēdo contra emptorem serui non fuit totū cōsecutus, potest redire ad venditorē pro eo quod est apud eū de peculio vel pretio eius: sed lite pēdēte contra emptorē, non potest ad venditorem redire. Pau. de Cast.

Si creditor serui ab emptore esset partē consecutus, cōpetere in reliquum in venditorē vtile iudiciū Proculus ait: sed re integra non esse permittendū actori diuidere actionem, vt simul cum emptore & venditore experiatur. Satis enim esse hoc solum ei tribui, vt rescisso superiore iudicio, in alterum detur ei actio: cum electo emptore minus esset consecutus. & hoc iure vtimur. **d**

Empor serui cum peculio, potest ex contractu prius gesto conuenire venditorem intra annum sicut ceteri peculiares. computando tamē sibi in debitum id quod apud eum est de peculio & si ipse cōueniatur ab alio creditore pro peculio quod est apud eū, potest aduersus eū vt deductione ei quod sibi deberetur. Paulus de Castro.

Non tantum autem quiuis creditor cū venditore ex antegesto agere potest: sed & ipse emptor. idque & Iuliano videtur. quāuis & deducere ipse potest aduersus alium agentem: dū tamē id quod apud se habet, computet. **s**

Debitum contractum tempore quo seruus erat in potestate domini, deduci potest etiā si cōueniatur postquā esse desiit. secus in debito cōtracto post. & actio de peculio trāsīt cōtra quēlibet singularē successorē ad quē trāsīt peculium. h. d. vsque ad fi. Pau. de Cast.

Si seruo deducto peculio venditus sit, procedit vt venditor & deductione vti possit: & si post venditionē cōeperit aliquid venditori seruis debere, nō minuit pecu-

Non solum.] **CASVS.** Si dominus dedit aliquid seruo, vt illud habeat in peculio: non solum illud dicitur peculium, sed id quod seruo ab extraneo donatum est, & dominus permisit illud esse in peculio. hoc in prima. Sed si seruus domini negotia administrat, & malè: in tantum obligabitur domino, in quantum si liber homo gessisset negotia domini, obligaretur. hoc in secūda. & quod dicitur quod seruus debitor domini sit vel econuerso: intelligēdum est quod sic alter alteri obligatur, si subsit talis obligationis causa quæ possit obligare ciuilitur vnum liberum hominem alteri homini libero. Si ergo dñs scribat in libro rationum suarū quod sit debitor serui: nō propter hoc efficitur debitor: cum causa obligadi nō subsit: puta causa mutui, vel consimilis: quia nuda scriptura nō constituit eū debitorem. & hoc in tertia. Viuianus.

Quæ diximus in emptore & venditore eadem sunt & si alio quouis genere dominiū mutatum sit, vt legato dotis datione: quia quasi patrimonium liberi hominis peculium serui intelligitur vbiicumque esset.

Mutata conditione personæ in deterius reuocatur mādātū. Bal.

XLVIII. IDEM libro septimo-decimo ad Plautium.

Libera peculij administratio nō permanet neque in fugituo, neque in subrepto, neque in eo de quo nesciat quis viuat an mortuus sit. Cui peculij administratio data est delegare debitorem suum potest.

Etia id quod seruus habet ignorate domino, cōputatur in peculio, si erat tale quod si dominus sciuisset, verisimiliter dimisisset apud eum. Pau. de Cast.

XLIX. POMPONIUS libro quarto ad Quintum Mucium.

Non solū id peculium est quod dominus seruo cōcessit: verū id quoque quod ignorante quidē eo adquisitum sit: tamē si rescisset, passurus erat esse in peculio.

Ex qua causa liber homo obligatur ciuilitur & naturaliter: ex eadē causa seruus obligatur domino naturaliter tantū. Item ex qua causa quis non obligaretur alteri ciuilitur vel naturaliter: ex eadem non obligatur seruo suo naturaliter tantum. P. de Cast.

Si ignorate me seruus meus negotia mea administrauerit: tātū debitor mihi intelligitur, quāti teneat si liber negotia mea administrasset. Vt debitor vel seruo domino, vel dominus seruo intelligatur, ex causa ciuili cōputādū est. Ideoque si dominus in rationes suas referat se debere seruo suo cū omnino neque mutuū acceperit, neque vlla causa præcesserit debēdi nuda ratio non facit eum debitorem.

Deberet absolui. neque inspicere debet quod per imperitiam iudicis, si venisset possit condēnari hoc in prima. Nec secus est in debitore conditionali, vel in diē: quia si creditor pendente conditione debitorē talē in ius vocauerit, & ille latitet: conditione pendente non dicitur citatus, vt fiat missio in bonis eius pendente conditione: licet si venisset, possit per imperitiā iudicis condēnari. hoc in secūda. an autē fideiusor datus a seruo, cum nihil erat in peculio, debeat teneri? Dicit quod sic: quia potest esse quod aliquid sit in peculio postea, & futuræ obligationi accedere potest fideiusor: dum tamē hoc actum sit vt futuræ obligationi accedere possit fideiusor. hoc in tertia. [SIC CREDITOR.] Filius quem habebas in potestate tua: tenebat mihi in x. ex cōtractu aliquo. decessi te herede instituto, & multa legavi. legis Falcidiæ ratio si ei locus erat, spectabitur tēpore mortis: an autē spectabitur peculio quod habuit

Concor. tex. in l. cum quis de sol. j. textus in l. Cornelius in fi. co. tit.

* aliās, rec. Flo.

* Flo. præcellerat.

* Flo. præcellerat.

habuit filius mortis meæ tempore, vt de eo fiat deductio, cū intelligatur illud fuisse in bonis meis, quod mihi debebatur: an illud quod erat in peculio tempore aditæ hereditatis? Et rñ. quòd inspicitur mortis tēpus. [E T I A M.] Si dominus conueniatur de peculio, & lis sit contesta. an postea accipi possit fideiussor à seruo? Et rñ. q̄ sic: quia

sicut solutio facta in iudicio valet extra: nec datur repetitio ei: ita fideiussio facta post iudiciū inceptum valet: quia obligatio quā seruus in se suscipit dādo fideiussorē, nō est minuta propter litē cōtestata. [S E R V V S.] Si seruus tuus mihi seruiat bona fide, quia credebā eū meū esse: & mutuo. x. acceperat, & mihi dedit, vt eum manumitterē, & manumisi, vtrum me bonæ fidei possessorē, an verū dominum habeat creditor obligatū, queritur. Et rñ. q̄. cōueniet dominū, licet aliās eligere posset quē nostrum vellet conuenire: & tu agas aduersus me ad exhibendū & rei vind. pro pecu. quā mihi dedit: quia tibi erat quæsitā: & nō est distinguendū. aut non manumisi, & fiet mea, quasi ex re mea quæsitā: quia non ex re mea, sed p̄pter rē meam. i. negotiationē meam mihi tradita fuit pecunia. Viuia.

* Hal. obligationis.

a Non possim. imò videtur: vt. j. qui. ex cau. in poss. ea. Fulcinius. §. si quis actione. quæ est contra. Solu. hic certū erat nil futurum amplius in peculio: quia mortu⁹ erat seruus. ibi credebatur aliquid posse esse in peculio. Io. & hæc solutio ex illo apparet, quia ibi dicitur cōueniri posse: vel ibi lis erat contestata.

b Latitat. vt hic, & infra de reg. iur. l. nullus. & infra quod vi aut clam. l. denique. §. j.

e Fieri potest. not. non inspicere quod potest euenire. sic. s. de iurid. di. om. iudi. l. si idem. in fi.

d Sequatur. de facto, non iure, sed iniuria iudicis.

e Latitare. i. turpiter se occultare: vt. j. quibus ex cau. in poss. ea. Fulcinius. §. ij. & ideo nō videt fieri in possessionē missio. Sed cōtra. j. qui. ex cau. in poss. ea. l. possessione. quæ est cōtra. Sol. nō fit missio talis, q̄ vedatur: fit tamē missio vt cautū sit actori: vt. s. de iudi. l. in omnibus. & s. ex quibus cau. maio. l. itē ait. §. penul. Ac.

f Fideiussorem datum. scilicet à patre.

g Accipitur est. scilicet p̄ futura, non aliās. argu. j. de fideiussor. l. cum fideiubeat. & s. de consti. pecu. l. j. §. j. & infra de lib. leg. si quis reum. §. idem. & supra de iudi. l. non quemadmodum.

h Spectatur. vt hic. & infra ad. l. Fal. §. quātitas. sed certē imò tēpus aditæ hereditatis: vt. j. ad. l. Fal. si creditor filij. quæ est cōtra. Solu. secundū. B. ibi adiuit in ipso tēpore mortis: & sic est idē vtrūque tēpus. Alij vt Io. dicūt quòd eadē erat quātitas patrimonij vtroq; tēpore. Tu dic quòd alterum istorū inspicitur, quod plus proficit legatariis: vt in eodem titu. l. cum quo. Accur.

i Peculium. vt quantum tūc potest habere de peculio, tantum videatur esse in hereditate creditoris: & sic proficiat legatariis: vt tanto minor Falcidia detrahatur eis. Item & da eo creditoribus hereditariis & legatariis tenebitur.

ff. Vetus.

k Considerabitur. vt quia quantum creditor serui factus est, tantum omni tempore deducetur. Accur.

l suscipere videtur. dando fideiussorem. Vel dic quòd de primo dicit. & quod dicit, etiā seruus. f. homo. non solum liber videbatur: & verū erat quòd susceperat eam obligationem: & sic dicas suscipere. i. suscepisse.

m In litem. per dominum susceptam.

n Translata. i. mutata. affert enim vtilitatē, non damnum, hæc no uatio quæ fit lite contestata: vt infra de noua. l. aliam.

o Dedit. id est tradidit. Accur.

p Conueniret. me possidentem, vel verū dominum.

q Dominum. vel bonæ fidei poss. & hoc si seru⁹ à bonæ fidei poss. se subtrahere nō intendit: sicut facit hic, & j. man. cū seruus. §. quòd si de suis. sed videtur quòd nec aliās possit eligere: vt. s. e. l. j. in fi. & l. hinc. §. j. ibi, certē illud. quæ sunt contra.

Solu. illud nō ex necessitate iniungit. Vel dic aliud in emptore & venditore vel socio, quàm hic. Vel illud obtinet cum liquidū est in cuius peculio contrahit. si autem nō liquet, vel liquet, in neutro contractu locū habet quòd hic dicitur.

* Flo. bonæ fidei.

r In eam. scilicet manumissionem.

s Admittendam. scilicet dicimus.

t Ex re. ex qua causa & ex opera queritur per talem.

u Quæsitam. imò nec domino, nec possessori esse videtur acquisita: vt. j. de acquiren. re. do. l. seruus. & infra de acquiren. possess. l. j. §. sed & per eū. quæ sunt contra. Solu. hic de æ-

* Flo. admittendum.

* Not. secundū Bart. differentiā inter ex, & propter: quia ex, denotat causam proximā: propter, causam remotam.

ideo qua ratione si post actionem dictatam seruus pecuniam exolverit, non magis repetere potest, quàm si iudicium dictatum non fuisset: eadem ratione fideiussor quoque vtiliter acceptus videbitur: quia naturalis obligatio, quæ etiam seruus suscipere videtur, in litem m translata n non est.

Pro eo quod pro libertate data accepit bonæ fidei possessor, actione de peculio non tenetur ipse, sed verus dominus, qui eum poterit vindicare. Bartolus.

Seruus alienus cum bona fide feruiret mihi, nummos à Titio mutuatos mihi dedit. vt eum manumitterem: & manumisi. Creditor quærebat quem de peculio conueniret. P Dixi, quantum creditor electionem aliās haberet, tamen in proposito dominum q esse conueniendum: & cum ad exhibendum mecum acturum pecuniæ nomine quæ ipsi esset acquisita, nec in eam r causam alienata quæ pro capite serui facta proponeretur. Neque enim admittendam s * esse distinctionem existimantium, si non manumittam, domini pecuniam esse: manumissione verò secuta videri pecuniam ex re t mea quæsitam u mihi: quoniam x magis propter rem meam quàm ex re t mea pecunia mihi daretur.

Dubius est litis euentus: & qui ideo tenetur, quia actionem habet, eam cedendo liberatur. Bartolus.

quitate: ibi de rigore.

x Quoniam. ideo non admittitur prædicta distinctio, quoniam & c. vt enim darem quod meum esset, scilicet dominum serui, manumittendo ipsum, fuit mihi data: quod non feci, cum nō esset meus: & ita non lucror quasi ex negotiatione, vt facio aliās: vt infra de here. vel acti. vendi. l. venditor ex. & j. ad leg. Fal. l. ij. & facit. j. pro socio. l. sociū qui. §. fi. & l. sequen. & j. de coniun. cum emancipa. lib. l. j. §. nunc. Accur.

Q uod debetur.] CASVS. Si dominus conueniatur de peculio, quod habet nomina, & minus habeat dominus in pecu. quàm debeatur, & creditores velint rationem haberi nominum, an sint audiendi, queritur. Et respond. quòd non, quatuor rationibus. Prima est: cū euentus causæ sit dubius: quia si dominus ageret contra creditores peculiare, possent absolui. Alia ratio est: quia dominus sumptus posset facere in conueniendo. Tertia est, quòd si debitores essent condemnati, debet ei dare quadrimestre tempus, quod datur cōdemnatis, & ita dominus damnificaretur si statim deberet haberi ratio nominum. Quarta est, si debitores conuenti latitent, quòd fieret remissio in possess. & venditio bonorum eorum: quod fortē non sufficeret. An ergo liberari posset cedēdo aduersus debitores: dicitur quòd sic. & subiicit generalem clausulam, quancumque quis tenetur, quia habet actionem aduersus aliquem: si possit liberari cedendo actionem, si cedat eam, liberatur. Viuianus.

a *Ab extraneis*. quid si à domino? Respon. Ioan. secus. nam pauper in hoc sibi diues est: vt. j. ad. l. Fal. l. quærebatur.

b *Iudicatis*. nam nonnullas moras habet dilatio iudiciorum: vt j. vt leg. vel fideicom. no. ca. l. etiam. Accur.

c *Quod enim dicitur*. vt. s. eod. & ancillarum. §. fina. & respon. hinc argumentis. Accur.

d *Si actiones*. scilicet cõmuni diuidu. & pro socio, quam habet pro medietate peculij non diuisi: alioquin nõ tenetur pro alio: vt supra eod. sed si duo. in fine. Accursius.

e *Præstatione*. not. bonam regulam, vt hinc, & infra de contrahen. empt. l. quod sæpe. §. si res. & supra commo. si vt certò. §. idẽ Labeo. & infra titu. iij. l. iij. §. idem Labeo. secus ergo si mihi tenearis, q̃a contraxisti mecum, nõ quia habes actionem: vt C. si cert. pet. l. non aduersus. & supra de nego. gest. nam & Seruius. §. si. & supra de pigno. act. l. peteti. sed in casibus etiam in contractu videtur contra: vt infra depositi. l. j. §. si vero tuo nomine. & l. si is apud. & j. mada. si procurator. in fi. l. & infra de act. empt. Iulianus. §. pe. Item not. quòd delegatio obtinet vicem solutionis: vt. j. de ope. libe. qui libertinos. §. sed si creditori.

Delegatio vicem solutionis obtinet.

e *X facto*.] **CASVS.** Seru^o meus tenebatur mihi in. x. qui habebat peculium, & fugit: gerens se pro libero. gessit tutelam cuiusdam pupilli, & fact^o est debitor ex mala administratione in. x. finita tutela pronũtiatus est seruus: & eum reduxi. ex isto themate tres eliciuntur quæstiones. Prima est, si conueniar à pupillo, an possum deducere quod mihi debebat seru^o. Secũda est an aliquid intersit, factus fuerit debitor meus seru^o antequã fuerit in pos. libertatis: an postea. Tertia est, an pupillo iam facto adulto competat actio. Ad primam respõ. quòd deducam nulla priuilegiati habita ratione quod patri vel domino debetur: vnde neque pupilli, licet inter ceteros creditores præferatur: & hoc probat tali exẽplo. filiusfa. recepit dotem à muliere. soluto matrimonio si mulier petat dotẽ: præferatur aliis creditoribus. in hoc ergo casu præferetur pupill^o ceteris creditoribus. et si seruus verus tutor nõ fuerit: alioquin si nõ haberetur ratio, secus esset, quia occupantis & c. si seruus ergo mutauit pecuniã pupilli, vel deposuit, pupillus vindicabit, si extat: vel vtili actione, id est conditione certi aget, si consumpti sunt: quia non potuit alienare, cum non fuit verus tutor. & quod dictum est in cõsumpta pecunia pupilli, vel extante: intelligendũ est in quolibet tutore. Ad secundam respon. quòd non est differentia, factus fuerit debitor ante pos. libertatis, vel post. Ad tertiam respon. quòd nõ datur de peculio: quia fortẽ nil est in pecul. imò verius hoc quod habuit, peculium non fuit: & hoc innuit litera sequens: sed vtilis actio tutelæ contra dominum

L. I. SCAEVOLA libro secundo
Quæstionum.

Quod debetur seruo ab extraneis, **a** agenti de peculio nõ omnimodo dominus ad quantitatem debiti condemnandus est: cum & sumptus in petendo, & euentus executionis possit esse incertus, & cogitanda sit mora temporis quod datur iudicatis, **b** aut venditionis bonorum, si id magis faciendum erit. ergò si paratus sit actiones mandare: absoluetur. **Q**uod enim dicitur, **c** si cum vno ex sociis agatur, vniuersum peculium computandum, quia sit cum socio actio. in idẽ redibit, si actiones **d** paratus sit præstare. Et in omnibus quos idcirco teneri dicimus, quia habent actionem: delegatio pro iusta præstatione **e** sit.

Cum pater, vel dominus actione de peculio personali cõuenitur, in deducendo omni priuilegio antepõnitur: secus si reali: licet inter creditores peculiare ille qui habet priuilegiũ, præponatur. Item sufficit quẽ esse dominũ, cũ de peculio cõuenitur. Item patrimoniu eius, qui se gerit pro libero, pro peculio remittitur. h. d. Primò ponit regulã, & tres quæstiones. Secundo ad eas respondet per ordinem. Bartolus.

L. II. PAVLVS libro quarto
Quæstionum.

EX facto queritur, qui tutelam quasi liber administrabat, seruus pronunciatu est. An si conueniatur eius dominus à pupillo (cuius quidem potio rem causam quã creditorum ceterorum serui habendam, [sæpẽ] rescriptum est) an vel id **f** deducatur ex peculio, quod domino debetur: & si putaueris **g** posse deduci, an intersit, vtrum cùm adhuc in liber-

competit, quia non erat verus tutor seruus: vt illud intelligatur esse in peculio si quid in patrimonio eius sit. [S I D O S.] Si filiofa. data fuerit dos, mulier in peculio ceteris creditoribus præferatur. idẽ est si administret tutelã alicuius pupilli: quia pupillus præferatur. si tamen non priuilegiatus agat: cauebit de restituendo retrò quod acceperit. Viuia.

f *Id. aliã an vel id. sed tunc abundat vnũ an.* & hæc est prima quæstio: cui responderetur quòd sic. Accur.

g *Et si putaueris.* hæc est secũda quæstio, cui responderetur quòd non.

h *In libertate. i. in possessione libertatis.*

i *Et an de peculio.* tertia quæstio.

k *Conueniuntur.* cum & ipsi habeant priuilegium: vt supra de tribu. l. j. nisi habeant pignus: vt supra de tributo. l. procuratoris. §. quid tamen. vel illud in tributoria. Accur.

l *Planẽ.* interpositio cuiusdã alterius quartæ quæstionis. Accur.

m *Id. rescriptum est.* verè habenda est, licet verè non fuerit tutela: vt hinc, & infra de priui. credi. l. dabimus. & infra solu. mar. si cum dotem. §. pen. & l. si filio. nam si non haberetur ratio, secus esset: quia occupantis & c. Accur.

n *In id.* quod debetur pupillo. Accur.

o *Dabitur.* quod debetur pupillo, aliis interim tacentibus: vt in fin. l. & sic habes dabitur. aliã est inhibetur: & tunc referas ad idẽ, & dicas inhibetur, scilicet aliis dum pupillo satisfi: vt in fin. l. Vel dic inhibetur, scilicet aliis, cum aliquis occupauerit. & sic ad proxi. respon. hoc refertur. sed secundum aliã expositionem ad aliud superius refertur. Acc.

p *Nomina fecit.* speciale hinc, & j. de in rem ver. l. j. §. item si plures. secus in tributoria est: vt. s. de tribu. l. procuratoris. §. planẽ. Item not. quòd potius est audiendus qui suum inuenit: vt. s. eo. l. deposui. & non deducet dominus his casibus: vt. j. de admi. ru. l. circa.

q *Vtilis actio.* licet suo nomine mutuet tutor: vt C. quando ex fac. tu. & si tutores. Accur.

r *Non potuit.* cum tutor non fuerit: secus si fuisset tutor: vt. j. de fur. l. interdum. §. qui tutelam.

s *Quod &.* scilicet quod diximus in seruo consumpta pecunia: vel extante deposita. Accur.

t *Nec tamen.* responsio secundæ quæstionis.

u *Quid ergo.* si deduco mihi debitum: qualiter ergo satisfiet pupillo de residuo: & est solutio tertiæ quæstionis.

x *Deficit.* iure mero.

y *Tutela.* quia nõ fuit tutor: vel quia nõ fuit peculiu secũdũ Iqã.

z *Si dos.* quod proposuit in seruo, proponit in filio similem casum addendo.

a *Priuelegij.* id est priuilegiata. sic & s. eo. sed si damnum. §. fin.

restituendo retrò quod acceperit. Viuia.

f *Id. aliã an vel id. sed tunc abundat vnũ an.* & hæc est prima quæstio: cui responderetur quòd sic. Accur.

g *Et si putaueris.* hæc est secũda quæstio, cui responderetur quòd non.

h *In libertate. i. in possessione libertatis.*

i *Et an de peculio.* tertia quæstio.

k *Conueniuntur.* cum & ipsi habeant priuilegium: vt supra de tribu. l. j. nisi habeant pignus: vt supra de tributo. l. procuratoris. §. quid tamen. vel illud in tributoria. Accur.

l *Planẽ.* interpositio cuiusdã alterius quartæ quæstionis. Accur.

m *Id. rescriptum est.* verè habenda est, licet verè non fuerit tutela: vt hinc, & infra de priui. credi. l. dabimus. & infra solu. mar. si cum dotem. §. pen. & l. si filio. nam si non haberetur ratio, secus esset: quia occupantis & c. Accur.

n *In id.* quod debetur pupillo. Accur.

o *Dabitur.* quod debetur pupillo, aliis interim tacentibus: vt in fin. l. & sic habes dabitur. aliã est inhibetur: & tunc referas ad idẽ, & dicas inhibetur, scilicet aliis dum pupillo satisfi: vt in fin. l. Vel dic inhibetur, scilicet aliis, cum aliquis occupauerit. & sic ad proxi. respon. hoc refertur. sed secundum aliã expositionem ad aliud superius refertur. Acc.

p *Nomina fecit.* speciale hinc, & j. de in rem ver. l. j. §. item si plures. secus in tributoria est: vt. s. de tribu. l. procuratoris. §. planẽ. Item not. quòd potius est audiendus qui suum inuenit: vt. s. eo. l. deposui. & non deducet dominus his casibus: vt. j. de admi. ru. l. circa.

q *Vtilis actio.* licet suo nomine mutuet tutor: vt C. quando ex fac. tu. & si tutores. Accur.

r *Non potuit.* cum tutor non fuerit: secus si fuisset tutor: vt. j. de fur. l. interdum. §. qui tutelam.

s *Quod &.* scilicet quod diximus in seruo consumpta pecunia: vel extante deposita. Accur.

t *Nec tamen.* responsio secundæ quæstionis.

u *Quid ergo.* si deduco mihi debitum: qualiter ergo satisfiet pupillo de residuo: & est solutio tertiæ quæstionis.

x *Deficit.* iure mero.

y *Tutela.* quia nõ fuit tutor: vel quia nõ fuit peculiu secũdũ Iqã.

z *Si dos.* quod proposuit in seruo, proponit in filio similem casum addendo.

a *Priuelegij.* id est priuilegiata. sic & s. eo. sed si damnum. §. fin.

inhibetur actio. Fl.

pro restitutu iri. Flo- ita legitur.

S i Stichus.] **CASVS.** Si manumisi seruum peculium habentem, & non expresse dixi quod pecul. pertineat ad me, peculium videor ei concessisse: an autem debitores peculiare possit conuenire, nisi actionem sibi cedam? dicitur quod non. Viuianus.

a Cū manumitteretur. inter viuos. Io. secus in vltima volūtate: vt. C. de pecu. eius q. liber. me. l. j. & ideo quia donare videtur, potest cōpelli dominus ad cessionem, de qua hīc dicit, conditione ex lege: vt. C. de don. si quis argentum. §. pe.

b Nō potest. cum actiones non possint facile transire: vt. §. eo. quis ergo. in fi. & .j. de pec. leg. l. v. & hoc in directis vtiliter. fortē tamē ager etiā sine cessione: vt arg. C. de leg. l. ex legato. sed an ipse cōueniatur à creditoribus peculiaribus? videtur quod non: vt. C. an ser. ex suo fac. l. creditoribus. Econtra quod sic, cum habeat peculium:

infra de dote præle. l. j. §. per cōtrarium. quare dicas: si est orcinus, potest cōueniri, cum semper comitatū eum fuerit peculium, & sic hīc quādo inter viuos fuit manumissus: secus si per fideicomis. fuit manumissus. tūc enim heres tenetur, cum poterat deducere, quando manumisit, non ipse: vt. §. tit. j. l. j. §. item heres. & .s. de tribu. quod in heredem. §. si seruo. & facit infra de dona. l. fin. §. j. Accursus.

F iliofamilias.] **CASVS.** Pater filium quem habebat in potestate, heredem instituit cum duobus aliis: & prælegauit filio quedam prædia vt erāt instructa cum seruis, qui tenebantur eidem patri in. c. an ceteri heredes possint filium de peculio conuenire? Et respon. quod nō. Idem dicit. l. vltima. Viuia.

c Non competere. nec ex sua persona, quia nihil crediderāt: nec ex persona testatoris, quia dominus actionem nō habuit: vt supra. eo. & ancillarum. §. sed ipsi. & facit infra eo. l. fin.

I s cum.] **CASVS.** Conueni Titium de peculio. vocatus ad ius, à Seio est exemptus Titius. cuius temporis peculium spectandum est quæritur, & quomodo de eo condemnetur exemptus: vtrum quod habuerit tempore exemptionis, an postea? Et respon. q. illius æstimatio quæ erat tempore exemptionis, cōsideratur. Viui.

d Eximeres. licet deserit: vt supra si quis cau. l. qui autē. §. illud. sed si creuit postea, tenetur vsque ad finem sententiæ: vt supra eo. d. quæsitum. j. respon. Accursus.

e Quod seruus. Cum deduxerit. Ioan. facit infra de fideiuf. si quis pro eo. §. j. Accursus.

f Debet. cum non sit mihi solutum adhuc. Accursus.

g Velit. scilicet dominus. & sic satisfacit. Accursus. ff. Vetus.

Manumittēdo seruū inter viuos, censetur quis donare sibi peculium. actiones tamē peculiare nō trāsfunt in ipsum, nisi cedantur. Pau.

LIII. IDEM libro vndecimo Quæstionum.

S i Stichus peculium, cum manumitteretur, a ademptum non est: videtur concessum. Debitores autem conuenire, nisi mandatis sibi actionibus, non potest. **b**

Pro eo quod seruus debebat domino, non competit actio de peculio heredi domini contra illum cui legatus est seruus cū peculio. h. d. cum. l. si. infra eo. Pau. de Cas.

LIIII. SCAEVOLA libro primo Responsorum.

F iliofamilias vni ex heredibus prædia prælegauit vt instructa erant, cum seruis. hi serui domini debitores fuerunt. Quæsitū est, an cæteris heredibus aduersus eum actio de peculio competat. Respondit non cōpetere. **c**

Qui vi eximit conuentum de peculio, tenetur actori ad interesse, quatenus erat in peculio tempore venditionis. Pau.

LV. NERATIUS libro primo Responsorum.

I s cum quo de peculio agebam, à te vi exemptus est. Quod tūc cum vi eximeres, d in [eo] peculio fuerit, spectari [oportet.]

Etiā id quod debet seruus domino pro debitore ipsius domini, deducitur: nomen tamen illius ex hoc efficitur peculiare, quia ille tenetur seruo: & per consequens computabitur in peculio. Pau.

LVI. PAVLVS libro secundo ad Neratium.

Q uod seruus meus pro debitore meo mihi expromisit, ex peculio deduci debet: & à debitore nihilominus debetur. Sed videamus, ne credendum sit peculiare fieri nomen eius, pro quo expromissum est. Paulus. Vtiq; si de peculio agēte aliquo deducere velit: § illud nomē peculiare h facit.

h Peculiare. vt teneatur seruo vel mandati, vel neg. gest. & mihi domino per seruum.

S i filius.] **CASVS.** Si pater vel dominus cōueniatur de peculio, & ante sententiā decesserit seruus, vel filius: inspicietur quod erat in pecu. tēpore mortis. hoc in prima. Si verò seruo libertatē reliquit cū peculio, inspicietur qd̄ erat in peculio tēpore aditæ hereditatis. hoc in secunda. Si verò extraneo legatur serui pecu. inspicietur qd̄ erat in peculio tēpore mortis, & illud quod accrescit reb⁹ peculiaribus ante aditam here. veluti partus ancillarū, fœtus pecorū. & hoc in tertia. Si verò seruo aliquid detur, vel aliquid adquisierit, nō ptinebit ad legatariū.

Si is de cuius peculio agitur, lite pendente decedat: quantum sit in peculio mortis tempore, inspicietur. si ei legetur peculium, tempus inspicietur quo dies legati cedat, cum omni incremento. sed si legetur extraneo: rerum tantum incrementum accedit. Barr.

LVII. TRYPHONINVS libro octauo Disputationum.

S i filius vel seruus cuius nomine dumtaxat de peculio actū est, ante finitū iudicium decesserit: id peculium respicietur, quod aliquis eorum cum moriebatur habuit. Sed eum, qui seruū testamento liberum esse iubet, & ei peculium legat: eius temporis peculium legare intelligi Iulianus scribit, quo libertas cōpetit. ideoque omnia incrementa peculij, quomodo ante aditam hereditatem adquisita, ad manumissum pertinere. At si quis extraneo peculium serui legauerit, in cōiectura voluntatis testatoris quæstionem esse: & verosimilius esse id legatū, quod mortis tempore in peculio fuerit: ita vt quæ ex rebus peculiaribus antē aditā hereditatē accesserint, debeatur, veluti partus ancillarum, & fœtus pecudum. quæ autē seruo donata fuerint, siue quid ex operis suis adquisierit: ad legatarium non pertinere.

Summata est. §. ista lex: sed aliter potest sic summari, secundū Bald. Is cui legatur seruus hereditarius domini, pro debito domini non tenetur. Bartolus.

LVIII. SCAEVOLA libro quinto Digestorum.

V ni ex heredibus prædia legauit, m vt instructa erant cum seruis, & cæteris rebus, n & quidquid ibi esset. Hi serui domino debitores fuerunt tam ex aliis causis, quàm ex ratione Kalēdarij. Quæsitū est, an cæteris heredibus aduersus eum pecuniæ ab his debita actio de peculio competat. Respondit non competere. **o**

perpetua est, si sine dolo extinguatur, etiam omnimodo actio de peculio. Cuiac.

R ator.] **CASVS.** Si pater vel dominus de peculio teneatur ex contractu serui, vel filij, & seruus vel filius morte vel emancipatione, vel manumissione, vel alienatione potestatis domini vel patris fuerit egressus: intra an. cōueniatur pater vel dominus de pecu. vel si dolo fecerit quo minus aliquid sit in peculio. hoc in prima. Quādiu verò filius vel seruus sit in potestate, de pec. actio perpetua est. eis autem liberatis incipit esse annalis. & quod dicitur, perpetua est, intellige. i. esse potest: vt si descendat ex causa quæ perpetua est. hoc in secunda. A quo autē tēpore cōputetur? Et rñ. q. cum vtilis sit, & obligatio sit conditionalis, ab eo tēpore cōputabitur, & ex conditione existēte: non ex

i Cum moriebatur. & etiā postea, si postea creuit: vt. §. tit. j. l. fin. quæ est contra. Vel dic quod dominus nō potest augere: vt hīc: sed per se potest augeri: vt ibi. Accursus.

k Quoquo modo. ex re peculiari, vel extrinseca. Itē ideo dicit aditā, quia tunc competit libertas: vt. C. de cadu. tol. §. in nouissimo.

l Quæ autē seruo donata. ratio differētiæ inter hūc & superiorē. §. est insti. de le. §. si peculium. sed alia melior est. §. de pecu. leg. l. deniq; §. si.

m Ni. Legauit. id est prælegauit.

n Rebus. quibusdam.

o Non competere. & est ratio vt dixi. §. proxi. l. filiofamili.

QUANDO DE PECULIO actio annalis est. Perpetua est actio de peculio quādiu peculium manet. Annua, extincto peculio, ita tamē vt nō ex die quo peculium extinctum est annus numeretur, sed ex quo agi potuit, vt in specie.

l. j. §. annus hoc tit. & l. 2. De tut. & rat. dist. Extinguitur si seruus fiat liber vel filius fa. sui iuris vel si moriatur vel si seruus alienetur vel si finiatur vsus aut vsusfructus serui. Extinguitur etiā ademptione & nuda voluntate patris vel domini, licet non constitutur nuda voluntate. sed si ademit dolo malo,

l. vlt. de distr. pig. j. repetitur hæc lex l. 54. §. eod. errore Triboniani

quo filius emancipatus est, vel seruus manumissus, hoc in tertia. Quæritur, quare prætor fecit hæc act. annalē: Et rñ. q̄ cum morte vel alienatione extinguitur pecu. sufficere putabat quòd vsq; ad annum porrigitur obligatio. [ALIENATIO.] Quia tergit de emancipatione & manumissione, dicit in quibus hæc locū habeat, q̄ emancipatio pertinet ad filios: alienatio & manumissio ad seruos: mors ad utrūq; hoc in prima. Sed quid si filius aliter quàm per emancipationē exierit de potestate, puta per dignitatem: nunquid actio de peculio erit annalis? dicitur q̄ sic. hoc in secūda. Sed quid si morte patris, vel emancipatione, vel deportatiōe, sui iuris effectus fuerit, an intra annū heres patris vel fili⁹ teneatur de peculio? dicitur q̄ sic. hoc in tertia. Sed quid si dñs non vēdidit seruū, sed donauit, vel pmutauit, vel in dotē dedit: an actio de pecu. detur? dicitur q̄ sic. hoc in quarta. Si domin⁹ qui tenebatur de peculio, seruū legauit, & pec. retinuit: heres de pecu. tenebitur. hoc in prima. Si verò vni legauit seruū vel liberū esse iussit, & alij peculium legauit: an teneatur heres, vel seruus liber factus, vel ille cui peculium legatū est, quæritur. Et rñ. q̄ neque in manumissum, vel legatariū dabitur act. de pecu. sed in heredē: quia satis videtur penes heredē esse peculium, quia tradendo illud legatario, liberationē cōsecutus est: cauere tamē debet legatari⁹ heredi vt præster eū indemnē si à creditoribus cōueniatur. q̄ si sine cautione tradidit, imputet sibi ipse: & cōuenietur sicut dictum est. [SI PRÆCEPTO.] Si dominus herede instituto, & ei seruo prælegato cū peculio ipsum rogauerit de hereditate restituenda, isque restituerit, si postea cōueniatur: an creditoribus peculiariibus de peculio, aut cōtra creditores peculia. sicut contra hereditarios credit. possit obicere except. Treb. scilicet quòd ipse non sit conueniendus, sed ille cui restituenda sit hereditas, quæritur. Et respon. quòd nō: & hoc in prima. An fideicommissarius teneatur? dicitur quòd non: cum ad eum pecu. non venit: nec dolo fecit quo minus haberet. hoc in secūda. Viuia.

QUANDO * DE PECULIO actio annalis est.
TITVLVS II.
Quousq; filius vel seruus est in potestate domini, actio de peculio est perpetua: sed postquā exierint morte filij, vel serui, seu emancipatione, vel manumissione vel alienatione serui: efficitur annalis. hoc dicit vsque ad. §. item heres. Pau. de Castro.

I. VLP IANVS libro vicen-
monono ad Edictum.

Prætor ait: Post mortem eius, qui in alterius potestate fuerit, postea ve quàm emancipatus, manumissus, alienatusve fuerit, dumtaxat de peculio, & si quid dolo malo eius, in cuius potestate est, factum erit quòd minus peculij esset: in anno quo primū de ea re experiundi potestas erit, iudiciū dabo. Quamdiu seruus vel filius in potestate est, de peculio actio perpetua est: post mortē autē eius, vel postquā emancipatus, manumissus, alienatusve fuerit, temporaria esse incipit, id est annalis. Annus autē utilis cōputabitur. Et ideò & si conditionalis sit obligatio: Iulianus scripsit, ex eo cōputandum annum, non ex quo emancipatus est, sed ex quo peti potuit cōditione existente. Meritò autē temporariā in hoc casu fecit prætor actionem. Nam quū morte vel alienatione extinguitur peculium: sufficiebat vsq; ad annum produci obligationem. Alienatio autē & manumissio ad seruos pertinet, non ad filios: mors autē tam ad seruos, quàm ad filios refertur: emancipatio verò ad solum filium. Sed & si alio modo sine emancipatione deserit esse in potestate, annalis erit actio. Sed & si morte patris, vel deportatione, sui iuris fuerit effectus filius: de peculio intra annum heres patris, vel fiscus tenebuntur. In alienatione accipitur utiq; venditor: qui actione de peculio intra annum tenetur.

a Alienatusve. nominatim prætio peculij accepto: vt supra tit. j. l. si ex duobus. §. fin. Accursius.
b Dolo. vt supra tit. j. l. si semel. in fin. quandoque etiam sine dolo: vt infra tit. j. filiusfamilias.
c In anno. vt supra de exerci. si tamen. in fin. Accursius.
d Perpetua est. id est, esse potest: vt. j. de statulibe. l. Labeo. nam si erat sui natura prius perpetua: & post nunc erit, aliàs tempore

suo finitur: vt. j. eo. cum post. & facit. C. quod eum eo. l. ei qui. **e** Id est. pro scilicet ponitur. sic. j. de re iudic. sunt qui. Accur.
f Extinguitur peculium. scilicet defuncti, licet dicatur crescere ex seipso, quantum ad actionem annalem: vt infra eo. l. fin. qua est contra. Item & peculium vicarij eius extinguitur: vt infra

Sed & si donauit seruum, vel permutauit, vel in dotem dedit, in eadem causa est:

In iungularem successorem peculij, & nō serui, non datur actio de peculio. hoc dicit secundum intellectum glo. Pau. de Castr.

Item heres eius qui seruum legauit, non cum peculio. Nam si cum peculio vel legauit, vel liberū esse iussit: quæstionis fuit. Et mihi verius videtur, non dandam neq; in manumissum, neq; in eum cui legatū sit peculium, de peculio actionem. An ergo teneatur heres? Et ait Cæcili⁹ teneri, quia peculium penes eum sit, qui tradendo id legatario, se liberauit. Pegasus autem cauere heredi debere ait ab eo cui peculium legatum sit: quia ad eum veniunt creditores. Ergo si tradiderit sine cautione: erit conueniendus.

Heres qui restituit hereditatem retento seruo cum peculio, potest effectualiter conueniri etiam perpetuo actione de peculio. Pau.

Si præcepto seruo & peculio rogatus sit heres restituere hereditatem: si de peculio conueniatur, Trebelliani exceptione non vteatur, vt Marcellus tractās admittit. Is autē, cui restituta est hereditas: non tenetur, vt Scauola ait, cum peculium non habeat, nec dolo fecerit quòd minus haberet. Vusufructu quoque extincto, intra annum actionem dandam in usufructuarium Pomponius libro sexagesimo primo scripsit.

Notabilis est hæc lex ad duo. si in libello proponatur duæ actiones, quæ electione tolluntur: procedit iudiciū, si nō opponatur. Itē error in quem quis deducitur assertione aduersarij, potest corrigi post definitiuam sententiam. Bar.

Quæsitum est apud Labeonē, si cum filius viueret, tu credēs eum mortuū, annali actione egeris: & quia annus præterierat, exceptione sis repulsus: an rursus

porea & iuris, in qua actiones continentur: sed illud est verum de corpore aliquo, vel corporea vniuersitate, vt equitio.

x In usufructuarium. scilicet dicimus. [QVÆSITVM.] CASVS. Creditor peculiari filii. credens eum decessisse, cum tamē degeret intra annum, egit, & annali exceptione submotus est, quia annus iam transierat. postea erat certus de vita filij, quia nō fuit mortuus: an possit postea experiri cōperto q̄ filius non decessit? Respon. quòd de peculio sic: non de in rem verso: quia annalis exceptio ad peculium, non ad de in rem verso actio. pertinet. Viu.

y Quæsitum. aliàs lex, & aliàs. §. Accursius.

z Præter. erat. à tempore quo mortuus dicebatur. Accursius.

tit. j. seruus. §. cum Stich. Accursius.

g Non ad filios. nisi in casu: vt. C. de patri. qui si. dif. l. j.

h Solum. vt nō obstet. l. quotiens. in fin.

i Sed & si alio modo. puta dignitate: vt instit. quib. mo. ius pa. po. solui. §. si filius.

k Vel fiscus. nisi deportatus fuerit.

l De peculio. tenetur scilicet si nominatim prætiū pro peculio accepit: vt supra tit. j. l. si ex duobus. §. fin. & l. sed & si quis. & facit. l. quotiens. §. fin. Azo.

m Item heres eius. scilicet tenetur de peculio.

n Nam si cum peculio. dic quòd alij fuit legatum peculium, & alij seruus, & ita ponitur cū, pro &. aliàs falsum esset quòd hîc dicitur: vt tit. j. l. quotiens. §. fi.

o Quæstionis fuit. an teneatur heres, vel ille cui legatū est peculium, vel seruus solus. Acc.

p In eum. s. heredem.

q Actionem. directam vel vtilem: vt not. §. tit. j. si Stich.

r Cæcilius teneri. imò non tenetur: vt infra tit. j. l. at cum. quæ est contra. sed distingue, an sit directo relicta libertas: quo casu ipse tenetur, cum directo peculium fuit consecutum: vt infra de dote præleg. l. j. §. per cōtrariū. an per fideicommissum: quo casu imputatur heredi, cum potuit retinere: vt hîc, & infra de tribu. quod in herede. §. si seruo. Accur.

f Ad eum. s. heredem.

t Conueniendus. & sibi imputet cur sibi cauere non desiderauit: vt supra de transac. l. iij.

u Non vterur. imò videtur quòd sic: vt instit. de fideicommiss. here. §. si quis. quæ est contra. sed peculium est vniuersitas incor-

† In vulg. edit. est. lex. 2.

a Recte actū est. quomodo recte actū est, cū actionē de in rē verso nō intēdat: sed de peculio: vt in prin. huius. l. dicitur: vel quia noluit, vel nō potuit, cū debuit eligere: vt. s. de tribu. quod in herede. §. eligere: Respō. imō de in rem verso agit: quia cum egit de peculio, etiā quod in rem versum est petiisse videtur: vt dixi. j. tit. j. l. filius. ergo cū est absolutus ab actione de peculio, etiam in eo quod versum est, absoluturus videtur: vnde cōueniri nō potest. A. l. j. dixerūt, recte actum est, id est agi poterit. sed hīc nulla est discordatio. nā secundū hoc, quia de fundo meo aliquando potui agere, hodie nō possū: quod nō est verū. vel aliter. potest enim dici vtrāque propositā fuisse, & de peculio, & de in rē verso: nec fuit ab aduersario coact⁹ vt vnā eligeret: quia pater de suo iure cōfidebat. sed secundū hoc ergo non egit actor recte, quia eligere debuit. sed exponere, recte. i. nō obstante errore mortis filij. nam & post annū intēdi potest nō obstāte morte putatiua, vel naturali. Vel dic quia ex vna causa, puta ex mutuo in. x. egit de peculio: ex alia in. v. ex locato de in rē verso. Itē opponitur: quia causa finita nō debet allegari error vt C. de iur. & fac. ign. l. error. in fi. quæ est cōtra. Sed illud est de rigore iuris ciuili, nō de æquitate: vt s. de instit. ac. l. habebat. in fi. j. respon. Vel verius ibi de errore proprio errātis tantū, hīc de cōmuni. Vel dic, hīc errabat in eo q̄ aduersario credidit: vt. s. quod cū eo. l. sed si. §. fi. ibi in eo casu, q̄ sibi errando credidit. Accur.

b Quia annua. vbi scilicet non esset error. **c** Quomodo id est sicur. **d** Ideo. quasi dicat, ergo vbi nō erat perpetua viuo filio: non datur intra annū. & dic q̄ actio quæ est. vj. mensū. i. quæ cōsueuerat durare per sex mēses, erit post mortē filij intra tempus quod supererat mortuo filio: non autē dico q̄ post mortem filij duret semper per sex mēses. hoc enim esset falsum: vt. s. ex qui. cau. ma. l. sed & si per prætozem. §. quotiens. & de mino. l. fi.

e Redhibitionis. & sic. vj. mensū: vt. j. de ædil. edic. sciēdū. §. fin. **f** Reuertit potest. ar. s. ad Mace. l. j. §. si pendeat. Accur.

Definitione. **CASVS.** Licet seruus cuius nomine de pecu. dominus tenetur, decessit, vel alienatus fuit, & sic extinguatur pecu. tamē cū remanet definitio pecu. intra annū à tēpore mortis, vel alienationis, vel manumissionis, in dominū dabitur actio: quia post mortē potest augeri vel minui: puta in factu. Viuia. ff. Verus.

expetiri tibi, cōperto errore permittendum est. Et ait permitti debere dūtaxat de peculio, non etiā de in rem verso: nam priore iudicio de in rem verso recte actum est: quia annua exceptio ad peculium nō ad in rē versum pertinet.

Si actio prima durabat min⁹ anno, nō restituit annalis: sed rāti tēporis cui⁹ illa erat. h. d. Pau. de Ca.

II. PAVLVS libro trigesimo ad Edictum.

Cum post mortē filii familias annua aduersus patrem actio est, quemadmodum aduersus eū esset perpetua viuo filio: ideo si ex causa redhibitionis erat de peculio actio, sex mēsiū erit post mortē filij. Idēmq; dicendū [est] in omnibus temporalibus actionib⁹.

Si speratur filius vel seruus redire in potestatem ex causa quæ retro fingit, licet re vera exiuerit: actio de peculio non desinit esse perpetua. Pau.

Si seruus cui creditum est, apud hostes sit: de peculio actio in dominum nō anno finiēda est, quādiu postliminio reuerti potest.

Licet desinat esse peculium seruo vel filio exeunte potestate: tamen adhuc largo modo potest dici peculium, quantum ad creditores peculiare, quousq; sit eis satisfactū: & recipit augmentū, & etiā deminutionem ex ipsis rebus peculiariibus. Paulus de Cast.

III. POMPONIUS libro quarto ad Q. Mucium.

Definitione peculij interdum vtēdum est etiam si seruus in rerū natura esse desit, & actionem prætor de peculio intra an-

g Utendum, vt definiamus esse peculium licet extinctum fuerit: vt. s. eo. l. j. §. merito. quæ est contra. Accur.

h Deceptionem. imō tempus mortis serui: vt. s. tit. j. l. pen. j. respō. quæ est contra. sed certē illud tempus scilicet mortis spectatur, & etiam istud: vt ibi dixi.

DE IN REM verso.

Quia triplex est actio ex edicto isto, & dixit supra de vna. §. de peculio: subiicit de alia: vt. s. de peculio l. i. §. est autem.

Actio de in rē verso adiectio est actionis de peculio, vel si nō est de peculio actio cōpetit de in rē verso cū id quod filiusfa. vel seru⁹ gessit redactū est in patrimonio patris vel domini. sed hoc ita, si fili⁹ principaliter geres negotiū patris eaque mēte vt patrē sibi obligaret locupletiorē cum feceris. ex hac enim causa patrē obligat sibi naturaliter, & hæc obligatio imputatur in peculium, ex quo efficitur si suppetat actio de peculio inesse etiā ei de in rē verso, vel hæc solā superesse si illa deficiat. Quod si suū principaliter negotiū geres filius locupletiorē patrem fecerit, nō est de in rem verso actio, vel adiectio vlla: quia nec pater filio obligatur eo nomine. Cuiacius.

Si ex cōtractu serui vel filiusfa. qui peculium nō habet, aliquid in rem patris vel domini versum sit: de in rē verso est actio. hoc in prima. nec videtur actio de in rē ver. superflue, quasi sufficiat de pecu. actio: quia potest fieri vt in rē versum sit perpetua, & cesset de pecu. actio, quia nihil in pe. sit, quia dominus sine dolo malo ademit vel morte serui extinctum est pe. & annus intra quē dominus cō-

num dat. Nam & tūc & accessio- nem & decessionem h quasi peculij recipiendam, quanquam iam desit morte serui, vel manumissio- ne esse peculium, vt possit ei accedere vt peculio, fructibus, vel pec- corum foetu, ancillarūmq; par- tubus: & decedere, veluti si mor- tuum sit animal, vel alio quolibet modo perierit.

DE IN REM VERSO. TITVLVS III.

Actio de in rem verso necessaria est vbi cessat actio de peculio. Itē est utilis, vt si concurrat cū agētib⁹ de peculio, præferatur. Item si agens de peculio præoccupet: actio de in rem verso extinguitur, si quod versum erat soluat: aliās secus. Bartolus.

I. VLPIANVS libro vicen- simo ad Edictum.

Si hi qui in potestate aliena sunt, nihil in peculio habent: vel habeāt, nō in solidum tamen, teneantur qui eos habent in potestate, si in rem eorum quod acceptum est cōuersum sit: quasi cum ipsis potius cōtractū videatur. Nec videtur frustra de in rem verso actio promissa, quasi sufficeret de peculio. Rectissimē enim Labeo dicit, fieri posse vt & in rem versum sit, & cesset de peculio actio. Quid enim si dominus peculium ademit sine dolo malo? Quid si morte serui extinctum est peculium, & annus utilis præterit? De in rem verso nāque actio perpetua est: & locum habet siue ademit sine dolo malo, siue actio de peculio an-

uenietur de pec. præteritus est: & æquum est dari de in rem ver. quæ perpetua est. & hoc in secunda. Item si duo agant de pecu. tertius de in rem verso. vel pone quod vnus vertit, alius non: & & vterque agit de pec. plus cōsequetur is qui vertit, quā is qui nō vertit: quia ille quatenus est in pe. consequetur, vt sit sensus: quia quod in rē versum est, videatur esse in pecu. domino ex hoc debitore peculiari constituto, inspecta persona huius creditoris, & retento hoc casu si vnus agat de pec. præueniens eum qui volebat agere de in rem verso: dicit q̄ nihil hui⁹ quod erat versum in rem domini, in peculium conuersum est, cum pro suo solutū est, si tamen is qui egit de peculio, non sit totum cōsecutus, quia sibi debebatur: non cessat de in rem ver. act. Viuianus.

i Videatur. vt insti. quod cum eo. §. fi. & infra tit. j. l. j. in princip. & s. si cer. pe. si institorem. **k** Possit. vt. j. eo. filiusfam. in fi. l. **l** Ademit. & tunc quandoque agitur: vt. j. eo. si filiusfa. **m** Extinctum. desinit enim vt homo: & s. titu. ij. peculium. & s. titu. j. l. j. §. merito. **n** Sine dolo. aliud si dolo: vt. s. tit. ij. sed si damnū. §. præterea. & l. summa. in prin. & not. hīc q̄ vtrāque actio impeditur vel deficit propter id quod domino debetur: vt. j. eod. si pro patre. §. si domino. & hoc plus est in actione de peculio: quia & cū seruis & similibus debitum prædeduceretur: quod hīc non dicitur.

† Hęc duo verba p̄p̄tā aberant à vulgata editione. Ant. Aug. li. i. c. i.

• permittit.

a *Finita est.* vt hîc, & .j. eo. si pro patre. §. idem tractat.

b *Vberiore.* vt & aliâs. s. ti. ij. ex facto. §. planè. & hoc si agat de in rem verso: secus si de pecul. vt. s. de trib. pcurator. §. planè si in eadem. Vel dic vt litera velle videtur, etiâ si de peculio agat. Acc.

c *Præuentum.* facit supra tit. ij. si vero. Accur.

d *Quemadmodum.* f. videretur desinare esse vbi esset versum in peculium, vel esset liberatus ab actione de in rem verso. Accur.

Q *Vinummiis.* **CAVS.** Rogatu serui mei pecuniam mihi donasti vt eum manumitterem, & manumisi. an pecunia videatur in rem meam esse versa, vt sic teneatur de in rem verso, quaeritur. Et dicitur quod non: quia &c. si seruus valuit tantum. v. & x. recepi vt eum manumitterem: illud plus quod valeat, puta. v. illa videbuntur in rem meam versa. Viuianus.

e *Qui nummis acceptis.* ab alio, nō à seruo: vt differat à seq. l. j. respon.

f *Non potest.* ratione horū nummorū. Acc.

g *Non fit.* & quia cum seruo non est contractū: vt supra quod cū eo. l. j. & quia de huiusmodi contractibus non fuit cogitatum quādo actio de in rem verso fuit inducta: vt infra manda. l. cum seruus. §. quod si de suis.

Q *Vod si seruus.* **CAVS.** princip. cōtinuatur cum. l. præcedenti. [IN REM.] Si seruus accepit mutuum frumentum vt familia domini pasceret: videtur in rem versum. hoc in prima. Idē

est si accepit mutuam pecuniā, & creditoribus domini soluerit. hoc in secunda. Si verò ei soluit qui creditor non erat, & ita errauit sibi soluēdo: an videatur in rem domini versum? dicitur q̄ sic: quia dominus etiam non ratam habendo solutionem, habet condic. inde. hoc in tertia. Si verò mutuam accepit pecuniam vt frumentum compararet, vt familia domini aleretur: videbitur &c. hoc in quarta. Idem est si accepit mutuam pecuniam, & in pecu. transfertur: & statim in rem domini vertit. & quotiens liber homo si gereret negotia domini vel cū mandato vel sine, habet neg. gest. actionem vel mandati: totiens si seruus gerens domini negotia contraxit, & ex cōtractu eius aliquid in rem domini versum fuerit: obligabitur dominus de in rem verso. hoc in quinta. vnde si seruus accipiat mutuum vt se aleret aut vestiret ad eum modum quo dominus consuevit seruum vestire: dominus tenebitur de in rem verso. idem est in filio. hoc in sexta. Si verò accepit mutuum, & domum domini picturis & loricacionibus ornauit: an videatur in rem domini versum? dicitur quod non: sicut neque procurator si voluptarios tales sumptus fecisset, nō repetet nisi quatenus vt liceat creditori abradere sine læsione prioris status domus domini. & hoc ea ratione, ne dominus sumptibus sic factis cogeretur domum distrahere, vel id soluat in quo domus preciosior est facta. & hoc in septima. Si verò accepit mutuum, & illud alij mutuauit: an videatur in rem domini versum? Respo. quod sic, quia domino acquisitum est. quod verum est, si nomē illud peculiare non fecit, sed in rem domini conuertit: ita tamen, vt si non expediat domino habere tale nomen, liberetur cedendo creditori actionem, & in rem suam procuratorem eum faciat. hoc in octaua. [N E C N O N.] Si seruus volente

no finita est. **a** Itē si plures agant de peculio, proficere hoc ei cuius pecunia in rem versa est, debet: vt ipse vberiore **b** actionē habeat.

Certē si præuentum **c** sit ab aliquo, & actum de peculio: de in rem verso actio an cesset, videndum [est.] Et refert Pomponius Iulianum existimare, de peculio actione perimi de in rem verso actionem: quia in peculium conuersum est quod in domini rem erat versum, & pro seruo solutum est: quemadmodum **d** si ipsi seruo à domino fuisset solutum: sed ita demum, si præstiterit ex actione de peculio dominus, quod seruus in rem eius verterat. Cæterum si non præstiterit: manet actio de in rem verso.

Non dicitur versum in utilitatē alicuius, quando ille tantum erogat quantum accepit. h. d. cū prin. l. sequen. & habetur istud summarium in. l. ciuitatibus. infra de leg. l. Pau. de Cast.

II. IAVOLENVS libro duodecimo ex Cassio.

Q Vi nummis acceptis **e** seruū manumisit, agi cum eo de in rem verso non potest: **f** quia dādo libertatē locupletior ex nummis non fit. **g**

III. VLPIANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

Q Vod si seruus domino quātitatem dederit, vt manu-

domino mutuatus pecuniam, vnguenta luxuriæ causa emit, vel alias delicias: an teneatur de in rem verso, quaeritur. Et respond. quod sic: quia nō refert si fuit consumptum quod mutuatus est, benè vel malè, dum tamen in eius negotiationem, & eo volente. hoc in prima. Si verò seruus mutuatus pecuniam frumentum

mittatur, quam à me mutuam acceperit: in peculium quidem hāc quantitatem non computari: **h** in rem autem [domini] videri versum, si quid plus sit in eo quod seruus dedit, quā est in serui pretio **i**

Iste. §. vsque ad finem legis ponit quādo dicatur versum in rem patris vel domini: & casus summarius istius. §. ponitur in ver. & regulariter dicimus. vbi iuriconsultus ponit optimam regulam quando sit verū q̄ actio de in rem verso competat. Baldus.

In rem autem versum videtur siue **k** id ipsum quod seruus accepit, in rem domini conuertit, veluti si triticum acceperit, & id ipsum in familiam domini cibariorum nomine consumpserit: aut si pecuniam à creditore acceptam, dominico creditori soluerit. **l** Sed & si errauit in soluendo, & putauit creditorem eum, qui non erat, æquè in rem versum esse, Pomponius libro sexagesimo primo ait: quatenus indebiti repetitionem dominus haberet. **m** Siue **n** cum seruus domini negotij gerendi administrandive causa quid gessit, veluti si mutuatus sit pecuniam, vt frumentum compararet ad familiam alendam, vel si [vestimenta] ad vestiendam: siue **o** peculiariter

similiter & venditor agit: quia vestes ad familiam peruenerunt: & sic vna causa dominus iucepit duobus teneri. Si verò tam vestis quā pecunia periit, vterque aget in hoc considerata amborum voluntate: quia ambo volebant in rem domini vertere: & hîc domini occupantis, id est litem cōstantis melior est cōditio: quia iniquum est vtrique dominum de in rem verso debere condemnari. Viuianus.

h *Non computari.* hoc ideò, quia non est domino data pecunia vt ad eam reddendam teneatur. aliâs fieret nomen peculiare: vt. s. tit. ij. quam Tuberonis. §. fi. Accur.

i *In serui pretio.* nota nō intelligi quē lucrari nisi dāno deducto: vt. s. eo. l. j. §. fi. & .j. pro socio. Mutius. & .s. ad legem Rho. de iac. nauis. j. ibi, sed distinctio &c. Sed nunquid & superiori casu. l. præcedentis agitur hac actione in id quod dominus habet vltra pretium serui? Respondeo, non: & quia ibi non fuit cum seruo contractum: & propter aliam rationem: vt ibi dixi.

k *Siue.* hoc siue respicit alia duo, siue quæ sunt infra. Accur.

l *Soluerit.* hoc em̄ directo vertitur: vt. j. de iure do. l. fi. in fi. l. Ac.

m *Haberet.* in hoc differt à gestore negotiorum, qui nō imputat in debitū, nisi dominus ratum habeat: vt. s. de nego gest. l. si quis aliena. & est ratio: quia conditio indebiti etiam inuito domino quaeritur per seruū, vt. j. de ver. oblig. l. seruus veratē. sed per gestorē non, nisi sit ratū habitū. Et nota hîc, quod ideo q̄ actio est domino quaesita, videtur versum: vt. j. e. §. idē Labeo. Accur.

n *Siue.* & hoc, siue, respicit aliud inferius, siue: & hoc secundo casu vertit per obliquum.

o *Si ue.* Et hoc respicit superiora, siue. & hoc secundo casu per obliquum vertitur.

ad alendam familiam domini cōparauit, & ille in horreo domini deposuerit, & cōsumptum igni fuerit vel corruptum: an de in rem verso dominus teneatur? dicitur quod sic. hoc in secunda. Idem est si seruum necessariū domino emisset, & decessit: & hoc in tertia. sed si accepit mutuum quasi in rem domini versurus, nec in rem vertit: & sic creditorem decepit: non tenetur dominus. hoc in quarta. Quid autem si talis erat seruus qui solitus erat vertere, an noceat dño quo magis teneatur? Et respond. quod non: neque refert si ea mente accepit vt verteret, sed aliud vertit: vel non ea mēte accepit. vnde curiosus debet esse creditor in quem casum mutuet: vt sic mutuet vt vertatur. hoc in quinta. [S I M V T V A T V S.] Si seruus ad vestes familiæ domini cōparandas mutuū accepit, & pecunia periit, vestes tamē comparauit: vtrū venditori vel creditori detur act. de in rem verso, quaeritur. & distinguitur: aut pecunia erat salua, quia creditor eam numerauit, & vestis periit: aut econuerso. primò agit creditor. secundò casu

Lucrum æstimatur dāno deducto.

a *Prus in peculium*. vt infra eo. si res. §. placet. sed contra infra eo. & ideo. §. idem scribit. in fi. Et not. quod non interest, directò an per obliquum fiat quid: vt & infra de conditio. institur. quæ sub conditione. §. si sub iureiurando. in fin. §. argu. infra de vulg. sub- stitu. qui liberis. §. hæc verba. Accursus.

b *Et regulariter*. not. regulam quæ cõtra intel- lecta falsa est. nã tuc demum hæc datur, vbi illæ competunt, sed nõ econtra: vt patet supra eo. §. sed si errauerit. & infra eo. si res. j. respõ. & §. idem ait. in fi. & l. nã si hoc. & l. & ideo. §. idẽ ait. in fin. §. sed ita vt posita est, vera est.

c *Consumpsit*. in rem dominicam vertendo. Accursus.

d *Deteriorem*. in his duobus casibus nõ est volũtas domini neces- saria. fuerunt enim im- pẽsã necessariæ & vti- les: vt infra de verbo. sign. l. impensã. in vo- luptariis enim eius vo- luntatem vel præcede- re vel sequi oportet: vt infra e. §. sed si mutua. & §. nec non. & infra l. si res. §. idem ait. & §. quod seruus.

e *Et in filio*. cum ea- dem sit ratio: vt argu. supra de iudi. sed & si restituatur. §. ex qui- bus. & insti. quod cum eo. §. & quia. & facit. §. ad Macedo. sed Iulia- nus. §. quod dicitur. & infra eo. pater. & l. fin. & l. & ideo. §. illud pla- nẽ. & l. filiusfami.

f *Nec procurator hæc imputaret*. vt infra man- da. idemq; §. idem ait. sed pati debet abra- dere: vt supra de rei vind. in fundo. & infra de impẽ. pro voluptariis. & l. quod si hæc res.

g *Mandatum*. scilicet prius.

h *Voluntatem*. scilicet post, vt per ratihabi- tionem. Accur.

i *Quod*. id est quia. & facit. §. ead. l. §. sed & si errauerit. Accur.

k *Ei*. l. domino.

l *Hactenus*. id est inte- rim.

m *Cedat*. cum ideo te- neatur, quia actionem habeat: vt. §. ti. ij. quod deberetur. in fi.

n *Procuratorẽque*. in rem suam. Accur.

o *Volenti*. bene dicit volenti. aliàs enim nõ est eius sumptus repe- titio: vt supra ead. l. §. sed si mutua. sed in vo- lente fallit in duobus casibus: vt inter virum & vxorem: vt. j. de impen. l. pro voluptariis. & in minore: vt. j. man. si. verò non. §. si adolescens.

p *Videri in rem*. sufficit enim vtiliter ceptum: vt infra eod. ser- ff. Vetus.

mutuatus, postea in rem domini vertit [pecuniam.] Hoc enim iure vtimur, vt etiam si prius in peculium vertit pecuniam, mox in rem domini esse de in rem verso actio possit. Et regulariter dicimus, totiens de in rem verso esse actione, quibus casibus procurator mandati, vel qui negotia gessit, negotiorum gestorum haberet actionem: quotiensque aliquid consumpsit seruus, vt aut meliorem rem dominus haberet, aut non deteriorem. Proinde si seruus sumpsit pecuniam, vt se aleret & vestiret secundum consuetudinem domini, id est, vsque ad eum modum quem dominus ei prestare consueuerat, in rem videri domini vertisse, Labeo scribit. Ergo idem erit & in filio.

Sed si mutua pecunia accepta, domum dominicam exornauit tectoriis, & quibusdam aliis quæ magis ad voluptatem pertinent, quàm ad vtilitatem, non videtur versum: quia nec procurator hæc imputaret: nisi forte manda- tum domini aut voluntatem habuit. Nec debere ex eo onerari dominum, quod ipse facturus nõ esset. Quid ergo est? Pati debet dominus creditorem hæc auferre: sine domus suæ videlicet iniuria: ne cogendus sit dominus vendere domum, vt quanti pretiosior facta est, id præstet. Idem Labeo ait, si seruus mutuatus nũ- mos à me, alij eos crediderit, de in rem verso dominum teneri: quod in nomẽ ei acquisitum est. quam sententiam Pomponius ita probat, si non peculiare nomen fecit, sed quasi dominicę rationis: ex qua causa hætenus erit do- minus obligatus, vt si non putat sibi expedire nomẽ debitoris ha- bere: cedat creditori actioni- bus, procuratorẽque eum fa- ciat. Necnon illud quoque in rem domini versum Labeo ait, quod mutuatus seruus, domino emit volenti ad luxuriæ mate- riam, vnguenta fortè, vel si quid ad delicias, vel si quid ad turpes sumptus sumministravit. Neque enim spectamus an bono domini cesserit, quod consumptum est, sed an in negotium domini.

Vnde rectè dicitur, & si fru-

uus si in rem. & infra ead. l. §. fina. & l. si res. in fin. j. respon. & su- pra de nego. gest. sed an vltro. §. is qui. sed contra infra eo. si pro- patre. §. versum. Sol. quod ibi dicitur, locum habet cum res ver- sa est in rem domini: vnde competit actio de in rem verso: nisi postea versum esse desinat: vt quia seruus domini debitor factus

est: vt infra eod. si pro- patre. §. si domini. hic autem loquitur cū ser- uus vel alius per casum fortuitum impeditus est vertere.

q *Non videtur versum*. Arg. contra infra ead. l. §. si. in fi. Accur.

r *Aliò vertit*. secus si non aliò vertit, sed ca- su perit: vt infra eod. l. seruus.

s *Quò vertatur*. hoc speciale vt tantæ de- beat esse diligentia, vt videat vbi expèdatur. sic in eo pretio quod datur Ecclesiæ: vt C. de sacrosan. eccl. auth. hoc ius. at in eo qui mutuatur ad nauẽ, exigo minorem diligentiam: vt supra de exercit. l. fi. §. penul. In aliis autem generaliter mediũ te- neo: vt infra de iur. & fac. igno. l. nec supina. & infra ad l. Iuliam de adul. l. mariti. §. quæsi- tum. nisi in casu; vbi etiã debet dissimulare si scit: vt infra de no- uatio. l. doli. in fin. Ac- cursus.

t *Numeratum*. vendi- tori vestis. Accur.

u *Nam venditor*. bona est ratio: quia tã- tũ facit peruẽtio quan- tũ ad hoc vt perueniat facta numeratio ad cre- ditorem: vt supra ea. l. §. vnde rectè.

x *Ratio*. scilicet mea.

y *Vt teneatur*. scilicet creditori. nam de ven- ditore constat.

z *Ex vna causa*: imò videntur duæ causæ: vna mutui: altera ex venditione. sed sic lo- quitur, quasi dicat ex vnica re versa, vel pro- pter vnam rem ver- sam: & qd dicit, duo- bus teneri, est contra infra eod. quæ non. sed ibi fideiussor non in- teruenit quasi in rem domini versum: ar. in- fra eo. & ideo. §. idem. in fi. §. Accur.

a *Voluerit*. sed hæc cre- dulitas nõ videtur suf- ficere: vt. §. ea. l. §. sed si sic. quæ est cõtra. sol. ibi aliò vertit: hic autè ca- su perit. Accur.

b *Ed dicendum est oc- cupantis*. l. in vlti- mo casu, quãdo perit ille agit cuius res perit: vt. §. eo. l. j. §. fin. Accur.

mentum comparauit seruus ad alendam domini familiam, & in horreo dominico reposuit, & hoc periit, vel corruptum est, vel arsit: videri [in rem domini] ver- sum. Sed & si seruus domino necessarium emisset, isque dece- sisset, vel insulam fulsisset, eaque ruisset: dicerem esse actionem de in rem verso. Sed si sic accepit, quasi in rem domini verteret, nec vertit: & deceptus creditorem: non videtur versum: nec tenetur do- minus, ne credulitas creditoris domino obesset, vel calliditas ser- uii noceret. Quid tamen si is fuit seruus, qui solitus erat accipiens domino, si alia mente seruus ac- cepit, aut si quum hac mente ac- cepisset, postea aliò vertit. Curiosus igitur debet esse creditor, quò vertatur.

Sufficit negotiũ vtiliter esse ce- ptum, ad hoc vt actio de in rem verso cõpetat. Item si pluribus ex eadem causa competit hæc actio, melior est cõditio occupãtis. Bal- dus.

Si mutuatus sit pecuniam ser- uis ad vestem comparandam, & nummi perierint: quis de in rem verso agere possit? vtrum credi- tor, an venditor? Puto autem, si quidem pretiũ numeratum sit, creditorem de in rem verso actu- rum, etsi vestis perierit. Si autem non fuit pretium solutum, ad hoc tamẽ data pecunia, vt vestis eme- retur, & pecunia perierit, vestis tamen familiæ diuisa est: vtique creditorem de in rem verso habe- re actionem. an & venditor ha- beat, quia res eius peruenerunt in rem domini? ratio hoc facit, vt teneatur. Vnde incipit domi- nus teneri ex vna causa duobus. proinde & si tam pecunia quàm vestis periit, dicendum erit vtri- que dominum teneri: quoniam ambo in rem domini vertere vo- luerunt.

III. GAIUS libro nono ad Edi- ctum Provinciale.

Sed dicendum est, occupãtis meliorem conditionem esse debere. nam vtrisque condemna- ri dominum de in rem verso, ini- quum est.

vtraque aliàs durum videtur. sed forte toleratur, etiam si prius ille agit cuius res perit: vt. §. eo. l. j. §. fin. Accur.

c *Iniquum est*. vt hic, & infra de reg. iur. l. bona fides. & de ver- ccc iiij

* Flo. habue- rit.

* Hic habes text. not. & casum ex- pressum, qd si quis mu- tuauit filio- fa. pecunias vt se aleret, & sibi necessa- ria haberet: pater tene- ret de in re- verso. ex hoc ego infero, quod si quis filio fa studẽ ti mutua- uerit pecu- nias ob vi- ctum, vesti- tum, & libro rũnecessario rum emptio- nẽ, tenetur pater. & pro isto facit tex. in l. filius fa. j. eo in prin. * Eximi enim possũt. Bud. hic.

bo. oblig. qui bis idem. & infra de adimen. leg. l. iij. §. si quis Titio. sed arg. contra infra eo. l. si duobus.

S I res.] **CASVS.** Si seruus mutuatus pec. domino non necessarias res comparauit: eatenus dominus tenetur, quatenus in facto pretium est seruorum: cum si necessarias emisset, in solidum debet teneri: nec refert his casibus, habuit dominus ratum contractum, siue nō, quo minus teneatur de in rem verso. [QVOD SERuus.] Si seruus domino aliquid emit: aut uoluntate eius: aut nolente domino, sed eo post ratum habente: an nec eo uolente, neque ratum habente. Primo casu tenetur dominus quod iussu. Secundo, de in rem verso. Tertio, de peculio. [PLACET.] Nō solum si seruus pecuniam immediatē in rem domini vertit: sed si primo in res peculiares: deinde in rem domini: tenebitur dominus de in rem verso. quod uerum est, cum seruus gerit rem domini, & locupletiorē eum fecit nummis peculiaribus. Sed quid si dominus postquam uersa est in causam peculiare, adimat seruo peculium: vel eum uendat cum pecu. nūquid tenetur dominus de in rem verso? dicitur quod non: quia si hoc uerum esset quādoquē dominus locupletior esset factus, dominus deberet teneri de in rem verso: quod esset falsum. vnde si seruus donet domino rem peculiarem, actio de in rem verso cessabit. si uero mutuum accepit hoc animo ut uerteret in rem domini, & huius propositi creditor pecuniam domino dederit, neque noluit eum sibi obligare: de in rem verso actio est. Viuianus.

a Verum pretium. id est iustum. sic infra de leg. j. si fideiussor. §. fin. & instit. qui ma. non pos. §. semel. & facit infra eo. si fundum.

b In solidum. etiam eis consumptis vel perditis: ut hic, & supra eo. l. iij. §. sed & si seruum. & infra eo. seruus si in rem. & supra de nego. gest. siue hereditaria. Accursius.

c Venissent. id est empri essent. Accursius.

d Esse actionem. in necessariis & utilibus, ut diximus modo: at in uoluptariis ita demum, si dominus habuit ratum, vel uoluit: alioquin de peculio tantum: ut supra eo. l. iij. §. sed si mutua. & §. nec non illud. & infra proxi. §. Accursius.

e Quod seruus. si quidem uenisset. id est emisset.

f Voluntate. praeambula: vel ex uoluntate sequente. Accursius.

g Quod iussu. nihilominus & de in rem verso: ut infra eo. l. quidā. & hoc statim supponit, cum ratum est habitum negotium. ergo ubi in rem dominicam contrahit patre vel domino iubente, vel ratum habente, datur quod iussu, & de in rem verso. si in peculiarem, agitur quod iussu tantum. Sed quidam dicunt, quod in rem dominicam datur quod iussu ita demum, si iussus, dirigatur ad contrahentem cum seruo. si uero ad seruum, agitur de in rem verso tantum in rem dominicam, in peculiari quod iussu.

h Actio erit. scilicet in solidum: ut hic, & supra proxi. §. & l. quod si seruus. §. proinde si. & supra nau. cau. sta. l. idem. §. si filius. Scilicet prout hic datur actio de in rem verso, quando ratum habuit, est contra infra quod iussu. l. j. §. si ratum. Solum hic ratum habuit negotium dominicum: ideoque de in rem verso actio est. ibi peculiare: ideoque quod iussu actio datur, secundum quosdam. Vel dic quod non est contra.

In rebus non necessariis uerum pretium, in necessariis pretium conuentum inspicitur. Bartolus.

V. VLP IANVS libro uicensimo nono ad Edictum.

S I res domino non necessarias, ueluti seruos: haecenus uideri in rem eius uersum Pomponius scribit, quatenus seruorum uerum pretium a facit: cum si necessarias emisset: in solidum b quanto uenissent, c teneatur. Idem ait, siue ratum habeat serui contractum dominus, siue non: de in rem verso esse actionem. d Quod seruus e domino emit: si quidem uoluntate f eius emit, potest quod iussu g agi. Sin uero non ex uoluntate: si quidem dominus ratum habuerit, vel alioquin rem necessariam uel utilem domino emit, de in rem verso actio erit. h Si uero nihil eorum est, de peculio erit actio.

Diuiditur in duas partes. Primum, quando seruus gessit ab initio negotium peculiare. Secundum, quando ab initio gessit negotia domini. Secunda incipit in. l. & ideo. uer. illud planē. & breuiter hoc dicit. Si seruus ab initio peculiare negotium gerit, actio de in rem verso locum habet si seruus in rem domini uertat animo

i Peruenit. eo ipso quod penes dominum est: ut infra eo. quidam in fi. & supra eo. quod si seruus. j. respon.

k Gerens. eo proposito ut dominum sibi obliget: ut infra eo. l. & ideo. §. idem ait. in fi. §. uel re ipsa eum obligat: quia non habet animum in contrarium: ut supra eo. quod si seruus. j. respon. & §.

siue peculiariter. in casu tamen etiam si non habeat animum obligandi sibi dominum, tamen datur secum contrahenti de in rem verso: ut si donet seruus domino rem, & tunc distinguitur an sic acceperit, ut uertat: ut tunc agatur de in rem verso: alia non: ut infra eo. l. & ideo. §. plane si mutuum. quae est contra.

dominum obligandi. secus si facto domini uel alterius, seu facto serui, non animo dominum obligandi. sed si ab initio gerit negotium dominicum: quocumque modo in rem domini uertatur, haec actio habet locum. Bartolus.

Placet non solum eam pecuniam in rem uerti, quae statim a creditore ad dominum peruenerit: sed & [eam] quae prius fuerit in peculio. Hoc autem totiens uerum est, quoties seruus rem domini gerens, k locupletiorē eum facit nummis peculiaribus. l Alioquin m si seruo peculium n dominus adimat, uel si uendat eum cum peculio, o uel rem eius peculiarem, p & pretium exigat, non uidetur in rem uersum: q

VI. TRYPHONINVS libro primo Disputationum.

N Am si hoc uerum r esset: etiam antequam uideret rem peculiarem, de in rem verso teneatur: quia hoc ipso quod seruus rem in peculio haberet, locupletior fieret. s quod aperte falsum est. t

VII. VLP IANVS libro uicensimo nono ad Edictum.

E T ideo u & si donauerit seruus domino rem peculiarem, x actio de in rem verso cessabit. & sunt ista uera. Planē si mutuum seruus acceperit, y &

D ad Mace. l. sed si pater. §. hoc senatusconsultum.

E T ideo.] Continuat primum. cu. l. superiori. **CASVS** in. §. illud, est talis: Si dedi seruo tuo argentum ut faceret mihi pocula, & factis poculis decessit: an tenearis de in rem verso? dicitur quod non: quia vindicare potero a quolibet possidente: res tamen peculiares effectae sunt. [ILLVD.] Si seruus tuus ad funus filij tui odores comparauit, an teneatur creditoribus: dicit quidā quod sic. hoc in prima. Si uero a seruo tuo emi hereditate, & creditoribus hereditatis solui: & hereditas a me euita sit: act. ex empto consequar quod solui. hoc in secunda. Si uero seruus tuus teneatur mihi in. c. & per compensationem hereditate ab eo emi: & hereditas euita est: act. ex empto de in rem verso consequar quod mihi debebat. & h. d. Mela. author huius. l. dicit non competere act. de in rem verso in hoc ultimo casu, nisi eo animo gesserit seruus, ut in rem suam uerteret. quae autem actio competat, non aperit. tu dic, condic. sine causa: ut. s. si cer. peta. si & me. & supra de condic. causa da. l. pe. & hoc in tertia. [S I F I L I V S.] Si pro nepte tua filius accepit. x. mu tuo, & ei in dotē dedit, an tenearis de in rem verso? dicitur quod sic: si hoc animo filius dedit ut tuum negotium gereret. hoc in prima. an autem referat dederit filius sic mutuatus sorori suae, uel filiae suae, uel nepti suae nata ex alio filio? Respon. q. nō. hoc in secunda. Idem est q. dominus de in rem verso tenetur, si seruus mutuatus pro filia dotem dederit. hoc in tertia. Quae dicta sunt in parte, uera sunt si alia pater erat donaturus. hoc in quarta. Viuia.

u Et ideo. quia oportet quod seruus rem domini gerat: & ita eum sibi obligare uelit saltem re ipsa, id est, quod non habeat animum in contrarium. Accursius.

x Peculiarem. id est, quae cum esset tradita seruo, aliquandiu in peculio fuit. Accursius.

y Acceperit. sic scilicet, tanquam uersurus in rem domini, & creditore ad hoc mutuante. vnde nunquam fuit in peculio.

solut.

a soluit, id est dat ex causa donationis.

b Actio est, ut supra eo, si res. §. placet, contra, sed speciale in donatione, ut ibi dixi, & eodem modo respon. ad aliud supra, quod si seruus. §. sed & si sic. Item contra infra eo, l. si pro patre. §. idem tractat. Solu. ut ibi.

c Pocula vindicare, quasi dicat, ideo non teneor de in rem verso ad pocula, quod dixit Mela: quia ea possum vindicare. s. ut re peculiarē. & ita est bona ratio, id est verum est quod est in ratione Melae: sed dictum non, nec enim seruus proposuit gerere negotium domini: quod est necesse, agitur ergo hic de peculio: ut supra eo, si res. §. placet.

d Erogauerit, ut faciūt Iudaei, & facit. §. de relig. l. contra. & §. eo. q. si seruus. §. placet. & §. proinde. & §. ea. l. §. si.

e Creditoribus, scilicet hereditariis.

f Ex empto, quae datur pro in rem verso, & sic no. quod actio de in rem verso non est proprium nomen actionis, ut. §. e. si pro patre. §. plane si contemplatione, sic nec de peculio: ut. §. de pecu. l. iij. §. cui congruit.

g Peruenit, de pretio. l. ipsa liberatio actionis alicuius qua dominus nomine serui tenebatur.

h Gesserit, id est hereditatem vendiderit.

i Verteret, si ergo non habuit animum, qualiter mihi in primo vel secundo casu consulti- tur? Respon. per conditionem sine causa:

ut supra si cer. pet. l. si & me, & supra de condic. cau. da. l. pe.

k Fuit, ut hic, & §. de iure do. profectitia. §. si filius fa. & §. e. §. illud plane. & §. ad Mace. l. ite si. §. sed & si filius. & l. filius. & §. e. q. si seruus. §. proinde. & continua duas sequentes leges cum hoc. §.

l Si hoc animo, ut hic, & supra prox. §. & l. si res. §. placet.

m Et nihil sororis, eodem patre nata, ut ita sit onus patris: ut infra de admi. tu. l. cum plures. §. j.

n Si vero, non fuit, cogitur semper pater & auus: ut. §. de col. bo. l. dedit. & C. de do. promiss. l. si. neque enim legis & c. nisi in casu: ut hic: ut quia filia sit Iudaea^a vel haeretica: ut. C. de haer. l. cognouimus. ibi, ceteris liberis eorum, & c. & ibi, necessitatem imponimus, & c.

a] Ludo. Ro. in. l. i. §. fo. ma. reputat ista glo. sin. ad hoc, q. pater non tenetur dotare si liam haereticam, vel Iudaeam. Bolog.

S I pro patre.] CASVS. Si filius pro patre fideiussit, & soluit: tenetur pater de in rem verso ei a quo mutuatus est ut soluat. hoc in prima. Idem est si animo nouandi filius subierit iudicium pro patre, & condemnatus mutuū acceperit, & soluit. hoc in secunda. Vel dic & melius, ei teneri patrem qui cum filio litē contestatus est animo nouandi: q. cum litis contest. a prima obligatione pater sit liberatus, & hoc ipso de in rem verso tenetur. idē est si filius obligationē patris animo nouandi in se trātulit, & eo nomine soluerit: quia pater tenetur de in rem verso, si non animo donandi filius pro patre se obligauit: & subaudi, maximē: quia idē esset si animo donandi: neq. obstat. §. eo. & ideo. §. plane. hoc in tertia. Si verò pater de peculio conueniatur, & filius in se suscepit iudicium, & condemnatus mutuū acceperit & soluerit: pater de in rem verso tenetur vsq. ad eam quantitatem, quae erat in peculio. idē iuris est quo ad actio. de in rem ver. sola lit. contesta. quod magis innuit q. idem sit ut sic condemnetur: quia si finita sit actio de pe. competere potest de in rem verso actio. haec sunt vera post condemnationem, scilicet quod teneatur de in rem verso actione. idem est & ante condemnationem. & hoc in quarta. [IN REM.] Si

seruus accepit. x. mutuo, & v. in rem domini vertit, in. v. tenetur dominus: si tota. x. in. x. tenebitur. sed in sortem, an in vsuras: distinguitur: aut vsurae erant praemissae, & tenebitur ad vsuras. aut non, & non tenebitur. hoc in prima. Si verò seruo volenti gerere negotia domini, non sui contemplatione, sed domini, qui quasi

empto, f quod ad dominum peruenit. § Ego autem non puto de in rem verso esse actionē emptori: nisi hoc animo gesserit h seruus: ut in rem domini verteret. i

S i negotium potest pertinere ad patrem, & etiam ad filium: ita demum competit haec actio, si filius illud gessit tanquam negotium patrum, non tanquam proprium. h. d. cum duabus. ll. sequen. Pau.

Si filius familias pecuniam mutuatus, pro filia sua dotē dederit: in rem verso patris videtur, quatenus auus p nepte daturus fuit. k Quae sententia ita demum mihi vera videtur, si hoc animo l dedit, ut patris negotium gerens.

VIII. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

E T nihil interesse Pomponius ait, filiae suae nomine, an sororis, m vel neptis ex altero filio natae, dederit. Idē ergo dicemus & si seruus mutuatus fuerit, & domini sui filiae nomine in dotē dederit.

IX. IAVOLENVS libro duodecimo ex Cassio.

S I verò pater dotē daturus non fuit, n in rem patris verso esse non videtur.

N on videtur verso, si non durat verso. Bartolus.

X. VLPIANVS libro vicesimono ad Edictum.

S I pro patre filius fideiussit, o

D sum: neque dominus de in rem verso tenetur. Et bene dico quod in residuo tenetur, quia per actio. de in rem verso subuentum est aduersus lucrum domini: quia non debet cum alieno lucrari damno: neque ultra id quod verso est, dari: ut supra de condic. inde. l. nam & natura. non autem refert, debuerit aliquid domino, aut postea factus est debitor: quia utroque casu desinit esse verso. idem est si dominus postea soluit seruo, quod per seruum in rem verso est. sed si donauit animo remunerandi, durat, hoc est ut simpliciter donet, & durat verso: aut animo non remunerandi, & euanescit. hoc in tertia. [IDEM QVAERIT.] Si verò. x. in rem domini vertit, & dominus ei mutuauit. x. & postea. x. erāt in peculio serui: an desinat esse verso: quia dominus ei. x. mutuauit: an non, quia dominus potest detrahare debitum de peculio: an pro v. detur de in rem verso actio, & illa. v. detrahat de peculio, quaeritur. Et respō. quod cessat de in rem verso act. cum seruus factus fuerit debitor domini. [IDEM QVAERIT.] Si seruus decē mutuatus in rem domini vertit, & dominus mutuauerit ei. x. postea, & ita desinat esse verso: deinde seruus eadem. x. in rem domini vertit: an act. extincta postea reuiuiscat? Respon. quod non. hoc in prima. Sed quid si pater & filius sint constituti duo rei promittendi, & fili^o mutuatus soluit: vel si quis iussu patris filio mutuauerit, & filius creditoribus soluit: an utroque istorum casuum pater de in rem verso teneatur, quaeritur. & distinguitur: aut ad patrem pecunia peruenit, & sibi liberatus sit per acceptil. aut non. in primo casu liberatur pater: secundo non, quia filius soluēdo suū proprium negotium gessisse videtur. Viuianus.

O Fideiussit. sola fideiussio hoc non facit, sed solutio: ut infra eo. si filius. & hic. quare ergo de fideiussione dicit? Respon. ideo quia videbatur magis pro sua obligatione soluisse: ut infra man. l. Papi. Item huic responso est contra. infra eo. quod seruus. Solu. ut ibi. Item cui hoc casu tenetur pater? Respon. illi qui in hoc mu

gerens negotium suū, id est domini mutuauit: tenetur dominus nego. gest. act. non solum pro sorte, sed & pro vsuris. & hoc in secunda. [VERSVM.] Si seruus mutuatus. x. in rem domini vertit, & incontinenti dominus seruo soluit: an cōpetat de in rem ver. actio? dicit quod non: quia non intelligitur verso, quod non durat verso. hoc in prima. [SI TAMEN.] Si dominus in praedictum creditoris soluit seruo perdituro, de iure stricto desinit esse verso: sed de dolo aduersus dominum dabitur act. hoc in secunda. Quia si debitor peculiaris soluisset seruo in necem creditoris vel domini, non esset liberatus. hoc in tertia. [SI DOMINI.] Si seruus domini debitor mutuatus domino soluerit, eatenus non tenebitur dominus de in rem verso, quatenus seruus debeat: in residuū autem tenebitur. verbi gratia, seruus debebat xxx. & xl. mutans soluit creditoribus, vel domini familiā exhibuit, in. x. tenebitur dominus de in rem verso. Si verò solida. xl. seruus debeat, nil videtur verso.

tuaterit filio, vt tali creditori soluat. Vel dic qui fideiussit animo nouandi, hoc casu tenetur ei apud quem fideiussit.

a *Soluerit.* quod ab alio mutuo sumpsit: vel aliter, vt modo dixi. Accursius.

b *Defensor.* animo nouandi.

c *Condemnatus.* idem

& ante condemnationem: vt infra eo. §. erigo. Accursius.

d *De in rem verso.* quæ utilitas est huius actionibus? Respon. primò directò, secundo per obliquu tenetur. Acc.

e *Teneri.* illi scilicet qui contra filium animo nouandi litem contestatus est.

f *Liberavit.* vt. §. de solu. l. solutionem. Acc.

g *Nisi donare.* imò & si donet, debet habere locum hæc actio: vt supra eo. & ideo. §. plane si mutuum. quæ est contra. Solu. ibi quòd dederat extraneus seruo, fuit versum in peculiu: & idem postea seruus domino donauit: quò casu distinguitur, vt ibi. hinc non sic: Alij vt R. & Pla. subaudiunt hinc, maxime: & ponitur nisi, pro si non. Nam idem & si donare voluit, prima verior est. Sed cui hoc casu de in rem verso datur actio? Respon. ei qui in hoc filio crediderit, vt pro tali facto soluat: vel ei qui litem contestatus est animo nouandi: vt supra & infra.

h *Cuius sententia.* vt p eo tantum quod in peculio est, detur de in rem verso. & facit supra eo. l. j. §. j.

i *Actio.* puto anno post mortem filij.

k *Ego.* ad secundum responsum legis refertur, & ad proximum. Accursius.

l *Puto.* illi. §. qui contra filium litem contestatus est, cum pater sit liberatus per huius nouationem: vt supra ea. l. ij. respon.

m *Videtur.* quòd seruo mutuauit.

n *Actio.* vt inst. quod cum eo. §. in rem autè.

o *Promisit.* dominus, vel seruus.

p *Non sint.* & aliàs nõ debetur: vt. C. de vsur. l. quamuis.

q *Negotiu domini.* quasi dicat, non dedi vt alius gereret: sed ego qui dedi, volui gerere. Accursius.

r *Ipsè.* scilicet ego.

s *Actione.* in qua veniunt vsuræ ex mora: vt. C. de vsur. l. in bona fidei.

& creditori soluerit: **a** in rem patris videtur versum: quia patrem liberavit. Cui simile est quod Papinianus libro nono quæstionum scribit, si filius quasi defensor **b** patris iudicium susceperit, & sit condemnatus: **c** de in rem verso **d** teneri **e** patrem. namque filius cum iudicio suscepto liberavit. **f** Idem tractat Papinianus & si quod patrem dare oporteret, à filio sim stipulatus: & ita conuenerim filium. Nam & hinc de in rem verso fore actionem, nisi si donare **g** patri filius voluit, dum se obligat. Quare potest dici, & si de peculio actionem quasi defensor patris susceperit, teneri patrem de in rem verso vsque ad peculij quantitatem. Cuius sententiæ **h** id erit emolumentum, vt si finita sit actio **i** de peculio, de in rem verso conueniatur. Ego **k** & ante condemnationem, post iudicium patris nomine acceptum, de in rem verso patrem teneri puto. **l**

In rem autem versum videtur, **m** prout aliquid versum est. Proinde si pars versa est: de parte erit actio. **n** Sed **†** utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit **o** vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint **p** promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt. Planè si contemplatione domini pecuniam dedi non gerenti seruo negotia domini, **q** sed ipse **r** gerens: negotiorum gestorum actione **f** potero etiam de vsuris experiri. **†** *Versum* **r** autem sic accipimus, vt duret versum. **u** Et ita demum de in rem verso competit actio, si non sit à domino seruo solutum vel filio. Si tamen in ***** necem creditoris, id est perdituro seruo vel filio solutum sit: quamuis solutum sit, desinit quidem [esse] versum. æquissimum autem est, de dolo malo aduersus patrem vel dominum competere actionem. Nam & peculiaris debitor si fraudulenter seruo soluerit, quod ei debebat, non liberatur. **x**

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

***** *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

***** *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

***** *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

† *Utrum in sortem dumtaxat tenebitur dominus, an & in vsuras? Et si quidem promisit vsuras, Marcellus libro quinto Digestorum scribit, dominum præstaturum: Sed si non sint promissæ, utique non dedebuntur: quia in stipulatum deductæ non sunt.*

Factu quid nõ dicitur, nisi duret factum.

then. de san. epi. §. sed hoc præsent. col. ix. & infra de fideiuf. l. stipulatus es. in fi. & infra de her. vel ac. ven. l. ij. §. illud. & infra de vsucap. sequitur. §. tunc. & supra de inof. test. l. nam & si. §. heredi. & supra de mino. l. quòd si. §. restitutio. Sed ar. contra. supra quòd me. cau. l. videamus. & l. si ipsa. & C. quãdo di. le. ce. l. cum vxori. & infra de duobus reis. l. eandem. §. sed si quis. Solu. obtinet primu, quando aliquid potest imputari illi qui facere debet. Secundum, quando non: vt arg. infra loca. l. maritus. Vel refert, an volutarium fuit factu, vt tuc obtineat primum: an necessarium, & tunc secundum: vt argu. infra de sol. l. in pupillo.

x *Nõ liberatur.* actione prima. Accursius.

y *Debet.* vt. §. ad Macedo. l. sed Iulianus. §. non tamen. & §. de dolo. l. seruus tuus. & §. e. l. quidam. in fin.

z *Subuentum.* per hanc actionem, subaudi. ergo cum non sit in luto, non tenetur. sed an quod debet his qui sunt in potestate, deducatur? Respon. non licet in actione de peculio deducatur: vt. §. de pecu. l. sed si damnum. §. præterea.

a *Soluit.* scilicet dominus seruo: vt. §. eo. l. j. §. fin. Accursius.

b *Non videri versum.* quia desit.

c *Durare versum.* similis distinctio fit infra manda. l. idemque. §. fi. & l. si verò non remunerandi.

d *Ex utroque pro rata.* scilicet à domino per actione de in rem verso, partem per actione de peculio de aliis decem quæ erant apud seruum. & hoc non admittitur: vt subiicit, & supra de nego. gest. l. Nesennius. in fine.

e *Detrahimus.* nos creditores peculiares, vel nos iuriconsulti ad petitione creditorum peculiarium.

f *Actionem.* in totu.

g *Constitutus.* propter

quod fit compensatio.

h *Quod verum est.* scilicet non conualescere, quia actio semel extincta,

† Cõcor. tex. in. l. quamuis. C. de vsu. tex. in. l. bonæ fidei. C. de cõdic. indebi. cum similibus.

• i. det. mē. tū. sic. l. summa. §. de pecu.

† Flo. trahatur.

tineta &c. vt infra de sol. l. qui res. §. aream.

a *Ex euentu.* id est ex eo quod euenit, secundum quod in fi. huius legis distinguitur.

b *Mutuatus.* à Titio puta.

c *Credidisti,* quare contingit filium in solidum, patrem similiter in solidum quod iussu obligari: ad quam obligatione si filius mutuū acceperit in se, & sic patre liberauerit, videtur de in re verso pater teneri: quod hic distinguitur. quare distinctio facit per sententia nostra, quam dices. §. ad Velleia. vir vxori. in fi. & l. seq.

Q *Vod seruus.* **CASVS.** Si seruus mutuatus creditori suo soluerit, non obligat dominum de in rem verso, sed soluendo liberat eum de pecu.

d *Solueret.* quod à Titio mutuū accepisset.

e *In rem.* imò videtur quatenus patre liberauit: vt. §. eod. l. proximi. §. quare potest dici. Sol. ibi nomine patris fecit nouatione, hic autem suo nomine accepit pecunia. Item arg. contra §. l. proximi. in fin. Sed ibi obligatio patris principalis ex suo facto, hic peculiaris.

S *I fundum.* **CASVS.** Fundum utilem emit seruus domino mutuatus decem: an teneat dominus de in re verso? Dicitur quod sic eatenus quatenus valeat fundus. secus esset si fundus esset domino necessarius, & plus quam mutuatus est: quia neque in plus tenebitur, licet plus valeret quam emptus sit.

f *Si fundum.* non necessarium, sed utilem: vt §. eo. si res. j. respon.

g *Quam est emptus.* vt instit. mauda. §. quod si minoris. & §. de dona. inter virum & vxor. quod autem. §. idem ait. Acc.

S *I in rem.* **CASVS.** Si habeam tecum seruū communem, & in rem meā mutuatus vertit, an tenearis de in re verso. quæritur? Et dicitur quod non. §. eo casu quando mutuatus apud te non habet peculium. Sed in l. sequen. affert casum in quo possum teneri, puta retento eodem casu, si tu non ademisti ei pecu. si conueniaris de pecu. & condonatus soluis, recuperabis à me quod non ademisti, cum in rem meam versus esset quod mutuuum accepit: & alia ratione: quia quod dominus debet seruo, computatur in pec. sed quod in rem meam versus est, debeo ego socius conuentus de pecu. & de eo tenetur, sed recuperabit à me, vt subiicit. Viuianus.

h *In sit.* vt. §. tit. j. l. fi. §. j. Sed contra. §. l. proximi. quare continetur contra ista, sed illa hanc determinat.

i *Marcellus notat.* id est reprehendit, quasi indistinctum sit in l. superioriori. Vel dic, notat esse verum, sed sub distinctione, sit penes

alium peculium, an non: quod in primum recidit sensum.

k *Interdum.* De in rem verso. id est de eo quod est versus, sed tamen actione de peculio: non de in rem verso.

l *Cum altero.* nam cum constat vnum ex sociis conueniri posse propter peculium quod est penes alium, quia recuperare potest ab alio pro quo exigitur: vt. §. de pecu. l. & ancillarum. §. fi. & quod dominus seruo debet; computatur in peculio: vt. §. de pecu. quia Tuberonis. §. hereditas. ergo id quod in rem domini versus est, in peculio est, quia in hoc seruus dominum voluit constituere sibi debitorem: vt. §. eo. si res. §. placet. & sic agatur de peculio contra alium in rem cuius versus non fuerit, pro eo quod versus est in rem alterius.

I *nterdum & propter hoc quod in rem alterius socij versus est, de in rem verso cum altero agi potest: qui conuentus, à socio petere potest id in quo damnatus fuerit. Quid enim dicemus si peculium seruo ab altero ademptum fuerit? Paulus. Ergo hæc quæstio ita procedit, si de peculio agi non potest:*

Filius constituendo, non dicitur in rem patris vertere, nisi soluat. Bartolus.

xv. VLP IANVS libro secundo Digestationum.

S *I filius familias constituerit quod pater debuit, videndum est an de in rem verso actio dari debeat. Atqui non liberauit patrem. Nam qui constituit: se quidem obligat, patrem vero non liberat. Planè si soluat post constitutum: licet pro se videatur soluisse, hoc est ob id quod constituit, in rem tamen vertisse patris merito dicitur.*

Qui agit actione de peculio, consequitur quod superest, deducto eo quod domino debetur: sed qui agit de in rem verso, consequitur quod superest in eo quod dominus dedit pro re. Bartolus.

xvi. ALFENVS libro secundo Digestorum.

Q *uidam fundum colendum seruo suo locauerat: & boues ei dederat. cum hi boues non essent idonei, iusserat eos venire, & his nummis qui recepti essent, alios reparari. seruus boues vendiderat, alios redemerat, nummos venditori non soluerat, postea conturbauerat. qui boues vendiderat, nummos à domino petebat actione de peculio, aut quod in re domini versus esset, cum boues pro quibus pecunia peteretur, penes dominum essent. Respondit, non videri peculij quicquam esse, nisi si quid deducto eo quod seruus domino debuisset, reliquum fieret. Illud sibi videri, boues quidem in rem domini*

redactam ex venditione bouum perdidit. nūquid dominus à venditore de pecunia conueniri possit, quæritur. Et respondetur quod non, nisi plus sit in pecunia quam domino debeatur. an autem de in rem verso? Respon. cum seruus factus sit debitor domini, definit esse versus, nisi eatenus quatenus boues empti pluris sunt, quam erant boues quos seruus vendidit. Viuianus.

u *Redemerat.* & acceperat.
x *Conturbauerat.* scilicet rationem domini. sic. §. de insti. l. cuicumque. §. idem Labeo ait.
y *Non videri.* vt supra de pecu. sed si damnus. §. peculium.

m *Damnatus fuerit.* scilicet cum peculium est apud alterum.
n *Quid enim.* bene dixit interdum, quid enim.
o *Ab altero.* §. in cuius rem non est versus. si enim adimatur ab eo in cuius re versus est, nihilominus perpetuo tenetur: vt. §. eo. l. j. §. j.
p *Ademptum.* & sic nulla est communio peculij: vt. §. tit. ij. l. ite. in fi.
q *Quæstio.* scilicet superioris legis.
r *Non potest.* contra eum in cuius re non est versus, quia ademptum sit: vt dixi. Accur.

S *I filius familias.* **CASVS.** Si pater teneatur alicui, & filius constituat se pro eodem soluturum, an de in rem verso teneatur pater? Disting. aut soluit filius qui constituit pro patre, & patre liberat, & tenetur de in rem verso. alioqui non. Viuius.
l *Non liberauit.* vt. §. de constit. pecu. l. vbi. sic §. de adulte. l. j. §. si publico. & §. eo. si pro patre. j. respon.
t *Soluisse.* vt. §. manda. l. Papinianus.

Q *uidam.* **CASVS.** Tradidit seruo dominus fundum ad colendum. & boues: & cum idonei non essent, iussit dominus vt eos distraheret, & alios compararet. distraxit, & alios comparauit, sed pecuniam redactam ex venditione bouum perdidit. nūquid dominus à venditore de pecunia conueniri possit, quæritur. Et respondetur quod non, nisi plus sit in pecunia quam domino debeatur. an autem de in rem verso? Respon. cum seruus factus sit debitor domini, definit esse versus, nisi eatenus quatenus boues empti pluris sunt, quam erant boues quos seruus vendidit. Viuianus.

† *Per ista.* l. Bar. in l. si cui dotem. §. fi. j. solu. ma. decidit questionem. & Balan. in rebus. in. 2. col. ver. si. pone. C. de iure do. §. Flo. locauit.
† *Vulg. comparari.*
† *i. prodegerat, dissiparat.* Hadrian. Card. de ling. lati. & ex eo Bud. sic sumitur in l. §. 2. §. de institor.

* in archetypo est, re, sed ita mutauit Taur. Aug. lib. 3. c. 1.

a *versos esse*, vt supra eo. si res. §. placet. & supra quod met. causa. l. videamus.

b *venissent*. & si cum in tantū domini debitor erat factus, desinit versum quod verè erat versum: vt. §. e. si pro patre. §. si domini.

c *condemnari*. facit. §. eo. quod si seruus. j. respon. in. fin. & not. q̄ stultus erat hic venditor, qui dominū actione quod iussu nō cōueniebat, qua poterat cōsequi totū non obstātibus exceptionibus que hic assignantur. Item quare nō vindicat boues, cum non sit pretiū solutum: vt. §. de tri. l. procuratoris. §. penul. Respon. fidem habuit de pretio, ideōque dominium trāstulit. & sic non obst. §. de peculio. l. depouit. j. respon.

d *seruus si in rem*. **CASVS.** Si seruus hoc p̄posito mutuatus pecuniam, vt in rem domini verteret, eā perdidit sine culpa sua, an dominus de in rē verso teneatur? Dicitur q̄ sic, ad instar procu. vel gestoris negotiorum, qui si pecuniam in rem domini impensurus perdidit, nihilominus teneatur act. mādati vel neg. gest. dominus.

e *existimauit*. vt supra eod. l. quod si seruus. §. sed & si seruum domino. Accursius.

f *Nam & si*. bona est parificatio: vt. §. eo. q̄ si seruus. §. & regulariter. Accursius.

g *Cum Stichus*. Mutuauit. x. vicario. hic autem vertit in rem domini, aut in peculium vicarij, vel ordinarij: quod est & si in suū propriū vertat. primo casu agitur de in rem verso. & sic hęc actio habet per omnia naturam actionis de in rem verso, vt post mortem vtriusque etiam post annum detur: vt supra eo. l. j. in princ. Item non deducitur quod domino debetur ab ordinario, licet quod ipse vertens debet, faciat desinere, seu nō videri versum: vt in fi. huius. l. Secundo casu, quando vertit in peculium ordinarij, dic quod habet naturam actionis de in rem verso quoad quid. nam videor contraxisse cum vicario cum quo verè contraxi. Item & cum ordinario in cuius rem versum est: vt supra eo. l. j. j. respon. vnde inspecto vero contractu actio de in rem verso etiam mortuo vicario & post annum durat: vt in princ. huius. §. at inspecto ficto contractu, quem videor fecisse cum ordinario, habet naturam actionis de peculio, vt mortuo ordinario ex cuius quasi cōtractu videor agere, sit annalis, sicut si iussu eius &c. Item deducit dominus sibi ab eo ordinario debitum: vt ibi, eadem &c. & est simile per omnia si contraxi cum vicario iussu ordinarij. nam & hic verè contraho cum vno, fictè cum alio. & per omnia dic vt supra dixi. Sed oppono, quod etiam si inspiciatur contractus fictus, sit perpetua etiam post mortem ordinarij, non annalis, hac ratione, quia viuuit vicarius, ergo & eius vicarij peculium viuuit. Solu. & peculium ordinarij viuuit perpetuo viuo isto vicario: cum vicarius & suum peculium sit in peculio ordinarij. Respō. mortuo ordinario moritur totum suum peculium, ergo & suum peculium vicarij moritur quod constat ab ordinario eum habere.

h *Contraxi*. mutuando sibi decem.

i *De peculio*. quæ datur secundo casu ex ficto contractu.

versos esse, ^a sed pro ea re soluisse tantum, quanti priores boues venissent: ^b si quo amplioris pecuniæ posteriores boues essent, eius oportere dominū condemnari. ^c

Ad hanc actionem sufficit negotiū utiliter cōceptum, sicut in actione mandati & neg. gest. Bartolus.

XVII. AFRICANVS libro octauo Questionum.

Seruus [si] in rem ^d domini pecuniam mutuatus, sine culpa eam perdiderit: nihilominus posse cum domino de in rem verso agi existimauit. ^e Nā & si ^f procurator meus in negotia mea impensurus, pecuniam mutuatus sine culpa eam perdiderit: [†] rectè cum hoc nomine mandati, vel negotiorum gestorū acturum.

De eo quod datur vicario, si in rem domini vertatur, agitur hac actione secundū eius naturam. si verò peculium ordinarij sit conuersum, respectu ordinarij habet hanc naturam: respectu domini naturā actionis de peculio. Bartolus.

Cum Stichus ^g vicario serui tui Pamphili contraxi. ^h Actio de peculio, ⁱ & [de] in rem verso ^k ita dari debet, vt quod vel in tuam ^l ipsius rem, ^{*} vel in peculium Pamphili ^m versum sit, comprehendatur, ⁿ scilicet ^o etiā si mortuo vel alienato Stichus agatur. ^p Quod si Pamphilo ^q mortuo agam: ^r magis est, vt quamuis Stichus viuat, tamen de eo quod in peculio Pamphili versum est, nō nisi intra annum quā is decessit, actio da-

k *De in rem verso*. quæ datur primo casu.

l *Tuam*. & tunc de in rem verso in solidū, non deducto eo quod domino debetur ab ordinario, vt in fi. huius. l. id autem quod ab eo vicario, sic: vt supra si pro patre. §. si domini.

m *Pamphili*. & tunc de peculio ordinarij. **f. Pamphili**. perpetuo viuo Paphilo: vt subiicit. similis est distinctio supra de neg. gest. si pupilli. §. sed si ego.

n *Comprehendatur*. & [†] Flo. quod petat.

o *Scilicet*. ad vtrūque casum se refert, scilicet siue in rem domini, siue in peculium ordinarij vertatur.

p *Agatur*. & post annum: quod euenit in casibus in glo. magna notatis.

q *Quod si Pamphilo*. ad dicendū quod sit perpetua. Accursius.

r *Agam*. quasi ex contractu, quem fingor fecisse cū ordinario. Acc.

s *Eius ordinarij*.

t *Credidissim*. vicario. Accursius.

u *De cuius peculio*. Pamphili. quasi cum eo cōtraxerim. §. eo. l. j. in fi. j. respon.

x *Agitur*. id est tractatur a nobis, dum tractamus de peculio ordinarij. vel propriè pone, quod agitur de peculio vicarij quod viuo vicario finit morte ordinarij: quia & hoc ipso moritur peculium, & incōmutabiliter, cū amodo ab ordinario peculium habere non possit: vnde finitur, & resuscitari non potest, licet de nouo vicarius quæreret peculium, quia a domino non ab ordinario id habere videtur quod de nouo quæreret.

y *Quando*. pro quia.

z *Et res*. scilicet versa in peculium ordinarij, quod videtur esse in peculio vicarij, eo quod ordinarius sit debitor vicarij per talem versionē: vt no. §. e. Marcellus. vel ea res. i. obligatio, in peculio. **f.** ipsius vicarij: quod etiā in idem recidit. Vel tertio referas ad proximū ea res. i. quæ iussu Paphili est credita. & ratio est ista, quoniā ea &c. & ad idē tendit semper. q. d. de peculio Paphili potest experiri intra annū, siue in peculium ordinarij versum sit, siue eius iussu contractum. nec ob. q̄ vicarius viuat. non enim potest agi de peculio vicarij. & quare? quia eius peculium mortuo ordinario cōpit esse nullum. quod dic vt. §. tit. j. l. j. §. merito. quod scilicet habebat per Pamphili constitutionem. secus si a domino.

a *Eius*. scilicet Stichi.

b *Maneat*. sed hinc non manet cum mortuus est ordinarius: vt dixi. arg. tamen contra. supra de senat. filiam. in fi.

c *Eadem ratio*. quia de peculio ordinarij, non de in rem verso cōtra dominum agi potest ex ficto contractu.

d *Debet*. scilicet Stichus, sic vt. §. si pro patre. §. si domini. Accur.

e *Vanius*. **CASVS.** Seruus mutuatus est pecuniam, vt in rem domini verteret. si tu pro eo fideiusseris, puta mutuatus est vt emeret frumentum ad alendam familiam domini: an de in rem verso, vel de pe. ages, quæritur. Et respon. quod de pe. cum nomine frumenti crediti teneatur de in rem verso. Viuianus.

f *Duntaxat*. scilicet nomine frumenti, & sic non est contra supra eo. l. iij. in fi. nam agit fideiussor de in rem verso. hinc pro pecunia, non pro frumento. Vel sol. vt ibi.

g *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

h *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

i *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

j *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

k *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

l *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

m *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

n *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

o *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

p *Idipsum*. scilicet frumentum. Accursius.

[†] Flo. perdidit.

^{*} Halo. vel in tuā. vel ipsius rem.

^{*} versatur. Flo.

a *Credita. i. commiserat sibi maritus tractare res suas familiares.*
b *Mulieris retinet. Ad hanc respon. non: vt supra de condict. in debi. si non fortem. §. si centum. & etiam nō retinet interim pro patre: vt. C. commoda. l. finali.*
c *Vtilem. id est efficacem, sed ad id non respon. an res possint retineri. Sed dic quōd non: vt. C. commo. l. sub prætectu.*

QVOD IVSSV.

Quia. §. de peculio, & de in rem verso diximus: ponit, Quod iussu: vt. §. de pecu. l. i. §. est autem. Acc.

Qua ratione exercitoria & institoria, eadē & quod iussu actio siue de iussu, vt scriptū est. l. vlt. in solidū datur, sed non ex cōtractu liberorū hominum qui nobis bona fide aut cōditionis cuiusdā iure non seruiunt, non ex cōtractu seruorū alienorum, licet ex horum etiam cōtractu illa cōpetant. Enim vero cōdici ei qui iussit potest etiam si sciens cum liberis suis cōtrahi iusserit. l. vlt. Pro socio, vt non sit mirū si etiā cōdici ei potest qui cum subiectis iuri suo personis cōtrahi iussit, qui vt institorem aut magistrū nauis preposuit. Cetera actiones honoraria, Tributaria, De peculio, De in rem verso, non competunt in solidum, nec ex earum causa cōdici potest. Cuiacius.

ERITO. CASVS.

M Si iussu tuo seruus contrahat, obligaris in solidum quod iussu, quia tecū quodāmodo cōtractū videtur, hoc in prima.

& nō refert iusseris per nuntiū, vel per epistolam, vel specialiter, vel generaliter. vnde si dicat dominus quōd velit quōd cōtrahat cum seruo suo, sufficit: nisi aliquid postea conueniat. hoc in secunda. Sed an re integra dominus possit reuocare iussu? Dicitur quōd sic: sicut est in mandato. hoc in tertia. [S E D.] Si pater vel dominus vt filij vel serui contrahant, mādauerint: tenentur quod iussu. Item si pater vel dominus subscripsit chirographo serui vel filij, tenentur quod iussu. hoc in secunda. Sed quæritur si pater vel dominus fideiusserint pro seruo vel filio, an teneantur? Dicitur q̄ non, quia fideiubēdo non interuenit vt dominus, sed vt quilibet extraneus fideiussorio nomine obligatur. hoc in tertia. Si verō inutiliter fideiussit, non tenentur quod iussu. & hoc in quarta. Si verō domin⁹ ratū habeat quod seruus, vel pater quod filius gesserit: tenentur quod iussu. & hoc in quinta. [S I P U P I L I V S.] Si pupillo iubente cōtrahatur cum seruo, non obligatur quod iussu, nisi autoritas tutoris interuenit. hoc in prima. sed, si is qui habet vsum fr. in seruo, iubeat: nunquid tenentur cōtrahēti quod iussu? Dicitur q̄ sic. hoc in secūda. Idem est in eo cui bona fide seruit & hoc in tertia. [S I C V R A T O R E.] Si iussu curatoris prodigi, & c. cū seruo eorū contrahatur, an teneatur? Et dicitur q̄ sic. & hoc in prima. An idem sit in procuratore vero? Et dicitur q̄ sic. & hoc in secūda. an hoc sit verū in procuratore falso? Et dicitur quōd non: sed ipse procurator tenentur. & hoc in tertia. Viui.

d *Qui iubet. sic & supra tit. j. l. j. respon. in fin. & accipe hoc siue iussus dirigatur ad seruum, siue ad contrahentes. Ideoque si dominus seruo liberam administrationem concessit, tenentur quod iussu. nam qualitercunque dominus vel ratihabitione vel subscriptione voluntatem circa contractus accommodet, tenentur quod iussu in solidum: vt ex verbis huius legis apparet, si tamen iussus fuit in re peculiari. at vbi in re dominica: si dirigatur iussus ad contrahentem cum seruo, habet locum actio mandati: vt C. manda. si tibi. sicque dixit. P. vnam non posse concurrere cum alia: sed Io. dicit quandoque concurrere, vt cum iussus ad con-*

trahentem dirigitur in re peculiari vel dominica, quandoque non concurrere, vt cum ad seruum dirigitur. Accursius.

e *Testato. id est coram testibus inter præsentes.*

f *Sive verbis. inter præsentes, siue testibus. sic infra man. l. j.*

g *Certa lex. id est pactum in contractu postea appositum, vel*

ta lex § aliquid prohibet. Sed ego quæro, an reuocare hoc iussu antequā credatur, possit? Et puto posse: quemadmodū^b si mā-

dasset, ⁱ & postea ante contractū contraria voluntate mandatū reuocasset, & me^k certiorasset. Sed & si mādauerit pater dominusve: videtur iussisse. Sed & si serui chirographo subscripsit dominus: tenentur^l quod iussu. Quid ergo si fideiusserit pro seruo? Ait Marcellus non teneri quod iussu. quasi extraneus enim interuenit. Neq; hoc dicit ideo quōd teneatur ex causa fideiussionis: ^m sed quia aliud est iubere, [aliud fideiubere.] Deniq; idē scribit, etsi inutiliter fideiusserit, tamen eum non obligari quasi iusserit. quę sententia verior est. Si ratū habueritⁿ

quis, quod seruus eius gesserit, vel filius: quod iussu actio in eū [†] datur. Si pupillus dominus^o iusserit: vtique non tenentur, nisi tutore auctore iussit. Si iussu fructuarij erit cum seruo cōtractū, item eius cui bona fide seruit: Marcellus putat quod iussu dandam in eos actionē. quam sententiam & ego probo. Si curatore adolescentis vel furiosi vel prodigi iubente, cum seruo contractum sit: putat Labeo dandā quod iussu actionē

trahentem dirigitur in re peculiari vel dominica, quandoque non concurrere, vt cum ad seruum dirigitur. Accursius.

h *Quemadmodum. ex hoc potest perpendi differentiam esse inter iussu & mandatū. nā si est simile, vt hīc, ergo non idem, cum nihil sit id cui idipsum simile est. Item ex eo quod subiicit, sed & si mandauerit, & c. & ex eo quod est. C. quod cum eo. l. etiam. & l. si mandator. & patet cui-libet, quia iussus importat necessitatem: vt institui. de Attili. tu. §. pe. Et nō prouerbiū: Rogatio domini, praeceptum est. sed mandatū, spontaneam obsequij præstationē, secundum Ioan. Item in eo quod hīc dicit de certioratione, est arg. cōtra infra de ma. vin. l. iij. §. j. & de acquir. hered. l. si quis. §. pater. Sed certē hoc dicitur hīc vt per hoc magis appareat aliquis transfessor mādati. nam & sine ea certioratione quod factum est non tenet, nisi in iudicio: vt C. de satisfda. l. vna.*

i *Mandasset. alicui libero.*

k *Me. cum illo libero contrahente: vt. C. de satisfda. l. j.*

l *Tenentur quod iussu. qui ergo subscribit, consentit. sic infra de pign. fideiussor. §. pater. Sed argu. contra. §. de pigne. ac. l. Gaius. & infra de rescin. vend. si Titius. Sed ibi errando subscripsit. Et sic est argu. hīc, quōd canonici subscribentes consentire videantur. Item quod si permiserit seruo rem peculiarem dare pignori, an teneatur quod iussu.*

m *Ex causa fideiussionis. ex ea causa bene tenentur: vt hīc, & infra titu. j. l. si domina. & supra de instito. in eum. §. tabernæ. Item nō. fideiubentem non videri consentire. Sed contra. C. de euic. l. exceptionem. in fi. Solu. ibi vt confirmando & approbando: hīc vt extraneus, vt hīc dicit. præterea & ideo ibi repellitur à vindicando, quia quem de euic. tenet actio, eundem agentem repellit exceptio: vt de euic. l. vindicantem. Item not. quōd si contra seruum vel filium pro domino vel pro patre fideiubeat: dominus & pater quasi iusserit potest quod iussu conueniri: vt infra de fideiuf. l. si dubitet. §. sed an. Accursius.*

n *Si ratum habuerit. scilicet tanquam pater, vel dominus: aliās non: vt infra. l. proximi. in fin. Et not. hīc quōd ratihabitio mandato comparatur: vt hīc, & infra de reg. iur. l. hoc iure. §. j. & C. ad Maced. l. fin. nisi in casibus quos dic vt supra dixi de inf. l. quid ergo. j. respon. non tamen agitur manda. vt supra de nego. gest. l. si pupilli. §. item quæritur. nisi in casu isto, vbi agitur quod iussu. Sed videtur quōd hæc ratihabitio non facit in solidum teneri: vt supra de nego. gest. l. si pupilli. §. sed si ego. quæ est contra. Sol. ibi contractum vel quasi ab alio extraneo factum habuit ratum, hīc à seruo. Item contra ad idem infra de admini. tut. Lucius Titius Gaium. sed ibi non agnouit pater, sed cōsensit, vt aliās consentit filio agenti, non tamen ideo se obligat: vt. C. de bo. quæ lib. l. fin. §. j. hīc autem vt se obligat, & c. Item contra supra tit. j. si res. §. quod seruus. Sol. vt ibi. Accursius.*

o *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

p *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

q *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

r *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

s *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

proprie pone in donatione si seruus donet, ex qua nō agitur quod iussu: vt supra de pac. l. cōtra iuris. §. si filius.

h *Quemadmodum. ex hoc potest perpendi differentiam esse inter iussu & mandatū. nā si est simile, vt hīc, ergo non idem, cum nihil sit id cui idipsum simile est. Item ex eo quod subiicit, sed & si mandauerit, & c. & ex eo quod est. C. quod cum eo. l. etiam. & l. si mandator. & patet cui-libet, quia iussus importat necessitatem: vt institui. de Attili. tu. §. pe. Et nō prouerbiū: Rogatio domini, praeceptum est. sed mandatū, spontaneam obsequij præstationē, secundum Ioan. Item in eo quod hīc dicit de certioratione, est arg. cōtra infra de ma. vin. l. iij. §. j. & de acquir. hered. l. si quis. §. pater. Sed certē hoc dicitur hīc vt per hoc magis appareat aliquis transfessor mādati. nam & sine ea certioratione quod factum est non tenet, nisi in iudicio: vt C. de satisfda. l. vna.*

i *Mandasset. alicui libero.*

k *Me. cum illo libero contrahente: vt. C. de satisfda. l. j.*

l *Tenentur quod iussu. qui ergo subscribit, consentit. sic infra de pign. fideiussor. §. pater. Sed argu. contra. §. de pigne. ac. l. Gaius. & infra de rescin. vend. si Titius. Sed ibi errando subscripsit. Et sic est argu. hīc, quōd canonici subscribentes consentire videantur. Item quod si permiserit seruo rem peculiarem dare pignori, an teneatur quod iussu.*

m *Ex causa fideiussionis. ex ea causa bene tenentur: vt hīc, & infra titu. j. l. si domina. & supra de instito. in eum. §. tabernæ. Item nō. fideiubentem non videri consentire. Sed contra. C. de euic. l. exceptionem. in fi. Solu. ibi vt confirmando & approbando: hīc vt extraneus, vt hīc dicit. præterea & ideo ibi repellitur à vindicando, quia quem de euic. tenet actio, eundem agentem repellit exceptio: vt de euic. l. vindicantem. Item not. quōd si contra seruum vel filium pro domino vel pro patre fideiubeat: dominus & pater quasi iusserit potest quod iussu conueniri: vt infra de fideiuf. l. si dubitet. §. sed an. Accursius.*

n *Si ratum habuerit. scilicet tanquam pater, vel dominus: aliās non: vt infra. l. proximi. in fin. Et not. hīc quōd ratihabitio mandato comparatur: vt hīc, & infra de reg. iur. l. hoc iure. §. j. & C. ad Maced. l. fin. nisi in casibus quos dic vt supra dixi de inf. l. quid ergo. j. respon. non tamen agitur manda. vt supra de nego. gest. l. si pupilli. §. item quæritur. nisi in casu isto, vbi agitur quod iussu. Sed videtur quōd hæc ratihabitio non facit in solidum teneri: vt supra de nego. gest. l. si pupilli. §. sed si ego. quæ est contra. Sol. ibi contractum vel quasi ab alio extraneo factum habuit ratum, hīc à seruo. Item contra ad idem infra de admini. tut. Lucius Titius Gaium. sed ibi non agnouit pater, sed cōsensit, vt aliās consentit filio agenti, non tamen ideo se obligat: vt. C. de bo. quæ lib. l. fin. §. j. hīc autem vt se obligat, & c. Item contra supra tit. j. si res. §. quod seruus. Sol. vt ibi. Accursius.*

o *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

p *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

q *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

r *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

s *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

t *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

u *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

v *Si pupillus dominus. id est, pupillus qui est dominus. & facit supra de insti. l. verum. & de tribu. l. iij. §. fin. Accursius.*

Dominus rogans precipit.

Flo. cos.

Subscribens an cōsentiat.

* Flo. gere. re.

A tio quod iussu, an cū alia concurrat.

a Idem & in vero procuratore. & facit supra de instit. l. cuicumque. §. fin. & l. fin. & infra l. proxi. j. respon.

b Actionem. mandati: vt infra l. proxi. in fine.

S tutoris.] CASVS. Si tutor iubet, vt cum seruo pupilli aliquis contrahat, & in vtilitate pupilli creditu fuerit: tenebitur pupillus quod iussu. hoc in prima. idē in ancilla & filia. [SI IVSSV.] Si iubeat aliquis vt cū alieno seruo cōtrahat: cū iussu seruo inutilis, nō tenebitur qđ iussu. Sed quid si seruus postea sit factus suus, quia eū redemerit, an cōualescat actio qđ iussu, quā ab initio nō tenuit? Dicit qđ nō. hoc in tertia. Vi.

c Esse dandā. facit. §. l. proxi. in. fi. & §. tit. j. l. pater. §. j. Accursius.

d Actio. vt. §. de pecu. l. & ancillarū. circa p̄ri.

e Quod iussu actione. i. hac actione quod iussu, nomine illius cōtractus quem fecit iussu meo: sed mandati teneor, cū tam dominus, quā quilibet alius p̄ seruo se obligare possit mandādo & fideiubēdo: vt. j. titu. j. si domina. & j. de act. empt. si seruus. §. fin. & facit ad hūc. §. j. de suspe. tut. l. iij. §. qđ si quid admisit. & §. de noxa. i. delictis. §. si extraneus. Accur.

D ominū.] CASVS. Si dominus iubeat, vt seruo mutuetur sub vsuris semissibus tenebitur cōsequēs quatenus iussit, & nō in plus. hoc in prima. Sed quid si seruus citra domini volūtatem prādia domini obligat, nunquid tenet pignoris obligatio? Dicitur quod non hoc in secunda. Viuia. **f** Obligauit. sed certē imō eo ipso qđ permisit pecuniā credi, & pign^r retineri potest. vt. C. ad

Mace. si permittente. quā est contra. Sol. ibi vtrūq; permisit, & pecuniā accipi, & pignus dari. vel distingue^a cū prācipit pater vel dominus dari pecuniā filiofa. vel seruo, vel etiā extraneo, an sit datū pignus: & tunc si sciat esse datū, cōfirmet: vt ibi, & j. quibus mo. pign. ta. contra. l. si gratuitam. j. respon. si ignorat, nō con firmat: vt hic. an postea datum fuit, & tunc non teneat, nisi & de hoc specialiter mandet: vt. d. l. si gratuitam. in fine. Accursius.

S i iussu.] CASVS. Si potestas Bonoñ. iubeat vt cū seruo ciuitatis contrahatur, an teneatur quod iussu? dicitur qđ sic. Viuia.

g Contractum. non in vtilitatem ciuitatis, aliās ciuitas teneretur: vt supra. l. ij. in prin. & ipse durante officio. quid postea? Respon. vt no. infra de admi. re. ad ciui. perti. l. ij. §. in eum.

h Possē. & facit supra eodem. l. j. §. finali.

S i dominus.] CASVS. Si dominus accepturus mutuū iusserit seruo vel nūtio numerari, an teneat quod iussu? dicitur qđ nō, quia eū seruo nō est contractū. hoc in prima. [SI VNVS.] Si tecū habeā seruū communē, & iussu tuo cōtrahat, tu solus teneberis. hoc in secūda. Si verō ambo iussimus, quilibet nostrū tenebitur in solidū quod iussu, quia similes sumus duob^m mādātib⁹. hoc in tertia.

i Numerari. vt nuntio.

k Non competit. cum sit cum domino vel patre verē contractum: vt hīc, & C. quod cum eo. l. si ex contractu.

l Solus. vt supra titu. j. l. si in rem.

m Mandātibus. qui tenētur in solidū, sicut & fideiussores plures:

in eos quorū seruus fuerit. Idē & in vero procuratore^a Sed si procurator verus nō sit, in ipsū potius dandā actionē^b idem Labeo ait.

Ex iussu tutoris datur quod iussu contra pupillum. Pau. de Cast.

II. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

S i tutoris iussu seruo pupilli creditū sit: puto, si ex vtilitate pupilli fuerit creditū, in pupillū esse dandam^c actionē quod iussit tutor. Si iussu domini ancillā, vel iussu patris filiaē creditū sit: danda est in eos quod iussu actio.^d Si iussu meo cū alieno seruo cōtractum fuerit, eūque postea redemero: quod iussu [actione^e] non tenebor: ne actio quē ab initio inutilis fuerit, euentu confirmetur.

III. VLPIANVS libro secundo Responsorum.

D ominū qui iussit semissibus vsuris seruo suo pecuniā mutuā credi, hactenus teneri, quatenus iussit: nec pignoris obligationem locum habere in his prādiis quā seruus non ex voluntate domini obligauit.^f

III. IDEM libro decimo ad Edictum.

S i iussu eius qui administratio ni rerū ciuitatis prepositus est, cū seruo ciuitatis negotiū contractum^g sit: Pōponius scribit, quod iussu cum eo agi posse.^h

Quando pater vel dominus erit principaliter cōtracturus per seipsum: licet iubeat dari seruo vel filio, non agitur quod iussu, sed agitur ac si secū esset contractus celebratus: & si ex pluribus dominis vnus iubeat, contra ipsum solum

vt. j. mādati creditor. §. duobus. & instit. de fideiuss. §. si plures. sed hodie mandatores & fideiussores pro parte tantū conueniuntur: vt in auth. de duo. re. col. vij. vel verius illa auth. loquit in pluribus reis principaliter pro se obligatis, nō in his qui sunt accessori in solidū obligationi alterius. **ADDIT.** No. ex hac. gl. qđ. auth. de duobus reis, non habet locū nisi in principaliter obligatis, nō in obligatiōe accessoria: quia tūc iura antiqua remanēt incorrecta. & cum hac gl. concor. insti. de fideicom. §. si plures. secundum Bald. hīc.

datur hęc actio. Pau. de Cast.

v. PAVLVS libro quarto ad Plautiū.

S i dominus vel pater pecuniā mutuā accepturus, iusserit seruo filiove numerari,ⁱ nulla quāstio est quin ipsi cōdici possit: imō hoc casu de iussu actio non competit.^k Si vnus ex serui dominis iussit cōtrahi cū eo, is solus^l tenebitur. sed si duo iusserunt: cū quouis in solidū agi potest: quia similes sunt duobus mandantibus.^m

Digestorum

seu Pandectarum liber sextusdecimus.

AD SENATVSCONSULTUM VELLEIANVM. TITVLVS I.

Per Velleianū mulieribus intercedētibus paratur actio, & in veterē debitorē restituitur seu instituitur actio. h. d. cū sequētibus, in quibus iuriscōsul. summauit totū titulū: & ponit hic casus in quib⁹ hic titulus locum non habet. Bar.

I. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

Velleiano senatusconsultoⁿ plenissimē comprehēsum est, ne pro villo^o fœminā intercederent. Nā sicut moribus ciuilia officia adempta sunt^p fœminis, & pleraque ipso iure non valent: ita multo magis adimēdū eis fuit id officiū, in quo non sola opera, nudūque ministerium earū versaretur: sed etiā periculū rei familiaris. Equū autē visum est, ita mulieri^q succurri, vt in veterē debitorē, aut in eū qui pro se constituisset mulierē reā,^r

Velleiano. Cuiacius.

Velleiano senatusconsulto.] CASVS. Cauetur ne mulier intercedat: quia sicut ei interdicitur publicum officium, eodē modo intercessio. vnde si intercedat pro aliquo animo nouādī, vt in se transferat obligationem, liberatur: & in veterem debitorem creditori restituetur vetus actio. Viuianus.

n Velleiano senatuscōsul. quod est. j. l. pxi. §. cuius senatuscō. & c.

o Ne pro villo. nisi in sex casibus: vt pro pecunia pro libertate danda: vt. C. eo. l. pe. Item pro dote: vt. C. eo. l. fin. Item si renuntiet: vt. C. eo. l. antiquæ. Item si decipiat, tenetur: vt infra eo. si decipiendi. Item si caueat secundò: vt. C. eo. si mulier. Vnde versus: Casibus in senis mulier spondendo tenetur. Pro libertate, pro dote, renuntiet, & si Decipiat, pretium capiat, caueatque secundò. Itē. vij. si in rem suam: vt infra eo. sed si cum. & l. aliquando. Item & viij. tenetur, vt si successit ei pro quo intercessit: vt infra eo. l. quāuis. §. planē si mihi. Accursius.

p Adempta sunt. vt iudicia: vt. §. de iudi. cū prātor. §. si. Item arbitria: vt. C. de arbi. l. fin. Item alia similia: vt. j. de reg. iur. l. ij. sed quādā potest habere, & ideo dicit pleraq; , vt tutelā filiorum: vt in auth. de here. ab intesta. §. ex his. col. ix. Item procuracionem parentis: vt supra de procura. l. fœminis. Accursius.

q Mulieri. animo nouandi intercedenti.

r Ream. cum ipsa non obligaretur.

AD SENATVSCONSULTUM VELLEIANUM.

Dicitur est. §. qualiter ex alterius contractu quis teneatur, nūc qualiter etiā ex suo teneatur propter Velleiani exceptionē. Acc.

Ad. S. C. Macedonianū diximus. §. ex Seneca quādā pecuniā deberi non exigi, & ex harū numero esse datas filiofa. contra. S. C. Macedonianū. Videtur nō

longo spatio sequi hic titulus, vt his adnectat etiā datas mulieribus contra. S. C. Velleianū alij crediturus scilicet vel ab eo qui alij crediturus erat, quo genere pro alio videntur intercedere. Sed & qualiscūq; alia intercessio sit, et S. C. occurrit, ne mulieres teneat. Intercessio est quoquo modo recipiat alienā obligationē veterem aut nouam. Et S. C. quidem Macedonianum factum est in p̄nam creditorū, Velleianum in gratiam mulierum. & illud longe seuerius. Ex duobus enim reis stipulandi, si vnus scierit, alter nescierit, ex causa S. C. Macedoniani vnus scientia alteri nocet, & creditor effectu ipso ius crediti amittit, & Macedoniana exceptio non parit conditionem indebiti, & Macedoniano filiofa renuntiare non potest. quod tamen omne longe aliter se habet ex. S. C.

Senatuscōsultū de intercessionibus vocat Martianus. l. qui exceptione. 40 §. de conduct. indeb.

a] No. huius gl. distiu. secundum Bal. & vide quod not. in. l. si gratuitam. alleg. in gl. nostra Bolo.

Mulier: Velleia. in multis casibus nō inuatur. Versus.

a Actio daretur. vt. j. e. l. quamuis. §. quotiens. &. §. si cum essem. etiam si creditor sciens eam accepit: vt. j. eo. quidam. Accur.

ET primo.] CASVS. Iure veteri succurrebatur mulieri tantum si propter maritū intercesserit: postea senatuscon. Velleiano succurritur ei siue pro marito siue pro alio intercessit: & illud senatuscon. non est sine commédatione. [O M N I S.] Siue re, siue verbis, mulier se obligat. vnde si pro aliquo intercedere videatur, sibi succurritur. [S E D E T S I M V L I E R.] Cōuenit me aliquis in iudicio, & mulier quādā se obtulit defensionis meæ, & condēnata est. quæritur, an ei subueniatur per senatuscō. Dicitur quod sic. Viuia.

b Pro viris. ideo specia liūs de viris fit mentio, quia ab eis faciūs amore decipiebantur: vt. j. de dona. inter vi. & vx. l. j. & ideo hodie hoc casu ipso iure non tenet quando pro viro fideiubet: vt in authē. vt nulli iudi. §. & illud quoq; &c. col. ix. Acc.

c sunt. subaudi, de eo quod &c. Accursius.

d Quod Marcus. quidā libri habent quæ, vt dicas, Verba quæ &c. Alij vt dicas, de eo quod &c. & est interpositio vsque illuc, quod ad fidei iustiones &c. vbi incipiūt verba senatuscō. sulti, secundum H.

e Quid de ea re. quærēdo à senatu.

f Censuerūt. aliās, consuluerunt. i. interrogauerunt dicti cōsules ceteros senatores, vt dictum est. Vel dic q; ipsi cōsules dederūt consiliū, quod ab aliis postea est firmatum. vel dic q; consuluerunt ceteri senatores respōdendo consulibus. Accursius.

g Dationes. cū ipsa accepit quod alius accepturus erat.

h Detur. l. quādo pro maritis intercedunt: vt in princip. huius legis.

i Cum eas. ad sequentia. Accursius.

k Arbitrari senatum. sciendum est subaudi. Accursius.

l seruetur. circa omnes mulieres: vt. j. eo. l. prima. j. respon. Accur.

m Laudata. Argu. pro allegantibus: vt. s. de origine iuris. l. j.

n Suppositis. l. mulieribus. Vel dic, senatoribus, qui quotidie propter mulieres intercedentes inquietantur: vt argu. C. qui potiores in pignore habeantur. l. fi. j. respon.

o Opitulatur. scilicet senatuscōsul. vt hic, & infra eodem. si decipiendi. &. C. eo. si sine. in fine. & ad idem. C. si mi. se. ma. di. l. ij. &. ij. & infra de distra. pi. l. mulier. &. s. eo. l. j. in fin. & infra de reg. tur. in eo. §. fina. & no. quod solo vno casu videtur decipere:

actio daretur. a magis enim ille quā creditor mulierem decipit.

Hic ponitur ordo qualiter deuentum est ad hoc senatuscon. & eius verba recitātur. & hoc dicit. Mulieri intercedenti paratur except. per senatuscon. Vellei. cuius verba hic referuntur. hoc dicit. Et not. hīc modum & ordinem in cō filio. Primò enim fuit proposita quæstio. Secūdo consulitur super ea. Tertio fit reformatio, & ita fiūt hodie reformationes. Bartolus.

II. VLP IANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

ET primò quidem temporibus diui Augusti, mox deinde Claudij, edictis eorum erat interdictumne fœminæ pro viris b suis intercederent. postea factum est senatusconsultum quo plenissimè fœminis omnibus subuentum est. cuius senatusconsulti verba hæc sunt, c Quod Marcus d Silanus, & Velleius Tutor consules verba fecerūt de obligationibus fœminarum quæ pro aliis reæ fierēt, quid t de ea e fieri oporteret, * de ea re [vniuersi] ita censuerunt. f t Quod * ad fidei iustiones & mutui dationes. g pro aliis, [pro] quibus intercesserint fœminæ, pertinet: tamen si antè videtur ita ius dictum esse, ne eo nomine ab his petitiō [fiat], ne ve in eas actio detur, h cum eas i virilibus officij fungi, & eius generis obligationibus obstringi non sit æquum: arbitrari senatum, k rectè atque ordine facturos [eos] ad quos de ea re in iure aditum erit, si dederint operam, vt in ea re senatus voluntas seruetur. l

Verba itaque senatusconsulti excutiamus, prius prouidentia amplissimè ordinis laudata: m quia opem tulit mulieribus, propter sexus imbecillitatē multis huiusmodi casibus suppositis n atque obiectis. Sed ita demum eis subuenit, si non callidè sint versatæ. Hoc enim diuus Pius & Seuerus rescripserunt. Nam deceptis, non decipientibus opitulatur. o Et est & Græcum Seueri tale rescriptū: τὰς ἀπατώσας γυναῖξιν τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου βουλῆς & βοηθεῖ. [id est Decipiētibus mulieribus senatusconsultum auxilio non est.] In-

hoc est quādo ipsa scit se non teneri, & creditor ignorat: vt infra eo. si decipiendi. aliās siue ipsa ignoret, & creditor scit, siue ambo ignorent: vt. j. l. vir vxori, siue ambo sciant, subuenitur ei. nec ob. hoc vltimo casu quia sciuit: quasi ideo videatur decipere creditorem, quia non videtur deceptus qui sciuit: vt. j. de act. empr. l. j. in fin. Accursius.

firmatas enim fœminarū, non calliditas auxilium meruit.

Verbum, intercedere, comprehendit omnem obligationem omnino quam mulier pro alio suscipit. Bartolus.

Omnis omnino obligatio senatusconsulto Velleiano comprehenditur, siue verbis, p siue re, siue quocumque alio contractu intercesserint. q Sed & si mulier defensor alicuius extiterit, procul dubio intercedit. Suscipit enim in se alie nam r obligationem: quippe cum ex hac re subcat condēnationē. f Proinde neque maritum, neque filium, neque patrem t permittitur mulieri defendere.

In hac. l. cum duabus sequen. ponuntur tres casus in quibus cessat senatusconsultum Velleianum. Bartolus.

C III. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

S Ed si eum defendat, qui damnatus regressum ad eam habeat, veluti cum venditorem hereditatis sibi venditæ, vel fideiussorem suum defendat: intercedere non videtur. u

Mulier intercedendo Velleiano iuuatur, si creditor intercessionē sciuerit: secus si ignorauerit. Item mulier soluens, vel donans, non iuuatur. hoc dicit: quam. l. no. quia limitat multū verba senatuscō. B.

D IIII. VLP IANVS libro vicesimonono ad Edictum.

S Ed si ego cum muliere ab initio contraxerim, cum ignorarem x cui y hæc factum vellet: non dubito senatusconsultum cessare. & ita diuus Pius & imperator noster rescripserunt. Proinde si dum vult Titio donatum, accepit à me mutuum pecuniam, & eam Titio donauit: cessat senatusconsultum. Sed & si tibi donatura, creditori tuo nummos numerauerit: non intercedit. Senatus enim obligatæ z mulieri succurre voluit, non donanti. hoc ideo, quia facilius se mulier obligat, quā alicui donat. a

Mulier rem suam agēs, Velleiano non iuuatur. Bartolus.

V. GAIVS libro nono ad Edictum Prouinciale.

iugalis: vt infra de donationibus inter virum & vxorem. l. j. vel sanguinis: vt infra de tu. & ra. distrahen. l. j. §. j. Vel scholaris in magistrum: vt infra de administratio. tuto. l. cum plures. §. j. Vel meretricialis: vt infra de dona. l. affectionis. Vel nisi ille sit diues, qui debet multum donare: vt in authent. de non alie. §. si minus. col. ij.

p Verbis. vel dicas hos contractus ab alio factos, sed mulierem intercedere: vel dicas ipsam eos fecisse p alio: vt. j. eod. quamuis. §. si cum essem. Accursius.

q Intercesserint. siue mulier intercedat alio primò contrahēte in hos cōtractus: siue ipsa sola cōtrahat pro alio: vt j. eod. l. quamuis. §. si cum essem. Accur.

r Alienā. ergo animo nouandi intercessit.

f Condemnationem. ergo se obtulit: vt. s. de procur. l. Plautius. aliās repellitur quia fœmina, nō quia intercedat.

t Neque patrem. nisi in casu: vt. s. de procur. l. fœminis. & in alio: vt infra de libe. cau. l. iij. Accursius.

S Ed si cum.] CASVS. Ego hereditatē vendidi mulieri: si creditores hereditarij me conueniant, & ipsa me defendat: ei non succurritur: cum si condemnatus fuero, regressum habeam contra ipsam. Viuianus.

u Non videtur. vt infra eo. l. aliquando. &. l. si pro aliquo. &. C. e. l. ij. &. s. qui satisd. cog. de die. §. j. Accursius.

x Ed si ego. Cū ignorare. subaudi, maxime. nā idem si scirē: vt. C. eo. si fœnebris. & facit infra eo. si mulier tanquam. &. l. bona fide. Accursius.

y Cui. id est pro quo amico suo. Accursius.

z Obligata. scilicet pro alio.

a Donat. est enim genus a mulierum auarissimū in donando: vt hic, &. C. de dona. ante nup. l. si à sponso. §. q; si spōsa. & infra de dona. inter vi. & vx. l. l. si stipulata. in fi. Idem & in maribus: vt infra de proba. l. cum de indubito. & instir. de dona. §. j. ibi, magis se quis vult, &c. nisi sit ibi affectio paterna: vt. C. de natu. li. l. fin. & de bo. quæ liberis. l. ij. Vel cō-

a] No gloss. qualiter gen^o mulierū est auarissimū & gl. etiam in hoc est not. quia ponit limitationes ad regu. illam, videlicet quod nemo præsumitur donare. fallit in casibus enumeratis in glo.

† Q. D. E. R. F. O. D. E. R. V. I. C. Vide Bapullam. Egnatium ca. 3. Rationum. * oportet, Flo. † consuluerunt Flo. * Iste text. est no. secundum Bal. ad hoc quod exceptions Velleiani possunt opponi per iudicē etiam sine petitiōne ipsi parit, hoc addito, quod exceptio hu iusmodi cōpetit mulieri: competit & fideiussori Bolog.

N *Ec interest. Numeret. vt. s. l. proximi. §. finali. & .j. eo. quamuis.*

§. planè si mulier.

b *Vendiderit. vt. C. eo. l. senatusconsultum. in fine.*

c *Alieno. animo donandi: vt. s. proximi. dixit.*

d *Esse. vt. repetat ab eo cui soluit, repetat tamen ab eo pro quo soluit si donatio nõ va-*

leat, quia viro: aliàs nec ab ipso.

S *fideiussores. CASVS.*

Filium alicuius mulieris, cū abesset & conueniretur, ipsum defendi. mulier mandauit duobus vt pro eo fideiuberent. an fideiussoribus succurratur, queritur. Et dicitur q̄ sic: quia mandauit mulier fideiussorib⁹ hoc: quādo actor sciuit mulierem mandasse. secus si ignorauit. An autē fideiussores si velint habere regressum contra mulierem mandātem, & ipsa excipiat, possint replicare? dicitur q̄ non: quia non possunt ignorare mulierē mandasse. habebunt autem acti. negotio. gesto. contra defensorē, cum facto eorum liberetur: & defensor filium conueniet. hoc dicit cum. l. sequen. Viuianus.

c *Si fideiussores. apud actorē scientem ex mandatorē matris eos intercedere iudicatum solui. Accursius.*

f *Vfuros. vt. h̄c, & infra eo. l. quamuis. §. in terdum. ibi, sed & si is, & c. & l. fin. §. si mulier ne ipsa. & C. eo. l. mulierem.*

g *Contemplatione. vnde*

pro ea intercessisse videtur: vt supra de nego. gest. l. si pupilli. j. respon. & §. sed si ego.

h *Ignorauit. paritur ignorant, non scienti: vt h̄c, & infra man. l. si fideiussor. & C. de euic. l. si fundum.*

i *Exceptionem senatusconsulti. quam fideiussores opponunt: vt supra. l. proximi. in fine.*

k *Vanquam. Exceptionis. Velleiani: vt. s. l. proximi. in fin.*

l *Non potest. vt. dicat se ignorare mulierem mandasse. Et sic no. quod nõ licet alicui in proprio facto errare: vt h̄c, & .j. locati. item queritur. §. si falso. & l. sed addes. §. j. & infra de acquir. here. cum falsum. sicut nec in rerum suarum qualitate: vt. C. de rescin. ven. l. quisquis maior. sed in alieno licet errare: vt. j. eo. l. antepen. & supra. l. proximi. in fin. & infra pro suo. l. fin. & infra de iur. & facti ignorantia. l. iij.*

m *Actionem. scilicet fideiussoribus. Sed quare non mandati contra eum agunt: vt. j. man. si pro te? Respon. non fideiusserunt eo presente. Vel dic. etiam si presente, non tamen videtur mandare: cum illud obtineat quod videtur mandare, quando in rem presentis fideiubet. primum verius est. nam h̄c bene fideiusserunt in rem presentis, vt quia iudicatum solui promiserat, vel se obtulerat: vt supra de procur. l. Plautius. aliàs nec hac actione teneretur: vt supra de nego. gestis. item si cum. §. finali. Item h̄c gestor recuperabit per eandem actionem nego. gest. à filio absente: vt infra iudi. sol. l. iam tamen. §. in hac. & facit ad hoc responsum. j. man. l. si fideiussor. §. finali. & supra si cer. pet. si me. & supra de nego. gest. l. quæ vtiliter. in fin. legis.*

n *Mandati causa. id est obligatio mandati qua tenetur mulier, fit irrita per senatusconsultum. & ita hæc est ratio quare non teneatur mulier, quia tenetur defensor. & est alia, vt subiicit, quare teneatur defensor.*

o *Senatusconsultum. quam opponunt fideiussores.*

ff. Vetus.

p *Liberatur. defensor. Accursius.*

Q *Vanius. CASVS.* Si mulier pro alio pignus obliget, ei succurritur. si autem crediderit, & pignus restituat, ei nõ succurritur. [SI MULIER.] Si tutori distrahenti fundum pupilli mater ei indemnitate[m] promisit: non subuenitur, quia fideiubere non videtur. [INTERDVM.] Mulier pro me intercessit apud Titium, & ei debitorē suum delegauit. Dicitur quod habet repetitionem vt debitor eius liberetur, & sibi restituatur ac si soluisset pecuniam indebitam. si autē delegatus mulieris debitor non erat, & conueniatur: habet exceptionem. [PLANE.] Mulier intercedere volebat, sed non intercessit, sed delegauit debitorem suū. non ei subuenitur, neque delegato: quia si donandi animo creditori alicuius numerasset, senatuscō. non iuuaretur ad repetendum. si autem eum delegauit qui debitor non erat, conuentus ille habebit except.

facti non potest ignorationem prætere. Sed non erit iniquum, dari negotiorum gestorum actionem in defensorem, quia mandati causa per senatusconsultum constituitur irrita, & pecunia fideiussoris liberatur.

Liberatio pignoris nõ est intercessio. Bartolus.

VIII. VLPPIANVS libro vicesimo nono ad Edictum.

Q *Vanius pignoris datio intercessionem faciat, tamē* Iulianus libro duodecimo Digestorum scribit, redditionem pignoris, si creditrix mulier rem quā pignori acceperat, debitori liberauerit, non esse intercessionem.

Si mulier alicui promittit indemnitate[m], non est intercessio. Bartolus.

C Si mulier interuenerit apud tutores filij sui, ne hi prædia eius distraherent, re indemnitate[m] eis & pmiserit: Papinianus libro nono quaestionum nõ putat eam intercessisse: nullam enim obligationē alienam recepisse, neque veterem, neque nouam, sed ipsam fecisse hanc obligationem.

Mulier iuuatur Velleiano aduersus primum creditorē, & aduersus eum cui est delegata, licet Marcellus aliter distinxerit. Bartolus.

D obligationem. [MARCELLVS.] Mulier fideiussit pro Titio. postea ego mulierem liberaui acceptil. an mihi nihilo minus detur actio contra Titium? Dicitur quod sic. Si autem mulier soluerit, & postea repetere non possit solutum: certè principalis debitor liberatur. Sed pone ibi, sed cum, mulier fideiussit pro Titio in tali casu, quod si soluerit, non possit repetere. creditor accepto tulit huic mulieri. queritur an reus releuetur? Et respō. quod sic. [QUANQVAM.] Eramus duo rei credendi, Titius scilicet & ego. mulier fideiussit apud me tantum pro reo. queritur an Titio sit restituenda actio contra debitorem principalem sicut mihi? Et dicitur quod solum mihi, & non Titio. [SI MULIERI.] Titius creditor habuit Mæuium debitorem. Berta fideiussit pro Mæuio apud Titium. postea Titius exitit huic Berta heres, an nihilo minus possit agere vt sibi restituatur act. in Mæuium? Et dicitur quod sic. ratio est in text. Item nec hoc debitum computaretur in Falcidiam. Sed pone quod mulier successit debitori pro quo fideiussit. an in eam detur actio? Dicitur quod sic, scilicet actio restitutoria vel directa, quæ dabatur contra debitorē. [SI CVM ESSEM.] Subieci mulierem quæ à te accepit mutuum pecu. cum ego vellē accipere. postea intercessi. mulieri succurritur, nõ tibi cōtra me datur restitutoria, sed perinde obligor, & eodem genere obligationis, quo ipsa: vnde potius institoria quàm restitutoria competit. Cætera sunt plana vsque ad. l. aliquando. in. §. de pignoribus. Viuianus.

Q *Faciatur. vt. quando mulier rem suam obligat pro alio: vt h̄c, & C. eo. senatusconsultum. §. j. & l. si sine. §. j.*

r *Intercessionem. imò est gratificatio quædam, & ideo valet: vt supra eodem. sed si ego. §. finali. & C. eodem. l. etiam. & l. iubemus. Accursius.*

f *Alienam. sic & infra eo. si mulieri soluero. & ita tenetur mulier hoc casu. Sed contra. C. e. si mater. §. j. Sol. refert an promisit*

ddd

indemnitatem pupillo de eo quod debet vel debet tutor: vel e contra promisit tutori de eo quod debet vel debet ei pupillus: & in vtroque predictorum est intercessio, & sic non tenetur, vt in cōtraria lege. aut promisit tutori indemnitatem de eo quod debet vel debet pupillo, vel e contra promisit pupillo indemnitatem de eo quod debet vel debet tutori, & in vtroque istorum tenetur, & cessat Velleia. vt hīc, & C. e. d. l. si mater. j. respō. & j. eo. ti. tutor in princ. vnde per senatusc. tollitur contrarium.

a Pro secundo. propria nomina sunt. & dic casum, q̄ mulier prima & secunda vice intercessit animo nouandi, & quod non erat mulier ex aliqua causa alicui eorū obligata, & ideo cuiuslibet in suū debitorem restituitur actio: vt hīc, & C. eo. si mulier. & hoc dicit Iulianus. at Marcel. in secunda interuentione distinguit, vtrū dominus primus delegauit mulierē. s. quasi debitrice ex prima interuentione. nec enim aliter fit delegatio, nisi cum quis vt debitor meus me volente promittit. an vero non sit delegatio facta, sed ipsa mulier animo nouandi promisit quod debebat dominus primus, & ita ipsi nihilo minus remansit ex prima interuentione, licet inutiliter, obligata, & primus est liberatus: in primo casu non habet exceptionem, quia non alienum, sed suum onus subiisse videtur, quia per delegationem releuatur à prima interuentione facta, licet inutiliter, & ex ea nata fuit obligatio, & ita leuamē ex ea delegatione mulier cōsequitur. In secundo habet exceptionem Velleia. quia onus ipsius debitoris suscepit, & tantum onus, id est nullum leuamē, quia ex prima causa ipsa nihilominus remansit obligata. sed licet in primo casu nō habeat exceptionem contra creditorem primi, tamen contra primum habuit actionem vt liberetur, vel si soluerit, vt habeat quod soluit. Huius casus positioni nihil obstat, nisi q̄ in litera est, in prima fideiussione. debuit enim dicere, in secunda. sed in libro Io. est in prima, & ita planū est. q. d. in fideiussione quam fecit primo. Vel dic q̄ prima non notat ibi prioritatem, sed est adiectiuum illius proprii nominis, scilicet Primi, vt ab Albrico Albricano: ac si diceret, in fideiussione Albricana. distinctionem vero Marcel. non approbo, sed Iulia. dictū sic: vt probatur. j. eo. l. vir vxori. j. respō. & j. de noua. & delega. l. doli ma. ex. §. diuersum. Ioan. & cetera quæ sunt contra me. vel si velis dicere Marcel. benè dixisse: pone q̄ mulier erat suo nomine secundo obligata. si ergo pro secundo animo nouandi promisit, adhibetur distinctio Marcel. & ita propriè ponitur, in prima fideiussione. & fortè potest esse verum, quod differentia est inter eos casus quos distinguit Marcel. vt in primo casu quem posuit, sit intercessio, in secundo non. sed ego nescio quis fuerit profecutus eam distinctionem respōsionis. l. scilicet vt cum quasi & c. certè eadē ratione potuit respondere, nulla est intercessio, vbi dixit, vna est intercessio. nam si vera debitrice est à secundo delegata, non est intercessio, & cum effectu tenetur primo. ergo eadē ratione si primus eam velut debtricem delegauit, non est intercessio: & cum effectu tenetur: nisi dixeris subterfugiēdo, quod loquitur vbi secundus delegauit eam quasi debtricē: primus verò non tāquam debtricem, sed quasi extraneam rogauit eam vt animo nouandi promitteret quod debebat ipse. & ita hīc est secunda tantum intercessio, non autem delegatio. vnde mulier tāquam quilibet fideiussor, scilicet vt cum condemnata est, vel ante condemnatio-

nem, in quibus casibus licet: vt. C. man. si pro ea. & secundum hoc illa verba, sed cōdemnata, & c. non referuntur ad eum casum vbi est delegata vt debitrice. tunc enim condicere non potest cum se obligauit pro primo, aliàs sine non. vel agit antequā soluat, quia animo nouandi intercessit. Azo.

Interdum intercedenti q̄ mulieri & conditio competit, puta si contra senatusconsultum obligata debitorem r̄ suum delegauerit. Nam hīc ipsi competit conditio: f̄ quemadmodum si pecuniam soluisset, condiceret. Soluit enim r̄ & qui reum delegat. Sed si is qui à muliere delegatus est, debitor eius non fuit, exceptione senatusconsulti poterit vti: ū quemadmodum mulieris fideiussor. x̄

Planè si mulier intercessura 7 debitorem suum delegauerit, senatusconsultum cessat: quia & si pecuniam numerasset, z̄ cessaret a senatusconsultum. Mulier enim per senatusconsultum releuatur: b̄ non quæ deminuit c̄ restituitur. Sed si eum delegauerit, d̄ qui debitor eius non fuit. fraus senatusconsulto facta videbitur, & ideo exceptio datur. ē

Hic loquitur de alio remedio iurisconsultus: & dicit quod muliere exclusa actio restituitur in veterem debitorem, licet liberatus sit cōtēplatione obligationis suscipiendæ per mulierem. Barto.

Quotiens pro debitore intercesserit mulier, datur in eum pristina actio, f̄ et si ille prius ac-

nam ponit eam efficaciter teneri, vnde nō agit ex beneficio Velleia. sed iure communi, vt dixi. vel agit antequā soluat, quia animo nouandi intercessit. sed secundum alium, quando vis tueri Marcel, dices loqui eo casu quando est intercessio. & prætextu Velleia. petit liberari, vel repetit. Accursius.

o Poterit. vt. C. de condic. inde. l. si citra vllam. & j. de fideiuss. qui debitorem.

p Liberationem. quandiu steterit in obligatione.

q Interdum intercedenti. scilicet tantum, non etiam soluenti. Acc.

r Debitorem. vel aliàs non debitorem.

f Conditio. incerti, vel sine causa, vt delegatus liberetur: vt. C. de condic. indebiti. si citra. vel verius dic. pecuniam: vt subiicit.

r Soluit enim. id est soluere fingitur: vt infra man. l. inter causas. §. abesse. & j. de ver. signi. l. verbum exactæ. & j. de fideiuss. qui debitorem. Accursius.

u Poterit vti. Arg. contra. j. de noua. l. si non debitorem.

x Fideiussor. quem constat iuuari: vt hīc, & C. eo. mulierem.

y Intercessura. non tamen intercessit: vt differat à superiori casu.

z Numerasset. s. non ex intercessione, aliàs contra: vt. §. proxi. §.

a Cessaret. quia non est intercessio.

b Releuatur. contra intercessionem.

c Deminuit. donando: vt supra eo. titu. sed si ego.

d Delegauerit. mulier quæ non intercesserat.

e Datur. vt. C. eo. si vxor. diligenter ergo no. an mulier intercesserit, vt detur ei conditio, siue soluerit, siue delegauerit suum. vel non suum debitorem. Sed si quæras, an delegato detur exceptio? distingue an fuerit debitor, vt tunc non habeat, alioquin habeat. vbi autē erat intercessura, sed non intercessit, siue soluerit, siue suum debitorem delegauerit, non iuuatur, nec etiam delegatus. sed si non suum, videtur fraus facta senatuscon. cum ipsa fuerit intercessura, & nō intercessit. vnde creditori, quia in fraudem fecisse videtur, obstat exceptio. Accursius.

f Pristina actio. quia fuit acceptilatione sublata. sic infra eo. sed si pro aliena. & C. eo. si mulier. & supra eo. l. j. in fine.

b Et aduersus eum. scilicet primum restituendam creditori suo.

c Agatur. in secunda intercessione mulieris.

d Ab initio. cū se obligauit pro primo.

e Locū. scilicet primi.

f Et onus. scilicet tantum, non leuamen. Ac.

g Creditor. primi.

h Delegata est. pro primo apud creditorem eius. nam illa delegatio qua se mulier vt debtricem obligauit, non est intercessio, secundū Marcellum.

i Vna sit intercessio. pro secundo apud primū. Accursius.

k Proinde. loquitur auctor legis. Accu.

l In prima. sed in libro Ioan. est, in primi. & tunc planum est. aliàs, in prima: & tunc exponit modo dixi in glossa magna. **ADDITIO.** Prius corruptè legebatur, in prima fideiussione, ad quod respicit gloss.

m Non daret. scilicet contra creditorem primi. Accursius.

n Vel ante condemnationem. scilicet in aliis casibus in quibus agit fideiussor antequam soluat: vt. C. mā. si pro ea.

a *Liberatus*. hoc prius acto quod Berta mulier detur: sed infra proximi in genere dandus erat promissor: vt C. eo. si mulier.

b *Expromissorem*. sic in genere, sed in superiori. §. expressit mulierem. Accursius.

c *Condici*. vel ipsum debitum quando purum erat, aliis vt se reponat in obligationem: vt. §. de condic. cau. data. l. si quis accepto tulerit. Accursius.

T Dic rationem a text. quia qui promittit aliquid facere, debet ita facere quod de iure valeat concor. l. si noui. §. de here. v. & l. qui satisf. dare. ff. de fideiuss.

d *An talem det*. verba enim cum effectu sunt accipienda. Ioan. vt supra qui satisf. cogā. de die. §. j. & l. quoties. & ne quis eum qui in ius vo. l. si per alium. §. docere. Accur.

e *Actio utilis*. scilicet restitutoria danda à lege. Accursius.

f *Conditio*. l. sine causa de iure comuni, vel certi condic. sed in superiori. §. secus est.

g *Dimisit*. sic infra de rebus eorū, si fundus. Accursius.

h *sed cum*. scilicet cū hoc sit q̄ releuetur, vt dictum est, sequitur & tunc q̄ mulieri & c. vt sic hæc duo paria sint. & dic, nō posset repetere si solueret quādo in rem suā fideiussert, vel quando animo decipiendi, vel in similibus vbi cessat Velleia. vt dixi. §. eo. l. j. in prin.

i *Non possit*. in superiori proximo casu dictum est à simili & c.

k *Quanquam in omnes*. scilicet reos debēdi: vt infra eo. l. si pro vno.

l *Ei soli*. sed quare non alteri sicut in omnes? Respō. quia nō amittit alius actionē ex receptione mulieris, sed liberatio per nouationem facta vni, prodest omnibus: vt. §. de duob. reis. l. ij. & §. de pacti s. l. si vnus. §. j.

m *Non possit*. quod videtur, cū creditor debitori successerit, & sic obligatio sit extincta: vt. §. de solu. l. Stichū. §. aditio.

n *Non obligata*. l. maxime, vt. §. de fideiuss. heres. §. quid si idem.

o *In Falcidia*. id est in ratione Falcidiæ.

p *Imputabitur*. contra legatarios: vt dicat, primo deducam quod mihi debuit defuncta, & ex reliquo præstabo relicta. non enim efficax erat debitum: alioquin secus: vt. §. ad le. Fal. cum emptor.

q *sed ex directa*. Sed nonne sublata est accessoria, cum hæc success.

ceptilatione liberatus **a** sit, quā mulier intercesserit.

Paria sunt nullum dare expromissorem, vel dare mulierem. h. d. iste. §. Bartolus.

Si conuenerit **†** cum debitore, vt expromissorem **b** daret, & acceptum ei latum sit, deinde is dederit mulierem, quæ auxilio senatusconsulti munita est: potest ei condici, **c** quasi non dedisset. Quid enim interest, non det, an talem **d** det? Non erit igitur actio **e** utilis ***** necessaria: cū cōdictio **f** cōpetat.

Acceptilatio facta fideiussori inutiliter obligato nō liberat debitore, sicut nec solutio, nisi sic solueret q̄ repetere nequeat. Bar.

Marcellus quoq; scribit, si mulieri post intercessionem accepto tulerit creditor, nihilo minus restitutoriam actionem ei dari debere. Inanem enim obligationē dimisit. **g** Si mulier post intercessionē sic soluerit, ne repetere possit: iuste prior debitor actionem recusat. Sed cum **h** releuetur reus, si mulier sic soluit, vt repetere non possit, **i** & cum ei mulieri quæ repetere non poterat si soluisset, accepto tulit creditor, similiter releuetur reus.

Muliere subducta actio restituitur in eos omnes qui per eius obligationem fuerunt liberati, non autem omnibus. Bar.

Quanquam in omnes **k** qui liberati sunt restituitur actio, non tamen omnibus restituitur: vtputa duo rei stipulandi fuerūt: apud alterum mulier intercessit. ei soli **l** restituitur obligatio, apud quem intercessit.

Si creditor succedit mulieri, nihilo minus actio restituitur in veterem debitore. sed si mulier debitori, non est restitutio necessaria. Bartolus.

Si mulieri heres extiterit creditor, videndum an restitutoria vti non possit. **m** & ait Iulianus libro duodecimo restitutoria eū nihilo minus vsurū. non immerito: cum non obligatæ **n** cum effectu successerit. Deniq; in Falcidia **o** hoc æs alienum non imputabitur. **p** Planè si mihi proponas mulierem veteri debitori successisse, dicendum erit restitutoria eam conueniri posse: sed & directa **q** actione. nihil enim eius interest, qua actione conueniatur.

Muliere ab initio cum alio con-

ff. Verus.

cedit debitori: vt. §. de fideiuss. heres. §. j. Respon. non: quia hinc animo nouandi intercessit, & sic erat vtraque principalis, & ideo durat vtraque: vt. §. de duobus reis. si reus. Accursius.

trahente actio restituitur in veterem debitorem. Bar.

Si cum essem tecum contracturus, mulier interuenerit, vt cū ipsa potius contrahā, videtur intercessisse: quo casu datur in te **r** actio. quæ instituit **†** magis quā restituit obligationem: vt perinde obligeris eodem genere obligationis, quo mulier est obligata: verbi gratia si per stipulationem mulier, & tu quasi ex stipulatu conueniaris.

Muliere subducta actio non restituitur in eum qui ab initio non potuit obligari ipso iure vel in effectu. Bartolus.

Illud videndum est, si mulier pro eo interuenit, qui si cum ipso contractum esset, non obligaretur, **c** an hac actione ille debeat teneri: vtputa si pro pupillo intercessit, qui sine tutoris auctoritate non obligatur. Et puto non obligari **u** pupillū, nisi locupletior factus est ex hoc contractu. Item si minor viginti quinque annis sit, pro quo mulier intercessit, **x** in integrū restitutionem poterit implorare: **y** vel [si] filius [familias] cōtra senatusconsultum **z** contracturus **a** est.

IX. PAVLVS libro sexto Regularum.

S Ed si pro alieno seruo intercedat: **b** quemadmodum in patre familias priorem reum restituitur actio, **c** ita in dominum quoque restituenda **d** erit.

Restitutoria actiones & institoria dantur contra heredem, & in heredem. Bar.

X. VLPPIANVS libro vicenonimo ad Edictum.

HÆ actiones **c** quæ in eos pro quibus mulier intercessit dantur, & heredibus & in heredes & perpetuo competunt. **f** habent enim rei persecutionem. cæteris quoque honorariis successoribus dabuntur, & aduersus eos.

Mulier non habet Velleianum, si creditor ignorauerit eam intercedere. Bar.

XI. PAVLVS libro trigensimo ad Edictum.

S I mulier tanquam in vsus suos pecuniā acceperit, alij creditura, non est locus senatusconsulto. alioquin nemo cum fœminis contrahet, **g** quia ignorari potest **h** quid acturæ sint.

XII. IDEM libro sexto Brevium.

I Mō **i** tunc locus est senatusconsulto, cum scit creditor eam intercedere. **k**

r *In te*. pro quo est accepta pecunia.

f *Instituit*. vt. §. eo. l. j. in fin. & §. eo. l. quidā. & C. eo. l. senatus.

r *Non obligaretur*. scilicet propter solū contractū, nisi quid peruenisset ad eum, vel dolo fecisset: vt. §. de posi. l. j. §. an in pupillum. Accur.

u *Non obligari*. sed institoria. nam restitutoria eos omnino credo conueniri posse.

x *Intercessit*. prædicto modo.

y *Implorare*. contra institoriam.

z *Senatusconsultū*. scilicet Macedo. Accur.

a *Contracturus*. & mulier contraxit. nam exceptionem habet filiū, & ideo non tenetur institoria, nec restitutoria, sed nec mulier tenetur in prædictis casibus. Accursius.

b *Ed. si. Intercedat*. animo nouandi.

c *Actio*. vt. §. l. proximi. §. quoties. & §. j. e. si mulier contra senatuscō.

d *Restituenda*. scilicet de pecu. vel de in rem ver. vt. §. eo. l. fin. in fin. secundum Azo.

e *Ac actiones*. scilicet institoria & restitutoria. Accur.

f *Competunt*. id est cōpetere possunt. nam si primò erat tēporalis, & talis restituitur: vt supra de mino. l. fin. & infra. e. debitor. §. si p. eo. & idem not. §. de capi. de. l. j. in fin. & §. de exerci. l. si tamen. in fine. Accur.

g *Si mulier. Contrahet*. bona ratio, vt supra de minori. quod si minor. §. non semper. & l. & si sine. §. idē faciunt. Accur.

h *Potest*. & iuste in alieno facto: vt. §. pro suo. l. fin. in fi. Accur.

i *Mō*. non est locus quando creditor ignorat quid actū sit, imò cum scit fraudem committendo, vt si alij daturus erat, & mulier intercessura, magis eligit mulieri dare daturæ alij postea. Accur.

k *Intercedere*. scilicet sic mutuum ipsa accipiendo, vt alij det. **A** *Liquando*.] **C** *ASVS* in. §. de pignoris. Certum est quod mulier iuuatur, ddd ij

† quia actio omiſſa non ſit vel obligatio, ſed non contracta propter interceſſionē mulieris. L.R.

actio in veterem debitore restituitur. sed an creditor hypothec. habeat, quæritur. Et dicitur quod sic. [SI SVB CONDI- TIONE.] Fideiussit mulier sub condi. vel in diem. an penden- te condit. creditori restituatur actio in veterem debitorem? Et dicitur quod sic. Viuianus.

a Alienam. aliena di- citur, quia heres tantum conuenitur à credito- ribus: sed sua, quia ipse tenetur ei reddere: vt C. de here. ven. l. ratio. sic & vxor dicitur domi- na ratione futuræ spei, & tamen non est domi- na cõstante matrimo- nio: vt C. de iure dot. in rebus. & institui. qui- bus alie. licet. in princi. & facit. j. quando ap- pel. fit. l. j. §. in propria. & C. eod. l. ij. & §. eod. l. sed si eum.

* Expromis- for est, non fideiussor, sed qui pro alio obligat principaliter, cum is obli- gatus non sit, vt alibi. l. & c. legat. §. ser- uus. de dolo. † Transcri- bere, est ius nostrum in al- lium trãsserre: vt transcribere fundum. i. iure cesso tradere. Bud. in l. si virvxo ri. j. de prã- scri. verbis.

b Intercedat. scilicet qui promisit iudicatum solui: & mulier pro eo: vt. §. qui satisf. cog. de die. §. j.

c Noua actio. M. alia quam prima.

d Vtilis sit. Sed cum sit facta nouatio, quare non est pignus libera- tum: vt j. de noua. l. no- uatio, & arg. j. de reg. iur. cum principalis. & l. nihil. & C. etiam ob chiro. pe. pi. te. pos. l. j. & j. de solut. cum quis sibi. §. si? Respon. prin- cipalis directa obliga- tio sublata est. aliã enim non daretur resti- tutoria: sed tamen cõ- tinuo & sine aliquo interuallo restitutoria est à iure subrogata: vt j. eod. l. debitor. §. j. Cum ergo semper du- rauerit principalis obli- gatio, siue directa, siue restitutoria, non est sublata hypothecaria, quæ habet suas condi- tiones: vt hinc, & j. de pignori. grege. §. etiam si. & j. de exceptio. rei iudi. l. pen. in fine. nec ob. quod de nouatiõe opposui: quia illud est quando nouatio effi- caciter tenet: hinc non, cum non desierit esse obligatus directa vel utili. Vel dic in vtraq; idem: quod est verius: & hinc dicit vtilem hy- pothecariam dari. Ac.

e si sub conditione. pro alio pure obligato.

f Quo enim bonum est. Bonum quidem esset debitori, cum inter- rim non conueniretur: sed dicitur non esse bonum, ideo quia si conditione extante non conueniretur, expectaretur conditio: vt supra si cer. pen. pecuniam. & infra de fideiuss. l. penult. Sed cum hic foret conueniendus etiam existente conditione, non est bo- num, id est iustum ei dare dilationem. Et sic not. non expectari cõditionem. sic & aliã. j. de libe. & post here. insti. l. posthuma. & de iniust. test. l. nam & si. & infra eod. debitor. §. j. Sed argu. contra. j. de ædilitio edict. bouem. §. sed si sub conditione, & in- fra man. si mandauero. j. respon. & infra quando dies legati ce- dit. l. cum illud. & l. huiusmodi.

g Omnimodo. etiam si extet conditio. Accur.

Si obligatio in effectu spectat ad mulierem: licet sit intercessio, Velleiano non iuuatur. Bar.

XIII. GAIUS libro nono ad Edictum Prouinciale.

A Liquando licet aliena^a ob- ligationem suscipiat mulier, non adiuuatur hoc senatuscon- sulto: quod tum accidit, cum pri- ma facie quidem alienam, re vera autem suam obligationem suscipiat: vt ecce si ancilla ob pactio- nem libertatis expromissore^a da- to, post manumissionem id ipsum suscipiat, quod expromissor de- beat: aut si hereditatem emerit, & æs alienum hereditarium in se transcribat: † aut si pro fideiussore suo intercedat.^b

Nouatio quæ in effectu non va- let, non perimit ius pignoris. Bar.

De pignoribus prioris debitoris non est creditori noua actio^c opus: cum quasi Seruiana (quæ & hypothecaria vocatur) in his utilis sit: ^d quia verum est conuenisse de pignoribus, nec solutam esse pecuniam.

Frustra expectatur cõditio, cuius cœntus nihil operatur. Bar.

Si sub conditione^e vel in diem mulier pro alio intercesserit: etiã pendente cõditione, volenti cre- ditori cum priore [debitore ex- periri,] actio danda est restitutoria. Quod enim bonum est^f expe- ctare conditionem, vel diem, cum in ea causa sit prior iste debitor, vt omnimodo^g ipse debeat suscipere actionem?

Muliere subducta restituitur actio in veterem debitorem, & in eius fideiussorem. Bar.

XIII. IULIANVS libro duode- cimo Digestorum.

S mulier contra senatuscõsul- tum intercesserit, æquum est non solum in veterem debitorem, sed & in fideiussores eius actionem restituui.^h Nam cum mulieris per-

A S mulier.] CASVS. Titius tenebatur mihi in decem, & habebat fideiussorem: & promisit mihi mulier animo nouandi & li- berandi Titium: an restituta mihi actione in Titium, restituatur in fideiussorem? dicitur quod sic. Viuianus.

h Restitui. vt supra eod. sed si pro alieno.

sona subtrahatur creditori pro- pter senatusconsultum: integra causa pristina restituenda est.

Si mulier promittit alium ratum habiturum quod ipsa gessit, non iuuatur Velleiano. Bar.

XV. IDEM libro quinquagesimo pri- mo Digestorum.

S mulieri soluero id quod tibi debebam, & ab ea ratam rem te habiturum stipulatus fuero, & fortè te ratum non habete, agere ex stipulatu instituo: exceptio senatusconsulti quod de interces- sionibus fœminarum factum est, non proderit mulieri. Non enim videri potest alienam obligationem re- cusare, cum maneam debito obli- gatus, & ipsa de lucroⁱ agat, ac potius reddere cogatur quod non debitum acceperat, quam pro alio soluere.

Mulier non iuuatur Velleia si de- bitor sibi soluit quod promisit. Bar.

XVI. IDEM libro quarto ad Vrseum Ferocem.

S mulier contra senatuscõsul- tum Velleianum pro me inter- cessisset^k Titio, ^l egoque mulieri id soluissem, & ab ea Titius eam pecuniam peteret: exceptio huius senatusconsulti non est profutura mulieri. neque enim eam pericli- tari, ^m ne eam pecuniam perdat: cum iam eam habeat.

Mulier & fideiussor eius Velleia- no iuuatur: & in primum debito- rem actio restituatur. Bar.

Si ab ea muliere[†] quæ contra se- natusconsultum intercessisset, ⁿ fideiussorem accepissem: Gaius Cassius respondit ita demum fi- deiussori exceptionem dandam, si à muliere rogatus fuisset. Iulia- nus autem rectè putat fideiussori exceptionem dandam etiã si mada- ti actionem aduersus mulierem non habet: ^o quia totã obligationem^p senat⁹ improbat: & à pretore^q re-

p Totam obligationem. id est etiam obligationem mulieris, pro qua muliere interuenit fideiussor: vnde fideiussor teneri non potest.

Vr uxori.] CASVS. Maritus vendidit vxori prædium pro paruo pretio: & eam delegauit suo creditori in eo pretio. Dicitur quod venditio nulla fuit: vnde creditori petenti obsta- bit exceptio. Verum distinguitur, vtrum creditori sciuerit mulie- rem delegatam, aut ignorauit: quia hæc distinctio locum habet cum creditor cum muliere contraxit: quia tunc non subuenitur mulieri, si creditor ignorauerit. [SI MULIER.] Obliga- ti mihi prædium pro. x. ago contra te hypothe. vxor tua dixit prædium esse sibi obligatum pro. x. nomine dotis. illa. x. sibi sol- uui: ago postea hypothe. vxor dicit prædium esse sibi obligatum pro. x. nomine mutui: ego excipio, quod volutate sua possideo.

nunquid

S mulieri.] CASVS.

S Debebam tibi decem quæ mulier à me ex- git, dicēs se habere mada- tum: & ei solui: & sti- pulatus sum te ratum ha- biturum. ratum non ha- bes. an si mulierem cõ- ueniam actione ex sti- pulatu, cõpetet exceptio Velleia? Et dicitur quod non: quia de lu- cro certat. Viuia.

i De lucro. non audietur de præda sollicita. vt. j. de admi. tu. si mi- noris. & facit. j. l. prox. & l. si mulieri dederim. Accur.

S mulier.] CASVS.

S Debebam tibi decem: animo nouandi mulier in se sustulit obliga- tionem, & ei solui: an si tu cõuenias eam, iuuetur? Et dicitur quod non. [SI AB EA.] Si mulier quæ intercessit, fideiussorē dedit, sub- uenitur ei, & fideiussori subuenitur: & cre- ditori restituatur actio in veterem debitorem. Viuianus.

k Intercessisset. animo nouandi.

l Titio. id est apud Ti- tium. sic. §. de in rem ver. quamuis.

m Neque enim eam periclitari. cum pecuniam habeat, vt subiicit: & ira habeat, ne eam perdat.

n Intercessisset. animo nouandi. Accur.

o Aduersus mulierem non habet. aliter in Maced. vt. §. ad Mace. l. sed si. §.

non solum. quæ est cõ- tra. Et est ratio, quia si fideiussor qui p filio interuenit animo do- nandi, non conuenire- tur, sic nullus cõueni- retur: sed hinc licet fidei- ussori succurrat, resti- tuit actio creditori à le- ge i priorē debitore: vt hinc, & j. eo. debitor. §. j. Vel idē est, vt hoc. §. Vel tertio vt ibi dixi.

† Ludo. Ro. in suis sing. fo. 2. sing. 317. dicit istum text. sing. ad hoc quod licet dicamus ex- ceptions debitoris prin- cipalis cõpe- tere fideiussori, tamen non habet ve- rum quado esset fideiussor sponta- neus. aduer- te, quia non debet ita simpliciter intelligi: vt dicit hinc in nouis inter- pre. Bol.

Itaque restitutoria actio datur à pretore, non à lege. vt voluit Accur. ad §. si cõuen- nerit. §. l. 8.

Conditio an semper sit expectanda.

nunquid replicare potest: Dicitur quod nō: quia nesciui illa prae-
dia sibi obligata pro alia pecu. [M V L I E R.] Accepi mutuam pecu-
niam cum muliere in rem cōmunem: & nos in solidum obli-
gauimus: an mulieri succurratur tanquam si fideiussit pro parte
mea: Distingue. siue diuisimus illam pecuniam: sed in refectione
domus communis im-
pēsa est: & cōditio mu-
lieris melior facta est:
& iuuari nō potest. sed
si fideiussit: pro parte
quae ad eam peruenit,
obligabitur, & conue-
nietur pro illa: nō quae
ad me peruenit: quia vi-
detur fideiussisse.

a *Addixerat.* in frau-
dem legis: vt cum va-
leret, xv. dedit pro. x.

b *Delegauerat.* scilicet
mulierem. Accur.

c *Nullius momenti.* in-
ter virū & vxō. scilicet,
sed inter alios sic: vt. j.
de do. inter virum &
vxō. si sponsus. §. circa
venditionem. & de cō-
trahen. empt. l. si quis
donationis causa.

d *Exceptionem.* scilicet
Velleiani.

e *Debitricem.* quae non
erat, quia non tenuit
venditio.

f *Ignorauerit.* maximē.
sic non ob. C. eo. si fce-
nebris. Alij dicunt qd si
ab initio sciuit, noceat
ei: alijs non. & facit ad
hoc supra eo. si mulier
tanquam.

g *Quis.* scilicet creditor.

h *Contrahat.* vt in secū-
do casu.

i *Transferat.* vt in pri-
mo.

k *Diligētiorē.* scilicet
creditorē. Accur.

l *Obligatam.* à viro. Ac-
curusius.

m *Ei.* scilicet mulieri.

n *Deberetur.* à marito, pro quo verē erat obligatum pignus: non
autē pro dote, fortē quia remissum fuerat: vel etiā pro dote erat,
non curo.

o *Seruiana.* id est quasi seruiana, quae dicitur hypothecaria: vt in-
stituta de act. §. item Seruiana.

p *Si non voluntate.* verba exceptionis.

q *Non profuturam.* nec aliam, nisi &c.

r *Scisser.* tunc enim non videtur mulier decipere creditorem. sed
certē nec tunc dabitur replicatio senatusc. mulieri: sed hypothe-
cariam intendit nulla elidendam exceptione. cum ergo hic dicit,
nisi, &c. respon. illud, nisi, non inducit repetitionē omnium prae-
dictorum: sed illud tantū. scilicet replicationē nō profuturam, vt prae-
termittat aliud senatuscō. sic. j. man. idēmq; §. si quis Titio. nam
pro remissione pignoris nō habet locū senatusc. vt. C. eo. etiam. &
§. l. quamuis. in princ. Vel dici potest habere locū hīc: quia passa
est rem sibi obligatā obligari: sicut in re sua locū habet: & aliud
quando debitori remittitur: vt. §. eo. l. quamuis. in princ.

s *Facti.* scilicet in solidum.

t *Non omnino.* id est non indistinctē, sed distinctē.

u *Dicebam.* ego iurisconsultus Africanus.

x *Maius damnum.* quā esset pecunia.

y *Committeretur.* propter tributa fortē nōn soluta.

z *Mutua.* id est mutuum acceperant hoc acto, vt socij sint: alio-
quin non: vt. j. de fideiuf. si Titius. & l. Vranus. contra.

a *Accepta.* colore quæsito. Io. cum tota pecunia ad Titium per-
ueniret: sicut alijs: vt argu. §. ad Macedo. itē si filius. alijs incipit,
sed Iulianus. §. idem ait. & §. e. quāuis. §. si cum essem. Et tunc dic,
pro parte, id est pro toto: quia totū peruenit ad Titium. Vel dic
quod pro dimidia, quae perueniebat ad Titium, proposuerat fi-
deiubere: sed creditor potius eam mulierem vt corream accepit,
ff. Verus.

stituitur prior debitor creditori.

**Non sufficit creditori credere
mulierem in rem suā intercedere,
quando pro alio promittit, nisi di-
ligentius perquisierit. Bartolus.**

XVII. AFRICANVS libro
quarto Quaestionum.

V Ir vxori donationis causa re
viliore pretio addixerat, &
in id pretium creditori suo dele-
gauerat. Respondit, venditionē
nullius momenti esse: & si cre-
ditor pecuniā à muliere peteret,
exceptionem dicit vtilē fore: quam-
uis creditor existimauerit mulie-
rem debitricē mariti fuisse. Nec
id cōtrariū videri debere ei, quod
placeat, si quando in hoc mulier
mutuata est vt marito crederet,
non obstat exceptionem, si
creditor ignorauerit in quā cau-
sam mulier mutuaretur: quoniam
quidem plurimum interit, vtrum
cum muliere quis ab initio con-
trahat, an alienam obligationē
in eam transferat. tunc enim di-
ligentiorē esse debere.

**Si mulieri consentienti obliga-
tioni rei sibi obligatae pecunia sol-
uitur, Velleiano non iuuatur. alijs
secus. Bartolus.**

Si mulier dixisset sibi rem dotis
nomine obligatam, & creditor
curasset ei pecuniam dotis sol-
ui, qui idem pignus acciperet, mu-
lieri etiā pecunia credita debere-

secundum Io. Vel hic erant socij: quo casu videtur fideiubere, vt
repetat actione pro socio. vel aliter vt statim dices in magna glo:
Vel hic fuit actum, vt vnus pro altero fideiuberet: argu. j. de duo.
re. l. reos. & hęc omnia, vt non obstant opi. Io. quam statim di-
ces. Item quid si hoc plus valet dimidia rei empta, quā tota pe-
cunia? Respon. adhuc

dicam mulierem iuuari, cum color præsumi-
tur. Item quid in supe-
riori, si color fuit quae-
situs, cum non recipe-
retur mulier vt fideiuf-
sor, mulier sic se obli-
gauit? Respo. ei subue-
niri, sed in dubio nōn
præsimitur color: tunc
quia in rescindiendo: tunc
qua magna vtilitas: sed
hoc casu in adquiren-
do. & hoc secundum il-
lam expositionē, prout
color fuit quæsitus.

**Quae cum socio rei communis
tuendae causa necessariō mutua-
tur, in solidum vt socia obligatur.
at si amplificandē tantū, ac non
necessariō, in partem tantū. nam
reliqui nomine hoc priuilegio ad-
iuuatur. Ottom.**

Mulier & Titius cum in rem
communem mutuarentur, eius-
dem pecuniae rei facti sunt. Non
omnimodo mulierem pro par-
te socij videri intercessisse dice-
bam. Nam si ob eam causam
mutuati fuerint, ex qua si credi-
tor pecuniam non dedisset, maius
damnum mulier passura fue-
rat, veluti quod communis insu-
la fulsa non esset, vel quod fun-
dus communis in publicum com-
mitteretur: potius esse vt sena-
tusconsulto locus non sit. At si in
aliquam emptionem mutua pecu-
nia sit accepta, tunc pro par-
te intercessionem factam videri.
& ideo creditorē partem dūtaxat
pecuniae à muliere petere posse.
Quod si totum petierit, exceptio-
ne pro parte summouetur.

sed vbi succedo fideiussori, indistinctē remanet obligatus reus: &
econtra si reo, indistinctē liberatur fideiussor. Igitur in conreis; si
viderentur fideiubere, vno liberato liberaretur alter, vel in totū,
vel in nihilum. Item ad praedicta, qd duo rei non videantur fideiu-
bere, facit. j. de lib. leg. l. si quis decedēs. §. nunc. & l. si quis reum.
Item. j. rem ra. ha. l. j. & l. si quis vni. Item ar. est. C. si cer. pet. si in
rem cōmunem. Item. §. de in rem verso, si pro parte. in princ. & §.
fi. & j. man. creditor. §. j. Et vt breuiter loquamur, primū arg. in
exceptione, secundū in conditione, tertium in compensatione,
quartū in confusione obligationis per successionē: vt. l. Vranus.
sed M. omninō econtra dicit eos fideiubere videri: vt si vnus sol-
uat solidum, repetat ab alio actione mādati. & pro eo est in auth.
de duo. re. §. j. ibi, alterna &c. colla. vij. & j. de duo. re. l. reos. Sed
respo. ibi est alterna fideiussio, vbi expressim agitur. Item pro eo,
scilicet M. est hęc lex: sed hic fuit color quæsitus hoc casu: sed su-
periori non præsimitur sic: & fuit color scilicet cum ipsa debe-
ret intercedere pro Titio, scilicet pro dimidia, quae ad eum esset
peruentura, constituit se cū eo ream. vnde & hic dicitur interces-
sisse fictione huius legis pro parte: vt sic licet vnus soluerit totū,
tamen pro parte sua ab alio repetere nō possit: ar. §. si quis cau. si
duo. & de lib. leg. l. iij. & j. de fideiuf. Vranus. & j. re ra. ha. l. j. &
ij. Vel dic, nō fuit color quæsitus: & tamen subuenitur, & nō in-
tercedit. nec ob. quod dicitur, intercessionē factam &c. quia hoc
verū est quo ad hoc vt ei succurratur: verē tamē non intercessit.
sic & j. e. debitor. ij. respon. Item & quādo rem suā obligat: nam
non intercedit: & tamē dicitur intercedere, vt iuuetur. Tu distin-
gue secundū Azo. an peruenerit ad vtrumq; pecunia pro parte: &
tūc quatenus ad aliū peruenerit, videatur alter fideiussisse. an ex
vnum tantū: & tunc alter in solidum videtur fideiussisse, & nō
sunt socij his casibus. nec enim potest dici societas, licet commu-
niter se obliget: cum in cōmunes vsus eā non vertat: & tunc alter
ddd iij

* Flo. dice-
bat.

in solidum videtur fideiussisse. sed si non est diuisa, & in cōmunes vsus expensa, seruabis quod hīc dicit, vt videatur fideiubere pro parte, siue ad emendum, siue ad fulciendum: licet altero casu mulier iuuetur, altero non. & sic non refert sint socij, vel non. & facit pro hoc. §. de in re verso, si p̄ patre. §. si. & §. ad Macedo. itē si filias. §. j. Sed quid si vnus maiorem partem habet in re, in quā impenditur? Respon. pro rata fideiussisse videt: vt idem sit in minori parte quo ad minorē: & in maiore quo ad maiorē. Et nota quod Azo accedit opinioni domini Mar.

Idem est, quia sicut §. habuit in dimidia: ita hīc in totum. & sic est idem: sed nō per omnia idem. Accur.

Duo rei, hoc actō, vt socij sint, alioquin nō: vt. j. de fideiuf. si Titio. & l. Vranus. Accur.

Intercesserint, in quo casu muliere subducta Titius in solidū tenetur. vt. j. de fideiuf. si Titius. sed hoc casu in totū subducitur: in superiori verō pro parte: & sic nō est per omnia idem. Vel dic, idem per omnia. nā & hīc & ibi in totum, quatenus intercessit, eximitur. sed hīc in totum intercessit: ibi in partem. Acc.

Tutor. **C**ASVS. Titius gessit tutelam pupilli, & malē: & decessit Seio herede instituto. noluit adire Seio, timens ne conueniretur. mulier promisit eū indemnem futurum: & hoc heres ab ea stipulatus adiit. si aliquid præstitit pupillo: & voluit conuenire mulierem, an obstat sibi Velleia. queritur. Et respō.

quod non: quoniam vix, &c. vt in litera. hoc in prima. Alium casum subiungit huic similem, qui talis est. Quidam nobilis habuit duos filios: pupillum, & maiorem: emancipauit pupillum, & eius legitimam tutelam gessit, & malē. fortē decessit vtroque herede instituto: pupillus abstinuit se: maior fiduciarius tutor pupilli fratris sui noluit adire hereditatē, dubitans ne conueniretur ex administratione patris. mater pupilli eademq; nouerca maioris promisit ei indemnem, si adiret: adiit, si conueniatur, an possit habere regressum contra mulierem non ob. Vell. Et respon. quod sic. hoc in secūda. Sed in primo casu, si damnificetur heres eo quod debitores hereditarij soluendo non sunt: nūquid est locus Vell. Dicitur q̄ non: quia non fuit eius propositi, vt pro debitoribus intercederet: sed non est locus Vell. quia in hoc casu ob hoc mulier non tenetur: sed ista, quia eius fuit propositi, vt heres tutoris seruaretur indemnis aduersus pupillum, pro quo tenetur, nec est locus senatusc. Vell. Istud probatur per simile: quia si mulier emit hereditatē, & damnū patiat, quia debitores hereditarij soluendo non sunt: non propter hoc competit ei Vell. Sed quid dubitauit adire Seius hereditatem, quia credebatur debitoribus esse non soluēdo: & mulier promisit ei indemnem: an videatur intercessio, vt sic Vell. sit locus? Et respon. quod sic: quia hīc intercessit: quia hoc expressē promisit. Sed si non intercessit, quia neque hoc actum fuit: nō habet locum senatuscon. vt §. ibi in illo versū. in proposita. & hoc in tertia. [CVM HABERES.] Titius habebat debitorē: & Seium volebat habere fideiuf. Seius obtulit ei mulierē: noluit eā recipere propter Velleia. mulier volebat accipere centum à Sempronio, & soluere Titio pro

XVIII. PAVLVS libro octavo ad Plantium.

Idem [est] & si pro debitore meo Titius & mulier duo rei intercesserint.

Si mulier alicui pro propria obligatione indemnem promisit, intercedere non videtur. secus pro obligatione alterius. Bartolus.

XIX. AFRICANVS libro quarto Quæstionum.

Tutor pupilli decesserat, herede instituto Titio. cum de adeunda hereditate dubitaret, quoniam malē gesta tutela existimaretur, persuadente matre pupilli vt suo periculo adiret, adiit: stipulatusque de ea est indemnem se eo nomine præstari. Si ex ea causa Titius pupillo aliquid præstitisset, isque matrem conueniret, negauit exceptioni senatusconsulti locum esse: quando vix sit vt aliqua apud eundem pro eo ipso intercessisse intelligi possit. Nec dissimile huic propositioni ex facto agitatum: cum quidam vir prætorius decessisset duobus filiis superstitibus, quorum alter impubes esset, & alter legitimus tutor fratri esset, & eum paterna hereditate abstinere vellet, mandatu vxoris defuncti quæ mater pupillo esset, abstento pupillo solum se hereditati miscuisse. vbi similiter se respondisse Iulianus ait, si ex ea

Seio. Sempronius nō habens pecuniam promisit Titio cētum: & mulier confessa est se accepisse illa cētum. si Sempro. petat pecuniam à muliere, an obstat ei excep. antequam soluat? Dicitur quod videndum est an Sempro. sit habēdus loco fideiubentis pro muliere intercedente, vt sic ei sicut mulieri detur except. Et di-

stingue. aut re integra aliquid soluit, cum putat mulierem intercessisse: aut postea soluit. si ante, Sépro. cōpetit except. senatuscon. aduersus Titium, quia tuta est mulier aduersus Sempro. vt quidam dicunt. si postea: an mulieri aduersus Sempro. excep. Sempro. aduersus Titium condic. cōpetit: an perinde sit, ac si ab initio cum Seio Sépro. contraxisset ipsi mutuado: deinde Seio Titio soluisset: deinde Titius Sépro. mutuasset: & hoc magis est, dicit iurifconsul. respondendo quæstioni propositæ, vt scilicet nō sit locus Vell. nec cum nō intercedens mulier debitorem suū delegat: cum nō possit: cui contradicit: vel quia videtur mulier ista alienam obligationem suscepisse, quod senatuscōsul. noluit. tu tamen tene aliam solutionē. Viui. **D**ubitet. scilicet Titius. Accursius. **E** Negauit. scilicet Africanus. Sed videtur quod malē: vt. C. eo. si mater. §. j. quæ est contra. Solu. vt dixi. §. eo. l. quamuis. §. j. Accur. **F** Vix. id est nullo modo. Aliter accipitur vix §. de iudi. vix. **G** Eundem. f. alium, sed nec pro se: vt. j. de fideiuf. heres. §. seruo. & l. Vranus. Accursius.

Debitor delegatus à muliere intercedente: antequam soluat, tutus est Velleiano: & si agat, exceptione Velleiani repellitur. Bart. Cum haberes Titium debito-

G Eundem. Titium.

H Pro eo. Titio.

I Nec dissimilem. quæstionem scilicet ait Africanus, quæ quidem quæstio talis est, cum quidam, &c.

K Legitimus. id est fiduciarius. Accursius.

L Vellet. maior frater, semper subaudi.

M Defuncti. scilicet nouerca suæ. Azo.

N Vbi. id est in qua quæstione.

O Si ex ea causa. id est aliqua: puta propter patrem, qui cum emancipasset eum, malē gessit tutelam. Vel dic, quia ab hereditate abstinuit. Accursius.

P In proposita specie. scilicet prima huius legis.

Q Locum. quia non est opus.

R Pro his. scilicet debitoribus. Accursius.

S Sed tutoris. supple fecit ea mente, vt heredem tutoris, &c. sic. j. de except. rei iudi. si cum arg. in princip. Accursius.

T Heredem. scilicet Titium.

U Denique. non mirum si cesset Velle. hoc casu quando conuenitur ab herede propter pupillū & creditores: quia propter suam obligationem præstat. nam & in hoc casu cum emit hereditatem, cessat. vel coniunge superiori casui. §. in proposita, &c. Accur.

X Non sit. licet esset opus. nam volebat ab emptione discedere: qui quasi emendo fideiussisset pro hereditate.

Y Prope est. nam nō potest dici intercessio propriè, quia fecit non tam illis subueniēdo, quàm isti cōsulendo, secundum M. Vel dic, prope est. i. rationale est. sic accipitur. j. de solu. l. Stichum. §. pe.

Z Cum haberes. aliam ponit quæstionem non minus diligenter. Vellet.

hereditatē.

a] Imò verò non fiducia-ri, sed quia ex lege 12. tabularū hęc tutela profecta est, vt tit. de legit. agnat. tute instit. l. R.

a *vellet*. animo nouandi.

b *Sequereris*. id est, non accepisti eam.

c *A me*. quarta persona: Sempronio puta.

d *Ignoranti*. idem si scienti: vt. C. eo. l. si fœnebris. sed sine scrupulo voluit procedere.

e *A muliere*. scilicet intercedente. Accur.

f *Vt quemadmodum illi*. scilicet fideiubenti pro muliere: vt supra eod. l. si mulier contra senatusconsultum. §. fi.

g *Ne in mulierem*. quæ etiam ipsa pro alio intercesserat. Accursius.

h *Ita mihi*. qui verè fideiussor non sum.

i *Paulo*. id est parum habendum. hoc est vnū argu. Aphricani, cui Iulianus non respon. sed tu respondebis, prout solues eius dictum. Accursius.

k *Existimauit*. scilicet Aphricanus.

l *Non sit*. nec hoc, nec superiori casu.

m *Sicuti*. hoc est aliud arg. Aphricani, cui Iulianus responderet.

n *Mulier*. non existens ipsa obligata: vt supra eo. quamuis. §. planè.

o *Quæ*. scilicet iam dicta. aliàs quem scilicet casum.

p *Comparari ait*. scilicet Iulianus, de quo fuit habita mētio supra ea. l. ij. respon. Sed malè dicit: & omnia verba sequentia sunt Iulia. & sic quod dicit in fine, quod certè, &c. malè dicit: & sic stamus in respōsione quam modò fecit Aphricanus.

Vel distingue, an creditor fuit hic machinatus: & tunc tenet quod hic dicit Iulia. an non: & tunc tenet dictum Aphri. vt arg. infra eo. l. fi. §. antepe. sed secūdu hoc quod dicis habere locum Velleia.

si creditor machinatus est, qualiter respondebis illi ar. quòd fuit tale, vt perinde debeat haberi in quæstione proposita, ac si pecuniam numerasset mulieri, & ipsa tibi, & tu mihi? respon. hoc casu subiicit pro alio, si ad machinationem creditoris fiat: quod probò:

quia ego subij obligationem pro ea: vnde etiam ipsa onus huius obligationis sustinet: vt infra eo. si decipiendi. in. §. fi. ergo & ipsa subiisse videtur. Accursius.

q *Quando*. pro quia.

r *Transulerit*. ex postfacto.

s *Noluit*. & sic hic mulier habet Velleia. secundum Iulia.

t *I pro vno reo*. de duobus. Accursius.

u *Intercessit*. scilicet animo nouadi: vt sic vterque liberetur, aliàs quare restituatur? & facit. §. eo. l. quamuis. §. quanquam.

s *I pro aliquo*.] **CASVS.** Mulier pro Titio apud creditorem animo nouandi intercessit. illa pecu. in rem mulieris cōuersa est.

ff. Verus.

ff. Verus.

ff. Verus.

ff. Verus.

ff. Verus.

a an habeat Vell: dicitur quòd non. Sed quid si accepit mutuo pecul. & patrem liberauit, qui tenebatur iudicari: nunquid haber Vell: Et respon. quòd non: quia non intercessisse videtur, sed donasse. hoc in secunda. Viuianus.

x *Intercesserint*. pro procuratore suo. Accursius.

xx. IDEM libro octauo
Questionum.

S I pro vno reo **c** intercessit **u** mulier, aduersus vtrumq; restituitur actio creditori.

Si mulier intercedit in rem suā animo nouandi: non iuuatur Velleiano. Bart.

xxi. CALLISTRATVS libro
tertio Institutionum.

S I pro aliquo mulier intercesserit, **x** sed in rem eius quod acceptum est vertatur, **†** exceptio senatusconsulti locum non habet, quia non fit pauperior. **y** Item si quid liberaliter **z** fecerit, veluti ne iudicatus pater eius, propter solutionem vexetur: non erit tuta senatusconsulto. oneribus **a** enim earum senatus succurrit. **b**

Mulier quæ ex intercessione nō damnificatur, Velleiano non iuuatur. Bartolus.

xxii. PAVLVVS libro sexto
Regularum.

S I mulieri dederim pecuniam, vt eam creditori meo soluat, vel expromittat: si ea expromiserit, locum non esse senatusconsulto Pomponius scribit, quia mandati actione obligata, in rem suā **c** videtur obligari.

Mulier quæ scienter verum non respōdit: Velleiano non iuuatur. secus si ignoranter. Bartolus.

xxiii. IDEM libro singulari ad
senatusconsultum Velleianum.

S I mulier in iure interrogata responderit se heredem esse: si sciens se heredem non esse, respōderit, minimè **d** intercessisse videri: quia decipit. Quòd si existimauit se heredem, & eo nomine decepta **e** responderit, in eam **f** actionem quidem dari plerique existimauerunt: sed exceptione senatusconsulti adiuuari.

Si mulier debitor delegatur, nō iuuatur Velleiano. secus si aliquid promittat creditori, ne recipiat suam delegationem.

xxiiii. IDEM libro singulari
de intercessionibus
feminarum.

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-
ddd iij

y *Pauperior*. sic. j. l. prox. & supra eo. l. sed & si eum. & l. aliquando.

z *Liberaliter*. fortè sine vsuris credèdo. Vel dic soluit pro patre, cū nō esset pro eo obligata.

a *Oneribus*. fideiussoris.

b *Succurrit*. nō donanti: vt. §. eo. sed si ego. in fi. & j. eo. bona. fide. §. fin. & l. fi. j. respon. Ac.

S I mulier.] **CASVS.** Habebam creditorem: dedi mulieri. x. vt caueret creditoribus, vel expromitteret: an habeat locum Velleia?

Dicitur quòd non: sed tenetur, cū pecunia in rem suā versa est. Vi.

c *In rem suam*. propter pecuniam quæ ad eum peruenit. sic. §. l. prox. j. respon. & l. si mulieri soluero. Accur.

S I mulier.] **CASVS.** Titius tenebatur mihi in centum. decessit herede relicto: volo conuenire heredem. mulier interrogata an esset heres, respondit se heredem esse. an non habebit locum Velle? Et distingue, aut animo decipiendi respōdit se heredem esse, & non habebit locum Velle. aut nō: quia credidit se heredem esse. primo casti non est tuta: secundo sic. Viuianus.

d *Minimè*. imò hoc casu magis quàm in alio intercedere videtur: sed nō videtur intercedere, vt iuuetur: quia decipit: vt subiicit. & j. eo. si decipiendi.

e *Decepta*. hanc eadem distinctionem adhibendam credo cum respōdit seruum alienum esse suum: vt. j. eo. si mulier intercedendi.

f *In eam*. tanquam in heredem. Accursius.

D *ebitor*.] **CASVS.** Mulier debebat mihi. x. delegauit eam creditori meo, & ei promissit: vt eam iuuatur Vell?

Dicitur quòd non. sed

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

si promissit aliquid ne delegetur, certè iuuabitur. [SI SENATVS-CONSULTI.] Mulier pro Titio intercessit, & soluit: an statim mihi in veterem debitorem debet restitui act. non expectato quòd condicat à me? & respon. quòd statim ex quo intercessit. [SI PRO EO.] Tenebatur mihi Titius redhibitoria. intercessit mulier pro eo animo nouandi: restituitur postea act. pro rata temporis: vt si supererant quatuor menses, act. mihi restituatur pro eadem rata: licet statim postquam mulier intercessit, cum comperierit restitutio à lege data, non tamen præscribitur contra act. donec ab homine fuero restitutus secundum quosdam. sed verius est vt currat tempus residuum à tempore in-

† Flo. versata
retur.

• Flo. actio.

tercessionis, quod idem est quod tempus restitutionis. Viuia.

a Non utetur. vt. C. eo. l. ij. Accursius.

b Promisit. creditori, ne reciperet intercessionem. Accursius.

c Intercessisse. Melius dixisset contrarium. sed hoc ideo, quia cum creditor habeat pretium intercessionis, ipsam intercessionem recepisse videtur: vnde obstat ei exceptio. Acc.

d Et non expectandam. id est quod soluat mulier, & repetat. Acc.

e Restituetur. s. per iudicis officium, vt dicunt, non per legem, & hoc bene sequitur, post restitutionem. & quod dicit quamuis, &c. exponit, impetrato. scilicet beneficio restitutionis.

f Tu dic quod restitutio fit per legem ipso iure primæ actionis ad residuum tempus, non totius: licet videretur quod noua restituta deberet habere tantum tempus, quantum ab initio habuerit pro prima. Item & alia ratione videbatur eam perpetuam: quia fit à lege restitutio: vt instituitur de perpe. ac. in princip. Sed tamen est contra: vt hic & s. de mino. l. fi.

g Quamuis. quia dixit post restitutionem, videbatur esse interualum. & ad hoc aduersatur quamuis.

h Statim atque. id est postquam.

i Competerat. actio pristina. scilicet restituta per legem: vt dixi.

S I domina.] CASVS. Mulier iussit vt seruo mutaretur. tenebitur quod iussu, neq; iuuabitur Velleia. si verò pro seruo fideiussit, nec in re eius pecunia versa est, iuuabitur.

i Honoraria. scilicet quod iussu.

k Tenebitur. vt supra quod iussu. l. ij. §. j.

l Fideiussit. quod potest facere dominus pro seruo: vt instituitur de fideiuss. §. j.

m Fecerit. vt si seruus accepit mutuam pecuniam ad conuertendum in facta dominæ: vt quia volebat de ea reficere domum dominæ, vel quid aliud simile facere: & tunc si domina se obligauit pro seruo fideiubendo pro eo, bene tenetur. sic & aliam si fideiubendo faciat factum suum, bene tenetur, vt supra eod. l. aliquando.

S I mulier.] CASVS. Seruus Titij fecit mihi damnum. volebam cōuenire Titium act. noxali. mulier in iure cōfessa est animo intercedendi seruū suum esse: nunquid iuuabitur? Dicitur quod sic, si non animo decipiendi respondit. si verò credebat eum seruum suum esse sibi bono. si. seruientem: non videtur intercessisse. Viuia.

n Vtetur. hic distingue: vt supra eo. si mulier in iure.

o Intercessisse. quia quodammodo dicit verum: vt infra de adul. si postulauerit. §. de eo. Accursius.

D Ebitrix mulier à creditore delegata, pro eo cui delegata est promisit. Non utetur a exceptione. Sed si pecuniam promisit o ne delegetur, intercessisse c videtur.

Per senatusconsultum actio statim restituitur in pristinum debitorem in eo statu in quo erat. Bar.

Si senatusconsulti beneficium interuenerit, vtrum statim cum mulier intercesserit, actio in priorem debitorem competit: an si mulier solutum condicat? Puto statim, & non expectandam d solutionem. Si pro eo qui temporali actione teneretur, mulier intercesserit, temporalis actio restituetur: e sic tamen, vt ex precedenti causa cōtinua tempora numerarentur post restitutionem: quamuis f statim atque g intercessit mulier, competierat. h

Iussus non est intercessio: sed fideiussio. Bartolus.

xxv. MODESTINVS libro singulari de Erematicis.

S I domina seruo suo credi iusserit, actione honoraria i tenebitur. k Quod si pro eo fideiussit, l exceptione senatusconsulti Velleiani iudicio conuenta aduersus creditorem tueri se poterit nisi pro suo negotio hoc fecerit. m

Idem dicit quod lex, si mulier. supra eod. licet in terminis differat. Pau. de Cast.

xxvi. VLPIANVS libro trigentesimo septimo ad Edictum.

S I mulier intercedendi animo seruum alienum suum esse responderit: quasi intercesserit, auxilio senatusconsulti vtetur. n Planè si pro bona fide seruientem sibi responderit, non videtur intercessisse. o

Velleia. non præiudicat ei qui non putat mulierem intercedere. Bartolus.

xxvii. PAPIANVS libro tertio Responsorum.

B Ona fide p personam mulieris in contrahendo secutus, ob ea quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, q ex-

B Ona fide.] CASVS. Mutuauit mulieri. x. malens agere cum muliere, quam cum marito. ea conuertit in rem communem suam & mariti: an iuuetur Vell. quasi pro alio se obligauerit? Dicitur quod non. Cetera plana sunt vsque ad. l. Seia.

p Bona fide. scilicet creditor.

ceptione senatusconsulti non sumouetur.

Mulier contrahens cum seruo, Velleiano non iuuatur. Bart.

Cum serui ad negotiationem prepositi, cum alio contrahentes, personam mulieris vt idoneæ sequuntur, r exceptio senatusconsulti dominum sumouet: nec videtur deterior causa domini per seruum fieri, s sed nihil esse domino quæsitum, t non magis quam si litigiosum prædiū seruus, aut liberum hominem emerit.

Mulier quæ intercedit in rem suam, Velleiano non iuuatur. Bartolus.

Vxor debitricem suam viro delegauit, vt vir creditori eius u pecuniā solueret. si fidem suam pro ea quam delegauit, apud virum obligauerit, locum exceptio senatusconsulti non habebit: quia mulier suum negotium gessit. x

Verba enuntiatua à testatore prolata, creditoribus non præiudicant. Bartolus.

xxviii. SCAEVOLA libro primo Responsorum.

S Eia mancipia emit, & mutuam pecuniam accepit sub fideiussore marito: eamque soluit venditori. postea maritus decedens non soluendo, in fraudem creditoris cauit testamento, se eam pecuniam vniuersam debere. y quæritur an intercessisse z mulier videretur. Respondi, secundum ea quæ proponerentur, non intercessisse.

Mulier quæ rem suam obligat, vt pecuniam pro alio soluat: iuuatur Velleiano aduersus creditorem scientem. Bartolus.

Fundum a vxoris suæ maritus obligauit Sempronio ob conductionem. b mox mulier à Numerio sua fide mutuam pecuniā acceptam sub obligatione eiusdem fundi soluit statim Sēpronio pro marito c suo. Quæsitum est an aduersus senatusconsultum obligata d sit. Respondi, si Numerius scisset eam intercedere, e fore

Gaius. & C. de iur. delibe. cum aliquis.

a Fundum. scilicet non dotalem.

b Conductionem. cōduxerat maritus à Sempronio aliquam rem, pro cuius pensione præstada obligauit maritus fundū vxoris suæ.

c Pro marito suo. id est pensione quam debebat maritus. Accur.

d Obligata. scilicet Numerio.

e Intercedere. i. hanc pecuniā in causam mariti accipere. sed videtur quod etiā si sciuit creditor, sibi non noceat: vt. C. eo. si scenebris. & l. si aduersarius. quæ sunt cōtra. Sol. hic iā erat res eius obligata: ibi

q Gesta sunt. in simul in communem rem forte impendendo: vt supra eo. vir vxori. §. fi. & facit. §. eo. sed si ego.

r Sequuntur. accipiēdo eam in fideiussorem.

s Per seruum fieri. quod esse non potest: vt infra de pos. l. pe.

t Quæsitum. quod potest esse: vt. C. de acquir. pos. l. fin.

u Creditori eius. scilicet mulieris. Accursius.

x Gessit. sic. §. e. si mulieri dederim.

S Eia.] CASVS. Mutuauit mulieri. c. & maritus pro ea fideiussit. testamentum fecit maritus; in quo cauit se teneri mihi principaliter, & vxorē nomine fideiussorio: & hoc fecit in fraudem aliorum creditorum: vt tanto minus esset de bonis suis, ex quibus eis satisfieret. an videatur intercessisse propter mendacium viri? Dicitur quod non. [F V N D V M.] Vir fundū vxoris suæ obligauit pro. c. mulier accepit. c. à Titio, vt fundum liberaret. an videatur Velleia. locum habere, vt sic teneatur cum effectu Titio? Distingue. aut Titius sciuit eam accipere pecuniam in causam mariti: aut nō. primo casu iuuatur: secundo non. Viuius.

y Debere. principaliter: vt per hoc mulier quod de suo soluit, repetat vel per actionem manda. vel neg. gest. & sic tanto minus aliis creditoribus soluetur: vel repetatur ab eo cui soluit, conductione sine causa. Accursius.

z Intercessisse. quia hoc verbis suis testator innuit: sed falsum erat & ideo subiicit, non præiudicare veritati. Et sic not. quod falsa verba testantis nō præiudicant veritati: vt. §. ad Sila. si quis in graui. §. j. & supra de pig. act.

Falsa testatoris verba veritati non præiudicant.

ibi nō. Vel hīc eo animo accepit, vt solueret in causam mariti: ibi nō, sed mutauit postea voluntatem secundū M. Vel refert hīc se ad illam intercessionē quā fecit patiēdo maritū rem suam obligare Sempronio: quā est quasi intercessio: vt. C. eo. si sine. ibi ad mutuū factū mulieri. vel hīc fuit fraus facta senatuscō. quia cum fideiusserat pro marito, maluit creditor mulieri dare pecuniā: vt. s. eo. quāuis. §. si cum essem. & .j. l. proxi. Acc.

a *Senatusconsulto. Velleiano.*

Quidam.] **CASVS.** Titius mutuaturus pecu. duobus heredibus Sempronij: non habēs plenā fidem de eis, numerauit vxori testatoris: & ab ea accepit pignora. mulier numerauit heredibus: & quāsdā res accepit in pignore. an mulier iuuetur? Et respon. q̄ sic: & subducitur pignora: & datur institoria in heredes. Sed nunquid res quas obligauit mulier, sint Titio obligatæ? Dicitur quod nō de rigore iuris: secus de æquitate. [PAVLVS.] Mutuaturus. x. Titio, volebat Titio mihi dare mulierē fideiussorē. nolui: sed cum muliere contraxi: & postea Titius fideiussit. an iuuetur mulier? dicitur quod sic: quia quicquid est in fraudem senatuscon. factum, raturum habendū non est. Viuianus.

b *Dedit actionem. f. restitutoriam. vt. s. eo. quāuis. §. si cum essem. Et sic not. per hanc legem, quod hāc institoria datur sciētī creditoris: sed nō dolum committētī: vt. j. de fideiuss. l. si Titius. §. fin. Acc.*

c *In res. id est nomine earum rerum.*

d *Paulus respondit. scilicet generaliter. & sic fit hīc. §. vel sine. §. & dic, scilicet generalius.*

S *Decipiēdi.] CASVS.* Si mulier pro aliquo intercessit induēs vestes viriles, vt sic creditorem deciperet: an iuuetur? Dicitur quod non. [PROCVRATOR.] Ad mandatum mulieris aliquis pro Titio fideiussit. an iuuetur iste? Dicitur quod sic.

e *Decipiēdi animo. fortē induit se veste virili. Accursius.*

f *In dolum. i. propter dolum. & ex hoc collige q̄ creditor putabat eū reneri. aliās nō videt̄ decept̄: vt. j. de re. iur. nemo videt̄. & .j. de act. ep. l. j. i. fi. & est exēplū. s. si mulier i iure. & .j. l. i. §. antepe.*

g *Non excludit. vt supra. eod. l. j. §. verba. & .l. si mulier in iure. & C. eo. l. si sine. §. fin. & .l. fœmina. Accursius.*

h *Procurator. scilicet mulieris.*

i *Adiuuatur. si creditor sciuit: alioquin nō iuuat: vt. s. e. si fideiussores. & .j. e. l. si. §. antepe. & facit. s. e. si mulier cōtra senatusc. §. fi. & .l. tutor. in fi. aliās nō adiuuatur. f. procurator p Velleianū.*

k *Actio intercidat. subaudi, nisi per Velleianū intercederet.*

l *Si mulier. Repetere. ab eo cui soluit. Accursius.*

m *Agere. contra eum pro quo fideiusserat.*

n *Cauere. fortē non poterit probari mulierem soluisse.*

o *Audienda est. & sic in procuratore qui exceptionē in sua per-*

senatusconsulto de quo quæretur, locum.

Mulier intercedens iuuatur Velleiano: & actio restituitur in principalem debitorem & pignora. Bartolus.

XXIX. PAVLVS libro sexto-decimo Responsorum.

Quidam + voluit heredibus Lucij Titij mutuam pecuniam dare, & cum eis contrahere: sed quoniam facultates eorum suspectas habuit, magis voluit vxori testatoris dare pecuniam, & ab ea pignus accipere. mulier eandē pecuniam dedit heredibus, & ab his pignus accepit. Quæro an intercessisse videatur: & an pignora quæ ipsa accepit, teneatur creditori. Paulus respondit, si creditor cum contrahere vellet cum heredibus Lucij Titij, euitatis his magis mulierem ream elegit: & in ipsius persona senatusconsulto quod de intercessionibus factum est, locum esse: & pignora ab ea data non teneri. eas autē res quas mulier ab iis pro quibus intercedebat, pignori accepit, creditori mulieris obligatas non esse: sed non sine ratione prætozem facturum, si non tantū in persona subducta muliere, in principales debitores dedit actionem, b sed etiam in res c quæ mulieri obligatæ sunt. Paulus respondit a ea quæ in fraudem senatusconsulti quod de intercessione fœminarū factū est, excogitata probari possunt, rata haberi non oportere.

Mulier decipiēns non iuuatur Velleiano. Bartolus.

XXX. IDEM libro secundo Sententiarum.

Si decipiēdi animo, e vel cum sciret se non teneri, mulier pro aliquo intercessit: exceptio ei

sona habet: vt. j. manda. idēque. §. pe. & sic. j. de fideiuss. seruus inscio. & .l. seq. & .l. si seruus alij. & .s. de minor. si iudex. Accur.

S *mulier here.] CASVS.* Titius debebat mihi. c. decessit, & mulierē heredē instituit. hāc mulierē hereditatē adiuit. an possit iuuari Vell. vt mihi nō soluat ista. c? Respon. q̄ non: quia nō per

omnia mulier est priuilegiata sicut minor. xxv. an. nisi fortē dolo meo creditoris hereditatē adierit. [SI MULIER.] Intercessit mulier p Titio, & pignora dedit. subducta muliere, in veterē debitore act. pristina restituta, si mulier agit ratione pignoris, & pignus & fructus pignoris restituetur: & si deterior res facta est, dānū æstimabitur. hoc in prima. Sed quid si creditor iure crediti vēdat: an mulier possit ab emptore auocare? Dicitur q̄ sic, quia posset à vēditore: neq; debet esse melioris cōdi. emptor quā vēditore. hoc in secūda. [ITEM SI.] Titius tenebatur mihi in. c. vxor sua dedit mihi fundū in solutum, vt accepto ferrem viro. si mulier vindicet fundū auctoritate Vell. & excipiam quia vendita & tradita res est, replicabit q̄ cōtra senatuscō. Vell. celebrata erat venditio. hāc sunt vera siue ego emerim, siue aliquem supposuerim qui emerit, vt sic mulier fundo suo careret. hoc in persona viri. idē est si pro alio quā pro viro rē suam tradidisset. [SI MULIER.] Mādauit mulier Titio vt fideiuberet pro Scio, eū ipsa non posset: an Titio cōpetat exce. Vell? Videtur q̄ nō: quia totū senatuscō. loquitur de petitione non danda cōtra mulierē. Distingue. aut creditor recipit Titium in fraudē senatusc. vt ipsa nō intercederet: & hoc sciuit, aut ignorauit. Primò

Adeundo non videtur quis intercedere: nisi fraus creditoris intercesserit. Bartolus.

XXXI. IDEM libro primo ad Neratium.

Si mulier quod ex intercessione soluit, nolit repetere, i sed mādati agere, m & cauere n velit de indemnitate reo: audiēda est. o

Velleianum prodest aduersus eum cum quo contraxit mulier, & successori eius ad rem & ad fructus. Bartolus.

XXXII. POMPONIUS libro primo Senatusconsultorum.

Si mulier hereditatem p alicuius q adeat, vt æs alienum eius fucipiat, vix est r vt succurri ei debeat: nisi si fraude creditorum id conceptum sit. r Nec enim loco minoris viginti quinque annis circumscripsi per omnia habenda est mulier. r

Mulier quæ intercedendo dedit pignora: potest ipsa vnā cum fructibus & omni deterioratione repetere tam à creditore, quā etiam ab alio qui habet causam ab eo. Pau.

Si mulier rem à se pignori datam per intercessionem recipere velit, fructus etiam u liberos x recipit. Et si res deterior facta fuerit, eo nomine magis æstimetur. y Sed si creditor qui pignus per intercessionem acceperit, hoc alij vendidit: vera est eorum * opinio, qui petitionem dandam ei putant & aduersus bonæ fidei

casu obstat creditori excep. secūdō non: nisi Titius sciuisse, quo casu non ager Titius mand. cōtra mulierē obstāte Vell. & Titius creditori erit obligatus. secus si Titius ignorasset. [SI MULIER.] Mulier pro Titio intercessit animo nouandi & liberandi eum: creditor volens agere restitutoria aduersus Titium, obtulit se mulier, dicens se paratam subire iudicium: neque velle opponere Vell. an sit audienda? Et dicitur quod sic: & cauebit se non vsuram except. Vell. [INTERCEDERE.] Si pro alieno seruo intercedat mulier, qui ciuilitate obligari non potest: an iuuetur? Dicitur quod sic, sed in dominum, & c. vt in litera. Viuianus.

Hereditatem. sibi delatam. Accursius.

Alicuius. mortui.

Vix. id est nullo modo. sic supra eo. l. tutor. in prin.

Id conceptum sit. vt adeat mulier.

Mulier. vt supra de mino. l. si apud.

Etiā. quasi dicat non solum rem

Liberos. id est tanquam non obligatos.

Æstimetur. scilicet damnum. Accursius.

Vt Iulianū
i. 39. §. Iulianus. §. de rei vindic.

† Iste casus est no. secūdum Bald. in l. r. C. e. secūdum Alex. post eum in add. ad Bart. in l. si mulieri. §. cod.

P
Q
R
S
T
U
V
X
Y